

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**AHMET CEVAT EMRE HAYATI VE ESERLERİ
(1876-1961)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİSA İÇEN

1741060027

PROF.DR. BAYRAM AKÇA

HAZİRAN, 2021

MUĞLA

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**AHMET CEVAT EMRE HAYATI VE ESERLERİ
(1876-1961)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİSA İÇEN

1741060027

PROF.DR. BAYRAM AKÇA

HAZİRAN, 2021

MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ahmet Cevat Emre Hayatı ve Eserleri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/05/2021

NİSA İÇEN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : İÇEN

Adı : NİSA

Referans No: 10300058

TEZİN ADI

Türkçe : Ahmet Cevat Emre Hayatı Ve Eserleri(1876-1961)

Y. Dil : Ahmet Cevat Emre Life And Works(1876-1961)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

●

○

○

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 27.05.2021

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AKÇA, Bauram

Unvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:183

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Ahmet Cevat Emre'nin Hayatı ve Eserleri**
- 2.Harf İnkılâbı**
- 3.Türk Dili Çalışmaları**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

- 1. Ahmet Cevat Emre'nin Hayatı**
- 2. Ahmet Cevat Emre'nin Eserleri**
- 3. Cumhuriyet Dönemi**
- 4. Türk Dili Çalışmaları**
- 5. Muhit Dergisi**

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1. Life of Ahmet Cevat Emre**
- 2. Works of Ahmet Cevat Emre**
- 3. Republic of Turkey**
- 4. Turkish Language Studies**
- 5. Muhit Magazine**

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum** **O**
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir** **O**
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir** **O**

Yazarın İmzası :

Tarih : 25.06.2021

AHMET CEVAT EMRE HAYATI VE ESERLERİ (1876-1961)

ÖZET

1 Eylül 1876 tarihinde Girit-Resmo’da kiliseden çevrilmiş bir tekkede doğan Ahmet Cevat Emre, üç buçuk yaşında yetim kalarak çocukluk yıllarını annesi ve anneannesi ile geçirdi. Ahmet Cevat Bey’in farklı şehirlerde geçen eğitim hayatı İstanbul Harbiye Mektebi’nde okuduğu yıllarda II. Abdülhamit dönemi baskı ve sansürüyle sekteye uğradı. II. Abdülhamit ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında yaşanan gerginlikler sırasında beklemediği bir anda cemiyet üyesi olarak tutuklandı, daha sonra idamdan müebbet kalebentliğe çevrilen cezasını çekmek üzere İttihat ve Terakki üyesi olan yetmiş yedi aydın ile birlikte Trablusgarp’da sekiz sene kadar sürgün hayatı yaşadı. Böylece, yüzbaşı olma hayalini de yitirdi. Padişahın ikinci aff-ı şahanesinden sonra daha serbest bir yaşam süren Ahmet Cevat Bey’in sorumlulukları, Trablusgarp Valisi Recep Paşa’nın hamisi olduğu günlerde annesi ve nişanlısının ailesinin Fizan’a gelmesiyle arttı. Burada çeşitli işlerde çalışırken çocukluktan beri öğrendiği Arapça, Rumca, Fransızca, İtalyanca ve Rusça dilleri ona yeni iş kapıları açtı. Recep Paşa ile yaşadığı bir anlaşmazlık sonrasında ani bir kararla Girit’e gitti.

Girit’te kaldığı üç buçuk senede tercümanlık yaparak geçimini sağladı. İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile, on bir sene sonra İstanbul’a ayak bastı. Gazetelerde yazdığı yazılar ve düşünce hayatı ile Osmanlı Devleti’nin kurtuluş çarelerini ararken dönemin eğitimcisi Mustafa Satı Bey’in dikkatini çekti ve Dâru muallimin’de öğretmenliğe başladı. Bu sıralarda ilk çeviri kitabını yayımlayan matbaacı İbrahim Hilmi Bey (Çığıracan) ile tanıştı. İbrahim Hilmi Bey, ömrünün sonuna kadar hem editörü hem dostu olarak bütün eserlerini yayımladı. Öğretmenlik yaptığı yıllarda Hüseyin Cahit Bey’in Türkçe kitabında gördüğü eksikler onun gramer kitabı yazmasına vesile oldu ve daha sonra da Latin Alfabesi Komisyonuna seçilerek Türkçe gramerin oluşumuna katkı sağladı.

Ahmet Cevat Bey, Balkan Savaşlarına tepkisiz kalan Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devleti’ne yardım etmesi için Berlin, Londra ve Paris’e giderek birebir temaslarda bulundu, Türklere yapılan zulümleri anlatmak isterken hayal kırıklığına uğradı ve emperyalizme savaş açtı. Böylece Avrupa ülkelerinden etkilendiği kooperatifçilik

düşüncesi ile bu yıllarda, kooperatist olarak her zaman hayalini kurduğu “Kendi malımızı kendimiz üretilim.” düşüncesini gerçekleştirmek için çabaladı. Darulfünun’da Alman Türkolog Prof. Dr. Friedrich Giesse’nin asistanlığını yaptı ve doçentlik seviyesinde –muallim- bir unvanını aldı. I. Dünya Savaşı’nın son günlerinde yazdığı okul kitaplarını Kafkasya’ya götürdüğü sırada Bakü’deki dil çalışmalarına katıldı. 1918 yılında Akşam gazetesinde İttihat ve Terakki yönetimi ve Enver Paşa hakkındaki olumsuz yazıları onu Dârulmuallimin’den tanıdığı Mustafa Suphi ile birlikte komünist teşkilatında çalışmaya sevk etti. Ancak, komünizmin propagandasını yapmakla birlikte Mustafa Kemal Paşa’dan da hiçbir zaman ayrılmadı. İstanbul’a geldikten sonra Muhit dergisinde yazdığı yazılar ile Mustafa Kemal Paşa’nın Latin alfabesini kabul etmesi için kendisine destek verdi. Yeni alfabenin kabul edilmesinde Mustafa Kemal Paşa tarafından oluşturulan dokuz kişilik komisyonda yer alarak yeni harflerin gramer raporunu hazırladı. 1930 yılında Muhit dergisinde ilk kez “Kemalizm” kelimesini kullanarak Türk devriminin ideolojisinin oluşturulmasına katkı sundu. Muhit’te demokrasi, tek dereceli seçim, kadınların seçme hakkını kullanabilmesi ve laiklik kavramlarının temellerinin atılması konularında makaleleri ile dikkat çekti. Fikir ve düşünceleri ile devrim ideolojisinin temellerinin atılmasında Kadro, Fikir Hareketleri, Yeni Adam ve Ülkü dergilerine öncülük etti. 1933-1951 yıllarında -Türk Dili Tetkik Cemiyeti Kurucu Üyesi- Türk Dil Kurumu Gramer Kolubaşkanı olarak çalıştı. 1935-1939 (5.Dönem) yılları arasında Çanakkale milletvekilliği görevini yaptı. Atatürk’ün vasiyeti olarak tanımladığı “Tarih Öncesi Tezi”ni ispat etmek için çalıştı. Atatürk ölmeden yetmiş gün önce kendisine “Eski Türk Yazısının Menşei” adlı çalışmasını sundu ve eski Türk yazısının Sümerlere ait olduğunu, Sümerlerin de Türk olduğunu iddia etti.

Ahmet Cevat Emre’nin Atatürk’ün ölümünden sonra da devam eden dil çalışmaları yabancı dilbilim uzmanları tarafından takdir topladı. Dil alanındaki çalışmaları 10 Aralık 1961 tarihinde vefat edene dek sürdü.

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yazdığı eserler ve Türk halkına sunduğu katkılar ile kendisini “Kelime İşçisi” olarak tanıtan büyük dil bilgini Ahmet Cevat Emre’nin birçok yerli ve yabancı dil bilimi uzmanına ışık tutan dil çalışmaları üniversitelerde okutulmaya devam etmektedir. Günlük konuşma dilimizde, farkında olmadan kurduğumuz cümlelerde yaşattığımız “Gramerci Cevat”ı saygı ve şükranla anıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Cevat Emre'nin Hayatı, Ahmet Cevat Emre'nin Eserleri, Cumhuriyet Dönemi, Türk Dili Çalışmaları, Muhit Dergisi.

AHMET CEVAT EMRE LIFE AND WORKS(1876-1961)

ABSTRACT

Born on September 1, 1876 in a lodge converted from a church in Crete-Rethymno, Ahmet Cevat Emre became an orphan at the age of three and a half and spent his childhood years with his mother and grandmother. Ahmet Cevat Bey's education life, which was spent in different cities, during the years he studied at the Istanbul Military Academy, II. Abdülhamit Era was interrupted by pressure and censorship. II. During the tension between Abdulhamit and the Committee of Union and Progress, he was arrested as a member of the society at an unexpected moment, and he lived in exile in Tripoli-Fezzan for about eight years with 77 intellectuals who were members of the Committee of Union and Progress in order to serve his sentence, which was converted from execution to chieftain. So he lost his dream of becoming a captain. While the Sultan lived a freer life after his second pardon, his responsibilities increased with the arrival of his mother and his fiancé's family to Fezzan during the days when Tripoli Governor Recep Pasha became his guardian. The languages Arabic, Greek, French, Italian and Russian, which he learned since childhood while working in various jobs, opened new business doors to him. After the disagreement he had with Recep Pasha, he went to Crete with a sudden decision.

During the three and a half years he stayed in Crete, he made a living by working as a translator. With the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, he set foot eleven years later. While he was looking for the salvation solutions of the Ottoman Empire with his articles in Istanbul newspapers and his life of thought, he attracted the attention of the educator of the period, Mustafa Satı Bey, during the Constitutional Monarchy, and thus he started teaching at Darulmuallimin. Meanwhile, he met the printer İbrahim Hilmi Bey (Çığıraçan), who published his first translation book, and İbrahim Hilmi Bey published all his works as both editor and friend until the end of his life. During his teaching years, Hüseyin Cahit Bey's deficiencies in his Turkish book caused him to write a grammar book and later he was elected to the Latin Alphabet Commission and contributed to the formation of Turkish Grammar.

Ahmet Cevat Bey went to Berlin, London and Paris in order to help the Ottoman Empire by the European States that were unresponsive to the Balkan Wars. Thus, with the idea of cooperatives influenced by European countries, he tried to realize the idea of producing our own goods, which he always dreamed of as a cooperatist in these years. German Turcologist Prof. Dr. He assisted Friedrich Giese and received a title of associate professor – teacher. He participated in language studies in Baku when he took the school books he wrote in the last days of World War I to the Caucasus. In 1918, his negative articles about the Committee of Union and Progress and Enver Pasha in the newspaper Akşam led him to work in the communist organization together with Mustafa Suphi, whom he knew from Darulmuallimin. However, while making the propaganda of communism, he never separated from Mustafa Kemal Pasha. After he came to Istanbul, he supported Mustafa Kemal Pasha to accept the Latin alphabet with the articles he wrote in Muhit magazine. He took part in the nine-person commission formed by Mustafa Kemal Pasha for the adoption of the new alphabet and prepared the grammatical report of the new letters. He contributed to the creation of the ideology of the Turkish revolution by using the word "Kemalism" for the first time in Muhit magazine in 1930. She drew attention with her articles on democracy in Muhit, single-stage elections, women's ability to exercise their right to vote, and laying the foundations of secularism. He pioneered Kadro, Fikir Movements, Yeni Adam and Ülkü magazines in laying the foundations of the revolutionary ideology with his ideas and thoughts. He worked as the Head of the Grammar Branch of the Turkish Language Association -Founding Member of the Turkish Language Investigation Society- between 1933-1951. He served as a Çanakkale Deputy between 1935-1939 (5th Term). He worked to prove the "Prehistory Thesis", which he defined as Atatürk's dream and testament. Seventy days before Atatürk died, he presented him with his work "The Origin of Old Turkish Script" and claimed that the old Turkish script belonged to the Sumerians and that the Sumerians were Turks.

The language studies of Ahmet Cevat Emre, which continued after Atatürk's death, were appreciated by foreign linguistics experts. His studies in the field of language continued until his death on 10 December 1961.

The language studies of the great linguist Ahmet Cevat Emre, who introduced himself as a "Word Worker" with the works he wrote in the Ottoman and Republican periods and the contributions he made to the Turkish people, continue to be taught in universities, which sheds light on many local and foreign linguistics experts. We commemorate "Grammar Cevat" with respect and gratitude, which we keep alive in our daily language, in the sentences we unconsciously form.

Keywords: Life of Ahmet Cevat Emre, Works of Ahmet Cevat Emre, Republic of Turkey, Turkish Language Studies, Muhit Magazine.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Ahmet Cevat Emre'nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Konuyla ilgili başlıca kaynaklar Ahmet Cevat Emre ile ilgili yayımlanan kitap, makale, gazete ve dergiler ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan ilgili belgelerdir. Ayrıca Ahmet Cevat Emre'nin hayatta olan torunları İpek Ertözün ve Gündoğdu Ertözün ile yapılan görüşmeden elde edilen bilgiler ve dedeleri ile ilgili saklamış oldukları hatıralardan yararlanılmıştır.

Bütünlük kazandırmak amacıyla çalışma iki başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde Ahmet Cevat Emre'nin ailesi, doğumu, eğitimi, evliliği, yurtdışındaki faaliyetleri, Atatürk ile olan ilişkisi, çıkardığı Muhit Dergisi ve torunları İpek Ertözün ve Gündoğdu Ertözün ile yapılan görüşme ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Ahmet Cevat Emre'nin yayımlanan eserleri, Türk Dili üzerine çalışmaları, telif eserleri, çıkardığı gazeteler, tercüme eserleri ve kayıp eserleri incelenmiştir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde, süreç boyunca sürekli tavsiyelerde bulunarak benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Bayram AKÇA'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez çalışmam süresince elindeki bilgi ve belgeleri bana vererek benim Ahmet Cevat Emre'yi daha iyi tanımama vesile olan torunları İpek ERTÖZÜN ve Gündoğdu ERTÖZÜN'e teşekkür ederim. Son olarak da bu süreçte maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim aileme, özellikle annem Remziye İÇEN ve rahmetli babam Yahya İÇEN'e şükranlarımı sunarım.

NİSA İÇEN

28/05/2021

MUĞLA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR LİSTESİ.....	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMET CEVAT EMRE’NİN HAYATI

1.1. Doğduğu Yer, Ailesi ve Çocukluğu.....	3
1.2. Eğitim Hayatı.....	3
1.3. Fizan’a Sürgün Edilmesi.....	5
1.4. Evlilik Hayatı.....	7
1.5. İstanbul Hayatı.....	8
1.6. Azerbaycan ve Moskova Yılları.....	14
1.7. Atatürk ile Tanışması ve Sonrasındaki Gelişmeler..	23
1.8. Atatürk ile Hatıraları.....	39
1.9. Vefatı.....	42
1.10.Ahmet Cevat Emre, Muhit Dergisi, Demokrasi ve Kemalizm Kavramları.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET CEVAT EMRE’NİN ESERLERİ

2.1. Ahmet Cevat Emre ve Eserleri ile İlgili Yapılacak Araştırmalarda Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar.....	48
2.2. Öne Çıkan Eserlerine Bir Bakış.....	49
2.3. “Türk Dili-Belleten” Dergisinde Yayımlanan Çalışmaları.....	60
2.4. Telif Eserleri.....	76
2.5. Makale Çalışmaları.....	88
2.6. Çıkarttığı Gazete ve Dergiler.....	96
2.7. Tercüme Eserleri.....	98
2.8. Kayıp Eserleri.....	98
2.9. Bastırdığı Eserler.....	98
2.10. Ahmet Cevat Emre’ye Atıfta Bulunan Çalışmalar.....	98
SONUÇ.....	123

KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	146
EK 1.....	147
EK 2.....	148
EK 3	149
EK 4.....	150
EK 5.....	151
EK 6.....	152
EK 7.....	153
EK 8.....	154
EK 9.....	155
EK 9 (Devamı).....	156
EK 10.....	157
EK 11.....	158
EK 11 (Devamı).....	159
EK 12.....	160
EK 13.....	161
EK 14.....	162
EK 15.....	163
EK 16.....	164
EK 17.....	165
EK 18.....	166
EK 19.....	167
EK 20.....	168
EK 21.....	169
EK 22.....	170
EK 23.....	171
EK 24.....	172
EK 25.....	173
EK 26.....	174
EK 27.....	175
EK 28.....	176
EK 29.....	177
EK 30.....	178

EK 31.....	179
EK 32	180
EK 33.....	181
EK 34.....	182
EK 35	183

KISALTMALAR

Kısaltmalar

KUTVA

AKPMK

THİF

TKP

TKT

TKF

TDTC

TDK

SCF

Açıklama

Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi

Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası

Türkiye Komünist Partisi

Türkiye Komünist Teşkilatı

Türkiye Komünist Fırkası

Türk Dili Tetkik Cemiyeti

Türk Dil Kurumu

Serbest Cumhuriyet Fırkası

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yazı devrimi, diğer bütün Atatürk devrimleri gibi yeni bir toplum yaratmayı amaçlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, yeni oluşan devrimci bir sınıfın önderi veya üyesi olmadığı için kendi kadrosunu kendi oluşturmak zorunda kalmıştır. Toplum içinde dayanacağı güçleri oluşturmak için elinde bir fırsat vardır, düşman Anadolu'ya kadar gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bağımsızlık savaşını üç amaçla yürütmüştür. Birinci amacı düşmanı yurttan kovmak, ikinci amacı toplum içinde dayanabileceği güçleri oluşturmak, desteklemek ve iş birliği içinde ülkenin yönetimini sürdürmektir. Üçüncü amacı ise padişahın bünyesinde simgeleşen dinsel-geleneksel siyasal iktidara el koymaktır. Bu üç amacın ardından tarihsel bir görevi daha vardır: Yeni bir toplum yaratmak. Yazı devrimi, bu üç amaca dayanan tarihsel görevini kullanırken onun için bir araç olmuştur.¹ Yazı devrimi beraberinde dil devrimini de getirmiş olacaktır. Dil, toplumlara hem kişilik veren bir belirteç hem de uygarlık ve ekin gibi ulusları boyutlandıran oluşumların birincil iletişim ve bildirişim gerecidir. Ulusal tarihimiz boyunca dilin bu evrensel işlevini tüm yönleriyle kavrayabilen tek önder şüphesiz Atatürk olmuştur. Atatürk, *“Dilimizin özleşmesini ve bütün bilim, teknik ve sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilim yöntemlerine uygun olarak sağlamağa çalışması...”* gayesiyle Türk Dil Kurumu'nu Kemalizmin temel devrim kurumları arasına yerleştirmiştir.²

Türk Dil Kurumu içinde birçok isim yer almış ve bu amaca hizmet etmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde dil alanında uzman isimler az olmasına rağmen toplumun oluşumunda faydalı olmak için her fert mücadele etmiş ve emek vermiştir. Herkes bilgisi, zekâsı ve ileri görüşlülüğü dahilinde bu hizmete katkı sunmayı amaçlamıştır.

Bu isimlerden biri de Ahmet Cevat Emre'dir. Ahmet Cevat Emre, kooperatifçilik alanında eser veren ilk isimlerden olmuştur. Meşrutiyet yıllarında okutulan üç gramer kitabından bir tanesi kendisine aittir.³ Cumhuriyetin ilk on yılında okutulan gramer

---

¹ Emre Kongar, “Yazı Devriminin Gerçek Anlamı”, *Türk Dili, Sayı: 326*, Kasım 1978, s. 536-537.

² Ali Dündar, “Kemalizm ve Dil”, *Türk Dili, Sayı: 326*, Kasım 1978, s. 595.

³ Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara 1972, s. 364-365.

kitapları arasında kendisine ait çalışmalara yer verilmiştir.⁴ Bunun yanında alfabe, kelime yapımı, cümle, dil inkılabı, lehçeler, Sümerce, Türkçenin Hint-Avrupa dilleriyle ilişkisi gibi Türkçe alanları ile kıraat (okuma) kitapları yazmıştır.⁵

Sürgün hayatı ile başlayan siyasi yaşamını İstanbul'a geldiği zaman gazeteci kimliği ile devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti'nin siyasi sorunlarını çözmek adına yazdığı yazılar ve düşünceleri ile önce toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini ön plana çıkarmıştır. Siyasi sorunlar ne kadar büyük olursa olsun, o toplumun ne tepki verdiğine odaklanmıştır. Meşrutiyet dönemi ve sonrasında yazdığı yazılar ile toplumu şekillendirmek, halkı doğruya ve iyiye yönlendirmek adına hiç durmadan yazmıştır. Ahmet Cevat Bey, bu yönü ile her zaman takdir toplamıştır. Azmi, çalışkan yapısı, cesareti ve içtenliği ile girdiği her ortamda dikkat çekmiş, bu sayede hayatına dokunan insanlar olmuştur. Cafer Bey, Cevat Paşa, Satı Bey, Ziya Gökalp, Prof. Dr. Friedrich Giesse ve Mustafa Kemal Atatürk onun hayatına ışık tutan öncü isimler olmuştur. Türk diline yıllarını vermiş olan Ahmet Cevat Emre, bugün konuştuğumuz ve kurduğumuz cümlelerin kelime ve gramer yapısında, farkında olmadan emeklerini yaşattığımız önemli bir insandır.

---

⁴ Alev Sınar, "Cumhuriyetin İlk On Yılında Okutulan Türkçe Ders Kitapları", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 9, 1997, s. 343.

⁵ Leyla Karahan, "Ahmet Cevat Emre'nin Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Görüşleri", *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, (Editörler: Nurettin Demir-Faruk Yıldırım), Çukurova Üniversitesi, Adana 2014, s. 207-208.

AHMET CEVAT EMRE’NİN HAYATI

1.1. Ahmet Cevat Emre’nin Doğduğu Yer, Ailesi ve Çocukluğu

Ahmet Cevat Emre, Girit’te⁶ 1 Eylül 1876 (19 Ağustos 1293) tarihinde Yıldız Hanım ve Hasan Hulki⁷ Bey’in tek çocuğu olarak dünyaya geldi.⁸

Ahmet Cevat Bey’in asıl ismi *Ahmet*⁹’ti. *Cevat* ismini Kuleli Askeri İdadisi’ne geçerken tanıştığı ve yardımını gördüğü Girit Valisi Cevat Paşa’dan aldı.¹⁰ 1934’te ise Soyadı Kanunu ile *Emre* soyadını aldı, bu tarihten sonra dil alanındaki faaliyetleri nedeniyle *Dilemre* soyadıyla da anıldı. Ahmet Cevat Bey’in soyu, Kâdirî Tekkesi şeyhi olan dedesi Sakallı Mehmet Baba’dan gelmekteydi. Sakallı Mehmet Baba’nın soyu, Suda adacığında Topçubaşı soyadı ile tanınırken Resmo’da Sakallıoğlu ya da Sakallıoğulları soyadıyla bilinmekteydi. Ahmet Cevat Bey’in büyük babası Mustafa Bey iki kez Resmo’nun belediye reisi olarak seçilmiş bir şeyhti.¹¹

Ahmet Cevat Bey’in annesi Yıldız Hanım, Jandarma Yüzbaşı Arnavut Zeynel Ağa’nın kızı Feride Hanım ve Girit Valisi Mısırlı İbrahim Paşa’nın kâtibi Mehmet Efendi’nin kızlarıydı. Ahmet Cevat Bey’in annesi Yıldız Hanım ev hanımı, babası Hasan Hulki Bey ise zahire tüccarıydı. Ahmet Cevat Bey üç buçuk yaşındayken Hasan Hulki Bey vefat etti. Yıldız Hanım, küçük yaşta babasız kalan Ahmet Cevat Bey’i annesi Feride Hanım ile birlikte Kalives köyü yakınlarındaki bir Rum mahallesinden tuttuğu evde eşinden kalan para ile tarım ve hayvancılık yaparak büyüttü. Ahmet Cevat Bey, köy hayatına kısa sürede alıştı.¹²

1.2.Eğitim Hayatı

Eğitim hayatına erken yaşta başlayan Ahmet Cevat Emre önce köy ilkokuluna gitti, okuldan kalan zamanlarında Rum okulunda Rumca öğrendi. Bu sırada gümrük memuru Cafer Bey’den

⁶ Girit, Venedikliler ile yaşanan mücadele sonucunda 1669’da tamamen Osmanlı Devleti’nin eline geçmiştir. Girit fethedildikten sonra ise 1913 yılında Yunanistan’ın eline geçene kadar Kandiye (merkez), Hanya ve Resmo sancaklarına ayrılarak imtiyazlı bir eyalet olarak siyasi tarihini sürdürmüştür. Fetih sonrası Hristiyan nüfus ile Müslüman nüfus arasında bir dengeleme siyaseti sağlamak amacıyla buraya Anadolu’dan nüfus nakilleri yapılmıştır. 1667’de Girit’e giden Evliya Çelebi’nin izlenimlerine göre Veli Paşa Camii kiliseden çevrilmiştir. Kültürel etkileşimler sonucu Müslümanlar arasında Rumca da yayılmıştır. Selami Şimşek, “Doğu Akdeniz’de Tahrir Olan Bir Kültür Mirası: Girit’te Tarikatlar ve Tekkeler”, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 32*, Erzurum 2007, s. 216, Cemal Tukin, “Girit”, *İA, Cilt: 4*, s. 87-88.

⁷ Atilla Özkırmı, “Ahmet Cevat Emre”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt:2*, İstanbul 1990, s. 441.

⁸ Ahmet Cevat Emre, hatıralarında Girit’in Resmo şehri dışında Girit fatihlerinden Veliyeddin Paşa’nın manastırdan çevirmiş olduğu Veli Paşa Camii’nin arkasında yer alan Kâdirî Tekkesi veya Tekke adıyla bilinen kısımda doğduğunu aktarmaktadır. Bkz. Ahmet Cevat Emre, *İki Neslin Tarihi, Mustafa Kemal Neler Yaptı?*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1960, s. 3.

⁹ Alev Şeyda Uzun, *Ahmet Cevat Emre’nin Türk Dili ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Görüşleri*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ağustos 2019, s. 9

¹⁰ İlhan Altıntaş, “Ahmet Cevat Emre’yi Anarken: Hayatı ve Eserleri”, *Karınca, Cilt: 29, Sayı: 303*, 1962, s. 8.

¹¹ Emre, *a.g.e.*, s. 3-4.

¹² Emre, *a.g.e.*, s. 3-7.

rika yazma ve Türkçe konuşma dersleri aldı. Cafer Bey, üvey babası olarak daha sonraları Ahmet Cevat Bey'in eğitim hayatında koruyucusu oldu. Cafer Bey'in Yerapetre gümrüğüne terfi etmesi ile ilk defa köyden şehre gelerek Yerapetre kasabası ilkokuluna devam etti. Milliyetçiliğe dair ilk duygularını bu okulda kazandı. Cafer Bey'in Kandiye'ye tayini ile Ahmet Cevat Bey, Kandiye İdadisi'ne gitti.

1887'de Girit'te Rum İhtilalleri başladığında Ahmet Cevat Bey, ailesini Kandiya'ya getirdi. Yıldız Hanım, burada ikinci evliliğini Cafer Bey ile yaptı. Cafer Bey'in bir süre sonra vefat etmesinin ardından, Ahmet Cevat Bey'in üvey amcası olan Resmo gümrüğü müdürü Halim Bey yeğeninin koruyuculuğunu üstlendi. Böylece eğitim hayatına devam etti ve Resmo'da ortaokul (rüştiye) son sınıfa verildi. Ortaokulda öğrendikleriyle birlikte yeteneklerinin de farkına varmaya başladı. Resmo Ortaokulunda kısa süre içinde hocalarının dikkatini çekti.

Ahmet Cevat Bey, 14 yaşındayken eğitimi için İstanbul'a gitmek istedi. Kuleli İdadisi (lise) giriş sınavını birincilikle kazanınca Girit Valisi kendisine kol saati hediye etti. İdadide geometri bilmediği anlaşıncı Beşiktaş Rüştiyesi son sınıfına alındı. Resmo Ortaokulunda aldığı Fransızca dersi ile idadide akranlarından iki yıllık üstünlük elde etti.¹³

Kuleli İdadisinden sonra Harbiye Mektebine geçen Ahmet Cevat Bey, Fransızca tercümeler yapmaya başladı. Girit'e gittiğinde milliyetçi arkadaşı Yahya Hayati ile birlikte Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Ziya Paşa, Şinasi gibi aydınların kitaplarını okuyarak Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecinde siyasi olayları anlamaya yöneldi.¹⁴

Osmanlı Devleti'nde sürgün hadisesinin en çok görüldüğü dönem 19. yüzyılın ikinci yarısıydı.¹⁵ Özellikle II.Abdülhamid döneminde karşılaşılan sürgün politikasının gelişim süreci 1876-1882 yıllarında Osmanlıcılık düşüncesi ile geçti. Ancak bu tarihe kadar yaşanan sorunlar, bu tarihten sonra eğitimde ve sosyal hayatta yönetimi padişaha ve devlete itaatkâr bir kuşak oluşturmaya yöneltti. Bu amaçla İslamcılık düşüncesiyle birlikte çok fazla okul açıldı, bu okullarda eğitim programı ile ders kitaplarında dinî söylem ve sembollere ağırlık verildi.¹⁶ Eğitimdeki bu hızlı dönüşüm iktidarla halk arasında uyuşmazlığa sebep oldu ve ilk örgütlenme düşüncesi, muhalefetin kalesi durumuna gelmiş olan Mekteb-i Tıbbiye'de 1889

---

¹³ Emre, *a.g.e.*, s. 7-28.

¹⁴ Emre, *a.g.e.*, s. 29-30.

¹⁵ Abdullah Acehan, "Osmanlı Devletinin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, Sonbahar 2008, s. 20.

¹⁶ *Objektifinden Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamit Döneminde Eğitim*, (Editör: Cezmi Eraslan), Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2017, s. 16.

yılında ortaya çıktı. Bu düşüncenin diğer okullara yayılması ile “İttihad-ı Osmani Cemiyeti” kuruldu ve daha sonra ismi “İttihat ve Terakki Cemiyeti” olarak değiştirildi.¹⁷

1896 yılında ülkenin durumu ve cemiyetin üzerinde oluşan iktidar baskısı sonucunda İstanbul merkez örgütü, Padişah II. Abdülhamit’e karşı darbe yapılması düşüncesini gündeme getirdi. Bu düşüncenin padişah yanlısı yöneticiler tarafından öğrenilmesi ile cemiyet üyeleri geniş çaplı tutuklamalar ile Taşkışla Hapishanesine gönderildi.¹⁸

Ahmet Cevat Bey, bu siyasi ortamda Harbiye Mektebi ikinci sınıf öğrencisi olarak okul hayatında başarılı, sorumluluk sahibi, kurallara uyan ve arkadaşlarına çok fazla kıymet veren saygın bir çizgi çizmekteydi.

Nöbetçi çavuş olduğu bir gün sınıf arkadaşı Mahir Sait Bey (Pekman), hafiyeler tarafından yakalandığı için Ahmet Cevat Bey’den dayısına haber vermesini istedi. Böylece Paris’ten gelen gazetenin dayısının evinden alınması sağlanacaktı. Ahmet Cevat Bey, arkadaşına yardım etmek isterken bu sırada hafiyelere yakalanarak İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olmak ve hürriyetçi fikirlere eğilim göstermekten tutuklandı. Tutuklandıktan bir süre sonra hapishaneden kaçtı fakat uzun süre saklanamayacağını anlayınca tekrar teslim olmak zorunda kaldı.¹⁹ Sınıf arkadaşları İshakpaşalı İsmail ve Giritli Abdulhalim’in mahkemede cemiyet üyesi olduğuyula ilgili şahitlik etmeleri üzerine hakkında idam kararı çıkarıldı ve Taşkışla Hapishanesinde Türk tarihine damga vuran dönemin aydın isimleriyle birlikte 102 gün geçirdi.²⁰

1.3.Fizan’a Sürgün Edilmesi

Padişah II. Abdülhamit, 1 Eylül 1897 (19 Ağustos 1313) tarihli cülus gününde, Genç Türklerden Tarih Profesörü Murat Bey ile Mizan dergisinin yayın hayatına son verilmesi karşılığında Taşkışla mahkûmlarının idam cezalarını müebbet kalebentlik cezasına çevirmek üzere anlaştı. Böylece Mekteb-i Harbiye ikinci sınıf öğrencisi²¹ Sakallızade Resmolu Ahmet Cevat Bey, 21 yaşında iken 8 Eylül 1897²² (27 Ağustos 1313)’de yetmiş sekiz kişiden oluşan asıl İttihatçılarla birlikte Şeref Vapuru ile altı gecelik bir yolculuğun ardından Trablusgarp’ta indi. Mahkûmların bir kısmı Trablusgarp’ta kalma imkânı bulurken bir kısmı da Fizan

¹⁷ Fevzi Çakmak, “Bir Sürgünün Hikâyesi: Şeref Kurbanları ve Tıbbiyeliler”, *Vatan ve Sıhhat Tıbbiyenin Yurtseverliği*, (Editörler: Eren Akçiçek- Fevzi Çakmak), Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneği Yayınları, Ekim 2015 İzmir, s. 27-29.

¹⁸ Ahmet Mehmetefendioğlu, *Sürgünden İntihara Dr.Reşid Bey’in Hatıraları*, İzmir 1992, s. 9.

¹⁹ Emre, *a.g.e.*, s. 37-40.

²⁰ Emre, *a.g.e.*, s. 40-45, Ali Fahri Ağababa, *Şeref Kurbanları*, İstanbul 2007, s. 8, Mahir Said Pekman, *Fizan Hatıraları*, (Hazırlayan: Hasan Babacan-Servet Avşar), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s. 39-40.

²¹ Feridun Kandemir, *Jön Türklerin Zindan Hatıraları*, İstanbul 1975, s. 107.

²² Dr. Reşid Bey’in hatıratına göre 9 Eylül 1897’dir. Bkz. Mehmetefendioğlu, *a.g.e.*, s. 9.

merkezli Murzuk kazasına bağlı olan askeri bir hapishaneye gönderildi.²³ Ahmet Cevat Bey'in hatıralarına göre kendisi Trablus'ta kalmış ve on ay kadar hapis yatmıştır.²⁴ Ahmet Cevat Bey, gelecekte yüzbaşı olmak isterken²⁵ söz konusu şartlar altında kaderi İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleriyle birlikte çizilerek askerlik hayaline veda etti.

Ahmet Cevat Bey, koğuş günlerini Yusuf Akçura, Ali Fahri Ağababa, Ali Tevfik, Saffet Tevfik, Hasan Safi ve Baron Münip ile birlikte -üvey babasından öğrendiği poligraf (yazı çoğaltma) tekniğini kullanarak- "*Hatıra*" isimli dört sayfalık gazeteyi hazırlamakla geçirdi.²⁶

Padişahın, Abdullah Cevdet ve İshak Sükûti'nin birlikte çıkardıkları "Osmanlı Gazetesi"ni satın alması karşılığında Fizan sürgünleri 21 Haziran 1898 tarihinde²⁷ ikinci kez affedildi. Ahmet Cevat Bey, diğer sürgünlerle birlikte serbest bırakıldı. Sürgünler, genellikle şehrin sürgün mahalleleri olan Mızran veya Rikardo'da tutulan büyük bir evde kaldı. Ahmet Cevat Bey, arkadaşları Tıbbiyeli Ali Ağa, Bahriyeli Ali ve Ali Fahri (Ağababa) ile birlikte aralarında para toplayarak dükkân tuttu ve Avrupa'dan kitaplar getirterek "İrfan Kitaphanesi"ni açtı. Daha sonra "Mekteb-i İrfan" isimli bir okul açarak öğretmenlik yaptı. Ahmet Cevat Bey, bu okulda elifba dersleri veriyordu.²⁸ Okulda usul-ü savtiyeye uygun ilk elifbayı düzenleyerek uyguladı.²⁹

Girit'te yaşanan siyasi olaylar artınca Ahmet Cevat Bey'in annesi, nişanlısı Ratibe Nuri Hanım ve onun ailesi Trablus'a gitti. Ahmet Cevat Bey, Dahra'da bir ev tuttu ve annesi ile kayınvalidesi ölünceye kadar burada yaşadı.³⁰ Trablusgarp Valisi Mareşal Recep Paşa'nın himayesinde oğlu Nurettin Bey'e ders vermek, Fransızca çeviriler yapmak, bahçe sulama işleri ile ilgilenmek, Şemsettin Sami'nin çıkardığı Vilayet gazetesinde yazılar yazmak gibi çeşitli işlerde çalışarak ailesini geçindirdi. Nurettin Bey'e ders verdiği sıralarda rüştiye dördüncü sınıfta Arapça "*İsaguci*" eseri ile başlayan felsefe ve mantık merakı, sürgün

---

²³ Trablusgarp'ın Fizan şehri kelime olarak dilimizde uzaklığı ifade etmekle birlikte coğrafi olarak dünyanın en izole bölgelerinden biridir. Fizan, sıcaklığın çok yüksek olduğu ve sadece deve kervanlarıyla ulaşım imkânı sağlayan zor koşullar altında yaşanabilen bir şehirdir. Sultan Abdülhamit, Fransızların Osmanlı İmparatorluğu'nun son toprak parçası olan Trablusgarp topraklarını ele geçirmesini engellemek amacıyla buraya sık sık değiştirmek şartıyla yöneticiler atanmıştır. Kendisini tahttan indirmek isteyen aydın ve asiler için ise Fizan'ı sürgün yeri olarak kullanmıştır. Fizan ile Trablusgarp arasında en az 30 günlük bir mesafe vardı. Trablusgarp ile İstanbul arasında ise deniz ulaşımı kullanılmaktaydı. Sultan Abdülhamit, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul şubesi odaklı faaliyetlerini sınırlandırmaya çalışmıştır. Mehmet Altun, "Fizan Denen Şu Yer", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 125, Mayıs 2004, s. 24-28.

²⁴ Emre, *a.g.e.*, s. 57, 60-61, Kandemir, *a.g.e.*, s. 99.

²⁵ Emre, *a.g.e.*, s. 62.

²⁶ Emre, *a.g.e.*, s. 59, Kandemir, *a.g.e.*, s. 129.

²⁷ Çakmak, *a.g.m.*, s. 43.

²⁸ Altun, *a.g.m.*, s. 28-29.

²⁹ Emre, "Ahmet Cevat Bey", *Nesl-i Ati, Sene: 2, Sayı: 9*, 20 Mart 1913, s. 333.

³⁰ Emre, *a.g.e.*, s. 61-64.

günlerinde Ali Ağa (Onbulak)'nın tavsiyesi ile “*L. Buchner'in Force et Matiere*” kitabı ile devam etti. “*Madde olmadıkça kuvvet, enerji olmaz, kâinat içinde hiçbir şey kaybolmaz ve yeniden hiçbir şey yaratılmaz.*” prensipleri, hilkat sırlarından etkilendi. Pozitivizm ve tekâmülcü felsefenin kurucusu olan Herbert Spencer'in “*Les Premiers Principes*” (İlk Prensipler) kitabıyla bilinmeyenlerin sırlarını “Hiçbir şey kaybolmaz ve hiçbir şey yaratılmaz.” prensibiyle birlikte yaratanla yaratılanın aynı sonsuz varlık olduğu sonucuna vardı. Bilinebilen prensiplerden nedenlik ve zekâ-akıl kavramları üzerinde uzun araştırmalar yaptı.³¹ Okuduğu kitapların etkisiyle hayatı daha farklı bir bakış açısı ile sorgulamaya başladı.³²

Dahra'da iken annesi ve kayınvalidesini kaybetti. Bu olayın ardından Trablus'a taşındı ve burada bir sabunhane açtı. Bu sırada aza mülazımlığı sınavını kazanarak çalışmaya başladı. Ahmet Cevat Bey Rumca, Türkçe, Fransızca, Arapça dillerini iyi derecede bilmesinin yanında akşam kursu ile İtalyanca öğrenerek kendini geliştirmeye devam etti.³³

Trablus'ta oluşan bir afet nedeniyle köprü yapılması ile ilgili görüşünü bildirmek isterken belediye başkanı tarafından Recep Paşa'ya şikâyet edildi. Paşa tarafından da haksız bulunması üzerine ani bir kararla Girit'e döndü (Mayıs 1905).³⁴

Ahmet Cevat Bey, üç sene kadar Girit'te yaşadı ve bu süre boyunca Müslüman halkın sorunlarını çözmek üzere Rus ve Fransız konsoloslukları ile iletişime geçti. Siyasi teşebbüsleri sonucunda on yedi esir Türk ile altmış iki haneyi malları ve hayvanları ile birlikte kurtardı. Bu yardımseverliği kendisine Evkaf İdaresinde memurluk ve Ruslara Fransızca dersi vermek gibi yeni iş kapıları açtı.³⁵

1.4.Evlilik Hayatı

Ahmet Cevat Bey, 16 yaşındayken Girit'te kendisinden iki yaş küçük olan Ratibe Nuri Hanım ile nişanlandı. Fizan'da sürgün hayatı devam ederken Girit'te özerklik ilan edildi (18 Aralık 1897). Ada İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'nın himayesi altına girdi. Girit'te bulunan Müslüman halk, Rum halkın baskı ve şiddetine maruz kalarak Anadolu'ya göç ediyordu.³⁶

---

³¹ Emre, *a.g.e.*, s. 77-78.

³² Timuçin Faik Ertan, “Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit”, *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırma Dergisi*, Sayı: 5, Yıl: 2, 1997, s. 18.

³³ Emre, *a.g.e.*, s. 71, 83.

³⁴ Emre, *a.g.e.*, s. 88-89.

³⁵ Emre, *a.g.e.*, s. 90-98.

³⁶ Emre, *a.g.e.*, s. 61-63, 91-93.

Bu şartlar altında Ahmet Cevat Bey'in annesi Yıldız Hanım, nişanlısı ve onun ailesi Trablus'a geldiler. 23 yaşındayken Ratibe Nuri Hanım ile aile hayatını kurdu (1899). Ahmet Cevat Bey'in evliliğinden Cahit (1900), Suat (1902), Muzaffer (1908), ve Leman (1915) isimlerinde dört çocuğu dünyaya geldi. Ahmet Cevat Bey, Hüseyin Cahit'e duyduğu hayranlık sebebiyle oğluna Cahit ismini verdi.³⁷

1.5.İstanbul Hayatı

Ahmet Cevat Bey, meşrutiyetin ilan edilmesinin ardından İstanbul'a döndüğünde otuz bir yaşındaydı.³⁸ Ahmet Cevat Bey'in mesleği genellikle gazete ve dergilerde yazılar yazmak ya da tercümanlık yapmaktır. Daha sonra muallim oldu ve okul kitapları yazmaya başladı.

İstanbul'da da ilk işini Şura-yı Ümmet gazetesinde buldu. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmeden hemen önce muhabir olarak başkent Sofya'ya gönderildi. Sofya'daki siyasi gelişmeleri takip ederek halkın düşüncelerini öğrenmek ve izlenimlerini mektuplar halinde İstanbul'a göndermekle görevlendirildi. Şura-yı Ümmet ve Tanin gazetelerinde 24 Eylül-1 Ekim 1908 tarihlerinde toplam on bir mektubu yayımlandı. Sofya halkının Bulgaristan'ın bağımsızlığını resmiyete dökmek için Osmanlı Devleti ile savaşmak istemediğini, yine de askerî hazırlıklarını yapmaktan geri kalmadığını aktardı.³⁹

31 Mart İsyanı'nın gerçekleştiği gün Ahmet Cevat Bey, birçok muhalif gibi aranan isimler arasındaydı. İsyanın sona ermesi ile Padişah II. Abdülhamit'in tahttan indirilişini "*Yıldızın Sonu*" adlı tiyatro piyesinde tasvir etti.⁴⁰

Ahmet Cevat Bey, Şura-yı Ümmet'te çalışırken Siper-i Saika gazetesini çıkardı. Şura-yı Ümmet gazetesi kapatılınca Siper-i Saika gazetesi, Hürriyet gazetesi ile birleştirilerek Siper-i Saika-i Hürriyet gazetesi adını aldı. Gazetenin kapanma sürecinde Ahmet Cevat Bey, Polis Islahat Komisyonu'nda çalıştı. Komisyonda Avrupa polislerinin nizamnamelerini tercüme etti. Bir süre sonra Sabah Gazetesi'ne geçerek "*Mühim Küçük Haberler*" başlıklı köşede yazılar yazdı. 1909 yılında, daha sonraları eserlerinin basımını gerçekleştirecek editörü ve yakın arkadaşı İbrahim Hilmi (Çığıracan) Bey ile tanıştı. Hilmi Bey'in isteğiyle Comtesse de

³⁷ Emre, *a.g.e.*, s. 75, 78, 101, 187. Ahmet Cevat Bey, oğluna Cahit ismini verme nedeni olarak Hüseyin Cahit ile Ali Kemal arasındaki polemiki işaret etmiştir. Hüseyin Cahid- Ali Kemal Polemiği için Bkz. Ahmet Ali Gazel, *Hüseyin Cahid (Yalçın) Bey'in Siyasi Hayatı (1908-1913)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Erzurum 2000, s. 89-92.

³⁸ Emre, *Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi*, Ekin Basımevi, İstanbul 1956, s. 13.

³⁹ Emre, *a.g.e.*, s. 107-113.

⁴⁰ Emre, *a.g.e.*, s. 134-136.

Magallon'un "*Savoir Vivre*" adlı Fransızca eseri "*Rehberi Muâşeret: Avrupa'da Âdâb-ı Muâşeret*"i tercüme etti.⁴¹

Eğitimci pedagoji uzmanı Mustafa Satı Bey, II. Meşrutiyet Dönemi eğitim politikalarına batı pedagojisi temelli eğitim anlayışı ile katkı sundu.⁴² Satı Bey, 1909 yılında Mülkiye mektebi öğretmenleri olan Maarif Nazırı Nail Bey'in teklifi üzerine Dârülmuallimin-i Âliye (Öğretmenler Okulu) müdürlüğüne getirildi (14 Eylül 1910).⁴³ Satı Bey, görev başına geçince ilk iş olarak okulun kadrosunu yeniledi. Bu sırada Ahmet Cevat Bey'in köşe yazılarını ilgiyle takip ettiğinden, öğretmenlik yapması için kendisine bir teklifte bulundu.

Ahmet Cevat Bey, Satı Bey'in teklifini kabul ederek öğretmenlik hayatına resmî olarak adım attı. Dârülmuallimin-i Âliye'de Türkçe ve tahrir alanlarında dersler verdi. Türkçe derslerinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın "*Türkçe Sarf ve Nahiv*" kitabını gramer kitabı olarak kullandı ve bu kitabın eksikleri olduğunu düşünerek "*Lisan-ı Osmani*" gramer kitabını yazdı. Bu eser Meşrutiyet döneminde okullarda okutulan üç gramer kitabından biri olma özelliğine sahiptir.⁴⁴ Gramer kitabı, 1910 yılında bütün liselerde okutulmaya başlandı. Lisan-ı Osmani'nin ardından, rüştiye sınıfları için de sarf ve nahiv kitapları yayımlandı. Ahmet Cevat Bey, ders verdiği öğrencileri tarafından saygın bir hoca olarak "Gramerci Cevat" lakabıyla anıldı. Bu kadrodaki diğer isimler şöyledir:

Fuat Şemsi (Müdür Yardımcısı), Ali Nusret Bey (Edebiyat Öğretmeni ve Cenap Şehabettin'in kardeşi), Hamdullah Suphi, Fazıl Ahmet, Ruşen Eşref, Tevfik Fikret (Edebiyat Konferansları), Mustafa Suphi (Sosyoloji), Muallim Cevdet (Eğitim Bilimleri), Hamit Bey (İktisat Profesörü), Eyüplü Hafız Kemal (Matematik), İsmail Hakkı (Güzel Yazı, El İşleri ve Eğitim Bilimi), Dubois (Fransızca), Mamburi (Resim).⁴⁵

Dârülmuallimin'de geçen günlerde Batılı tarz şiiirleri ile tanınan Tevfik Fikret, Ahmet Cevat Bey ve Satı Bey arasında özel bir dostluk bağı oluştu. Dârülmuallimin-i Âli'de çalışmadan önce Galatasaray Sultanisi (Lise) Müdürü olan Tevfik Bey, dönemin öğrencilerini modern pedagojik sisteme teşvik etti. Maarif Vekili Emrullah Efendi ise eğitimin klasik pedagojik sistemle ilerlemesini uygun görmekteydi. Bu nedenle Tevfik Bey'in öğrencilerini Batılı tarzda

⁴¹ Emre, a.g.e., s. 145-147.

⁴² İbrahim Caner Türk, "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Tarih Öğretimi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 6, Sonbahar 2010, s. 135.

⁴³ İbrahim Caner Türk, "II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Coğrafya Öğretimi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 40, Erzurum 2009, s. 424.

⁴⁴ Levend, a.g.e., s. 364-365. Bkz. Emre, *Lisan-ı Osmani: Sarf ve Nahiv*, İstanbul 1912. 1923 yılında çıkardığı diğer gramer kitabı için Bkz. Emre, *Türkçe Sarf ve Nahiv*, İstanbul 1923.

⁴⁵ Cemil Öztürk, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara 2007, s. 25.

düşüncelerle eğitmesi ile edebiyat konferansları sık sık kesintiye uğradı ve sonunda istifa etti. Öğretmenlerinin istifa ettiğini öğrenen öğrencileri gazetede imzalı bir bildiri yayımladı. Satı Bey de Emrullah Bey ile aynı gün bir anlaşmazlık yaşayınca müdürlükten istifa etti. Böylece Satı Bey'in yerine, önceden Dârulmuallimin-i İbtidâiyye'de Hesâb ve Kitâbet derslerini okutan Tarihçi-Profesör Ali Reşad Bey geldi (26 Mart 1912). Öğrencilerin Satı Bey için bir bildiri yayımlamaları üzerine bu sefer de başarılı bir öğrenci okuldan uzaklaştırıldı. Ahmet Cevat Bey'in, Ali Reşad Bey'i haksız bulan bir mektup ile itiraz etmesi üzerine kendisi ile ilgili uzaklaştırma kararı alındı ve en sonunda da görevinden istifa ettirildi (1912). Süleyman Saim Bey ise yaşanan olaylardan sadece bir öğrencinin sorumlu tutulmasını “*Dârulmuallimin mi Heyhat?*” başlıklı yazı ile eleştirdi.⁴⁶

Ahmet Cevat Bey, o günden sonra Balkan Savaşlarına kadar Satı Bey'in kurduğu Türkiye'nin ilk çocuk yuvası Dârlmürebbiyat'ta çalıştı, Tevfik Bey'in rahatsızlandığı süreçte ise yardımcısı olarak Robert Koleji'nde üç sene kadar edebiyat dersleri verdi.⁴⁷

Balkan Savaşları ile birlikte Ahmet Cevat Bey, savaşların en canlı şahitlerinden biri olarak bu olaylardan çok etkilendi. Savaş süresince Bulgarların Türklere komitecilik yüzünden mezalim yaptığını ve bu savaşın amacının Türkleri imha etmek olduğunu düşündü. Ahmet Cevat Bey, bu bakış açısının değiştirilmesi için “*Balkan Mezalimi Neşri Vesaik Cemiyeti*”ni kurarak 1912 yılının son günlerinde cemiyetin fahri sekreteri oldu. Cemiyetin diğer isimleri ise şöyleydi: Sabah gazetesi başyazarı Diran Bey(Kelekyan), Tanzimat gazetesi başyazarı Lütfi Fikri Bey, İfham gazetesi başyazarı Ahmet Ferit (Tek) Bey, Matbaa-i İctihad sahibi Abdullah Cevdet, Maliye Mektebi Müdürü Zühtü, Dava Vekili Ahmet Saki, Nüzhet Sabit, yazar Celal Nuri (İleri), Tasvir-i Efkâr gazetesi başyazarı Yunus Nadi, Bedi Nuri ve Satı Bey bulunuyordu. Heyet-i İdare'de ise Ahmet Cevat Bey, Nüzhet Sabit, Bedi Nuri, Abdullah Cevdet, Ahmet Saki ve Zühtü Beyler vardı. Cemiyetin murahhas üyesi ise Bedi Nuri Bey idi. Bu kişiler arasında aynı görüşte olmayan isimler olmakla birlikte cemiyet, devletin Osmanlıcılık politikası çerçevesinde hareket ederek ülkenin geleceğini değiştirmek için mücadele etti. Böylece cemiyet, barış görüşmelerinin başladığı günlerde kurularak Osmanlıların uğradığı haksızlıklara dikkat çekmek için büyük devletleri etkilemeye çalıştı.⁴⁸ Cemiyet, Türklere

⁴⁶ Emre, *a.g.e.*, s. 154-155, Uğur Ünal-Togay Seçkin Birbudak, *İstanbul Dârulmuallimin-i (1848-1924)*, Ankara 2013, s.80-85, Süleyman Saim, “Darulmuallimin Mi Heyhat?”, *Nesl-i Âti, Sayı: 3*, 26 Temmuz 1328, s. 33-34.

⁴⁷ Ahmet Cevat Emre'nin Robert Koleji Arşivi'nde bulunan özlük dosyasına, dosyanın zaman aşımına sebebiyle ulaşılamamıştır. Emre, *a.g.e.*, s. 155, 170.

⁴⁸ Hasan Taner Kerimoğlu, “Balkan Savaşları'nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti”, *Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2, Aralık 2014*, s. 542-543.

yapılanlarla ilgili on bir rapor yayımladı. Ahmet Cevat Bey raporlarla ilgili şu açıklamayı yaptı:

“Raporlar günü gününe, Türkçeleri İstanbul’da çıkan gazetelere, Fransızca tercümeleri Beyoğlu’nda intişar eden «Le Jeune Turc» gazetesine tebliğ ediliyordu. Bu raporlar Fransızca, İngilizce ve Macarca broşürler halinde, medenî Hristiyanlık âleminin basın ve parlamentolarına gönderiliyordu. Hatıralarım arasında, bu raporlardan ancak bir kaçının özetini vermekten başka hiçbir şey yapamıyorum. «Les Atrocités Des Coalisés Balkaniques» ismiyle Fransızca üç broşür, Ankara’da, Millî Kütüphane’de vardır, arzu edenler ve yürekleri dayanabilecek olanlar bu broşürlerde gerek Neşri Vesaik Cemiyeti’nin raporlarını gerekse Türk olmayan tarafsız hatta Bulgar taraflı şahitlerin neler yazdıklarını okuyabilirler.”⁴⁹

Ahmet Cevat Bey, yayımladığı raporlardan beklediği geri dönüşü alamadı. Dâhiliye Vekili Talat Paşa’nın teşvikiyle Berlin, Paris ve Londra’ya giderek Avrupa basın ve parlamentolarında diplomatik temaslarda bulundu.

Avrupa’yı yakından tanıyan Ahmet Cevat Bey’in düşünce yaşamı da değişmeye ve dönüşmeye başladı. Bu sebeple Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e geçerken üç ayrı düşünceyi benimsedi. 1910’lu yıllarda kooperatist, 1920’li yılların ilk yarısında Marksist ve daha sonraki yıllarda ise Kemalist olarak yaşamını sürdürdü.⁵⁰

Ahmet Cevat Bey, Avrupa’da bulunduğu sırada İngiltere’de İngiliz İstihlâk Kooperatifleri ve Keşşâflar (İzciler)’dan etkilenererek bu yapıları Osmanlı Devleti’ne uyarlamaya çalıştı. Aslında kooperasyon görüşünü daha sürgün yıllarında Trablusgarp’ta iken benimsemişti.⁵¹

Ahmet Cevat Bey, Avrupa’da gelişen kapitalizmden ve sınıf kavgasından Osmanlı toplumunu uzak tutmak gerektiğine inanarak milliyetçi görüşlerini kooperasyon çatısı altında özümledi. Ona göre, Osmanlı topraklarında ticarî ve malî alanda her türlü girişim yabancıların elindeydi ve Osmanlı Devleti iktisadi esaret altındaydı. Esaretten kurtulmak için ulusun iktisadî terbiyesi ancak kooperasyonla sağlanabilirdi. Kooperasyonun o günlerdeki Osmanlıca karşılığı ise “teavün” kelimesiydi.⁵² Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu’na göre Ahmet Cevat Bey, liberalizm ile sosyalizm arasında yer alan kooperatizmin şuuruna hakkıyla sahipti.⁵³

⁴⁹ Emre, *a.g.e.*, s. 161.

⁵⁰ Zafer Toprak, “Ahmed Cevat’ın Bir Risalesi: Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Eder?”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 9-10, Bahar-Yaz, 1980, s. 104.

⁵¹ Emre, *a.g.m.*, s. 333.

⁵² Toprak, *a.g.m.*, s. 104.

⁵³ Remzi Saka, “Meşrutiyet Türkiye Kooperatifçiliği: Ahmet Cevat Emre”, *Karınca*, Cilt: 29, Sayı: 303, s. 4.

Avrupa’da “*Ütopyacı Sosyalizm*” akımının ilk temsilcileri olan Robert Owen (İngiltere), Saint Simon ve Charles Fourier (Fransa) gibi isimlerin kooperatifçilikle ilgili atılımları ona ilham verdi.⁵⁴

Ahmet Cevat Bey, kooperatifçilik tarihimizin ilk kitabı olan “*İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri*” isimli eseriyle Avrupa’daki izlenimlerini halka tanıtmak amacıyla resimli broşürlerden örnekler verdi.⁵⁵ Ona göre, kooperasyonun Osmanlı Devleti’nde uygulanabileceği sistem şöyleydi: Bir çırak ve bir veznedar tarafından ortak sermaye ile kendi işinde çalışan işçi, günün ya da haftanın belirli bir saatinde açtığı dükkânda sadece satılacak mal bırakacaktı. İlk başlarda, bu malları üreticiden alarak simsar (komisyoncu) aradan çıkarılacak ve tüketici ile ürünler buluşturulacaktı. Tüketici, sadece kendi kendinden alışveriş de yapsa zamanla kâr elde edecekti. Dönüşümlü bir zincir sistemi gibi zamanla elde edilen para ile tüketiciler kendi kendilerinin taciri ve üreticisi olarak simsardan sonra üreticiye de ihtiyaç duymayacaktı.⁵⁶ Ona göre teavün istikrarlı bir şekilde devam ederse ticaret, ziraat ve ekonomi alanında önemli bir yere gelecekti. Dönemin şartları düşünüldüğünde fabrikası olmayan bir ülke için sanayileşme safhasına geçilerek bir nevi iktisatta inkılap yapılacaktı. Ahmet Cevat Bey, bu noktada istihlak (tüketim) ürünlerine ağırlık verilmesini tavsiye etti. Kooperatifçilik üzerine kadın ve erkeklere on iki konferans verdi ve yazdığı makalelerde kooperatifçiliğin özellikle İslamiyet’e uygun olduğunu belirtti. İlk kooperatif örneklerini ise “*Milli Maişet Kooperatifi*” ismi çerçevesinde⁵⁷ İstanbul’un Fatih, Unkapanı, Karaköy, Aksaray ve Eyüp mahallelerinde açtı.⁵⁸ Nurettin Hazar, Ahmet Cevat Bey’in kooperatifçilik ile ilgili çalışmalarını “*Ahmet Cevat Hareketi*” olarak adlandırmakla birlikte ilk üç kooperatifin Rochdale tipi şeklinde kurulduğunu aktarmıştır.⁵⁹

Ahmet Cevat Bey, okul çağındaki çocukları da kooperatifçiliğe alıştırmak istedi. Bu amaçla milliyetçi bir dergi olan Talebe Defteri’nde “*Küçük Dostlarımıza İktisadi Kıraatlar*” başlığı altında “*Ortaklık*”, “*Mekteplerde Artırma Sandıkları*” adlı yazılar yazdı. “*Oğlumla*

⁵⁴ Ateş Uslu, “Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa’da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 70, Sayı: 1*, 2015, s. 36. Bkz. Emre, “Kooperatif Şirketleri 1”, *Türk Yurdu, Cilt: 12, Umumi Sayı: 145, Yıl: 6*, 2 Ağustos 1333 (1917), s. 3524. Bkz. Emre, “Kooperatif Şirketleri 2”, *Türk Yurdu, Cilt: 14, Umumi Sayı: 161, Yıl: 7, Sayı: 11*, 15 Ağustos 1334 (1918), s. 351-355.

⁵⁵ Bkz. Emre, *İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul, 1329 (1913), Saka, a.g.e., s. 4.

⁵⁶ Emre, “Kooperatif Şirketleri 1”, s. 3524-3526. Kooperatifçiliğin Esasları için Bkz. Emre, “Kooperatif Şirketleri 2”, s. 353.

⁵⁷ Emre, “Maişet Derdine Karşı Kooperatifler Çaresi”, *Der: Cemal Bora, Karınca, Cilt: 43, Sayı: 474*, 1976, s. 18.

⁵⁸ Emre, “Teavün: Kooperatif Şirketleri Hariçte ve Bizde”, *Nevsal-i Milli, Birinci Sene, Temmuz 1330*, s. 342.

⁵⁹ Nurettin Hazar, *Kooperatifçilik Tarihi*, Ankara 1988, s. 424. Rochdale tipi kooperatifler için Bkz. Emre, “İktisatta İnkılâp”, (Sadeleştiren: Mustafa Cura), *Kooperatifçinin Sesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 27*, 1965, s. 30-33.

Musahabelerimiz: Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?” gibi diğer yazıları da iktisadi düzenin değiştirilmesinde Ahmet Cevat Bey’in öncü yazıları arasında yer aldı.

Keşşafklar (İzciler) Teşkilatı, askerlik çağına gelen gençlerin savaşlarda düşmana karşı kin ve intikam hırsının diri tutulması amacıyla milliyetçi duygularla yetiştirilmesini amaçlıyordu. Ahmet Cevat Bey, Talebe Defteri dergisinde Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının unutulmaması için çeşitli yazılar yazdı. Bu yazılarda Osmanlı çocuk ve gençlerinin her an savaşa hazır vaziyette ve savaş gerçeği içinde millî bir bilinçle büyümesi gerektiği kanaatine vardı. Bu doğrultuda kaleme aldığı “*Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik- Keşşafklar Türküsü*”, “*Dağlar Çocuğu*”, “*Esaretten Dönüş*”, “*Vatan ve İnsaniyet*”, “*Bir Mağlubiyetten İbret*”, “*Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor Biz Ne Yapıyoruz?*” ve “*Yine İntikam*” yazıları derginin milliyetçi tavrını öne çıkardı.

Şıpka kahramanı Süleyman Paşa’nın oğlu Sami Bey’in teklifi ile Dârulfünun’da aile ahlaki üzerine giyim, meslek, ticaret, aile bütçesine nasıl katkı sağlanacağı vb. konularda kadınlara konferans verdi. Bu konferanslarla zihinleri terbiye etmeyi bir gereklilik olarak gördü.⁶⁰

Ahmet Cevat Bey, Ziya Gökalp, Ahmet Şuay’e, İbrahim Hakkı, Mansuri-zâde Saib gibi üniversite hocaları ile birlikte 8 Ekim 1917’de kadınların sosyal hayattaki yerinin iyileştirilmesi için Aile Hukuku Kararnamesi’nin çıkarılmasında etkili oldu. Böylece kanun bütün Osmanlı tebaasını ilgilendirmekle birlikte Müslümanlık, Musevilik ve Hristiyanlık bir kanunda birleştirilmiş oldu. Devlet, kararnamede İslam hukukuna bağlı kalarak evlenme ve boşanma eylemlerine düzenleme getirdi. Devlet izni olmadan yapılan evlilikler kanunca tanınmayarak aile hayatı düzene sokuldu. Erkekler, kadın izin verirse ikinci eş sahibi olabilecekti. Evlenme yaşı kadın için 17, erkek için 18 olarak belirlendi. Erkeklerde akıl hastalığı, geçimsizlik, fizyolojik rahatsızlıklar, evin geçimini sağlayamama durumlarında kadına boşanma hakkı doğdu.⁶¹

Ahmet Cevat Bey, 1918 yılında Sami Bey ve Ziya Gökalp’in teklifleriyle Alman Türkolog Prof. Dr. Friedrich Giesse’nin asistanı oldu. Böylece üç sene boyunca Ural-Altay dil uzmanından fonetik, lengüistik gibi çeşitli dersler alarak doçentlik seviyesinde bir unvana –

---

⁶⁰ Emre, *İki Neslin..*, s. 187

⁶¹ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını(1839-1923)*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s. 60

muallim- layık oldu.⁶² Bununla birlikte mütarekede Almanların Türkiye’den çekilmesi üzerine Profesör Giesse’nin tavsiyesiyle bu unvanla dersler verdi.⁶³

I. Dünya Savaşı’nda Mustafa Kemal Paşa’nın başarılarını gözlemleyen Ahmet Cevat Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanmasının ardından İstanbul’da yapılan mitinglere katıldı, Matbuat Cemiyeti üyesi olarak Akşam ve Tasvir-i Efkâr gibi çeşitli gazetelerde yazılarıyla işgal teşebbüslerine tepki gösterdi.⁶⁴ Mütareke sonrasındaki koşullar, Türk milletinin bir kurtuluş savaşı vermesini zorunlu kıldı. Bu savaşa giden yolda ilk önce kurtuluşu hukukî açıdan gerçekleştirme düşüncesi ile hareket edildi. 29 Kasım 1918 tarihinde kurulan Millî Kongre Cemiyeti, Avrupa ülkeleri nezdinde Türklerin her türlü ulusal ve hukuksal hakkını savunmayı önemli bir konu olarak gördü. Bu amaçla Millî Kongre Cemiyeti, Türklerin ulusal ve hukuksal hakkının savunulması için 1919’da Ahmet Cevat Bey’in Fransızca olarak yazdığı ve daha sonra İngilizceye de çevrilen “*Les Turcs D’après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions, Publication Du Congres National (Yabancılar Göre Eski Türkler)*” adlı resimli eseri yayımladı.⁶⁵

1.6.Azerbaycan ve Moskova Yılları

Bu kısımda, Ahmet Cevat Bey’in ölümünden sonra Tarih Dünyası dergisinde yayımlanan hatıralarından yararlanılmıştır. Hatıralar, dergi sahibi Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından kısaltılmış, asıl nüshaları kaybedilmiş ve bir kısmı değiştirilmiştir.⁶⁶ Mevcut bilgilere göre Ahmet Cevat Bey’in hatıraları şöyledir:

Mütareke yıllarında eğitim sekteye uğradı. Mehmet Asım Us ile Ahmet Cevat Bey, Anadolu köylerinde öğretmen açığının olması ve bu açığın kapatılması amacıyla beş ciltten oluşan ve tüm dersleri içeren “*Anadolu Yavrusunun Kitabı*”nı yazdı. Kitabın Anadolu’da satıldığını duyan Azerbaycan ve Kırım Türkleri de bu kitaptan satın almak istedi.⁶⁷

Ahmet Cevat Bey, 20 Ocak 1920 tarihinde okul kitaplarını Azerbaycan Musavat Hükümeti Maarifi’ne satmak amacıyla Bakü’ye gitti.⁶⁸ Bu sırada, Azerbaycan maarifçileri Ahmet Cevat Bey’i Azeri lehçesini Türkçeleştirecek ortak bir edebi dil oluşturmak amacıyla Türkiye’den

⁶² Emre, *a.g.e.*, s. 219. İstanbul Üniversitesinin 1930 öncesi arşivlerine ulaşılabilmesi nedeniyle Ahmet Cevat Bey’in özlük dosyasına erişilememiştir.

⁶³ Emre, *a.g.e.*, s. 318.

⁶⁴ Emre, *a.g.e.*, s. 223.

⁶⁵ Mustafa Oral, “Türk Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün Tarih ve Millet Anlayışı”, *Folklor/Edebiyat, Cilt: 20, Sayı: 79*, Cyprus International University 2014/3, s. 42.

⁶⁶ Bu bilgi 30.03.2021 tarihinde Gündoğdu Ertözün ile yapılan telefon görüşmesinden elde edilmiştir.

⁶⁷ Emre, *a.g.e.*, s. 226-227. Mehmet Asım Us, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, İstanbul 1964, s. 17.

⁶⁸ Vala Nurettin, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, İstanbul 1969, s. 223.

gelen öğretmenlerden oluşan lisan komisyonunun reisi seçti.⁶⁹ Ahmet Cevat Bey, buradaki dil çalışmaları sırasında kitaplarının bir kısmını sattı ve aldığı parayla halı satın alarak İstanbul'a geri dönmek istedi. Fakat Bolşevik rejimi halılara el koydu ve halıları geri almak için bir süre daha burada kalması gerekti.⁷⁰

Ahmet Cevat Bey, mütareke sürecinde İttihat ve Terakki yönetimi ve Enver Paşa siyaseti ile ilgili Akşam gazetesinde “*Atımız İçin*” başlıklı yazılar yazdı. Bu nedenle Bakü’de Talat Paşa tarafından İngiliz casusu olmak gerekçesiyle tutuklanmak istendi. Ahmet Cevat Bey, tutuklanmaktan kaçarak yaşayamayacağını anladı. O sırada, bölgede bulunan ve Dârulmuallimin’den tanıdığı Mustafa Suphi ile görüşerek Türkiye Komünist Partisi (TKP) teşkilatına katıldı. Hatıralarında söylediği üzere tek ideali vatanın kurtarılmasıydı. Bu uğurda kendisini, hür ve bağımsız bir medeni memleket ideali uğruna faydalı olmaya adanmıştı. Bir sabah uyandığında vatan hasretinden dolayı sol gözü geçici olarak felç geçirdi. Mustafa Suphi Bey, Türkiye’ye dönmek için hazırlık yaptığı sıralarda Mustafa Kemal Paşa’dan bir mektup aldı. Mustafa Kemal Paşa mektubunda kendisinden habersiz hareket etmemesini istedi. Ahmet Cevat Emre, Mustafa Suphi’nin Türkiye’de komünist hareketin başına geçmek istediğini bildiği için çıkaracakları gazetenin başına geçme teklifini reddederek Azerbaycan’da kaldı.⁷¹ Şevket Süreyya Aydemir, Ahmet Cevat Bey ile Mustafa Suphi’yi ziyaretini ve Ahmet Cevat Bey’in ruh halini şu şekilde yansıtmıştır:

“Kendisine daima, "Hocam" diye hitab ettiğim ve güçlü bir akıl ve mantık adamı olan Ahmet Cevat, düşünceli, kaygılıydı. Cevat Beyin, ta Abdülhamit sürgünlerinden başlayan, çile ve siyasi tecrübeleri vardı. Mustafa Suphi'ye alçak bir sesle, ama derinden gelen sezişlerini açıklayarak, düşündüğü gibi konuştu. Onun Anadolu'ya geçmesini doğru bulmuyordu. Cevat Bey'e göre, bu seyahat ve teşebbüs tehlikeliydi. Bu yolculuğa güvenilemezdi. Bundan vazgeçilmeliydi. Gerçi bu söyleyeceklerinin kar etmeyeceğini ve Mustafa Suphi ile arkadaşlarının, dönüşü olmayan bir yola arkalarından bir esrarlı elle itildiklerini, bundan vazgeçmelerinin, kendi iradelerinin sınırını aştığını seziyordu. Ama gene de uyarılarını açıkça yaptı. Bu karşılamadan bende kalan en silinmez sahne, Mustafa Suphi'nin, yarı şaka yarı ciddi, ama gururlu bir eda ile havaya dağılan son cümlesidir: « - Cevat Yoldaş! Bizim

⁶⁹ Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 1, Yıl: 1, 1 Aralık 1964, s. 88.

⁷⁰ Nurettin, *a.g.e.*, s. 222-223.

⁷¹ Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, s. 88-93.

meslek dervişlik! Gideceğiz! Sonuna gelince? .. » Evet, gittiler. Ve dönmediler. Aradan çok geçmedi. 15'lerin Karadeniz'deki sonlarının haberi, bütün dünyaya yayıldı ... ”⁷²

Ahmet Cevat Bey, Bakü'deki günlerini Marksist kitaplar okuyarak geçirdi.⁷³ Ahmet Cevat Bey, ülkesi işgal edildikten sonra emperyalizme savaş açtı.⁷⁴ Bu durum onun bolşevizm ve komünizme sempati duyarak sol çevrelerle yakınlaşmasına sebep oldu.⁷⁵ Sovyet Rusya ve Türkiye ilişkilerini anlamak amacıyla yaptığı araştırmalar sonucunda komünizm ile tanışarak aşağıdaki yargılara vardı:

Komünizm çok uzak bir hedeftir, ona ulaşmak için çok çaba sarf etmek gerekir. Bir ülke kapitalist memleketlerle her an savaş halinde olacağı için komünizme tek başına ulaşamaz. Komünizm, insanların birbirlerini istismar etmesini yeryüzünden engellemek davasında bir siyasi ve sosyal meslektir. Bunun için insanları istismar eden ülkeler komünizm düşmanıdır. Komünizme ulaşmak için çok ileri teknik ve kültüre sahip olmak gerekir.⁷⁶ Komünizmi destekleyen ülkeler, kapitalist ve emperyalist devletlerin sömürgesi altında bulunan gelişmemiş ülkeleri mücadeleye tahrik etmeyi, silah ve para yardımıyla desteklemeyi bir görev olarak görür.⁷⁷

Resmi kaynaklara göre Sovyet devrimi birinci yılının tamamlanmasının ardından Asya ve Afrika'daki ulusal kurtuluş hareketleri, II. Komintern Enternasyonel Kongresinde, Sovyet Rusya'yı ulusal mücadele hareketlerine girişmiş ulus ve kitlelere yardım edilmesi konusunda karar vermeye zorlamıştır. Bu noktada Türk devrimine de batıya göre daha farklı bir gözle bakılmıştır. Batılı komünistler temelinde komünist olmayan hareketlerin desteklenmemesinden yanaydı.⁷⁸ Sovyet dış politikasına göre Doğu olmadan bir dünya ihtilâli düşünülemezdi. Doğu'da milliyetçi ve sömürgeci hareketler kaynaştırılmalıydı. Böylece Lenin'in ödücü tezi kabul edilerek kurtuluşu elde eden milletler geçici olarak kabul edilecek ve ardından işçi köylü hükümetler kurarak ulusal devrim sosyalist devrime dönüştürülecekti. Böylece milli kurtuluş bir araç olarak kullanılacak ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne bağlanacaktı. Bu fikrin sağlam temeller üzerine oturtulması amacıyla bir kurultay toplandı.⁷⁹ 1-7 Eylül 1920 tarihinde düzenlenen Bakü Doğu Halkları Kurultayına 37 ülkeden

---

⁷² Şevket Süreyya Aydemir, *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa 1914-1922*, Cilt 3, İstanbul 1993, s.550-551.

⁷³ Emre, a.g.m., s. 88-93.

⁷⁴ Nurettin, a.g.e., s. 217

⁷⁵ Ertan, a.g.m., s.20,

⁷⁶ gös. yer

⁷⁷ Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 2, Yıl: 1, 1 Ocak 1965, s. 148.

⁷⁸ *Birinci Doğu Halkları Kurultayı (Belgeleri I)*, Cumhuriyet, Ağustos 2000, s. 5-6.

⁷⁹ a.g.e, s. 9-10.

1891 delege katılmakla birlikte tamamı komünist parti üyeleri değildi. Bu sebeple kurultay iki gruba ayrılmıştı. Resmi kaynaklarda Türk delege sayısı 235'ti ve üç grubu temsil ediyordu: İlki Mustafa Suphi ve yanında bulunan Türkiye Komünist Fırkası delegeleri, ikincisi Libya ve İslam İhtilâl Cemiyetleri İttihadı temsilcisi Enver Paşa ve arkadaşları, üçüncüsü ise TBMM Hükümetini temsil eden İbrahim Tali (Öngüren) Başkanlığı'ndaki heyet.⁸⁰ Bazı hatıratlarda Enver Paşa ve İbrahim Tali'nin kongreye kabul edilmediği, tebliğlerinin ise bir başkası tarafından okunduğu bilgisi verilmiştir.⁸¹ Mustafa Suphi'nin yanında İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) ve Ahmet Cevat Bey de bulunuyordu.⁸² Kurultay sonucunda Sovyet liderlerin bakış açısına göre amaç milli ve bağımsız bir devletin kalkınması olmamalıydı bu nedenle Türkiye komünist bir köylü hareketi başlatmalıydı. Sovyet liderler Milli Mücadele'ye bu gözle bakmışlardı. Bu nedenle Türkiye'ye kendi çıkarlarına göre yardım etmiştir.⁸³ Diğer bir bakış açısı ile Sovyet-Türk ilişkilerinde, Sovyet liderlerin Anadolu hareketini desteklemeyen iki durum söz konusuydu. Birinci Enver Paşa'nın Sovyet taktiğinde kullanış şekliydi. Enver Paşa bir Osmanlı suçlusu ve İngilizlerin düşmanıydı. Osmanlı dönemlerinde benzerlerine rastlanılan bu taktikte kendisinden yararlanılabilirdi. Asıl sorun ise, Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'nın seçeneği olarak onun yerine geçebilecek lider olarak kabul görmesiydi. Mustafa Kemal Paşa Batı ile anlaşırsa Enver Paşa yerini alabilirdi. Bu durum Türkiye için bir iç sorun haline gelebilirdi. 13 Eylül 1919'da Sivas Kongresi'nde Sovyet temsilcilerin Milli Mücadele'nin sosyalist bir ihtilale çevrilmesi için siyasi baskı yapması buna bir örnekti.⁸⁴

Ahmet Cevat Bey'in hatıratına göre, sabah oturumunda Enver Paşa ve Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal Paşa'dan hangisine yönelecekleri konusunda kararsız kalan Sovyet çevrelere, Enver Paşa'nın samimiyetsizliğinden bahsederek uyarılarda bulundu. Böylece Mustafa Kemal Paşa'nın Sovyetlerin nezdinde daha da güçlenmesinde rol oynadı. Sovyetleri, Mustafa Kemal Paşa'nın Sakarya Meydan Muharebesi'ni kaybetmesi halinde Enver Paşa'ya silah ve asker yardımı yaparak Anadolu'ya sokma planlarından vazgeçirmeyi amaçladı. Sakarya Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanması üzerine Sovyet yöneticiler, Enver Paşa'dan desteklerini çekti⁸⁵ ve Mustafa Kemal Paşa'ya silah ve para yardımı yaptı.⁸⁶

---

⁸⁰ *a.g.e.*, s. 10-11.

⁸¹ *a.g.e.*, s.15, Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, İstanbul Haziran 2020, s.164-165.

⁸² *Birinci Doğu Halkları Kurultayı*, Bakü 1-8 Eylül 1920, Steno ile Yazılmış Tutanak, (Çeviren: Ali Alev), Koral Yayınları, İstanbul 1975, s. 257/17

⁸³ *Birinci Doğu Halkları Kurultayı (Belgeleri I)*, s.19.

⁸⁴ gös. yer

⁸⁵ Ertan, *a.g.m.*, s. 21.

⁸⁶ Emre, "920 Moskovasında...", *Tarih Dünyası*, Sayı:2, s. 148.

Ahmet Cevat Bey, Bakü'den Batum'a geçince ilmi çalışmalara yöneldi. Batum'da önce Nazım Hikmet ve Vala Nurettin ile tanıştı, daha sonra onlara Şevket Süreyya (Aydemir) ve eşi Leman Hanım da katıldı. Ahmet Cevat Bey, burada "Yeni Dünya" adlı Marksist bir gazete çıkardı. Mustafa Kemal Paşa hakkında idam kararı çıkarıldığını öğrenince, İstanbul yönetimini Yeni Dünya Gazetesi'nin iki sayısında milliyetçi duygularla eleştirerek İngilizler ve Fransızlar arasında aranılan bir ismi oldu.⁸⁷

İstanbul Hükümeti tarafından da aranan Ahmet Cevat Bey, maddi sıkıntılar içindeyken Bakü'de tanıştığı Rus Profesör Pavlof'un yardımıyla Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi (KUTVA) isimli okulda dersler vermek üzere Moskova'ya gitti. Ancak giderken bir şartı vardı; yanındaki gençler de onunla gelecekti. Gürcü lider Arjenikidze'nin bu şartı kabul etmesiyle hemen bir yol tezkeresi düzenlendi ve birlikte Moskova'ya gittiler. Nazım Hikmet, Ahmet Cevat Bey'i şöyle tanımlar:

*"Ellisinde var herhalde. Türkiye'deyken kooperatifçilik ve Türk grameri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde Jöntürklük edip Fizan'a sürülmüş. (...) Çarlık yıkıldıktan sonra Bakü'ye gelmiş ticaret için, sonra Suphi'yle tanışıp partiye girmiş. (...) Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin kimi teorilerini, mesela 'artı, değer' teorisini, ondan öğrendim. (...) Moskova'ya beraber geldik. Üniversitede hoca oldu."*⁸⁸

Moskova'da Üçüncü Enternasyonal Delegatesine katılan Ahmet Cevat Bey ile bu delegeye Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği Türk Komünist Partisi teşkilat üyeleri de katıldı. Daha sonra okula geçen Ahmet Cevat Bey, okul kampında Mustafa Kemal Paşa ve Türkiye konulu bir konferans, iki farklı öğrenci grubuna da medeniyet ve Türkiye'de İnkılap Hareketleri Tarihi dersi verdi. Bir yandan da Komintern bürosunun Türk gazetelerini tercüme etme görevini üstlendi. 1922'ye kadar süren süreçte hakkında soruşturma açıldı. Bu süreci ev hapsi şeklinde geçirirken *"L'histoire Des Monvements Revolutionnaires En Turquie"* adlı tezi yazdı.⁸⁹ Fakat bu tez ile ilgili herhangi bir bilgi veya kayda ulaşılamamıştır.

Ahmet Cevat Bey, soruşturmadan aklandıktan sonra Batum'dan Trabzon'a vapurla geçerek İstanbul'a ailesinin yanına döndü. Ailesine duyduğu özlemi şöyle anlatır:

"Ailenin sevincini hangi kalem anlatabilir? Çocukların hepsi büyümüş ve büyüyerek değişmiş. Beş seneden beri görmedikleri babalarına karşı bir yadırgama bile seziliyordu: Aylık masraflarına, mektup ücretlerine, üst-baş ihtiyaçlarına yetişen dostum İbrahim Hilmi, amcadan ileri bir yer tutuyordu. Oğlum Cahit tıbbiyeden mezun olmuş, yedek subaylığını da

⁸⁷ Emre, *a.g.m.*, s. 149-151.

⁸⁸ İhsan Çomak, Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi ve Burada Okuyan Türk Öğrenciler Hakkında Bir Rapor, *Bilig*, Cilt: 76, 2016, s. 95-96.

⁸⁹ Emre, "920 Moskovasında Türk Komünistleri", *Tarih Dünyası*, Sayı:3, Yıl:1, 1 Şubat 1965, s.279-283.

yapmıştı, büyük kızım Suat liseyi bitirmiş, Muzaffer de Erenköy Lisesinin son sınıfına devam ediyordu. Altı yaşında bıraktığım Leman, ilkokulu yeni bitirmişti.”⁹⁰

Ahmet Cevat Bey, Ağustos 1922’de Ankara’da yapılan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (THİF) Kongresi’ne Komintern Delegasyonu ile birlikte katıldı ve kongrede Komintern IV. Kongresi’ne katılacak THİF delegeleri arasına seçildi.⁹¹

Ahmet Cevat Bey, bu esnada halılarını da kurtardı ve İstanbul’da geçimini bu halıları satarak idame ettirdi. İstanbul’a geldiğini öğrenen Türk Komünistler kendisiyle iletişime geçince Ahmet Cevat Bey takibe alındı ve tevkif edilmekten korkarak ailesi ile birlikte adres değiştirmek zorunda kaldı.⁹² 15 Şubat 1925’te ise İstanbul’da toplanan Türkiye Komünist Partisi (TKP) Kongresi’ne katıldı. Mayıs 1925 sonrasında TKP’ye yapılan tevkifatlar nedeniyle parti ile bağıını tamamen kesti.⁹³ Ahmet Cevat Bey’in saklanarak yaşadığı bu hayat 1927 yılına kadar devam etti.⁹⁴

Ahmet Cevat Bey’in komünizm faaliyetleri ile ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Buraya kadar verilen bilgilerde Ahmet Cevat Emre’nin Tarih Dünyası dergisinde yayımlanan “920 Moskovasında Türk Komünistler” başlıklı hatıraları esas alındı. Fakat bu bilgilerin kısaltılmış ve değiştirilmiş olması nedeniyle bu başlık altında komünizm faaliyetlerinin tamamlayıcı olması adına Yavuz Aslan’ın “Türkiye Komünist Fırkası’nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi” adlı eserinden yararlanılmıştır. Bu eserde Ahmet Cevat Emre’nin 1918-1921 yılı faaliyetleri ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır:

Yeni Dünya gazetesinin ilk sayısı 27 Nisan 1918’de Moskova’da çıkarıldı. Mustafa Suphi ve teşkilatı Bakü’ye geldiğinde, buradaki ilk sayısını 20 Haziran 1920’de yayımladı. Haftada iki defa çıkan gazete, Türkiye komünist teşkilatlarının birinci kongresine kadar on bir sayı çıktı.⁹⁵ Gazete, Türk halkını komünizm propagandası çerçevesinde Rus İnkılabı’na yakınlaştırmayı amaçladı. Gazetede Mustafa Suphi, Ahmet Cevat Bey ve Feyzullah Mirza Mahzun çalıştı. Yavuz Aslan, gazetenin bazı sayılarına ulaşarak Ahmet Cevat Bey’in 8 Temmuz 1920 tarihli

⁹⁰ Erden Akbulut, *Milli Azatlık Savaşı*, TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı), İstanbul 2006, s. 74-75.

⁹¹ Mete Tunçay, “84 Yıl Önce Yazılmış İlginç Bir Mektup: Ahmet Cevat Emre’nin Yaptığı Blöf Hakkında Dolaylı Bir Tanıklık”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 150, Haziran 2006, s. 28.

⁹² Emre, “920 Moskovası...”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 3, Yıl: 1, 1 Şubat 1965, s. 285.

⁹³ Tunçay, *a.g.m.*, s. 28-29.

⁹⁴ Emre, “920 Moskovası...”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 3, Yıl: 1, 1 Şubat 1965, s. 285.

⁹⁵ Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası’nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, TTK, Ankara 1997, s. 104- 105.

“Türkiye’nin Taksimi” ve 26 Temmuz 1920 tarihli “Hükümet Nedir?” başlıklı makalesi olduğunu aktarmıştır.⁹⁶

TKT’ye bağlı Maarif ve Medeniyet Şubesi’nin çalışmaları kapsamında siyasi ve ilmî konferanslar verilmesi zorunluydu. Bu sebeple Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi (AKPMK), Bakü’deki Muhtarov’un evini haftada iki defa konferans verilmesi amacıyla TKT’ye tahsis etti. Teşkilat üyelerinin katılması mecburi tutuldu ve dördüncü konferansta Ahmet Cevat Bey de “Komünizmin Tarihi ve Esasları” hakkında konuşma yaptı.⁹⁷

Ahmet Cevat Bey, Bakü Doğu Halkları Kurultayı ardından, TKP’nin 10-15 Eylül 1920 tarihlerinde toplanan TKT Birinci Kongresi’nde TKP’nin teşkilat harcamalarının incelenmesi için oluşturulan komisyonda yer aldı.⁹⁸

Yine kongrede 12 Eylül 1920 tarihli üçüncü oturumun ikinci bölümünde Ahmet Cevat Bey, “kooperasyon” hakkında konuştu ve konuyla ilgili bazı kararlar alındı. Kooperasyonun ne demek olduğu, tarihî geçmişi, nasıl geliştiği ve yayıldığı ile zirai kooperatifler üzerine bilgi veren Ahmet Cevat Bey, daha sonra Türkiye’de kooperatifçilik konusuna değindi. Konuşmasının ardından alınan kararlar arasında Türkiye’de komünizm ruhunda bir kooperasyon hareketi oluşturulması da vardı.⁹⁹

Aralık 1920’de Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Türkiye’ye gitmesi ile Bakü’de kalan Ahmet Cevat Bey, İsmail Hakkı başkanlığında Süleyman Nuri ile “Harici Büro” da çalışmaya devam etti.¹⁰⁰

Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinden sonra ise TKF zayıfladı ve bir süre bocalama devresi geçirdi, 1921’in yaz aylarına doğru ise toparlanmaya başladı. Bu süreçte Ahmet Cevat Bey, Türkistan’daki şuraların kurslarını teftiş etmek üzere Taşkent’e gönderildi.¹⁰¹ Mustafa Suphi’den sonra Rusya’da kalan Türk Komünistler, TKF Harici Bürosu Başkanı İsmail Hakkı önderliğinde Türkiye’ye propagandacı göndermek ve bu propagandacılar ile Türkiye’de gizli teşkilatlar kurarak komünist inkılabı zemin hazırlamak istedi. 16 Mart 1921’de Sovyet Rusya ile Türkiye arasında Moskova’da yapılan ve 13 Ekim 1921’de Sovyet Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile Türkiye arasında Kars’ta imzalanan

---

⁹⁶ Aslan, *a.g.e.*, s. 107-111.

⁹⁷ Aslan, *a.g.e.*, s. 115.

⁹⁸ Aslan, *a.g.e.*, s. 93.

⁹⁹ Aslan, *a.g.e.*, s. 232.

¹⁰⁰ Aslan, *a.g.e.*, s. 301.

¹⁰¹ Aslan, *a.g.e.*, s. 369.

dostluk anlaşmaları gereği Harici Büro aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmeye çalışan TKF kapatıldı.¹⁰²

Ahmet Cevat Bey, ölümünden sonra Tarih Dünyası'nda yayımlanan hatıralarında, Ağustos 1922 tarihinden sonra Moskova'da yapılan bir toplantıda Nizamettin Nazif (Tepedenlioğlu) ile yaşadığı bir gerginlikten bahsetmiştir. Bu olaydan hareketle Nizamettin Nazif tarafından Kemalist olmakla suçlanan Ahmet Cevat Bey, hatıralarında bu konuyu şöyle anlatır:

“..Sözümü bitirmeme güç tahammül eden coşkun bir yoldaş Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu tabancasını çekti, masanın üstüne koydu:

-Sen Kemalistsin! Senin hakkın bir kurşundur, dedi. Toplantı karıştı, müzakereler fasılaya uğradı, ben de kalkıp toplantıdan ayrıldım... ”

Yaşanan olay ile ilgili Tarih Dünyası Dergisi şu dipnotu paylaşmıştır:

“Tarihin bir dönüm noktasında görev alanların o zamanki tutumları tarihten gizli kalmamalıdır. Ahmet Cevat Emre'nin hatırasındaki bu pasajı tarihten saklamaya razı olmadık. N.N. Tepedenlioğlu'nun da bu konuda söyleyecekleri varsa sayfalarımız açıktır.”
¹⁰³

Bu yazı üzerine Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu cevap hakkını kullanarak Ahmet Cevat Emre'nin hatıralarında birçok tarih hatası bulunduğunu iddia etti ve tabanca meselesi ile ilgili açıklamalarda bulundu.¹⁰⁴

Nizamettin Tepedenlioğlu'na göre Ahmet Cevat Bey, Moskova'da bazı kişilerle bağlantı kurdu ve kendisine ait bir mektubun yakalanması nedeniyle Ahmet Cevat Bey ile birlikte Nazım Hikmet, Vala Nurettin ve Şevket Süreyya'nın -bu üç isim Nizamettin Bey'den hayatlarını kurtarmasını istemiştir- hayatı tehlikeye girdi.¹⁰⁵ Bu nedenle Ahmet Cevat Bey'in delegelik sıfatı düşürülmek istendi ve bu görev Tepedenlioğlu'na verildi.¹⁰⁶ Tepedenlioğlu ise olayların sonunda mektubu saklayarak Ahmet Cevat Bey ve üç öğrencisinin hayatını kurtardı.¹⁰⁷

Nizamettin Tepedenlioğlu'nun hatıralarını yayımladığı yedinci sayı, derginin son sayısı oldu ve hatıralar yarım kaldığı için meselenin sonunda neler olduğu tam olarak anlaşılamadı. Çünkü Tepedenlioğlu hatıralarını yayımlarken diğer yanda Tarih Dünyası dergisinin Genel

---

¹⁰² Aslan, a.g.e., s. 374.

¹⁰³ Emre, “920 Moskova..”, *Tarih Dünyası, Sayı: 3, Yıl: 1*, 1 Şubat 1965, s. 282-283.

¹⁰⁴ Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu, “Ahmet Cevat Emre'nin Moskova Hatıraları Dolayısıyla Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu Cevap Veriyor”, *Tarih Dünyası, Sayı: 4 Yıl: 1*, 1 Mart 1965, s. 479-480.

¹⁰⁵ Tepedenlioğlu, “Ahmet Cevat Emre'nin Moskova Hatıraları Dolayısıyla Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu Cevap Veriyor”, s. 480-481.

¹⁰⁶ Tepedenlioğlu, “Ahmet Cevat Emre'nin Moskova Hatıraları Dolayısıyla Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu Cevap Veriyor”, *Tarih Dünyası, Sayı: 5, Cilt: 2*, 1 Nisan 1965, s. 74

¹⁰⁷ Tepedenlioğlu, “Ahmet Cevat Emre'nin Moskova Hatıraları Dolayısıyla Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu Cevap Veriyor”, *Tarih Dünyası, Sayı: 7, Cilt: 2*, 15 Haziran 1965, s. 259.

Yayın Müdürü Niyazi Ahmet Banoğlu ile Fethi Tevetoğlu arasında Ahmet Cevat Bey'in hatıraları ile ilgili gerginlik yaşandı ve dergi kapandı.

Ahmet Cevat Bey, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürüldüklerini iki ay sonra öğrendi. Ahmet Cevat Emre, bu olayın üzerine Üçüncü Enternasyonal'in Doğu Şubesi Müdürü ve Doğu Halkları Propaganda ve Hareket Sovyeti Başkanlık Kurulu Üyesi Pavloviç'e 2 Nisan 1921'de bir mektup yazarak öldürülen arkadaşlarının müdafaa edilmesini istedi¹⁰⁸ ve arkadaşlarının öldürülmesinden TBMM Hükümeti'ni sorumlu tuttu.¹⁰⁹ Yavuz Aslan “1920 Moskovasında Türk Komünistleri” adlı hatıralarında, Ahmet Cevat Bey'in Mustafa Suphi olayını daha temkinli ele aldığını aktarmıştır.¹¹⁰

Ahmet Cevat Emre'nin, Mustafa Suphi'nin ölümü, komünizm ve TKP ile ilgili verdiği tepkilerde, birçok eleştiri aldığı nokta olmuştur. Özellikle Doğu Şubesi Müdürü ve Doğu Halkları Propaganda ve Hareket Sovyeti Başkanlık Kurulu Üyesi Pavloviç'e yazdığı mektup ile Türk kamuoyunun tepkisini çekmiştir.

Yine Mütareke döneminde Türk gençliğinin “*Milli Mefkûre*” olarak benimsediği Türkçülüğe “*Yeni Gazete*”de kaleme aldığı “*Meş'um Mefkûre*” adlı yazısı ile ağır eleştirilerde bulunmuştur.¹¹¹

Söz konusu nedenlerle Türkçü düşünce mensubu Hüseyin Nihal Atsız, 1944 yılında komünizm faaliyetlerinin tekrar başladığı gerekçesi ile resmi makamların tedbir alması amacıyla “*Orhun*” Dergisi'nin on beşinci sayısında açıklamalarda bulundu. Komünizm faaliyetlerine katılan isimler arasında Ahmet Cevat Emre'nin de ismi yer aldı. Atsız, dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı, on altıncı sayıda yer alan ikinci açık mektupta konunun detaylarını verdi.¹¹² Atsız, maarif sahasındaki komünistlerin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in sempatisi sayesinde önemli görevlerde bulunduklarını dile getirerek bu durumun vatansever Türkçü gençlerin vicdanını rahatsız ettiğini belirtti. Mektubun sonunda ise Hasan Ali Yücel'in bu isimlerin görevlerine son vermesi ve kendisinin de Maarif Vekilliği'nden ayrılmasının vatansever bir davranış olacağını dile getirdi.¹¹³

---

¹⁰⁸ Aslan, *a.g.e.*, s. 336

¹⁰⁹ Aslan, *a.g.e.*, s. 344.

¹¹⁰ gös. yer

¹¹¹ Levend, *a.g.e.*, s. 387-388.

¹¹² Ömer Özcan, “Türkçülüğe Karşı Haçlı Seferi: 3 Mayıs 1944”, *Türk Yurdu*, Sayı: 285, Mayıs 2011, s. 49. Bkz. Hüseyin Nihal Atsız, “Başbakan Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup”, *Orhun*, Sayı: 15, 1 Mart 1944, s. 1-4, Atsız, “Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup”, *Orhun*, Sayı: 16, 1 Nisan 1944, s. 1-6.

¹¹³ Hülya Öztekin, “1944 Irkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar”, *Selçuk İletişim*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2018, s.216.

Ahmet Cevat Emre, çoğunlukla Kooperatist, Marksist, Kemalist görüşleri ile tanımlanmak dışında Pavloviç'e 2 Nisan 1921'de gönderdiği mektupta da çok net bir tavır takınmıştır. Bu tarihten on yedi ay kadar sonra ise 11 Eylül 1922 tarihine ait bir mektupta ismi geçen Ahmet Cevat Bey, ilginçtir ki Amasya'dan Ankara'ya giderken topluluğun içinden bir kişiyle şu konuşmayı yapmıştır: “*Sen Bolşevik reis ve Halk İştirakiyun Fırkası'nın murahhasıymışsın.*”. Ahmet Cevat Bey de “*Ben henüz her ikisi de değilim, fakat mürevvic-i efkârıyım.*” şeklinde cevap vermiştir.¹¹⁴ Anlaşılabacağı üzere Ahmet Cevat Bey'in düşünce hayatında sık sık iniş çıkışlar gözlenmektedir.

1.7. Atatürk ile Tanışması ve Sonrasındaki Gelişmeler

Ahmet Cevat Bey'in dil çalışmalarına, ikinci bölümdeki “Türk Dili-Belleten” dergisi çalışmalarında değinileceği için bu başlık altında detay bilgilere girilmemiştir.

Bu kısma geçmeden önce Ahmet Cevat Emre ile ilgili birkaç söz söylemek gerekir. Birçok aydın gibi Ahmet Cevat Emre'nin de Cumhuriyet dönemine geçiş süreci bir bocalama dönemini andırır. Çünkü düşünce hayatı ve çalışmaları birbirinin zıttı yönde gelişmeler gösterir. Kendisi birçok kalıba girmiş ve bir kalıptan diğerine gözünü kırpmadan, tüm samimiyeti ve içtenliğiyle geçmiştir.¹¹⁵

1334-1335 (1918-1919) tarihlerinde Sarf ve İmla Encümeni tarafından “*Usul-i İmla*” adıyla bir kitapçık çıkarıldı. Encümen Başkanı Ali Ekrem Bey, eser ile ilgili günlük gazetelerde çıkan yazıları karşılama görevini Ahmet Cevat Bey'e bıraktı. Ahmet Cevat Bey, 25 Kânunuevvel 1335 tarihli “*Yeni Gün*” gazetesinde Latin harflerinin kabul edilmesini teklif eden Cenap Şehabettin'e “*Şimdi kendi kendime sual ediyorum: Acaba dilini tebdil etmediği hâlde hurufunu tebdil etmiş millet var mıdır?*” ve ikinci yazısında “*İşaretle harflerin isti'malinde tesadüf olunan mukavemet-i umumiyyeden istidlâl ediyoruz ki tam bir inkılab değil hurufa ait en cüz'î bir yenilik bile kabul ettirilemez.*” sözleriyle karşı çıktı.¹¹⁶ Cumhuriyetten sonra ise harf ve dil devriminin en aşırı savunucularından olarak kendisini sadece Türk dili sorunlarına adadı ve Türk diline çok önemli katkılarda bulundu.¹¹⁷

Tanzimat döneminin en çok tartışılan meselelerinin başında eğitim ve eğitimde geri kalma sebebi olarak Arap alfabe konusu gündeme gelmiştir. Meşrutiyet döneminde alfabe tartışmaları tekrar canlandı. Bunun sebebi ise Arnavutların Latin harflerini kabul etmeleri ve

---

¹¹⁴ Tunçay, a.g.m., s. 29.

¹¹⁵ Özkırımlı, a.g.e., s. 442.

¹¹⁶ Levend, a.g.e., s. 377.

¹¹⁷ Özkırımlı, a.g.e., s. 442.

basın özgürlüğünün artmasıydı. Yine dilin Türkçeleşmesi, yazım, gramer ve sözlük sorunu gibi hususlar sık sık gündeme getirilen meselelerdi. Meşrutiyet döneminde yazıyı ıslahat etme taraftarlarının yanı sıra bir de Latin alfabesini isteyen bir kesim vardı. Osmanlı Devleti'nin son yıllarına doğru Türkçülük hareketinin gelişmesi ile Türk diline olan ilgi arttı, alfabe değişikliği meselesi konuşulmaya devam etti.¹¹⁸

Harbiye Nazırı Enver Paşa 1 Mayıs 1914'ten itibaren “*Huruf-ı Mukataa*”, “*Hatt-ı Cedit*”, “*Hatt-ı Enverî*”, “*Ordu Elifbası*” ve “*Alman Yazısı*” gibi isimlerle de anılan “*Huruf-ı Munfasıla*” adlı yöntemi askerî yazışmalarda kullanmaya başladı. Ancak bu uygulamalar, beklenen kolaylığı sağlamak yerine haberleşme alanında iletişim kopukluklarına sebep oldu ve askerî yazışmalar gecikti. Ayrıca harflerin büyükçe ve bitişik yazılması, kâğıt israfı ve maliyetleri de artırdı. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tekrar eski usul yazışma yöntemine dönüldü ve alfabe tartışmaları savaş yıllarında da gündemde kaldı.¹¹⁹

Cumhuriyet döneminde ise bu konu, TBMM gündemine ilk defa 25 Şubat 1924'te yapılan bütçe görüşmeleri ile birlikte girdi. Saraçoğlu Şükrü Bey, eğitim ve öğretimin yaygınlaşmama sebebi olarak gördüğü Arap asıllı alfabe ile okuma yazmanın güç olduğunu ifade etti, ardından TBMM'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmesi ile bu konudaki tartışmalar artarak devam etti.¹²⁰

1926 Mart'ında Akşam gazetesinin “*Latin Harflerini Kabul Etmeli Mi, Etmemeli Mi?*” başlıklı anket sonucunda Latin harflerini kabul etmeyenler, kabul edenlerden daha fazla çıktı. Konu hakkında görüş beyan eden yazarlar, meselenin halledilmesinin çok zor olduğunu dile getirdi.¹²¹

Ahmet Cevat Bey'e göre Latin alfabesine geçebilmek için hilafetin kaldırılmış olmasının yanı sıra meselenin millet tarafından özümzenmesi gerekiyordu. Enver Paşa'nın “*Huruf-ı Munfasıla*” yönteminin olumsuz sonuçlanması nedeniyle İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın bu teşebbüsüne mukavemet etti. Ahmet Cevat Bey de yazı devriminin iki yıldan fazla geciktiğini ifade ederek kendisini teyit etti.¹²²

İsmet Paşa, harf inkılabına karşı çıkma sebebini şöyle açıklamıştır:

¹¹⁸ Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, s. 187-188.

¹¹⁹ Fahri Kılıç, “Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 32, Güz 2020, s. 801-802.

¹²⁰ gös. yer

¹²¹ Yasemin Doğaner, “Elifba'dan Alfabe: Yeni Türk Harfleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Aralık 2005, s. 31.

¹²² Ömer Mete, *Anılarda Takrir-i Sükûn Dönemi Uygulamaları (1925-1929)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, s. 197-198.

“...Atatürk, bir iki seneden beri bunu düşünüyordu. Vakit vakit bana açmıştı. Ben önce buna mukavemet ettim. Başından beri benim söylediğim, Enver Paşa harp ilan edilmeden böyle bir şeye teşebbüs etmişti; sonra muharebenin ilanı üzerine kaldırıldı. Tekrar eski hale döndük. Yine öyle olacak. Çünkü bu tecrübeyi yakından biliyordum. Enver Paşa, yeni yazı şeklini emir olarak genelkurmayaya verdiği zaman ben oradaydım. Yine o zaman da itiraz ettim. Bunu çıkaramazsınız dedim...”¹²³

Ahmet Cevat Bey, dil alanındaki yeteneklerinin farkındaydı. Meşrutiyet döneminde yazdığı dil kitapları ve öğrendiği birçok dil ile gündemdeki bu konuya eğilme kararı verdi.

Ahmet Cevat Bey’e göre Mustafa Kemal Paşa’yı cesaretlendiren kişi kendisi olmuştu. Çünkü o sıralarda harf devrimini savunan kesim çok azdı. Kendisi Mustafa Kemal Paşa’ya destek vermek amacıyla “*Vakit*” gazetesinde “*Lisanımız Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*” başlıklı¹²⁴ on sekiz sayıdan oluşan seri makalelerini Ekim 1927- Mayıs 1928 tarihleri arasında yayımladı ve bu makalelerde Arapçanın bize neden uymadığını dil, kültür ve tarih yönlerinden irdeledi.¹²⁵

20 Mayıs 1928 tarihinde, mecliste Latin alfabesine geçilmeden önce Latin rakamlarını Türk sayı şekilleri haline getiren Beynelmilel Erkamin Kabulü Kanunu kabul edilerek Latin alfabesi için öncelikli bir adım atılmış oldu.¹²⁶

Beynelmilel, rakamların kabul edilmesi ile “alfabe” konusunu incelemek, yazı hakkında ortaya atılan çeşitli görüşleri tespit etmek ve kanaatlerini bildirmek üzere 23 Mayıs 1928 tarihinde yeni bir Dil Heyeti’nin kurulmasına karar verildi.¹²⁷

Mayıs ayının bu son günlerinde Mustafa Kemal Paşa, Ahmet Cevat Bey’in yazılarını okuduktan sonra kendisini Dolmabahçe Sarayı’na çağırdı. Maarif Vekili Necati Bey’e Alfabe Komisyonu oluşturulmasını emretti, üyelerini de kendi seçti. Seçilen üyeler arasında Ahmet Cevat Bey de vardı. Ahmet Cevat Bey, Mustafa Kemal Paşa tarafından okunduğundan habersiz bir şekilde, elindeki makalelerini tab’ ettirdiği “*Muhtaç Olduğumuz Lisan İnkılâbı Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*” adlı eseriyle Dolmabahçe Sarayı’na geldiği gün, Maarif Vekili’nden aldığı mektup ile Alfabe Komisyonu’na seçildiğini öğrendi. Ahmet Cevat Bey o günü şöyle anlattı:

“Ciltlenip hazırlanan kitabı Dolmabahçe’ye götürdüm. Başyaver Rusuhi Bey’e verip Gazi’ye takdim ettirdim. Yanlarına çağırıttılar ve neşeli bir sesle: “Seni komisyona almalarını ben

¹²³ İsmet İnönü, *Hatıralar 2*, İstanbul Kasım 1987, s. 221

¹²⁴ Bilal Niyazi Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 84

¹²⁵ Emre, *İki Neslin...*, s. 319-324.

¹²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, 20.05.1928, Devre: 3, Cilt: 4, İçtima: 1, s. 34

¹²⁷ Kılıç, a.g.m., s. 805.

söyledim!” müjdesini verdiler. Heyecandan titrek bir sesle teşekkür ettim. “Hemen Ankara’ya hareket etmeli.” emrini verdiler. Sevincimden uçuyordum, bastığım yeri görmüyordum.”¹²⁸

23 Mayıs 1928 tarihinde Alfabe Komisyonu şu isimlerden oluşuyordu: Mehmet Emin (Erişirgil)-Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Başkanı, Ahmet Cevat Bey-Dârülfünun Muallimi, Falih Rıfkı Bey(Atay)-Bolu Mebusu, Yakup Kadri (Karaosman)-Mardin Mebusu, Ruşen Eşref (Ünaydın)-Afyon Mebusu, İhsan Sungu-Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Dairesi Üyesi, Fazıl Ahmet (Aykaç)-Muallim (Talim ve Terbiye Heyeti Üyelerinden Avni Bey’in yerine), Ragıp Hulusi (Özden)-Üniversite Profesörü, İbrahim Osman(Grantay) Bey-Hariciye Memuru.¹²⁹

Heyet üç milletvekili, üç Maarif Vekâleti üst düzey bürokrat ile üç uzman olmak üzere toplam dokuz kişiydi.¹³⁰ Daha sonra çalışmaların genişletilmesi ile Celal Sahir, İbrahim Necmi (Dilmen), Ahmet Rasim, Reşat Nuri, Fazıl Ahmet Aykaç, Besim Atalay, Veled Çelebi, Yaşar, Hamit Zübeyr, Macar Profesör Maysaroş kurula katıldı.¹³¹ Heyet yazı ve dil bilgisi alanında çalışmak üzere “Dil Encümeni” ve “Alfabe Encümeni” olarak ikiye ayrıldı.¹³² İlk toplantı 26 Haziran 1928 tarihinde Ankara’da yapıldı.¹³³ Çalışmaların sonunda bir alfabe raporu, bir gramer raporu ve bir devlet alfabesi yazıldı.¹³⁴ İbrahim Osman (Grantay) alfabe raporunu yazarken Ahmet Cevat Bey de gramer raporunu yazdı.¹³⁵

Ankara’daki encümen çalışmaları sonunda Falih Rıfkı (Atay), Mehmet Emin (Erişirgil) ve Ahmet Cevat Beyler (Emre) Mustafa Kemal Paşa’ya bilgi vermek üzere İstanbul’a gitti. Mustafa Kemal Paşa’nın isteği üzerine Dil Encümeni, son çalışmalarını İstanbul’da yaptı. Toplantılar gündüzleri Galatasaray Lisesi’nde, geceleri de Dolmabahçe Sarayı’nda yapıldı. Dolmabahçe Sarayı’ndaki son çalışmalar Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığında yeniden gözden geçirilerek son şeklini aldı.¹³⁶

Ahmet Cevat Bey, hazırladığı gramer raporunda yabancı kökenli sözcükler için “uzatma” (^) ve “kesme” (') işaretlerinin kullanılmasını uygun gördü. Mustafa Kemal Paşa’nın önerileriyle tekrar gözden geçirilen gramer raporundan bazı işaretler çıkartılarak sadece eş anlamlı kelimeleri ayırt etmek için kesme (') işareti bırakıldı, uzatma (^) işaretinin ise uzatma ile birlikte yumuşatma amaçlarıyla da kullanılmasına karar verildi. Ayrıca Türkçe sözcüklerin

¹²⁸ Emre, *İki Neslin..*, s. 324.

¹²⁹ Başkanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA.), *Kararlar Daire Başkanlığı*, 30-18-1-1/29-32-20, (23.05.1928).

¹³⁰ Şimşir, *a.g.e.*, s. 88.

¹³¹ Mahmut Goloğlu, *Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)*, Ankara 1972, s. 250.

¹³² Kılıç, *a.g.m.*, s. 805.

¹³³ Emre, *İki Neslin..*, s. 324-325.

¹³⁴ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 10, Ekim İstanbul 1934, s. 17.

¹³⁵ Levend, *a.g.e.*, s. 401.

¹³⁶ Şimşir, *a.g.e.*, s. 92.

mümkün olduğunca konuşulduğu gibi yazılması yöntemi benimsendi, bu amaçla fonetik kurallara uygun olması için sert ünsüzlerin kullanılması kararlaştırıldı. Bu kural doğrultusunda p, ç, t, k, harflerinin kullanımına geçildi.¹³⁷

Başbakan İsmet Paşa, Alfabe Komisyonu'nun 17 ve 19 Temmuz 1928 tarihli toplantılarına katıldı ve yeni alfabeye “Türk Alfabesi” ismini verdi.¹³⁸

Ahmet Cevat Bey, Ağustos ayı sonunda Dolmabahçe Sarayı’nda verilen bir konferans sonrası anısını şöyle anlatır:

“Başarılan büyük iş üzerinde sohbeti idare eden Gazi, bir ara, Falih’e – gülerek, şaka ederek- hitap etti: “Şimdi siz, küçük bey, şöyle yazdım, böyle çizdim, bu işi ben yaptım, dersiniz?” Sonra Ruşen’e dönerek: “Belki siz böyle iddia etmek istersiniz.” dedikten ve birkaç saniye bekledikten sonra beni göstererek şöyle buyurdu:

“Bu işi yapan Cevat’tır. Kitabını aldık, Başvekilin yedi saat baş başa kapanıp okuduk, konuştuk; ondan sonra Başvekilin muvafakatını aldım.” Minnet heyecanı içinde kaldım. Sağımda oturan Yakup Kadri beni dürttü. Sevinçten, heyecandan titreyerek kalktım, kekeleyen bir sesle şükran duygularımı ifadeye çalıştım. Fakat o duygu dille anlatılmaz bir şeydi.”¹³⁹

1 Kasım 1928’de on bir maddeden oluşan “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki” hakkındaki kanun tasarısı mecliste kabul edildi.¹⁴⁰

Türk toplumunu yeni alfabeye alıştırmak amacıyla Ahmet Cevat Bey “*Vakit*” gazetesinde, İbrahim Necmi (Dilmen) “*Milliyet*”te, Falih Rıfkı (Atay) da hem “*Milliyet*”te hem de “*Hakimiyet-i Milliye*”de Latin harfleri ile yazılar yazdı.¹⁴¹

Kurum, yeni harflerin kabulünden sonra oluşacak eserlerin Türkçeye tercüme edilmesi işini üstlendi. Türkçe sözlük yapma, Fransızca iki ciltlik Larousse Universelle’yi Türkçeye çevirme ve terimleri Türkçeleştirme¹⁴² çalışmalarına katkı olarak Ahmet Cevat Bey de 1929 yılında “*Türkçede Kelime Teşkiline Yarayan Lahikalar*” adlı çalışmasını iki broşür halinde bastırdı.¹⁴³

30 Ağustos 1929 Cuma günü Vakit gazetesi dördüncü sayfasında Ahmet Cevat Bey ile ilgili şöyle bir yazı yayımlandı: “*Dil heyeti, yeni Türk grameri vücuda getirmek vazifesini Ahmet Cevat Bey’e tevdi etmiştir. Ahmet Cevat Bey, bunun için dokuz aylık bir mühlet istemiştir. Gramer ikmal edildikten sonra umumî heyette bir defa gözden geçirilecektir.*”¹⁴⁴ Böylece

¹³⁷ Kılıç, a.g.m., s. 808

¹³⁸ Neriman Tongul, “Türk Harf İnkılâbı”, *Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 33, Mart 2004*, s. 120.

¹³⁹ Emre, *İki Neslin...*, s. 327.

¹⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, 01.11.1928, *Devre: 3, Cilt: 2, İçtima: 1*, s. 9- 11.

¹⁴¹ Şimşir, a.g.e., s. 94-95.

¹⁴² *Türk Dili-Belleten, Sayı: 10, Ekim İstanbul 1934*, s. 18.

¹⁴³ Emre, *İki Neslin...*, s. 328.

¹⁴⁴ *Vakit, 30 Ağustos 1929.*

Ahmet Cevat Bey'in encümendeki görevi Türkçe gramer hazırlamak oldu. Çalışmalarına modern gramer metotlarını tarayarak başlayan Ahmet Cevat Bey, beş yüz sayfalık eseri "*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*(1931)"¹⁴⁵ eserini iki senelik bir çalışma sonunda tamamladı. Kurumun iki buçuk yıllık faaliyetlerinden sonra Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu.¹⁴⁶

TDTC kurulduğu zaman dil bilimi çalışmalarında uzman sayılabilecek aydın sayısı azdı. Mustafa Kemal Paşa, cemiyeti kurarken Türk dilinin en geniş şekilde incelenmesi ve sadeleşme cereyanının başarılı bir şekilde sonuçlandırılmasını hedefledi.¹⁴⁷ 4 Eylül 1932 tarihinde ajans ve gazetelerde ilan edilen beyannamenin birinci maddesine göre; "*Türk Dili Tetkik Cemiyetinin ilk kurultayı 1932 Eylül'ünün son günlerinde Dolmabahçe Sarayı'nda toplanacaktır.*"¹⁴⁸

26 Eylül'de toplanan I.Türk Dili Kurultayı'nda¹⁴⁹ Türk dilinin özleştirilmesi ve sadeleştirilmesi konusu gündeme geldi. Kazanlı Prof. Dr. Sadri Maksudi, Batı medeniyetinin uluslararası terimlerini Arapça terimler gibi yabancı saydı.¹⁵⁰ Ahmet Cevat Bey, Sadri Maksudi'nin kendi eserinden bir sene önce yazdığı ve Türkçeyi bütün yabancı kültürlerden arındırarak Türk ülkeleri ile ortak bir dil oluşturmayı hedefleyen "*Türk Dili İçin*"¹⁵¹ adlı eserinin yanlış ve aldatıcı bir tez olduğunu iddia etti.¹⁵²

Ahmet Cevat Bey'e göre milletlerarası terimler meselesi ve özleştirmecilik konusu çok önemliydi. I. Türk Dil Kurultayı'nda en son madde olarak görüşülen milletlerarası terimler

¹⁴⁵ Ahmet Cevat Emre'nin yabancı isimlerin düşüncelerine de yer verdiği 1932-1934 yıllarında pilot uygulaması yapılarak psikolojik yöntemle yazılan bu eseri modern bir dilbilgisi çalışmasıdır. Bkz. Bilal Yücel, "TDK'nin Kuruluşunun 70. Yılında Kitaplarımız", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt:84, Sayı: 607, Temmuz 2002, s. 119-120.

¹⁴⁶ Emre, *Atatürk'ün...*, s. 27-28.

¹⁴⁷ Bayram Ceyhan, *Türk Dil Kurumu'nun Kuruluş Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s. 31

¹⁴⁸ *Türk Dili-Belâten*, Sayı: 2 (Ayrı Kısım), s. 12

¹⁴⁹ Ayşe Betül Tüzen, *1928 Harf Devriminin Türk Entelijansiyası Tarafından Yorumlanış Tarzları Üzerine Bir İnceleme*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli Aralık 2019, s. 43.

¹⁵⁰ Uzun, *a.g.t.*, s. 25.

¹⁵¹ *Türk Dili İçin* adlı eserde Türk dili hakkındaki görüşlerini ortaya koyan Arsal'a göre Osmanlı devrinden kalma yazı dili düzeltilerek yabancı kelimelerden ayıklanmalı, öztürkçe kelime köklerinden yeni bir edebî-ilmî dil meydana getirilmelidir. Eserde birçok Türk kavmi yanında çeşitli milletlerin edebî ve millî dillerinin nasıl oluştuğu hususu üzerinde de durulmuş, divan edebiyatı Osmanlı devrinin "en feci bir âbidesi" olarak gösterilmiştir. Latin harflerinin kabulü ile Türk ırkı için imlâ ve yazı meselesinin hallolduğunu da savunan yazar, ayrıca divan edebiyatının okullarda okutulmasının zararlı olduğunu savunmuştur. *Türk Dili İçin*, dil inkılabının başlangıcındaki çalışmalara önemli ölçüde yol göstermiş, eserdeki görüşler uzun yıllar TDK tarafından savunulmuş ve uygulama alanına konulmuştur. Ancak eserin yazılışından yıllar sonra, TDK'nin türettiği bazı kelimelere karşı çıkan Arsal Türk dilinin ilmî yollarla özleştirilmesini savunmuş, dil reformunun sonradan aldığı istikameti tasvip etmemiştir. Turgut Akpınar, "Arsal, Sadri Maksudi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 3, <https://islamansiklopedisi.org.tr/arsal-sadri-maksudi> (erişim tarihi:16.02.2021).

¹⁵² Emre, *Atatürk'ün...*, s. 30-31.

meselesi üzerinde hararetli tartışmalar yaşandı. Son olarak Ahmet Cevat Bey'in Arapça malzemeler ve Arapçayı savunan kurumlar tarafından Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde kurulan terimler sisteminin boyunduruğundan kurtulmak gerekliliği hakkındaki yazısı Atatürk tarafından beğenilerek kurultayda okutuldu. Kültürümüzün Avrupalılaştırılması hakkındaki ikinci yazısının ise *"Belleten"* dergisinde yayımlanması kararlaştırıldı.¹⁵³ Ahmet Cevat Bey, kurultay sonunda Atatürk tarafından Kolbaşılar Heyeti Lengüistik Kolbaşısı olarak seçildi. Ahmet Cevat Bey, milletlerarası terimlerin Türk diline kazandırılması gerekliliğini Atatürk'e şöyle anlattı:

"Özleştirme hareketinin verdiği fena netice karşısında "Birbirimizi anlamaz hale geldik." kanaatine gelen Gazi, birkaç gün sonra elinde benim "Yeni Bir Gramer Metodu Layihâsı", Çankaya'da toplanmış olan dil heyetine gelmiş, sert sert beni paylamıştı: "Lisanda inkılap olmaz, diyorsun; seni Fransız âlimleri aldattılar!" buyurdu ve ilave etti: "Daha evvelki kitabında lisan inkılabından uzun uzun bahsediyorsun, şimdi aksini söylüyorsun."

Çekine çekine kısaca izaha çalıştım: "Efendim, umumi konuşma ve yazı dilinde inkılap olmaz; yani milyonların kullandığı kelimeler ve deyişler attırılıp yerlerine başka kelimeler kullanılamaz. Böyle bir teşebbüsle ancak birkaç kişi arasında bir "argo" yaratılabilir. Halk gene eski dilini kullanır. Halk için roman, piyes, hikâye yazarlar da halkın anladığı dil ile yazarlar. Fakat bütün medeni milletlerde hekimlerin, hâkimlerin, avukatların, mühendislerin, makinistlerin, askerlerin, siyasilere... kullandığı greklatin unsurlardan yapılmış terminolojiler vardır. Bunlara ihtisas veya zümre dilleri (Languesspeciales) denilir. Bu terminolojileri almak bizim en büyük ihtiyacımızdır. Arapça istilahları bırakıp milletlerarası terimleri almak... İşte, bizim muhtaç olduğumuz lisan inkılabı budur." Böyle bir izahla ve ara sıra başka izahlarda bulunduğum için bana " Ukala!" diyerek işi şakaya vurmaktan zevk alırdı. Fakat bu sahnedan sonra Gazi, dil işlerinde yeni, doğru ve deha ile mezcedilmiş bir sevk ve idare yolu takibine başlamıştı. "İki şeyde inkılap olmaz: Dilde ve mûsikide!" diyeceği zaman çok uzak değildi. Mûsikimizi de Avrupalılaştırmak istediği ve sonra vazgeçtiği malumdur."

Bu konuşmanın ardından gerçekleştirilen Terim Komisyonu çalışmaları sonucunda Batı terimlerinin Türk fonetiği ve morfolojisine uygun olanlarının imlalarıyla birlikte millileştirilmesine karar verildi.¹⁵⁴

Tarih öncesi çağlarda Orta Asya'dan gelen Türklerin Türk lehçelerini yayarak Türk ve dünya dillerinin gelişimine nasıl bir katkı sundukları Atatürk'ün en çok okuduğu, merak ettiği ve araştırdığı konulardan biriydi. Atatürk, Ahmet Cevat Bey ile zaman zaman bu konuda sohbet ederek bu tezi araştırması konusunda kendisini cesaretlendirdi. Atatürk'ün 1934 yılında okuduğu Les Aryans'ın *"Georges Poisson"* adlı kitabında geçen yazıları kendi incelemelerini doğrulamaktaydı. Bu teze göre Neolitik Çağ (MÖ 8000-5500) ve Bronz Çağı (MÖ 3000-1200/1100) medeniyetleri kimotrik (dalgalı saçlı) ve braşhisefal (kısa kafalı) bir ırk ile Orta

¹⁵³ Emre, *İki Neslin..*, s. 334.

¹⁵⁴ Emre, *Atatürk'ün..*, s. 43-44.

Asya'dan dünyaya yayılmıştı. Ayrıca bu ırkın temsilcileri arasında “Pamirler, Tacikler, Türkler, Kafkaslar, Ermeniler, Anadolu'lular” bulunmaktaydı.¹⁵⁵ Ahmet Cevat Bey, Atatürk'ün tarih öncesi tezi ile ilgili şu bilgileri verdi:

“Gazi, yalnız dünyanın en büyük strateji (dahi askeri) değildi; çok okuyan, bıkmadan usanmadan araştıran, sağlam bilgiler edinen büyük bir insandı. Çok okuduğu ve ihtisas derecesine getirdiği ilim kolu tarih öncesi (La prehistoire) idi. Hele Orta Asya'nın (Türkistan'ın) tarihten önceki ahvali en ziyade araştırdığı ve bilgince benimsemiş olduğu prehistoire kolu idi. Gazinin defalarca Dil Heyeti'ne vermeye çalıştığı ve benimle, ayrıca, kitap odasında konuştuğu tarih öncesi hakikatleri kısaca şunlardı: Cilalı taş (Neolitik) ve ilk metaller medeniyetinin beşiği Orta Asya: Türkistan'dır. Bu medeniyete sahip olanlar ve onu yeryüzüne yayanlar brachicéphale (başisefal) bir ırka mensup kavimlerdi. Etnografide bu ırka “homo alpinus” ismi verilir. Muhtelif sebeplerle Orta Asya'dan -Türkistan'dan- Hinde, Elama, Mesopotamya'ya, (Sümer, Keldan, Akkat denilen diyarlara), küçük Asya'ya (Anadolu'ya), Kafkas'a, Balkanlara göçler, akınlar olmuş, neolitik ve ilk metaller medeniyeti o başisefalalpin ırk (Türk ırkı) tarafından dünyaya yayılmıştır. Orta Asya'dan (Türkistan'dan) gelen bu akıncılar konuştukları dilleri, lehçeleri (Türk lehçelerini) de beraber yaymışlardır. Türkçenin izlerini dünya dilleri içinde araştırmak lazımdır.”¹⁵⁶

Bu amaçla Ahmet Cevat Bey, Türk dilinin tarih öncesi varlığı üzerine ilk denemesi olan “Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır(1933)” adlı eserini yayımladı. Sümer diliyle Türkçe sözlerin en eski şekillerini ses-çem (mana) karşılaştırmalarıyla bulmayı amaçladı.¹⁵⁷ Daha sonra İkinci Türk Dili Kurultayı'nda “Türk Dilinin Yapılış Karakterleri ve Türkçenin Hint- Avrupa Dilleriyle Mukayesesi” adlı tezini okudu.¹⁵⁸

Ahmet Cevat Bey'in Atatürk'ün tarih tezini gerçekleştirmek için yaptığı çalışmalar Atatürk'ün ölümünden yetmiş gün önce sonuç verdi ve Atatürk'e hasta yatağında “Eski Türk Yazısının Menşei(1938)”¹⁵⁹ adlı araştırmasını ulaştırdı. Bu eser, ilk önce Fransızca “*Sur La Formation Du Langage*” ismiyle, daha sonra da Türkçe yayımlandı. Avrupa tarafından Runik Sibirya alfabesi olarak görülen Orhon, Yenisey, Talas kitabelerinde bulunan alfabenin Sümer alfabesi ideografik yazı menşeli olduğunu yaptığı küçük araştırmalar ve bu araştırmalar sonucunda ortaya koyduğu eseriyle ispat etmeye çalıştı.¹⁶⁰ Ahmet Cevat Bey, Atatürk'ün tarih tezini ispat etmeye çalışırken oldukça iddialı görüşler öne sürerek dil bilimciler tarafından eleştirilmeyi göze almaktan çekinmedi.

Ahmet Cevat Bey'e göre Sümerler, Orta Asya'dan Güney Mezopotamya'ya bu menşe ile geldi. Aradan geçen bin yıllarda bu ideogram sistemi Orta Asya'da azaldı ve kitabelerin

¹⁵⁵ Emre, *Atatürk'ün*, s. 58-63.

¹⁵⁶ Emre, *İki Neslin...*, s. 349-350.

¹⁵⁷ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, İstanbul Eylül 1934, s. 20

¹⁵⁸ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 47-53.

¹⁵⁹ Bkz. Emre, *Sur La Formation Du Langage*, Türk Dil Kurumu, 1938.

¹⁶⁰ Emre, *Atatürk'ün...*, s. 58-63.

menşeyini tespit etmek zorlaştı. Ahmet Cevat Bey, Atatürk'ün tarih tezi olmadan bu tespiti yapmasının imkânsız olduğunu dile getirdi. Atatürk hasta yatağındayken Ahmet Cevat Bey, Afet İnan aracılığıyla bu tezi kendisine ulaştırdı. Atatürk haberi aldığı anda kendi eliyle “*Eyi. 1 Eylül 1938. K.Atatürk*” yazısını yazarak Afet Hanım’a “*Cevad’a güveniyorum, bu araştırmaları güzel yapar.*” dedi.¹⁶¹

Ahmet Cevat Bey, Brakisefal Türk ırkını (Homo Alpinus) Orta Asya'nın neolitik ve maden devri medeniyetlerinin beşiği olarak gördü. Bu ırkı dil bakımından inceledi ve gramerinin Hint-Avrupa karakterleriyle bir bağı olduğunu öne sürerek bu etnik grubun Türk kökenli olduğu savını ortaya attı. 1896 yılında Wilhelm Thomsen aramcadan pehlevi arsakit yazısıyla bu alfabenin Semitik bir orijine bağlandığını ileri sürdü. Fakat Semitik alfabe sayısı eski Türk alfabesine göre daha az harf içeriyordu. Thomsen, Semitik alfabeye benzemeyen işaretlerin, eski Türk alfabesini kuranların kendi uydurdıkları bir alfabe olduğunu ileri sürdü. Yani Wilhelm Thomsen, alfabenin yarısının eski Türk yazısındaki İran kökenli Semitik alfabe ile, diğer yarısının ise serbestçe -uydurularak- oluşturulmuş olduğunu öne sürdü. Ahmet Cevat Bey bu görüşe karşı çıkarak Sümer lineer sistemini eski Türk harfleri ile karşılaştırdı, eski Türk yazısının Sümer lineerleri menşeyli bir nispeti olduğunu gözlemledi. Hatta Elam, Proto-Hint, Ege, Girit, Mısır ve Çin alfabeleri ile de karşılaştırmalar yaptı.

Wilhelm Thomsen'ın bu görüşünü Prof. Hans Jensen ve Otto Donner destekledi. Bu görüşe göre, iki yazı sistemi de birçok işaret, şekil ve ses bakımından birbirine benziyordu. Ahmet Cevat Bey, eski Türk alfabesinin icat ve tatbiksel oluşumunu anlamsız buldu. Ona göre bir olgunlaşma evresiyle oluşan ideografiler zamanla işaret-kelime ve işaret-hece şeklini alarak alfabetik harflere dönüşmüştü. Ahmet Cevat Bey'e göre Güney Mezopotamya'yı kolonize eden Sümerliler herhalde ortak bir piktografiye¹⁶² vücut vermişlerdi ki, iki yazı sistemi ondan gelişmişti. Eski Türk alfabesinin işaretleri zamanla birer birer ilkel tipten uzaklaştı. Ahmet Cevat Bey'e göre bu işaretler birer ideogram gibi alınarak başka piktografik sistemler işaretine yaklaştırılırsa bazen Mısır hiyeroglifi veya Girit çizgi yazısı, bazen Proto-Hint, Çin ideogramıyla benzerlikleri görülebilirdi. Fakat, bu analogiler incelediği yazı sistemini

---

¹⁶¹ gös. yer

¹⁶² Piktogram ya da piktograf, bir eşyayı, bir objeyi, bir yeri, bir işleyişi, bir kavramı resmetme yoluyla temsil eden semboldür. Bu sembollere dayalı yazı sistemine "piktografi" denir. Piktografi; temsili ve grafiksel çizimler şeklinde kullanılan bir anlatım biçimidir. İdeogram ise yazıda kelimenin harfleri gösterilmeden doğrudan doğruya fikri ifade eden işaret olarak tanımlanmakta olup kısaca Çince, Japonca gibi bazı yaşayan dillerdeki veya Antik Mısır dili gibi bazı ölü dillerdeki, harflerin bulunmadığı yazı sistemlerinde kullanılan görsel iletişim elemanıdır.

https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/abdulkerim.turkaya/136803/G%C4%B0G_13.%20Hafta.pdf (erişim tarihi: 02.04.2021)

tamamlamıyordu. Eski Türk yazısı ve Sümer lineerlerinin karşılaştırması ise tam olarak başka kuvvet ve mahiyette bir karşılaştırma esası temin ediyordu.¹⁶³

“Gazi Atatürk’ün büyük bir tarih öncesi âlimi olduğunu gördük. Türk tarih öncesi üzerine onun verdiği dersler ve buna dair okuduğum kitaplar, 1932’den beri önüme geniş bir araştırmalar ufku açmıştı. Bu araştırmalardan birinin mevzuu Orhon kitabelerinde (Yazıtlarında) kullanılmış olan yazıdır. Orhon kitabelerini dehasıyla deşifre eden Danimarkalı Wilhelm Thomsen bu yazı karşısında hayranlığını gösteriyor, nereden ve nasıl neşet etmiş olduğunu araştırıyor fakat problemi çözemiyordu. İran’da kullanılmış olan Semitik yazıları araştırarak Aram medeniyetinin yarattığı Arsakit yazısından alınmış olduğuna verdiği hüküm bütün Batı orientalistlerince kabul olunmuş ve yazı tarihi kitaplarına böylece geçmişti. W. Thomsen 1922’de eserlerini yeniden bastırırken bu yazının, hiç olmazsa birkaç işaretinin ideografik olabileceğini söylemiş fakat bu menşein ispatını imkansız görmüş, runnik olabileceğine ihtimal vermiş. Bu iki ihtimal ile Semitik menşe arasında bocalamıştı.

Eski Türk yazısında aynı sese birkaç işaret (harf) verilmiştir ki çözülmeyen büyük muamma bu idi. Mesela, ka/ak, ko/ok, ku/uk, kı/ık, ko/ok, ke/ek hecelerindeki “ k “ sesi beş işaretle yazılmakta idi. Bunun sebebi bir türlü anlaşılmıyordu. Bu başarısızlığın sebebi, araştırmamanın yazılar arasında yapılmış olmasında idi. Wilhelm Thomsen ve arkasından giden başka orientalistler çadır altında ve at üstünde yaşayan Kök Türklerin bir ideografi sahibi olabileceğine ihtimal vermiyorlardı ki eski Türk yazısının menşei ideografiler ve hiyeroglif sistemleri arasında araştırmaya lüzum görsünler. Gazi’nin Türk tarih öncesi tezi, bana doğru yolu aydınlatan meşale oldu. Sümer medeniyeti ve yazı sistemleri üzerine daha 1932’de yaptığım araştırmalar beni, kuneiform (çivi biçimi) yazının lineer (lineaire: çizgisel) ismi verilen ideografik yazı sisteminden çıkmış olduğu ve Sümerlerin Orta Asya’dan Elam’a ve Elam’dan Güney Mesopotamya’ya böyle bir ideografik yazı sahibi olarak gelmiş olduğu hakikatlerine ulaştırmıştı.

Gazi’nin Türk tarih öncesi tezini öğrenmemiş olsaydım ne Sümer araştırmalarını yapardım ne de eski Türk yazısının bu Sümer lineerleriyle bir menşeli olabileceğini aklıma getirebilirdim. Kafamda bu ışık çaktıktan sonra Barton’un Sümer lineerleri hakkındaki iki ciltlik muazzam eserini aldım, eski Türk yazısının işaretlerini birer birer o yüzlerce lineer ideogramlar arasında aradım ve hemen hepsini buldum. Artık büyük problem çözülmüştü: Eski Türk yazısının “ka” işareti kapı ideogramından, “ok” işareti ok ideogramından, “kı” işareti kız (sembolu vulva) ideogramından, “ko” işareti koz (goz) ideogramından, “ek” işareti eki/iki ideogramdan neşet ediyordu. Bu ideografik menşe aynı sese birkaç işaret verilmesini izah edebiliyordu. Bu (k) serisi gibi diğer ses serilerinin de ayrı ayrı ideogramlardan neşet etmiş olmaları açıklanabiliyordu. Bin yıllar boyunca kullanıla kullanıla ideogramların sayısı Orta Asya’da azalagıtmiş ve her işaret aynı vokalin bütün mümkün hecelerinde kullanılması yolunu bulan bir imla sistemi teessüs etmişti.”¹⁶⁴

Kısacası Ahmet Cevat Bey, “Türkçenin Hint-Avrupa Dilleriyle Mukayesesi” çalışması ile “Eski Türk Yazısının Menşei” çalışması arasında bir bağlantı olduğunu tespit etti. Türkçenin hem Hint-Avrupa hem de Altay dil ailesi ile bağlantılı olduğunu düşündü. Bu durumda Ahmet Cevat Bey’in dilin iki farklı seyirde Anadolu ve Avrupa’ya yayıldığı kanaatine vardığı söylenebilir. Ahmet Cevat Bey, yıllara yaydığı küçük çaplı araştırmalarıyla objektif bir tablo

¹⁶³ Emre, “Eski Türk Yazısı Orijini”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 31-32, İstanbul Ekim 1938, s. 60-114.

¹⁶⁴ Emre, *İki Neslin..*, s. 350-351.

çizerek “Eski Türk Yazısının Menşei” eserini ortaya koydu. Bu çalışmaları yaparken saha araştırmaları yapmadan, sadece yerli ve yabancı kaynaklarla elde bulunan verileri inceleyerek bu kanaate vardı, aynı zamanda Türk Dili dergisi çalışmalarında yazdığı makalelerde ısrarla Türk dil bilimcilerini bu çalışmanın detaylı incelenmesi konusunda teşvik etmeye çalıştı.

III. Türk Dili Kurultayı itibariyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dil Kurumu adını aldı.¹⁶⁵ 1935-1936 yılında Güneş Dil Teorisi çalışmalarına ağırlık verildi ve III. Türk Dili Kurultayı’nda Güneş Dil Teorisi çalışmalarına devam edildi. Söz konusu teoride, Türk dili ile İndo-Öropeen ve Semitik dillerin söz kökleri arasında karşılaştırma ve analiz yapılmasının yanı sıra Türkçenin yeryüzündeki kültür dillerine ana kaynaklık ettiğini ispat etmek amaçlandı.¹⁶⁶ Ahmet Cevat Bey, hatıralarında Güneş Dil Teorisi’ne inanmadığını ve bu tezi değersiz gördüğünü şu açıklamalar ile anlattı:

“Dr. Es Lettres Orientales, H. F. Kverdiç (Vienne) imzasıyla bir mektup ve “Psychologies Langues Turques” (Türk dillerinin psikolojisi) isimli, bozuk bir Fransızca ile yazılmış, daktilo makinesi ile tape edilmiş 47 sahifelik bir defter aldım. Muharrir Dil Cemiyetinin reisi sanarak etüdü üzerine dikkat ve takdirimi çekmek için mektubumu bana hitap etmişti. Dr. Kverdiç, ön sözünde, hala yanımda bulunan küçük eserinin Viyana Üniversitesinde Egyptologie, Hamitologie ve Afrikanistik (?)kurslarının şefi Prof. W. Czermak isminde — birinci defa olarak adımı işittiğim — bir bilginin derslerinden ve eserlerinden faydalanarak “Precis” diye vasıflandırdığı etüdünü vücuda getirmiş olduğunu bildirmektedir. Bu acayip etüdün başından, ortasından birkaç sahifesine göz gezdirince tamamıyla esassız ve kıymetsiz olduğunu anlayarak bir okul defterini andıran o yazıyı çekmeceye attım, arkadaşlara ondan söz açmaya bile lüzum görmedim. Fakat Dr. Kverdiç benden cevap almayınca başka biriyle etüdünü Atatürk’e takdim ettirmek yolunu bulmuş!

Ata, “Türk dillerinin psikolojisi ismini taşıyan bu yazıya merakla baktıktan sonra, cemiyetin genel sekreteri İbrahim Necmi Dilmen’i çağırarak vermiş ve verirken: “Mühim görünüyor, dikkatle bakılsın.” demiş. Bu yazıya bakmak üzere toplanan arkadaşlara Dr. Kverdiç’ten benim de iki ay önce aynı yazının bir nüshasını almış olduğumu, fakat tamamıyla değersiz bir şey görüldüğünden, müzakereye koymaya lüzum görmediğimi söyledim ve eserin muhtevası hakkında izahta bulundum.”¹⁶⁷

Ahmet Cevat Bey, Atatürk’ün dikkatini çeken bu tezle ilgili kendi görüşlerini zaman zaman aktarıyor ve teorinin önemszenmesine anlam verememekle birlikte benimseyemiyordu. Konu üzerine Atatürk ile konuşurlarken Ahmet Cevat Bey; “Benim tenkidime kızıyor, ‘ukalalığım’a veriyor, ‘Profesörler yapıyor, sen neye anlamıyorsun?’ diye çatıyordu. ‘Anlamaya çalışıyorum efendim.’ demekten başka cevap bulamaz olmuştum.” sözleriyle kendini ifade ediyordu.¹⁶⁸

Ahmet Cevat Bey’in söylemine göre Atatürk; Ahmet Cevat Emre’nin, Dr. Kverdiç’i kendisine rakip olarak gördüğünü düşündü. Ahmet Cevat Bey, Atatürk’ün tarih öncesi tezine gösterdiği

¹⁶⁵ Türk Dili-Belleten, Sayı: 20, İstanbul İlkteşrin 1936, s. 15.

¹⁶⁶ Türk Dili-Belleten, Sayı: 19, İstanbul Ağustos 1936, s. 2-4

¹⁶⁷ Emre, İki Neslin., s. 342-343.

¹⁶⁸ Emre, İki Neslin., s. 344-345

ilgiyi Güneş Dil Teorisi'ne göstermedi ancak bu konuda incelemeler yapmayı da ihmal etmedi ve Üçüncü Türk Dili Kurultayı'nda “*Terminoloji ve “Güneş-Dil” Teorisi*” bildirisini okudu. Bunun sebebi olarak önceki çalışmalarının konu ile bağlantılı olabileceği ve Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi'ne olan ilgisinin etkili olmuş olabileceğiydi. Atatürk kendisinden üniversitede ders vermesini istemişse de Ahmet Cevat Bey o süreçte rahatsızlığı nedeniyle isteğini yerine getiremedi.¹⁶⁹

1939 yılı uluslararası gerginliklerin olduğu bir yıl olması sebebiyle Dördüncü Dil Kurultayı ile birlikte birçok akademik etkinlik ertelendi. Ahmet Cevat Bey, Beşinci Uluslararası Dilciler Kurultayı'na (28 Ağustos-2 Eylül 1939) katılmak amacıyla Brüksel'e gitti. Kurultay uluslararası sorunlardan dolayı toplanamamışsa da Ahmet Cevat Bey, “*Türkçenin Ana Hint-Avrupa Dilleriyle Yapı, Fonetik ve Morfoloji Bakımından Karşılaştırmalı Etüdü*” başlıklı bildirisi ile başkan ve orada bulunan Türkologlar ile görüşme imkânı buldu.¹⁷⁰

IV. Türk Dili Kurultayı 10-14 Ağustos 1942 tarihinde toplandı. Kurultayda Ahmet Cevat Emre'nin “*Eski Türk Yazısının Orijini (Menşei)*” eserine değinilerek “*Türkçenin Yapılışı: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*” adlı çalışmasını sundu.¹⁷¹

Türk Dil Kurumu Gramer Kolbaşısı Ahmet Cevat Emre, V. Türk Dili Kurultayı'nda Türkçenin geçmişten 1945'e kadar olan gelişmeleri ile ilgili gramer denemesi olarak hazırladığı “*Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*” adlı eserini sundu.¹⁷²

Dil devrimi, Atatürk dönemi ile sınırlı kalmadı, zaman zaman kesintiye uğrasa da devam etti. Dil devriminin en çok eleştirilen yönü ise karşılık bulma çalışmalarında aşırıya kaçılmasıydı. Ağâh Sırrı Levend bu durumu “devrimin gerektirdiği tabii bir atılış” olarak değerlendirdi. Atatürk'ün 1935'te dilde aşırı özleştirmecilikten vazgeçtiği ancak ölümünden sonraki çalışmalarda tekrar aşırı özleştirmecilik yoluna gidildiği yönündeki tartışmalı görüşlere Ömer Asım Aksoy katılmaz.¹⁷³

¹⁶⁹ Emre, *İki Neslin..*, s. 344-345, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 11, Haziran İstanbul 1935, s. 7-8, Uzun, “Ahmet Cevat Emre'nin Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri İle İlgili Görüşleri”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Adana 2019, s. 58.

¹⁷⁰ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 2-3, Ankara Mayıs 1940, s. 79.

¹⁷¹ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 16-17, Ankara İlkânun 1942, s. 31-35.

¹⁷² *Beşinci Türk Dil Kurultayı, 1945: Birleşimler, Tutanaklar, Tezler*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1946, s. 236-237.

¹⁷³ Sedat Balyemez, “Okul” Kelimesi, “Ekol”den mi Geliyor?”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 40, Mayıs 2017, s. 116

Ahmet Cevat Bey, Türk dili çalışmaları süresince özleştirmecilik konusunu çok önemsemi. Atatürk'ün ölümünden sonra, 19-23 Aralık 1949 tarihli¹⁷⁴ VI. Türk Dili Kurultayı itibariyle Atatürk'ün tarih öncesi tezinin araştırılması konusundaki vasiyeti ile ilgilenilmediği ve Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Agâh Sırrı Levend ile tekrar özleştirmecilik ruhuna dönmek istenmesi ile ilgili yaşadığı görüş ayrılığı sebebiyle 1954 yılında başuzmanlık görevinden alındı. 20 Mart 1956 yılında yazmayı bitirdiği “*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*” adlı eserinde bazı açıklamalarda bulunarak Türk Dil Kurumu'na cephe aldı.

Ahmet Cevat Bey, hatıralarında sadece Agâh Sırrı Levend Bey'in değil, aynı zamanda özleştirmecilik görüşünü savunan bütün dil bilimcilerin bilgisiz olduğunu iddia etti.¹⁷⁵ Ona göre Agâh Sırrı Bey, Türk Dil Kurumu'nun genel sekreterliğini yaptığı 1951-1960 yıllarında kurumun bütün işlerini özleştirmecilik ruhuyla yürüttü. Kurum genel sekreterinin görüşlerinin Türk Dil Kurumu'nun programı olarak kabul edildiğini iddia etti. Kendisine göre Agâh Sırrı Bey, Atatürk'ün hedeflediği milleti Avrupalılaştıracak kültür inkılabından uzaklaşan bir yoldan yürüdü.¹⁷⁶

Ahmet Cevat Bey'e göre taşra ağzı ile Asya lehçelerinden alınacak kelimelerin edebîleştirilmesine ihtimal yoktu. Ona göre dil bilgisi, milletlerarası terimlerin Asyalaştırılması ve edebî eserlerde kullanımı ile halkın anlayamayacağı bir dili oluşturacaktı. Dil, “Sanat, sanat içindir.” bakış açısı ile saray edebiyatı tarzı edebî bir tür veya jargon halini alarak halka ulaşamayacak ve Atatürk'ün Avrupalılaşmak hedefinden uzaklaşılacaktı.¹⁷⁷

Ahmet Cevat Bey'in “*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*” adlı eserine cevaben Nurullah Ataç tarafından Ali Gümrükçü takma ismiyle yazıldığı¹⁷⁸ tahmin edilen “*Ahmet Cevat Emre'nin Kitabı Münasebetile: Bir Fahriye*” adlı üç sayfalık bir yazı yayımlandı. Bu yazıda şöyle bir açıklama yapıldı:

“*Bay Ahmet Cevat Emre yeni çıkardığı kitapta, bugün kullanılan birtakım kelimelerin uydurma olduğunu söylüyor. Bunların içinde Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları-Tarama Sözlüğü'nden alınmış olanlar da var. Bay Emre, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin hazırlayıp 1934'te Maarif Vekâletinin bastıracağı o kitapta kendi imzasının da bulunduğunu unutmuyor... Bay Ahmet Cevat Emre'nin bugün söyledikleri dün söylediklerini tutmuyor. İş bununla da kalmıyor: Bugün söyledikleri de birbirini tutmuyor.*”¹⁷⁹

¹⁷⁴ https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Dil_Kurultaylar%C4%B1 (erişim tarihi:03.04.2021)

¹⁷⁵ Emre, *Atatürk'ün...*, s. 71.

¹⁷⁶ Uzun, a.g.t., s. 230, Emre, *Atatürk'ün...*, s. 70-71.

¹⁷⁷ Emre, *Atatürk'ün...*, s. 65-103.

¹⁷⁸ <https://www.kitapcafe.com/unlu-yazarlar-ve-takma-adlari.html> (erişim tarihi: 06.04.2021)

¹⁷⁹ Ali Gümrükçü, “Ahmet Cevat Emre'nin Kitabı Münasebetile: Bir Fahriye”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 59, Ağustos 1956, s. 693.

1982 yılında Sevgi Özel tarafından yazılan “*Türk Diline Emek Verenler Dizisi Ahmet Cevat Emre*” adlı çalışmada da Ahmet Cevat Bey ile ilgili şu açıklamalar yapıldı:

“Türk Dil Kurumunda Türk Dili Tetkik Cemiyeti merkez yönetim kurulu üyesi Ahmet Cevat’ın kolbaşkanlığı, 1951 yılında yapılan olağanüstü kurultaya dek sürmüştür. Bu kurultayda yapılan yönetim değişikliğinden sonra Ahmet Cevat bu kez de kurumdaki başuzmanlıklardan birine getirilmiştir; bu görevde de 1954 yılına dek kalmıştır. Aynı yıl Emre’nin görevine yönetim kurulu kararıyla son verilmiştir. Dilimizin özleşmesi ve bilimsel yöntemlerle incelenmesi yolunda uğraş veren Emre’nin kurumla ilişkisi kesildikten sonra karşı tavır aldığını görmekteyiz. Böyle olmakla birlikte, Türk Dil Kurumunda yirmi yıldan çok çalışmış bir kişi olan Ahmet Cevat’ı Türk diline verdiği emeği göz önüne alarak Türk diline emek verenler arasında anmamız gerektiğine inanıyoruz. Emre, oldukça üretken bir yazar ve çalışkan bir dilciydi, 85 yıl yaşadı. 80’i aşkın yapıt, sayısını kesin saptayamadığımız (bin dolayında olduğunu sandığımız) yazı yayımladı...”¹⁸⁰

Ahmet Cevat Emre’nin yaptığı dil bilgisi çalışmalarının bilimselliği günümüzde tartışılabilir. Ancak, elli yıl önce dil bilgisinin ve genelde dil konusunun önemine, Türkçenin bilimsel yönden incelenmesine inanmış bir kişi olduğundan, geride bıraktığı yapıtlar görmezden gelinemez. Türk Dil Kurumunda bir biçimde görev yapmış olan Ahmet Cevat’ın pek anlaşılamayan ve bilimsel temellere de dayandırılabilen nedenlerle belli bir dönem özleştirmeye karşı çıktığı görülür. Daha önce de yinelediğimiz gibi Ahmet Cevat, yaşamının son yıllarında yazdığı anı kitaplarında bu tutumunu açıkça belirtmektedir. Oysa eski kurultay tutanakları ve kendi yazdıkları incelenirse bu son dönemdeki davranışlarının ne denli tutarsız olduğu gözlemlenebilir.”¹⁸¹

Ahmet Cevat Emre’nin Türk Dil Kurumu tarafından 1945 yılında yayımlanan “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserinin 577. sayfasında “*Türkçenin Tazelenme Dürüşmesi*” kısımları incelendiğinde dil devriminin ilk dönemlerindeki aşırı özleştirmeci kelimelerden örnekler kullanıldığı gözlemlenir.¹⁸² Bunun yanında Ahmet Cevat Emre, “*Son Tazelenme Hareketi*” başlığı altında Türkçenin en kudretli tazelenme hareketinin İsmet İnönü zamanında yaşandığını şu sözleriyle ifade etti:

“Türkçenin söz dizimi, anlatış yöntemleri bakımından çok zengindir. Fiillerinin ulamlık şekilleri de ulamlık bölücükleri de zengin ve çeşitlidir. Duyusallığın her istenilen derecesini sağlayacak diziş imkânları da vardır. Bütün mesele bu zengin yapı motifleri arasında düzenli bir bileştirme yaratabilmektedir. Türk dil bilgisi anlatış yöntemlerini ve başarılı saydığı örneklerini vermeye çalışmıştır fakat henüz hiçbir yazarın klâsik Türkçeyi yaratmış olduğuna kanmış değildir.

¹⁸⁰ Sevgi Özel, *Türk Diline Emek Verenler Dizisi: Ahmet Cevat Emre*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015, s. 8-9.

¹⁸¹ Özel, a.g.e., s. 16.

¹⁸² Yasemin Özcan Gönülal, *Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitime Yansımaları (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), İzmir 2012, s. 214.

*Türkçenin en kudretli tazelenme hareketi Büyük İnönü çağına rastlamaktadır; bundan, yakında en güzel Türkçenin doğacağına sarsılmaz inanımız vardır.*¹⁸³

*“Ölümsüz Atatürk’ün aramızdan ayrılmasından sonra, Milli Şefimiz, büyük koruyucumuz İsmet İnönü’nün duldasında, Dil Kurumunun işlerine eski hızla devam olundu.”*¹⁸⁴ yazıları ile gerçekten Ahmet Cevat Bey’in söylemlerinde farklılıklar vardı. Fakat düşüncelerinin 1945 yılından 1956’ya kadar olan süreçte bir değişim yaşayabileceği de yok sayılamazdı. Ahmet Cevat Emre’nin kendisinin bu tavır değişikliğinde kurumun kendisine cephe aldığını düşünmüş olduğu da anlaşılabilir:

*“Kurum 1948 ve 1949 yıllarında, sözlük kolumun çalışmalarıyla hazırlanmış “Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü” ve “Dilbilim Terimleri Sözlüğü” isimleriyle dört yüz sayfalık iki eser neşretmiştir. Beni yese düşürürcesine elimden ve kalemimden geldiği kadar bu arkadaşları tuttukları hatalı yoldan ayırmak için uzun uzun tenkit açıklamaları yazıp kendilerine vermeye sevk eden bu iki kitap olmuştur. Ne yazık ki bununla o arkadaşları ve bütün kurumu kendime düşman etmekten başka bir netice elde edilememiştir.”*¹⁸⁵

Ahmet Cevat Bey, başuzmanlık görevinden ayrılmış olmasına rağmen ömrünün sonuna kadar -Aralık 1961- Türk Dil Kurumu ile irtibatını devam ettirdi.¹⁸⁶ O, yaşamı boyunca Türk dili üzerine yapılan çalışmalara katkı sunarak Türk dilinin bugüne gelmesinde büyük emekleri olan bir dil bilimcidir.¹⁸⁷

Ahmet Cevat Bey, Türk dili çalışmalarında başarılarıyla anılmıştır: *“İki Neslin Tarihi”* adlı eserinde anlattığı gibi küçük yaşlardan başlayarak birçok konuda kendisini yetiştirdi. Bütün olanaksızlıklarına rağmen okuma yazmayı kendi çabasıyla öğrendi ve kendi sağladığı imkânlarla okul yaşamına başladı. Okumak için küçük yaşta çalışmaya başladı. İçten çalışma isteğini gören insanların kendisine yardım etmesi, yeni yeni alanlara açılmasını ve sonunda Türk dili alanında uzmanlaşmasını sağladı. Yapıtları, yayımlandıkları yıllarda yerli ve yabancı birçok ismin ilgisini çekti ve takdirini topladı.¹⁸⁸

Refik Halit Karay, Ahmet Cevat Emre’ye yazdığı 1952 yılına ait bir mektubunda *“Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi”* adlı eserin hem öğretenler hem de öğrenenler açısından önemini belirtti ve diğer çalışmaları için kendisini kutladı:

---

¹⁸³ Emre, *Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945, s. 579.

¹⁸⁴ Emre, *a.g.e.*, s. 585.

¹⁸⁵ Emre, *Atatürk’ün...*, s. 87-88.

¹⁸⁶ *Cumhuriyet*, 12 Aralık 1961.

¹⁸⁷ Türk Dil Kurumu, “Yitirdiklerimiz: yitirdiğimiz üyeler [Ahmet Cevat Emre, Şemsettin Günaltay, Mahmut Ragıp Gazimihal, Mithat Sadullah Sander, Nuri Gökçe]”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 124, Ocak 1962, s. 266.

¹⁸⁸ Özel, *a.g.e.*, s. 16.

“...Mektubunuzu ve makalenizi okumakla kalmadım. Liselerin birinci ve ikinci sınıfları için hazırladığınız gramerleri de dikkatle gözden geçirdim. Bu kâfi değildi. Başka müelliflerin de kitaplarını tetkik etmek lazımdı. Onu da yaptım. Netice şu oldu: Beni sizin kitaplarınız tatmin etti.” Aynı mektupta, diğer dil bilgisi kitaplarının çok kısaltılmış olduğunu, böylece konuların inceliklerinin verilemediğini de belirtmişti.¹⁸⁹

“Eski Türk Yazısının Menşei(Orijini)” adlı yapıtı, Németh, Kowalsky, Deny gibi dilcilerin ilgisini çekti ve kendisine beğeni mektupları gönderildi. Yine “Türkçede İsim Temelleri” adlı yapıtı için de Brockelmann, Türkçenin biçim bilgisinin şekillendirilmesi ile ilgili kendisine bir mektup yazdı.

Ahmet Cevat Bey ile uzun yıllar TDK’de çalışmış bulunan Ömer Asım Aksoy, kendisinin bir dil bilgisi ustası ve yetkin bir dil bilimci olduğunu ve ortaöğrenim yıllarında dil bilgisi öğreniminin inceliklerini ve tadını onun kitaplarından aldığını dile getirdi.¹⁹⁰

Ahmet Cevat Bey’in “Türk Dilbilgisi”(1945) ve “Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri”(1949) adlı eserleri ile takdir topladığı türkologlar şunlardır: Finlandiyalı Gustaf John Ramstedt (Helsinki), Danimarkalı Türkolog Kaare Groenbech (Kopenhag), Macar Asıllı Altayist Denis Sinor (Cambridge), Alman asıllı Rus Altayist, Mongolist ve Türkolog Nicholas Poppe (Washington), Avusturyalı şarkiyatçı, Türk tarihi ve edebiyatı uzmanı Herbert Wilhelm Duda (Viyana), Udo Posch (Graz), İtalyan şarkiyatçısı ve Türkoloğu Alessio Bombaci (Napoli), Fransız Türkolog ve Şarkiyatçı Lois Bazin (Paris), Zayaczewski (Varşova), Aurélien Le Genissell (Beyrut). Ahmet Cevat Bey, bu isimlerden doktor ve profesör hitabıyla takdirkâr mektuplar aldı.¹⁹¹

Prof. Nicholas Poppe, “Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri” üzerine güzel ve uzun bir referans yazarak “Oriens” dergisinde yayımladı¹⁹² ve dört ayrı basımını da kendisine gönderdi. Yine Finlandiyalı Türkolog Gustaf John Ramstedt adlı dil bilimci, “Altay Dillerinin Başka Gruplarla Münasebetleri” etüdü ile Ahmet Cevat Bey’in araştırmalarını bu konu üzerine yönlendirmesi tavsiyesinde bulundu. Prof. Udo Posch “Türk Dilbilgisi: Türkçe’nin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi”ni derslerinde kullanmaya başladı ve Fransız Türkolog ve Şarkiyatçı Louis Bazin de “Türk Dilbilgisi” eserinin Avrupa dillerinden birine tercüme edilmesi istedi. Aurélien Le Genissell, kendisine övgü dolu bir mektup gönderdi. Nicolas Poppe makalesinde “Türk dillerinin mukayeseli grameri ilk defa

¹⁸⁹ gös. yer

¹⁹⁰ Özel, a.g.e., s. 17.

¹⁹¹ Emre, Atatürk’ün..., s. 91-93.

¹⁹² Bkz. NicholasPoppe, “Gözden Geçirilmiş Çalışma: Ahmet Cevat Emre’den Türk Lehçeleri Mukayeseli Grameri (İlk Deneme)”, *Oriens, Cilt: 4, Sayı: 1*, 1951, s. 123-124. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1579545. (erişim Tarihi: 24.03.2021).

olarak ve bir Türk tarafından yapılmıştır.” sözleriyle eserini Türk milletine ait bir şeref olarak gösterdi. Türkologlar “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserinin şimdiye kadar yazılan en iyi Türkçe sentaksı olduğunu ve Jean Deny’nin gramerinin yerini aldığını dile getirdi. Yine Mithat Sadullah Sander de gazetede kendisini takdir eden yazılar yazdı.¹⁹³

1.8. Atatürk ile Hatıralar

Ahmet Cevat Bey’in hatıraları ışığında Atatürk ile yaşadığı günlere ait anıları şöyledir:

Ahmet Cevat Bey, İstanbul’da iken Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulduğunu öğrendi ve Atatürk’e tazim telgrafı çekti. Ruşen Eşref Bey, İstanbul’a geldiğinde kendisiyle görüşerek Kurultay Hazırlık Komisyonu üyesi olarak seçildiğini bildirdi. Ahmet Cevat Bey, bu sıralarda Muhit (1928-1932) dergisinin neşrine devam etmekte ve resmî bir görevde çalışmamaktaydı. Kurultay çalışmaları Türk Dili Tetkik Cemiyeti ilk başkanı Samih Rifat Bey’in rahatsızlığı dolayısıyla Dolmabahçe Sarayı’nda yapıldı. Kurultay sonunda büyük bir ziyafet verildi ve Atatürk, kendisini yanına çağırarak resmî bir görevi olup olmadığını sordu. Ahmet Cevat Bey, Atatürk’e karşı utangaç bir edayla yaklaşırken Atatürk, geçim sıkıntısı içinde olduğunu anlayınca kendisine karşı mahcup oldu¹⁹⁴:

“Gazi beni yanına çağırarak hazır bulunanlara işittirmek istemeyen bir sesle konuşuyordu. Sofranın az ötesinde, ikimiz de ayakta duruyorduk. Gazi: ‘Siz şimdi neredesiniz, ne yapıyorsunuz?’ Ben: ‘Efendim, Muhit isminde bir mecmua çıkarıyorum.’ Gazi: ‘Bundan başka, resmî bir vazifeniz yok mu?’ Sükût ettiğimi görünce: ‘Sana hiçbir şey yapılmamış mı?’ ‘Efendim müracaat etmedim.’ Yüzünde güzel bir hiddet ifadesi belirdi: ‘Sana karşı mahcup kaldım.’ buyurdu. ‘Nerede Maarif Vekili?’ diye bağırdı ve uzakta başını çeviren rahmetli Reşit Galib’i biraz payladı, bana da vaitli bir teselli olarak: ‘Heyete seçildin, Ankara’ya gelirsın, orada bakarız.’ söylemek lütfunda bulundu. Yalnız sesindeki vefa ve dostluk tonu ile gönlüm en yüksek bir bahtiyarlıkla dolmuştu.”¹⁹⁵

Ahmet Cevat Bey, çalışmaların başladığı günlerde Ankara’ya gitti ve Atatürk’ün sofrasında yer aldı. Çanakkale milletvekili olan Samih Rifat Bey’in vefatının ardından taziye süresinin geçmesi ile Atatürk, kendisini 14 Mart 1933 tarihinde Çanakkale -5.Dönem (1935-1939)¹⁹⁶- milletvekilliğine tayin ettirdi.¹⁹⁷ Atatürk, Ahmet Cevat Bey’in milletvekilliğine atanacağı sürece kadar kendisine yardımcı olmak için akşam sofralarında oynanan poker oyunlarından kazanılan paraları Ahmet Cevat Bey’e verdi:

¹⁹³ gös. yer

¹⁹⁴ Emre, *İki Neslin...*, s. 333-334.

¹⁹⁵ gös. yer

¹⁹⁶ Yapılan araştırmalar sonucunda Ahmet Cevat Emre’nin 5. Dönem milletvekilliği faaliyetlerinde meclis içinde yapılan konuşmalar içinde tutanaklara yansıyan herhangi bir bilgiye ulaşılmamakla birlikte sadece oy verme faaliyetlerine katıldığı anlaşılmıştır.

¹⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, *Devre: 4, Cilt: 13, İçtima: 2*, 16.03.1933, s. 19-20.

“O akşam Gazi beni sofraya çağırttı. Sohbetlerle geç vakte kadar sofrada oturuldu. Sırf eğlenmek için oynanan poker masasına geçtiler. Rahmetli Nuri Conker, Recep. Peker, Mazhar Müfit oyuna karışmıştı. Gazi beni yanına çağırarak ‘Otur, seyret.’ buyurdu. Bir ara elindeki kartlara baktı, ‘Beş yüz lira!’ dedi. Peker ‘le Müfit ‘Pas!’ diyerek kağıtları bıraktılar. Conker — elinde iyi kağıt olmalı veya Gazi’nin blöf yaptığını zannederek— gördü. Gazi, ‘Bu beş yüz lirayı Cevat için oynuyoruz.’ dedi, ‘Hemen vereceksin ha!’ Conker kaçmadı. Gazi kazanmıştı. ‘Haydi paraları çıkar, bakalım!’ buyurdu. Conker’in ‘Şimdi üstümde bu kadar para yok!’ itirazı üzerine başyaver Celal Bey’e para bulduruldu. Gazi’nin ‘Yarın bu parayı Celal Bey’e getireceksin ha!’ ihtarına Conker, ‘Peki efendim!’ dediyse de üç gün sonra, yine sofrada, Gazi, ‘Parayı Nuri getirmedi, Celal Bey’e ben ödedim.’ diyerek taşı gediğine koymaktan geri kalmadı. Bu para, başında kurmuş olduğu vaadi yerine getirinceye kadar bana bir geçim sağlamak için lütfedilmişti.¹⁹⁸

Atatürk, dişçisi Sami Bey’e Ahmet Cevat Bey’in dişlerini de yaptırdı. Hatta tıpkı kendi dişleri gibi olmasını istedi:

“Dişlerimi ihmal eden bir adamdım. Ağrıdıkça çektirir, yerlerine başkalarını taktırmazdım. Gazi bir akşam, yine ayaküstü, şöyle buyurdu: ‘Dişçi Sami’ye söyledim, senin dişlerini yapacak, yarın gider görürsün. Mahcup oldum. Yanında Afet Hanımefendi de vardı. ‘Müsaade buyurun, kendi vesaitimle yaptırayım.’ dedim. Bayan da benim fikrimi daha minasip gördü fakat Gazi çoktan dişçiye emrini vermişti! ‘Hayır!’ buyurdu. ‘Sami yapacak, hem de tıpkı benim dişlerim gibi olacak.’ Dişler takıldıktan sonra dört mısralık bir kıta ile teşekkürümü yazılı olarak verdiğim zaman o güzel gülüşü ile: ‘O! Senin şairliğin de varmış!’ dedikten sonra, yeni takılan proteze de bakmış: ‘Tamam, istediğim gibi yapmış’ kanaatini gösterdi.¹⁹⁹

Atatürk, tanıştıkları günlerde Ahmet Cevat Bey’e sık sık kendi çevresi tarafından kıskanıldığını söyledi:

“Düşmanlarınız çok Cevat Bey!” diye haber vermişti. Beni kötülemek için kim bilir neler söylemişlerdi. Fakat Gazi için kıymet inkılabı bağlılık, doğruluk, çalışkanlık ile ölçülürdü. Ona, başka iftiralar arasında bir de ‘Cevat bir kıza aşık!’ demişlerdi. Bütün dedikodular gibi bu da onun bana karşı olan dostluğuna hiçbir haleb getirmemişti; ancak ara sıra eğlendiren bir şaka vesilesi olmuştu. ‘İşler nasıl gidiyor?’ diyerek o güzel gülüşü ile gülerdi, şaka ettiğini anlatmak için de — ben mahcup, susmakta ve kızarmakta iken— sofradakilere göz kırpar. Arkadan ‘Haydi bir şarkı söyle!’ der ve mutad itizarım üzerine ‘Ta korıcıya ta kaymenapukimundemonaha (yalnız yatan zavallı kızlar) şarkısını da bilmez değilsin ya!’ diye ısrar eder, gülerek yüziime bakardı. Artık daha ziyade sıkmaz, gönümünü almak için: ‘Öyle ise bir şarkı beğen, ben söyleyeyim’ buyururdu ve gerçekten benim istediğim şarkıyı çok ifadeli sesi ve dalga dalga murlanan yüziüyle okumaya başlardı. En çok sevdiği şarkılar hepimizce malumdur: ‘Bir gönülde iki sevda olamaz. Biri Şirin, biri Leyla olamaz’, ‘Mani oluyor halimi takriri hicabım’, ‘Hani ya sen benimdin?’ v.s. Böylece ‘Latif Latife’ eşsiz bir konçerto ile bütün sofrayı şenlendirmekle sona ererdi. Sofra sonunda çoğu zaman poker faslı olurdu. ‘Beş lira var mı Cevat?’ diye seslenir, ‘Var, paşam!’ cevabını alırdı. Her vakit oyun Gazi’nin bütün paraları kazanması ve tekrar herkese koymuş olduğu parayı geri vermesiyle biterdi. ‘Sakin para ile oynamayın!’ ihtarı da eksik olmazdı.²⁰⁰

¹⁹⁸ Emre, İki Neslin..., s. 335.

¹⁹⁹ Emre, İki Neslin..., s. 336

²⁰⁰ Emre, Atatürk’ün..., s. 40-41.

Atatürk ile Ahmet Cevat Bey arasındaki samimiyet dostluğa dönüştü. Böylece Atatürk, Ahmet Cevat Bey'in kızının düğününe katıldı:

“Gazi'nin tensibi ile düğün rahmetli Cevat Abbas'ın idare ettiği “Güneş Spor Kulübü”nde olmuştu. O akşamki sofrada Gazi bütün arkadaşları alıp düğüne geldi. Kendisini karşılayan geline: ‘Afetle beraber gelmek istiyordum fakat o Çanakkale’de!’ demiş, Afet Hanımefendinin bulunmamasını esefle bildirmişti. Orkestrayı Gazi beğenmedi. Şükri Kaya'ya ‘Ukala profesör, bu küliştür cazı nerede buldu?’ demiş ve Park Otel'in cazını getirtmişti. Dansta eşsizdi. Çok neşeli, nazik, centilmen bir sosyete adamı olarak düğünü şerefletiriyordu. Bir Tuna Valsi bir de tango oynamıştı. Düğüne iştirak eden delikanlıları da dans etmeye teşvik ediyordu. Büfede herkese şampanya ikram ettiriyordu. Sonra, bir aralık, pek dansa kalkamayacak yaşta ve durumda olanları erkekli kadınlı topladı. Onlara Girit horosu ismini verdiği bir oyunu tarif etti. İştirak edenler on beş kişi kadar vardı. El ele tutuşuldu -kendi bu alayın başına geçti, mendilini sallayarak cazın çaldığı bir dans havasıyla hora tepildi. Düğün halkı şetaletler içinde kaldı. Tan ağarmaya başlarken otomobilin yanında bulunuyorduk, benimle kucaklaştı. ‘Nasıl memnun oldun mu?’ iltifatında bulundu ve Şükri Kaya ile birlikte otomobile bindi. Bir gün önce -bir yaverle geline- ebediyen aile için büyük bir şeref bergüzarı olarak kalacak— bir yüzük göndermişti. O gün Çankaya’da Türk Dili Heyeti ile çalışıyordu, bana düğün hazırlığına bakmak üzere izin verdi. Arkadaşlara şöyle buyurmuş olduğunu İbrahim Necmi anlatmıştı: ‘En yakın silah arkadaşlarımın gelin olan kızlarına gönderdiklerimle aynı kıymette bir yüzükte Cevat'ın kızına yolladım!’ demişti.

Atatürk, Ahmet Cevat Bey'i silah arkadaşlarından ayrı tutmayarak kendisine ne kadar kıymet verdiğini gösterdi. Ahmet Cevat Bey de en mütevazı şekilde *“Benim kültür inkılabına olan değersiz hizmetimi arkadaşlarının silahlı hizmetiyle bir tuttuğunu ifade buyurmak istemişti.”* sözüyle Atatürk'ün gözünde dil çalışmalarının vatan toprağının kurtarılması kadar kıymetli olduğunu ifade etti.²⁰¹ Ahmet Cevat Emre'nin en küçük kızı Leman Hanım'ın torunu İpek Ertözün, Ahmet Cevat Emre'nin hatıralarında anlattığı üzere Atatürk'ün, Leman Hanım'ın düğününe geldiğini ve kendisiyle karşılıklı Girit horonu oynadıkları bilgisini vermiştir. Yine Atatürk'ün Leman Hanım'a hediye ettiği ve Atatürk'ün *“En yakın silah arkadaşlarımın gelin olan kızlarına gönderdiklerimle aynı kıymette bir yüzük de Cevat'ın kızına yolladım!”*²⁰² dediği o yüzüğün bugüne kadar aile efradı arasında muhafaza edildiğini ve şu anda kendisinde olduğunu aktarmıştır. İpek Hanım, Atatürk'ün hediye ettiği yüzüğü zaman zaman taktığını, onurla ve gururla kullandığını dile getirmiştir. İpek Hanım, aile çevresi ve hatıralarından ulaştığı bilgilerle Ahmet Cevat Bey'in oldukça mütevazı, nazik, terbiyeli, görgülü, azimli ve öğrenmeye aç bir insan olduğunu aktarmıştır.²⁰³ Ahmet Cevat Emre'nin en küçük kızı Leman Hanım'ın oğlu ve İpek Ertözün'ün amcası Gündoğdu Ertözün ise Annesinin arkadaşlarından, Atatürk ile Leman Hanım'ın düğünde karşılıklı zeybek oynadıklarını duymuştur.²⁰⁴

²⁰¹ Emre, *Atatürk'ün...*, s. 41-42.

²⁰² Emre, *İki Neslin...*, s. 338.

²⁰³ Bu bilgiler 30.03.2021 tarihinde İpek Ertözün ile yapılan görüntülü görüşmeden elde edilmiştir.

²⁰⁴ Bu bilgiler 30.03.2021 tarihinde Gündoğdu Ertözün ile yapılan telefon görüşmesinden elde edilmiştir.

1.9.Vefatı

Ahmet Cevat Emre, 1952 yılında 53 yıllık eşi Ratibe Nuri Hanım'ı kaybetti. 1954 yılına dek, Türk Dil Kurumu'nda kolbaşkanı ve başuzman olarak pek çok yapıt ve yazı yayımladı. Yaşı ilerlediği için sağlığı giderek bozuldu. Gençlik yıllarından beri nefes darlığı çekmekle birlikte başka hastalıklarla da uğraştı. Ömrünün sonuna doğru sağlık durumu nedeniyle yaşamını İstanbul'da sürdürdü.²⁰⁵

Ahmet Cevat Bey'in "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserini yazdığı yıllar Demokrat Parti hükümetinin iktidar olduğu 1954-1956 tarihlerine denk gelir. Ahmet Cevat Bey, eserin son kısmında Atatürk dönemi ve iktidar yönetimini ekonomik, siyasi ve kültürel yönlerden karşılaştırdı. Bu sebeple "*İki Neslin Tarihi*" ancak 1960 yılında Milli Birlik Komitesi ve Cemal Gürsel'in yönetimi ele alması ile yayımlandı. Eserin son cümlesi "İkinci Cumhuriyet'in kitabını yakında yazmak üzere kitaba son veriyorum." oldu. Bu eser, Ahmet Cevat Bey'in son eseri olarak kaldı ve kendisi 10 Aralık 1961²⁰⁶ Pazar günü vefat etti. Mezarı bugün İstanbul Bebek dolaylarında yer alan Aşiyen Mezarlığı'nda bulunmaktadır.²⁰⁷

Gündoğdu Ertözün, 13-14 yaşlarına kadar çocukluğunu dedesi Ahmet Cevat Bey ile geçirme imkânı bulmuştur. Ahmet Cevat Bey'in Çocukken birlikte yaşadıkları günlere dair şu bilgilere ulaşılmıştır:

Kendisinin ilginç bir yaşam öyküsü ve ilginç bir kişiliği olduğunu aktarmaktadır. Birlikte geçirdikleri zamanlarda gözlemlediği ve hatırladığı kadarıyla bol sebze yediğine, Fransızca Tıp Larousse ansiklopedisini okuduğuna, sandalyede uyuyakaldığına, yoruldukça uyuduğuna ve uyandığı zaman yazmaya devam ettiğine yani uyku saatleri dışında kendini yazı yazmaya adanmış olduğunu aktarmıştır. Pantolonuna kemer yerine kravat bağladığını ve dinleneceği zaman kendisiyle satranç, dama ya da domino oynadıkları bilgisini vermiştir. Ahmet Cevat Bey'in bedava iş yapılmasına karşı olduğunu, kendisinden karpuz almasını istediğinde taşıma parası olarak yirmi beş kuruş verdiğini ve bu paranın kendisinin hakkı olduğunu öğrettiğini ifade etmiştir. Gündoğdu Bey, dedesinin fotoğraf çekirtmekten hoşlanmadığını ve hediye almayı sevmediğini de aktarmıştır. Yine, dokuz lisan bildiğine ve hiç kimse ile sözlü tartışmadığına, "Söz uçar, yazı kalır." diyerek yazılı cevaplar verdiğine değinmiştir. Girdiği polemiklerde geri dönüş alma ihtimaline karşı altı ay kadar elindeki mektup yada yazıları bekletmiştir. Ahmet

---

²⁰⁵ Özel, a.g.e., s. 16.

²⁰⁶ TBMM Albümü 1920-2010, (Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Cilt 1: 1920-1950, Ankara 2010, s. 249.

²⁰⁷ Bu bilgi 30.03.2021 tarihinde İpek Ertözün ile yapılan görüntülü görüşmeden elde edilmiştir.

Cevat Emre bir gün kendisine, “Tarih hiçbir zaman kaybetmez, gününde merak edenler onu araştırır. Beni de araştıracaklar günün birinde.”²⁰⁸ sözünü söylediğini aktarmıştır.

Ahmet Cevat Emre’nin anısına gazetelerde çeşitli yazılar yazılmıştır:

Cumhuriyet gazetesinde vefatı ile ilgili “Ahmet Cevat Emre’yi Kaybettik” başlığı altında: “Arap harfleri yerine Latin harflerinin getirilmesi konusundaki makaleleri ile “Harf İnkılabı”nın fikrî temellerinin hazırlanmasında rol oynayan ve Türk Dili üzerindeki çalışmaları ile milli kültürümüze büyük hizmetlerde bulunmuş olan Ahmet Cevat Emre, evvelki gün Dil Kurumu için meydana getirdiği son gramerinin müsveddelerini incelerken İçmeler’deki evinde hayata veda etmiştir. Seksen kadar ilmî eseri, Atatürk’ün inkılap hedefi ve tarih tezi, “İki Neslin Tarihi” adlı iki hatıra kitabı ve binden fazla makalesi olan merhum 85 yaşında idi. Mektep kitapları nesillerce okunmuştur..”²⁰⁹

Melih Cevdet Anday, Cumhuriyet gazetesi düşünceler köşesinde “Ahmet Cevat Emre İçin” başlıklı yazısında şu açıklamaları yaptı:

“..Emre’nin yazdığı ve çevirdiği kitaplardan çok yararlanmışımdır. Bu bakımdan onu öğretmenim sayarım. Türk Dil Kurumunun 1945’te yayımladığı “Türk Dilbilgisi” (Türkçenin bugünkü ve geçmişteki gelişimleri üzerine gramer denemesi) adlı kitabı, yıllardan beri elimden düşmez, nerdeyse her gün bir bölümünü açmış, bir iki yaprağını okumuşumdur. Bence çok değerli olan bu çalışmanın önemi, Türk dili grameri öğretiminin kesintiye uğramasından sonra yazılan ilk gramer olmasından gelmektedir. Benim yaşımda olanlar, ortaokulda da lisede de gramer öğrenimi görmemişlerdir, çünkü o yıllar içinde sarf ve nahiv okullardan kaldırılmıştı. Ahmet Cevat Emre bu olayı, “Türk Dilbilgisi” adlı denemesinin ön sözünde şöyle anlatıyor: “Atatürk’ün kılavuzluğu altında Türk Dil Kurumu, yazı dilimizi yirminci asrın kültürünü temsil eden büyük Avrupa dilleri aşamasına yükseltmek için gerekli görülen bütün yollara başvurdu. Yeni açılan bu devrim çağının dinamizması ile okullarda okutulmakta olan gramerin geriliği ve dural (statique) hali arasında öyle bir denksizlik baş göstermişti ki eksikliklere cevap verecek kitap yaratılınca kadar okullarda gramer öğretime son verildi.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi Türk dili grameri değil, sarf ve nahivdi. Özleşme zorunda olan ve özleşen Türkçe, kendi dil bilgisini bekliyordu. Nitekim aradan geçen on beş yıl içinde yazı dilimizden yalnız yabancı tamlamaları değil, düşünüşümüzü, yabancı söz dizimi kurallarını da atmak ilkesi benimsenmişti. Türkçenin bir ana gramerine olan gereksinim herkesçe duyuluyordu. İşte Ahmet Cevat Emre, yukarıda adını verdiğim denemesini, bu denemede yazmıştır. Giriştiği iş çetindi, yaratıcılık istiyordu, yeni bir yöntemi zorunlu kılıyordu. İstekler çeşitliydi; o güne değin sarf ve nahiv dışında bırakılmış olan canlı dilin kendisini kapsayacak gramer yanında, geçmiş yüzyılların unutulmuş Türkçesindeki bütün kıvraklıkları canlandıracak, divan şiirini ve yazısını anlaşılır duruma getirecek, yeni sözcükleri kurallara bağlayacak bir gramer de isteniyordu. Ahmet Cevat Emre şunları ekliyor: Bütün bu isteklerden ve dileklerden başka, dil bilimin eski gramere karşı olan tenkitleri de vardır; yirmi şu kadar asırdan beri söz bölükleri üzerine tertiplenmiş olarak öğretimin en şerefli yerini tutmuş olan grammatikê, bütün eski bilgiler gibi, artık bilim müzesinin bir tarafına konmaya gerekli sayılmaya başlamış, bilimsel gerçeklere dayanan yeni gramer denemelerine her yerde girişilmiştir... Kültürel geleneği Arap ilmine ve Arap sarf ve nahvine dayanan Türkiye için Cumhuriyet’in alfabe değişikliği ile açtığı devrimci çağda,

²⁰⁸ Bu bilgiler 30.03.2021 tarihinde Gündoğdu Ertözün ile yapılan telefon görüşmesinden elde edilmiştir.

²⁰⁹ Cumhuriyet, 12 Aralık 1961.

gramerle çok yeni olan tanışlık ilgisini kesmek hiç de güç olmayacaktır. Artık ne eski Greklerin grammetikêsi ne Basralı veya küfeli Arap bilginlerinin sarf ve nahvi ne Fransızların Latinlerden kalma grammairei dil bilimin isteklerine cevap verecek halde değildir.”

Bu açıklamalar göz önüne alınırsa rahmetli bilginin basılmak üzere Dil Kurumu'na verdiği söylenen yeni ana gramerin ne denli meraka değer olduğu anlaşılır. Demek, bizim dil devrimimiz sadece uygarlık değiştirmiş, İslam uygarlığından Batı uygarlığına geçmiş olmamızın zorunlu kıldığı edilgen bir olay olmakla kalmıyor; dilimizi, dil biliminin en yeni verilerine göre kurmak gibi etkin bir görevi de yüklemiş bulunuyor. Bugüne değin dilimizi kurmak diye anlatmaya çalıştığım düşüncenin, bu açıdan da yanlış olmadığı söylenebilir. Türk dil bilgisinde, bütün kurallar için, çağdaş yazarlarımızın kitaplarından örnek tümceler ve deyimler verilmesi bu yapıtın özelliklerinden biridir.

Ahmet Cevat Emre, Homeros'un “Odysseia” ve “İliada” koçaklamalarını düzyazı ile dilimize çevirdi. Ben, bu iki başyapıtı onun çevirilerinden okuyup sevdim. Ama bu çeviriler, belki Aiskilos'tan yaptığı Agammemnon çevirisi daha çok, okuru yadırgatacak bir niteliktedir, özenle sözcüklerin az bilinirliği bakımından. Öyle ki Agamemnon, özel bir sözlüğe sık sık başvurmayı zorunlu kılar. Devrik tümceler ise Yunanca yapıtın etkisini daha iyi vermek amacı ile çok ileri götürülmüştür.

Ahmet Cevat Emre, Homeros için de ilk çağ tragedya yazarları için de ayrı bir dil gerektiği kanısında idi ve bu dilin ne biçim bir dil olmasını istediğini çevirilerinde gösteriyordu. Bu komıyla ilgili olarak Ataç'la giriştiği tartışmada haklı olduğu yerler yok değildir. Ama Ahmet Cevat Emre'nin, eski Yunan yapıtları için savunduğu çeviri yolu, bütün bütün doğru mudur? Başka bir deyişle, Türk koçaklamasının en eski örneği olan Dede Korkut'un dili, Homeros çevirileri midir? Sanmıyorum. Nitekim Ahmet Cevat Emre de Dede Korkut Masalları'nda payen Türk kültürü ile İslam kültüründen geçme deyim ve sözcüklerin karışık olarak bulunduğunu açıklıyor. “Kuru kuru ırmaklara sucu saldım, kara tonlu dervişlere nezir verdim.” dizelerini (mısralarını) de buna örnek olarak gösteriyor. Bu dizelerden ilki, Türklerin çok Tanrılı çağından kalma, ikincisi ise İslam uygarlığından gelmedir. Sadece bu niteliğin bile Homeros'la bağdaşamayacağı ileri sürülebileceği gibi, bundan ayrı olarak, bugün bir koçaklama dilini yeniden kurmaya kalkmanın gereği çok tartışma götürür. Genel olarak eski yapıtların çevirilerinde, ne nitelikte olursa olsun, ille eski bir dil, eski bir deyiş arama anlayışı, gücünü sadeliklerinden, halkın içinde, halkın diliyle söylenmiş olmalarından alan o yapıtlara pek uygun düşmese gerektir. Burada unutulmaması gerekli olan, eski koçaklamaların, bu arada Homeros koçaklamalarının, güç söylenmiş ya da güç anlaşılır bir deyişten alabildiğine uzak bulundukları gerçeğidir. Başka türlü söylemek gerekirse eski koçaklamalara bugün yakıştırılmakta olan üşhup, o zaman, bugünkü anlamıyla bir üşhup değildi. Bu gibi yapıtlara her çağda katmalar yapılması, bu katmaların sonradan güçlükle ayırt edilmesi ya da hiç ayırt edilmemesi, üstelik kimi yerde ilk yapıtın (Dede Korkut için Ahmet Cevat Emre'nin söylediği gibi) büsbütün ortadan yitmesi (kaybolması) de bunu gösterir sanırım.

Ama Ahmet Cevat Emre, eski Yunan yapıtlarıyla Dede Korkut arasındaki benzerlikler üzerinde durur, bu benzerliklerin sözcüklere, kök ve eklere değin indiğini göstermeye çalışırken, tarih ve dili yönünden ereği ne olursa olsun, ortaya gerçekten meraka değer sorunlar atıyor ve bu sorunlara uygun inceleme alanları açıyordu. Genel olarak dil kuramları (nazariyeleri), çoğu zaman, kendi amaçlarına varmasalar da bu uğurda giriştikleri araştırmalarla dil konularına aydınlık ve yeni çalışmalara gereçler getirir, gelecek kuramlara yol açarlar.

Ahmet Cevat Emre'nin dilimiz üzerindeki uzun ve verimli çalışmaları, eski Yunan yapıtlarının çevrelerinde önerdiği yollar için de böyle düşünmekte büyük bir haksızlık olmayacağı kanısındayım. Ahmet Cevat Emre, Türk dilinin sayılı kurucu ve yapıcılarında biri olarak tarihe geçecektir sanıyorum."²¹⁰

Ahmet Cevat Emre'nin ölümü ile ilgili Araştırmacı-Yazar Sami Nabi Özerdim, Ulus gazetesinde "*Seksenlik Gencin Ölümü*" başlığı altında;

"..Omun son kitabı olan "İki Neslin Tarihi"ni okuyanlar bilirler. Emre bu yaşında, kızının koluna girerek Türk Dil Kurumunun merdivenlerini çıkardı. Kurumun dil bilgisi yarışmasına katılmıştı. Bir de Türkçe sözlük yazıyordu. Türk Dil Devrimi'ne karşı tutumu ne olursa olsun Emre, bu yoldaki çabası ile anılacak bir kimsedir. Anısına saygı."²¹¹ yazısını yazdı.

1.10. Ahmet Cevat Emre, Muhit Dergisi, Demokrasi ve Kemalizm Kavramları

Kemalizm kavramı, ilk önce Milli Mücadele yıllarında İngilizler ve Fransızlar tarafından işgale direnen milliyetçiler için ve daha sonra Serbest Cumhuriyet Fırkası ile Cumhuriyet döneminde ikinci kez denenen çok partili rejim arayışları sırasında kullanıldı.²¹² Kemalizm kelimesi, ideolojik anlamda ilk kez Ahmet Cevat Emre tarafından çıkarılan demokrasi ve Kemalizm ilişkisi üzerinde durulan "*Muhit*" dergisinde demokratik rejim lehindeki yazılarda geçti.²¹³ Ahmet Cevat Bey, derginin 21. sayısının 15. makalesinde Türk inkılabının izlemekte olduğu inkılapçılık doktrinine Kemalizm isminin verilebileceğini öne sürdü. Bu bağlamda, Kemalizm doktrininin esir milletler ve bir daha esarete düşmek istemeyen milletler için de bağımsızlık ve özgürlüklerini korumak adına bir yol gösterici olabileceğini savundu.²¹⁴

Dergi daha ilk sayısından itibaren "*Büyük Gazi*" başlıklı yazısını okuyucularına sunarken Mustafa Kemal Paşa'ya bağlılığını ifade etti. Bu bağlılık, ilk sayılardan itibaren ülkesini kurtaran karizmatik bir liderin profilini çizerek saygı, sevgi ve minnet dolu duygular içeren mesajlar verdi. Ahmet Cevat Bey, bu tür yazıları ile hem Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekip gözüne girdi hem de iktidarla uyumlu bir çalışma içinde olacağını gösterdi.²¹⁵

Ahmet Cevat Bey, Kemalizm ideolojisine göre Türk devrimini üç döneme ayırdı: Birinci dönem Mondros Mütarekesi ile başladı, ikinci dönem TBMM'nin açılması ile devam etti. Üçüncü dönem ise çağdaş demokrasilerin muasır medeniyetler seviyesine ulaşması için

²¹⁰ *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1961.

²¹¹ *Ulus*, 18 Aralık 1961.

²¹² Hakkı Uyar, "Atatürk Dönemi İç Politikası", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 55.

²¹³ Hakan Uzun, "Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 20, 2010, s. 245.

²¹⁴ Lemi Atalay, "Atatürk Dönemi Düşünürlerinin Gözüyle Kemalizm ve Türk İnkılabı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, s. 62, Bkz. Emre, "Büyük Türk İnkılabına Dair 15-Kemalizmin İkinci Safhası", *Muhit*, Sayı: 21, Temmuz 1930, s. 162.

²¹⁵ Ertan, *a.g.m.*, s. 25.

inkılap çalışmalarının yapıldığı dönemdi. Böylece, 1930 yılına kadar pratikte var olan Kemalizm; ekonomik, politik ve toplumsal gelişmelerle birlikte Türk devriminin bir ideolojisi olması ve sınırlarının çizilmesi gerekliliği ile Mustafa Kemal Paşa'nın gözetiminde iktidara yakın aydınlar tarafından²¹⁶ Muhit ve sonrasında çıkan –Kadro (1932-1935), Fikir Hareketleri (1933-1940), Yeni Adam (1933-1979) ve Ülkü (1933-1950)- dergilerinin de bu fikir tartışmalarına katılmasıyla birlikte sağlam temeller üzerine oturtulmaya çalışıldı.²¹⁷

Ahmet Cevat Emre, Muhit'te Kemalizm'i demokratik ve devletçi bir sistem olarak niteledi. Onun demokrasi anlayışında ise çok partili hayat vardı. Ona göre Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması, Kemalizm'in doğal sonucu olmakla birlikte nihai hedef, toplumu çağdaş demokrasiye götürmektir. Birçok siyasetçinin güdümlü demokrasi olarak gördüğü bu sistem, onun için Batılı tarzda bir demokrasi denemesiydi. O, bu deneme ile Türkiye'nin yeni bir döneme girerek laikleşeceğini düşündü. Ahmet Cevat Bey'de SCF'nin kapanmayacağı ve Mustafa Kemal Paşa'nın tarafsız kalacağı gibi bir beklenti oluştu. Ancak fırkanın kapanması beklentilerini altüst etti. Her şeye rağmen demokrasi idealinden vazgeçmemekle birlikte, bu başarısızlıktan SCF Başkanı Fethi Bey ve fırkanın diğer önde gelenlerinin davranışlarını sorumlu tuttu. Ahmet Cevat Bey, bu kızgınlıkla demokrasi konusunu daha fazla işlemeye başlayarak Türkiye'de hâlâ tek dereceli seçim sistemi ve kadınların oy kullandığı seçimlerin yapılamamasından duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. Ahmet Cevat Bey demokrasinin kesintiye uğramasını geçici bir tedbir olarak görmekle birlikte tek dereceli seçime toplumun henüz hazır olmadığı, demokrasinin ise bir zaman sorunu olduğu kanaatine vardı.²¹⁸ Demokrasinin yerleşmesi ve işlemesi için gerekli olan sosyo-ekonomik kurumları mahalle, köy ocakları sınıfı ve zümrevî kulüpler, futbol ve izcilik takımları, kooperatif ve işçi sendikaları organizasyonları olarak sıraladı. Böylece, demokrasiyi gerçekleştirmek için kurumsallaşmak gerektiği ve demokrasinin altyapısını oluşturacak sosyo-ekonomik kurumlara işlerlik kazandırma zorunluluğu üzerinde durdu. Yapılacak çalışmaları siyasî bir spor olarak nitelendirdi. Bir yandan da demokratik hayatın CHF'nin koruyuculuğunda yaşanması gerektiğini dile getirdi. Üyelerini de halk antrenörleri olarak belirtti. Sınıf ve zümrelerin oluşturduğu bir gruplandırma yaparak birbirinin tamamlayıcısı olmaları için Kemalizm'in bu sınıfların çıkarlarının birbiriyle çelişmesini önleme ve bu çıkarların ilişkilendirmesinde rol alması gereken bir mekanizma görevi göreceğini vurguladı. Bu sınıf profilini üretim ilişkileri

---

²¹⁶ Ertan, *a.g.m.*, s. 26.

²¹⁷ Nedim Yalansız, "1930'lar Türkiye'sinde Demokrasi ve Kemalizm Tartışmaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 8, İzmir 1999, s. 35.

²¹⁸ Ertan, *a.g.m.*, s. 27-29.

yönüyle göz önüne sererken siyasî çaba ve kurumsallaşmaları demokrasinin altyapısı olarak gördü²¹⁹

Ahmet Cevat Bey Muhit dergisinde, Moskova’da kendilerine hocalık yaptığı ve daha sonra Kadro dergisini oluşturacak olan Şevket Süreyya, Yakup Kadri, İsmail Hüsrev ve Mehmet Şevki’nin de yazılarına yer verdi.²²⁰ Mete Tunçay’a göre Ahmet Cevat Bey, fikir ve düşünceleri ile Kadro dergisinin bir nevi alt yapısını hazırladı.²²¹ Muhit’ten sonra çıkan Kadro, Mustafa Kemal Paşa’nın da desteğini alarak Türk devrimi ideolojisini oluşturma görevini tek başına üstlendi. Mustafa Kemal Paşa siyasal alanda demokrasiyi, iktisadî alanda devletçiliği kabul etti. Kadro’cular, Türk devriminin hedeflediği siyasal ve sosyal sistemi her alanda devletçiliğin savunulduğu özgün bir sistem olarak tanımladı.²²² Kadro hareketi, kapitalizmin adaletsizliği ve Marksizm’in bu adaletsizliği ortadan kaldırmadaki yetersizliğini zayıf bularak klasik devlet müdahaleciliğinden daha fazlasına ihtiyaç duyan, sınıfsal olmayan, ulusal bir devrim ideolojisi oluşturmayı amaçladı. Bu gayesine ulaşırken resmi ideoloji ve iktidar ile çelişmemeye de dikkat etti.²²³ Kadro’nun karşısında Yeni Adam ve Fikir Hareketleri dergileri bir demokrasi cephesi oluşturdu.²²⁴ Mayıs 1933’te son sayısını yayımlayan²²⁵ Muhit’in ardından Ekim 1933 tarihinde²²⁶ Hüseyin Cahit Bey tarafından çıkarılan Fikir Hareketleri dergisi kadrosunda Ahmet Cevat Bey de bulunmaktaydı.²²⁷ Fikir Hareketleri daha çok bir tercüme dergisi karakteri ile sosyalizm, komünizm, faşizm ve Nazizm gibi totaliter siyasî akım veya sistemlerle mücadele etmek, gençliği bu yoldaki fikirlere karşı uyarak demokrasi fikri etrafında toplamak gayesini güttü.²²⁸

---

²¹⁹ Yalansız, *a.g.m.*, s. 32-33.

²²⁰ Eray Yılmaz, “Şevket Süreyya Aydemir ve Milli Sol Yaklaşım”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 16, Güz 2012, s. 95.

²²¹ Tunçay, “Marksizmden Kemalizme Geçiş”, *Tarih Toplum*, Sayı: 87, Mart 1991, s. 6.

²²² Yalansız, *a.g.m.*, s. 36.

²²³ Ertan, “Kadro Hareketine Genel Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 9 Sayı: 27, Ankara 1993, s. 554-555.

²²⁴ Yalansız, *a.g.m.*, s.36.

²²⁵ https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Muhit_Dergisi (erişim tarihi: 03.04.2021)

²²⁶ Ömer Faruk Huyugüzel, Fikir Hareketleri, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikir-hareketleri> (erişim tarihi: 24.02.2021)

²²⁷ Ümüt Akagündüz, *Yeni Ufuklar Dergisi Perspektifinde Türkiye’de Düşünce Hayatı (1952-1965)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s. 19-20.

²²⁸ Huyugüzel, Fikir Hareketleri, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikir-hareketleri> (erişim tarihi: 24.02.2021)

II. BÖLÜM

AHMET CEVAT EMRE’NİN ESERLERİ

2.1.Ahmet Cevat Emre ve Eserleri ile İlgili Yapılacak Araştırmalarda Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar

Bu bölümde, Ahmet Cevat Emre’nin tespit edilebilen eserlerine değinilmiştir. Ahmet Cevat Bey’in eserleri ile ilgili bilgiler, hatıralarında dile getirdiği eserleri ile kütüphane, arşiv ve kurumlarda²²⁹ kayıtlı olduğu kadarıyla bilinmektedir.

Ahmet Cevat Bey, seksenden fazla telif eser kaleme almıştır. Gazete ve dergilerdeki köşe yazıları ve makaleleri ile bu sayı iki yüzü aşmaktadır. Bu nedenle bölüme geçerken kütüphane taramaları ile ilgili birkaç söz söylemek gerekir:

Öncelikle, kütüphane internet taramaları süresince kendisiyle ilgili yapılan eser araştırmalarında Ahmet Cevat Bey’in ismi aranırken “Ahmed Cevad”, “Ahmet Cevat”, “Ahmet Cevat Emre” ve Fransızca “Ahmed Djevat (Emre)” şeklinde bakılmalıdır. Taramalar sırasında dikkat edilmesi gereken diğer bir husus Ahmed Cevad Paşa ile isim benzerlikleri nedeniyle eserlerinin karıştırılmamasıdır. Çünkü bu kişiye ait eserler, bazı taramalar sırasında “Ahmed Cevad” ismiyle geçmektedir.

Bazı kütüphanelerin internet sayfalarında Ahmet Cevat Emre’nin ikinci ismini aldığı ve kendisine Kuleli İdadisi ve Harbiye Mektebi’ne geçişi sırasında yardımcı olan Ahmed Cevad Paşa’ya (1851 yılı doğumlu) ait²³⁰ olan dört eserin isim benzerliği nedeniyle Ahmet Cevat Bey’in eseri olarak adlandırıldığı gözlenmiştir. Hatta Ahmet Cevat Emre ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda Ahmet Cevat Paşa’ya ait olan bu eserlerin bazıları kullanılmıştır. Bu eserler, 1872 yılına ait olan ve Ayestefanos Tercümesi (Berlin Konferansı Protokollerinin Tercümesi) olarak da geçen “*Ma’lûmatü’l-Kâfiye fî Memâlikü’l Osmâniyye*”, 1878 yılına ait olan “*Yadigâr*”, 1880 yılında Fabre’den çevrilen “*Sema Yahud Kozmografya*” ve 1881’de yayımlanan “*Tarih-i Askeri-yi Osmanî: Yeniçeriler*” eserleridir. Ankara’da bulunan Millî Kütüphane internet taramalarında “*Ma’lûmatü’l-Kâfiye fî Memâlikü’l Osmâniyye*” adlı eser hem Ahmet Cevat Emre hem de Ahmet Cevat Paşa adıyla geçmektedir. Atatürk Kitaplığı ve Millî Kütüphane’de gerekli uyarılarla eserlerin yazım yanlışları düzeltilmeye çalışılmışsa da, bu

²²⁹ Bibliyografya oluşum sürecinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Mentşe Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Türk Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Millî Kütüphane, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi’nde saha araştırması ve internet taramaları yapılmıştır.

²³⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/cevad-pasa> (erişim tarihi: 06.04.2021)

kurumlar dışında birçok kütüphanedeki nadir eserler bölümlerinde dahi bu yanlış bilginin kullanımı devam etmektedir. Yine özellikle Meşrutiyet yıllarında spor alanında bilinen ve tanınan bir Ahmet Cevat daha vardır ki, o da bazı kütüphanelerde Ahmet Cevat Emre ile karıştırılmıştır. Ahmet Cevat Emre ile ilgili yapılacak çalışmalarda literatürde bilgi kirliliği oluşturmamak adına bu hususlara dikkat edilmelidir.

Bu bölümde, Ahmet Cevat Emre'nin bazı eserleri öne çıkarılmış ve bu eserler ile ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Ardından bibliyografya halinde tespit edilebilen bütün eserleri verilmiştir. Son kısımda ise Ahmet Cevat Bey'e atıf yapan çalışmaların bibliyografik sıralaması yapılmıştır.

2.2.Öne Çıkan Eserlerine Bir Bakış

Ahmet Cevat Bey'in Dârulmuallimin-i Âli'de çalıştığı dönem Satı Bey, öğretmen kadrosu ile birlikte 28 Şubat 1910 tarihinde “*Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası*” adıyla bir dergi çıkarmıştır. Dergi, 19. sayıdan itibaren el değiştirmiştir. Derginin ilk 18 sayısı, 28 Şubat 1910-14 Ocak 1912 tarihleri arasında çıkmıştır.²³¹ Derginin amacı, yeni pedagojik yöntemlerle okutulacak derslerin örnek çalışmalarının öğretmenlere benimsetilmesi olmuştur.²³² Ahmet Cevat Bey, “*Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası*” yazı heyetinde, ilk 18 sayıda lisan muallimleri için örnek çalışmalara yer vermiştir.²³³ Ahmet Cevat Bey'e ait çalışmalar, derginin çıkarıldığı tarihlerin eksik ve düzensiz verilmesi sebebiyle sayı numaraları üzerinden şu şekilde sıralanmıştır:

Derginin ilk sayısında “*Tedr is-i Lisân*” (s.24),

üçüncü sayıda “*Terbiye-i Ahlakıyye ve Vataniye*” (s.67),

dördüncü sayıda “*Terbiye-i Cismaniye*” (s.127),

derginin dördüncü sayısında ders numuneleri bölümünde “*Dilim Ekmek*” (s.118), “Anne” (s.119),

beşinci sayıda “*Terbiye-i Ahlakıyye*” (s.147),

sayının ders numuneleri bölümünde ezberlenecek manzumeler: “*Örümcek ile İpek Böceği*”, “*Mustafa'nın Kedisi*” (s.210), “*Anneciğim*” (s.212) ve

altıncı sayıda ders numuneleri kısmında “*10 Temmuz*” (s.230-231) şiirine yer verilmiştir.

---

²³¹ Ünal, Birbudak, a.g.e., s. 228.

²³² Yahya Akyüz, *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1839-1950)*, Ankara 2012, s. 198

²³³ Ünal, Birbudak, a.g.e., s. 227.

Yedinci sayıda Ahmet Cevat Bey'in kaleminden Kıraatlar (Tarihi Kıraatlar): "*Muhabbet-i Vataniyyeye Dair*", "*Meçhul Kahraman*", "*Topçu Kara Mehmed*", "*Alemdar Mustafa Paşa*", "*Ispartalılar*", "*İki Ispartalı*", "*JönyosBürütos*", *Küçük Dostlarıma Kıraatlar*: "*Körler ve Filler*", "*Bıyık*"(s.22-31),

sekizinci sayıda Küçük Dostlarımıza Kıraatlar: "*Meşe ile Ökse Otu*" ve "*Kaygana*" (s.58-62), dokuzuncu sayıda "*Oyunun Hıdmet-i Terbiyesi*", "*Oyun ve Terbiye-i Cismâniyye*", "*Oyun ve Tahsil*", "*Oyun ve Teşekkül Ahlakı*" (s.141-147), sayının ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar: "*GuilliumeTell*", "*Jan Dark*", Küçük Dostlarımıza Kıraatlar: "*Cırcır Böcekleri*" (s.88-94),

onuncu sayının ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar: "*Hazret-i Ömer*", "*Bakkal ve Gülistan*", "*Dümenci*" ve "*Mektub*" (s.122-129) yer almaktadır.

On birinci sayının ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar (Tarihi Kıraatlar): "*Fatih*" (172-182),

on ikinci sayısı ameliyat ve tatbikat kısmında Küçük Dostlarımıza Kıraatlar: "*Kış*", "*Balbal*" (s.222-226),

on üçüncü sayı ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar: "*Hamiyetli İhtiyar*" (s.31-34),

on dördüncü sayı ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar: "*Yüz Bin Kuruşluk Bir İrad*", "*Korku*" (s.64-67),

on beşinci sayıda "*Kokoriko*" (s.116), Kıraatlar: "*Yirmi Parelik Saadet*", "*Bir İmtihan*", "*Bir Zencinin Büyüklüğü*", "*Kardeşlik*", "*Kaya ile Yolcu*" (s.116-123),

on altıncı sayıda ameliyat ve tatbikat kısmında ameliyat ve tatbikat kısmında Kıraatlar: "*Babamın Seferden Dönüşü*", "*Acı Peksimet*" (s.156-160),

on yedinci sayı ameliyat ve Tatbikat kısmında Kıraatlar: "*İki Köpek*" (s.185-188) çalışması son çalışmasıdır.

Derginin ikinci ve on sekizinci sayılarında Ahmet Cevat Bey'e ait çalışmalar bulunmamaktadır. Yine derginin fihrist kısımlarında yer alan çalışmaların bazıları metin içinde aynı sayfada verilmemiştir. Bunun dışındaki diğer çalışmalar fihristlerde görünmekte fakat metin içinde yer almamaktadır. 1-6. sayı ders numuneleri kısmının fihristinde yer alan "*İki Kardeş*" ve "*Kavganın Sonu*" (s.154-155), 7-12. sayı fihristinde "*Terbiye-i Etfalde Ceza-yı Cismâni*" (s.166), "*Terbiye-i Etfalde Hiss-i Rekabet*" (s.171) ve 12. sayı ameliyat ve

tatbikat kısmı fihristinde “*Kanmayan Memiş*” (s.182) adlı çalışmalar metin içinde bulunmamaktadır.²³⁴

Ahmet Cevat Bey’in eserlerinin yayımlanmasında en etkili isim, şüphesiz editörü İbrahim Hilmi Çığıracan olmuştur. İbrahim Hilmi Bey, Türkiye’de bir sosyal devrim yaratmak adına Kitabhane-i İntibâh (1328-1330) ve Kitabhane-i Millet (1325-1330) adıyla eserler yayımlamıştır. Ahmet Cevat Bey, yazdığı kitaplar ve çevirdiği eserlerle bu kitabhaneye katkı sunmuştur.²³⁵

Editörü Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan, Balkan Savaşı’nda Çatalca savunması sırasında on sekiz kitaplık bir seri yayımlamaya başlamıştır. Savaş sırasında Türklerin yaşadığı zulüm ve felaketleri unutturmamak, yaşananlardan ders çıkartmak, halkın bilinçlenmesini sağlamak, Osmanlı Devleti’nin çöküş sebeplerini anlatmak amacıyla çıkarılmasına karar verilen ve Kitabhane-i İntibâh ismiyle çeşitli yazarlar tarafından yayımlanan eserler²³⁶ arasında Ahmet Cevat Bey’in “*Kırmızı ve Siyah Kitap*”, “*Haram Yiyicilik*”, “*Bizde Kadın*” adlı eserleri yer almıştır.²³⁷

Kitabhane-i İntibâh serisinde Ahmet Cevat Emre’nin kaleminden çıkan bu eserlerin içeriği şöyledir:

Ahmet Cevat Emre, *Bizde Kadın*, Kader Matbaası, Dersaadet 1326/1912, 52 s;

Eser, Osmanlı toplumunda kadın-erkek ilişkileri, toplumun kadınlara bakış açısı, aile kavramı, kadının ve erkeğin aile kurumu üzerindeki sorumlulukları, kadınların giyim kuşam, tavır ve davranışları, kız çocuklarının değersiz görülmesi, mirastan mahrumiyet, haremlik-selamlık ile kadının bir günü ve bir ömrü gibi konularda toplumun kadına dayattığı bakış açısını eleştirmiştir. Ayrıca Ahmet Cevat Bey, hürriyet ve istiklâle ulaşmak için kadınlara değer vermek gerektiğine de dikkat çekmiştir.²³⁸ Kadınların Bizans ve İran tesiri altında görüldüğünü belirtmiş ve bu etkiden kurtarmak gerektiğini savunmuştur²³⁹.

Ahmet Cevat Emre, *Haram Yiyicilik: Felaketlerimizin Esbabı*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329/1913, 70 s;

---

²³⁴ *Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası*, Sayı: 1-18, 28 Şubat 1910-14 Ocak 1912.

²³⁵ Başak Ocak, *Bir Yayıncının Portresi: Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracan*, Müteferrika Yayınları 2, İstanbul 2003, s. 76

²³⁶ Tüccarzade İbrahim Çığıracan, *Osmanlı Devleti’nin Çöküş Nedenleri*, (Hazırlayan: Başak Ocak), Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 10, 28-29.

²³⁷ Emre, *İki Neslin ...*, s. 187, Çığıracan, *a.g.e.*, s. 29.

²³⁸ Emre, *Bizde Kadın*, (Hazırlayan: Hayrünisa Köni), Tarih ve Toplum Kitaplığı, 1988.

²³⁹ Kurnaz, *a.g.e.*, s. 68.

Eser, Osmanlı Devleti'nin çöküş sebepleri arasında bulunan ve Tufeylilik olarak adlandırılan haksız kazanç sahibi olmak, rüşvet yemek, layık olmadığı mevkiye gelmek, işini ehliyle yapmamak gibi liyakat sisteminden uzak bir çizgiyi alışkanlık haline getirmiş bir toplum profiline büyük bir parantez açmıştır. Bu sistemden kurtulma yolu olarak milliyetçilik ve vatanseverlik kavramlarının birleştirilerek gelecek nesillere aktarılmasından bahsetmiştir.²⁴⁰ Eserin ilk sayfasında yer alan “Vatana Karşı En Mühim Vazife” başlıklı kısmın ilk paragrafında şöyle yazmaktadır: “Bugün milletler, devletler, vatanlar müthiş bir mücadele içinde yaşamaktadırlar. Biz henüz büyük devletlerin mücadelatına bir rakib bir mücadele saffetiyle dahil olmuş, onlarla boy ölçüşmeye başlamış bulunmuyoruz. Bize karşı büyük devletlerin şimdilik vaziyeti bir nüfus-u muslih-âne mücadelesi tatbikinden ibarettir. Fakat bizim de mücadele etmeye, uğraşmaya mecbur olduğumuz yeni yeni düşmanlarımız peyda oldu ve bu suretle Avrupa'nın hararetli hammâl-i hayatına karışmak zamanı bizim için de başladı. Eğer öyle bir devre-i faaliyet pek yakında bizde de başlamayacak olursa asırlardan beri hayatımızda hüküm süren sükût mevt-i ile 'l-ebed devam edip gidecek demektir.”²⁴¹

Ahmet Cevat Emre, *Kırmızı Siyah Kitap*(1327 Faciası), C.1, İstanbul, 1329/1913, 84 s;

Eserde “Oku, Ağla, Düşün, Uyan” başlığıyla Osmanlı Devleti'nin yıkılma sebeplerini en ince ayrıntısına kadar anlatarak ülkenin kurtuluş reçetesini yazmıştır.²⁴² Ahmet Cevat Bey, Edirne'nin alınmasının ardından İstanbul'a dönerek “*Kırmızı Siyah*” adlı eserini yazmış fakat 1918 tarihine kadar yayımlamamıştır.²⁴³

İbrahim Hilmi Bey, 1325 yılından itibaren “*Millet Kitaphanesi*” ismiyle yirmi yedi adet “*Mavi Kapaklı Kitaplar*” serisi yayımlamıştır.²⁴⁴ Bu kitaplar arasında Ahmet Cevat Bey'in “*Rehber-i Muaşeret: Avrupa Adab-ı Muaşeret*” ve “*İktisatta İnkılâp: İstihlak Teavün Şirketleri*” olmak üzere iki eseri yayımlanmıştır:

Comtesse de Magalon, *Rehber-i Muaşeret: Avrupa Adab-ı Muaşeret*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, ArtinAsaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul: 1328/1912), s.;

Comtesse de Magallon'un “Savoir Vivre” adlı Fransızca eseri “Rehberi Muaşeret: Avrupa'da Adabı Muaşeret” ismiyle Ahmet Cevat Emre tarafından tercüme edilmiştir. İbrahim Hilmi Bey, eserin “ifâde-i nâşir” bölümünde şöyle söylemiştir: “*Bu kitap bence pek mühimdir.*

²⁴⁰ Emre, *İki Neslin...*, s. 190-197.

²⁴¹ Emre, *Haram Yiyicilik: Felaketlerimizin Esbabı*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329/1913, s. 3.

²⁴² Ahmet Cevat Emre'nin *Kırmızı Siyah* eserinin Latin harflerine tercümesi için Bkz. Emre, *Balkan Faciaları*(1912-1913), (Yayına Hazırlayanlar: Fatma Ürekli- Ebul Faruk Önal), İstanbul 2013.

²⁴³ Emre, *İki Neslin...*, s. 187

²⁴⁴ Ocak, *a.g.e.*, s. 87.

Bununla beraber bu eseri neşretmekle, Garbmûâşeretini terbiyemize dahil ederek siz de böyle olun demek istemiyorum. Yalnız onların âdâb-ı muâşeretini öğreniniz de ihtilât ettiğiniz zaman yabancı kalmayarak kendinizi sevdiniz."²⁴⁵ İbrahim Hilmi Bey, doğu ve batı kültürü arasındaki büyük farklılıkları doğal karşılamış, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle Türkiye'nin Avrupa ile yakın ilişki içinde bulunduğunu, Avrupa'nın iyi yönlerinin Türklerce benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ahmet Cevat Bey'in Avrupalılaşmayı algıma şekli, batının toplumsal ve ekonomik yaşantısını doğuya aktarmak ve doğuyu, batı gibi bilim, teknik ve sanayi sahibi yapmak, toplumu aktif hale getirmek ve de sanata yönlendirmek olmuştur. Bu görüşü İbrahim Hilmi Bey de kabul etmiştir.²⁴⁶

Ahmet Cevat Bey, *İktisatta İnkılâp İstihlak Teavün Şirketleri*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul, 1329(1913);

Ahmet Cevat Bey, Türk kooperatifçilik tarihinin ilk kitabı olan bu eserde Avrupa'daki izlenimlerini halka tanıtmak amacıyla resimli broşürlerden örnekler vermiştir.²⁴⁷ Eser, kooperatifçilik alanında büyük gelişmelere öncülük etmekle birlikte Mustafa Cura tarafından dört tefrika halinde "*Kooperatifçinin Sesi*" dergisinde Osmanlıcadan Türkçeye çevrilmiştir.²⁴⁸

Ahmet Cevat Bey, okul çağındaki çocukları kooperatifçiliğe alıştırmak amacıyla çocuklara milliyetçi bir dergi olan "Talebe Defteri" dergisinde "*Küçük Dostlarımıza İktisadi Kıraatlar*" başlığı altında "*Ortaklık*" adıyla dokuzuncu sayıda başlayan ve on dördüncü sayıda tamamlanan tefrika hikâyeler yazmıştır. Bu metinlerde, öğrencilerin "Velosipid" isimli bisikleti almak için ortaklaşa para biriktirmelerinin ardından yardım sandığı oluşturarak kırtasiye kurması ve bu hareketi diğer gençlere öğretmelerinden bahsedilmiştir.²⁴⁹

Ahmet Cevat Bey, Talebe Defteri dergisinde başka yazılar da yazmıştır. "*Mekteplerde Artırma Sandıkları*" ile "*Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?*" başlıklı yazıları da iktisadi düzenin değiştirilmesinde Ahmet Cevat Bey'in öncü yazıları arasında yer almış ve çıkarıldığı

²⁴⁵ Fatma Tunç Yaşar, "Âdâb-ı Muâşeret", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/adab-i-muaseret> (erişim tarihi:14.10.2020).

²⁴⁶ Ocak, a.g.e., s.204.

²⁴⁷ Bkz. Emre, *İktisatta İnkılâp: İstihlak Teavün Şirketleri*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul, 1329(1913).

²⁴⁸ Emre, "İktisatta İnkılâp", Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, 1965, s. 30-33, "İktisatta İnkılâp 2", Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 28, 1965, s. 15-18, "İktisatta İnkılâp 3", Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 29, 1965, s. 7-11, "İktisatta İnkılâp 4", Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, 1965, s. 17-20.

²⁴⁹ Emre "Ortaklık 1", *Talebe Defteri*, Sayı: 9, 1 Eylül 1329(25 Eylül 1913), s. 131-132, "Ortaklık 2", *Talebe Defteri*, Sayı: 10, 26 Eylül 1329 (9 Ekim 1913), s. 147-149, "Ortaklık 3", *Talebe Defteri*, Sayı: 11, 10 Teşrinievvel 1329, s. 167-169, "Ortaklık 4", *Talebe Defteri*, Sayı: 12, 24 Teşrinievvel 1329 (6 Kasım 1913), s. 179-181, "Ortaklık 5", *Talebe Defteri*, Sayı: 13, 7 Teşrinsani 1329 (20 Kasım 1913), s. 195-196, "Ortaklık 6", *Talebe Defteri*, Sayı: 14, 21 Teşrinsani 1329 (4 Aralık 1913), s. 218-219.

dönemde halk tarafından önemsenmiş yazılardır. Ahmet Cevat Bey'in *"Mekteplerde Artırma Sandıkları"* projesi, Maarif Müdürü Safvet Bey tarafından önemsenmiş ve mekteplerde onluk sandıkları açılmıştır. Bu proje ile ilgili konferans salonu bulamadığı için konuya açıklık getiremediği anlaşılmış ve mektep sandıkları meselesi hayır sandığı olarak algılanmıştır. Ahmet Cevat Bey'in, Fransa'dan etkilendiği anlaşılan *"Mutualité (Karşılıklık/Mütekabiliyet)"* adı verilen teavün sandıkları ile mektep sandıklarının hayır sandığı olarak değil,²⁵⁰ öğrencilere yönelik hayır işlerinin sermaye faizleri üzerinden yapılmasını kastettiği anlaşılmıştır. Artırma sandıkları daha sonra tekrar bir nizamname üzerinden dergide yayımlanmıştır. Nizamnamede *"Talebeyi para artırmaya alıştırmak, ellerine geçecek paranın her surette kendilerine zarar verecek şeylere sarf edilmesine mani olmak, arkadaşlarına yardım fikri vermek, ileride kurulması düşünülen Talebe Bankasına temel teşkil etmek."* amacıyla *"Toplanacak kârın yarısı yardıma muhtaç olan talebenin kitab vesair levazıma sarfedilir. Fakat sermaye mekteb haricinde hiçbir tarafa verilemez..."* denilmiştir.²⁵¹

"Oğlumla Musahabelerimiz: Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?" başlıklı yazısında Ahmet Cevat Bey, oğlu Cahit Bey'in sorduğu bu soruya cevap vermeye çalışmıştır. Trablusgarp'ta iken Avrupa'dan gelen sabanların pas içinde olduğunu görmüş, bir mühendise bunun sebebini sorduğunda halk tarafından kullanılmadığı veya ara ara bozulan parçaları tamir edecek demirci ustası olmadığı için kullanılmadığını anlatmıştır. Hatıralarında da sık sık bahsettiği gibi yüksek bir medeniyet sahibi olmak için kendi malımızı imal etmemiz gerektiğine dikkat çekmiştir.²⁵²

Ahmet Cevat Bey, *"Keşşaf (İzciler) Teşkilatı"* ile ilgili Talebe Defteri dergisinde milliyetçilik duygularını öne çıkaran *"Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik-Keşşaf Türküsü"*, *"Dağlar Çocuğu"*, *"Esaretten Dönüş"*, *"Vatan ve İnsaniyet"*, *"Bir Mağlubiyetten İbret"*, *"Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?"* ve *"Yine İntikam"* yazılarını yazmıştır.

*"Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik-Keşşaf Türküsü"*nde, Osmanlı gençlerine izciliği *"keşşaflık"* adıyla tanıtmıştır. Savaşa hazır olma özellikleri *"keşşaflık"* ismiyle simgelenmiştir. *"Keşşaf Türküsü"* ise bir nevi izcilerin marşıdır. Osmanlı Devleti'nin eski yıllarında her Osmanlı

²⁵⁰ Emre, "Mekteplerde Artırma Sandıkları", *Talebe Defteri*, Sayı: 26, 8 Mayıs 1330 (21 Mayıs 1914), s. 417-418.

²⁵¹ Fatih Tuğluoğlu, "II. Meşrutiyet Döneminde Milliyetçi Bir Çocuk Dergisi: Talebe Defteri (1913-1919)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 30, Bahar 2015, s. 113.

²⁵² Emre, "Oğlumla Musahabelerimiz: Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?", *Talebe Dergisi*, Sayı: 33, 19 Kanunisanı 1332 (1 Şubat 1917), s. 533.

erkeğinin güçlü birer asker olduğunu hatırlatmış, eski günleri tekrar yaşayabilmek ve yüksek milletlerin refahına ulaşmak için keşşafılığı özendirmeye çalışmıştır.²⁵³

“*Dağlar Çocuğu-Tabii Keşşaf*”; on ikinci sayıda başlayıp yirminci sayıda sona eren roman tefrikasıdır. Genç bir çobanın, köyleri Bulgar saldırılarından kurtarmaya çalışması, saldırıya uğrayan köylere yardım götürmesi, o dönemde Osmanlı köylülerinin yaşadığı ıstıraplar, Bulgar esirlere yapılan muameleler ele alınmıştır. Keşşafılığın özendirildiği ilk hikâyeye olmuştur.²⁵⁴

“*Esaretten Dönüş*” bir Osmanlı askerinin savaştan sonra yaşadığı hayatı anlatır.²⁵⁵

Ahmet Cevat Bey’in yazılarını takip eden Rıza Tevfik’in bu yazıları eleştirmesi üzerine Ahmet Cevat Bey, “*Vatan ve İnsaniyet*” adlı yazıyı Filozof Rıza Tevfik Bey’e ithaf etmiştir. Ahmet Cevat Bey’in Balkan Savaşı ile birlikte Avrupa’ya bakış açısının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu makalesinde gençlere seslenmiş ve onları Avrupa’nın gerçek yüzü ile tanıştırmıştır. Kinin kötü bir his olduğunu ancak içinde bulunulan durumdan ve yaşanan felaketlerden kaynaklı olarak onun çok gerekli olduğunu, vicdanının da son derece rahat olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁶ Onun bu tavrında Paris’te bulunduğu sıralarda Humanite gazetesi başyazarının kendisine “*Vatanınıza karşı kombinezonlar vardır, propaganda yaratmaya bakın.*” sözünün de etkili olduğu anlaşılmaktadır.²⁵⁷

Ahmet Cevat Bey, “*Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?*” adlı makalesi ile Avrupa ve Osmanlı Devleti’nin savaş sonrası faaliyetlerini karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Ahmet Cevat Bey, savaşın izlerini unutan halka hayret içinde bakmıştır. Onlar tüm dünyada mümtaz bir mevki elde etmek için çabalarken halkın savaşla kendini müdafaa etmedikçe tehlikeden uzaklaşamayacağına inanmaktadır. Bu amaçla neden harekete geçilmediğini ve tehlikeye karşı hazırlanılmadığını, en azından neden mekteplere nişan atma derslerinin bir an evvel konulmadığını sorgulayarak siyasî ve iktisadî esaretten kurtulmak için ne gerekiyorsa yapılması gerektiğine inanmıştır.²⁵⁸

---

²⁵³ Emre, “Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik - Keşşafılar Türküsü”, *Talebe Defteri*, Sayı: 10, 26 Eylül 1329, s. 149-151, Tuğluoğlu, a.g.m., s. 120.

²⁵⁴ Gökçe Ulus, *II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014, s. 92-93, Emre, “Dağlar Çocuğu – Tabii Keşşaf 3”, *Talebe Defteri*, Sayı: 14, 21 Teşrin-i Sani 1329/1 Ocak 1914, s. 216-217.

²⁵⁵ Emre, “Esaretten Dönüş”, *Talebe Defteri*, Sayı: 16, 19 Kanunevvel 1329 (1 Ocak 1914), s. 243-246.

²⁵⁶ Emre, “Vatan ve İnsaniyet”, *Talebe Defteri*, Sayı: 21, 27 Şubat 1329 (12 Mart 1914), s. 337.

²⁵⁷ Emre, *İki Neslin..*, s. 169-170.

²⁵⁸ Emre, “Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?”, *Talebe Defteri*, Sayı: 22, 13 Mart 1330 (26 Mart 1914), s. 356-357.

Ahmet Cevat Bey, “Yine İntikam” başlıklı makalesinde talebelere: “Sene-i tedrisiyelerini ikmal eden genç dostlarıma küçük bir سوالım vardır: İntikam almaya başladık mı?” diye sorarak “Düşmandan intikam alabilmek için şevk ve gayretle çok çalışıyor musunuz?” demiştir.²⁵⁹ Türk çocuklarını intikam almak için başarılı olmaya teşvik etmekle birlikte okurlarına zarar vermekten de çekinmiştir:

“Ah, arzu ederdim ki bütün —intikam, intikam! diyen âlezen iştihak olan saf ruhlarınız bu intikamı ancak —ilim, san‘at, medeniyet kelimeleriyle müradif olduğunu şiddetle dıysun. Derin derin mütehasıs olsun ve çalışmakta bir an bile rehavet göstermesin.”²⁶⁰

Ahmet Cevat Bey, düşünceleriyle tepki çekmiş olsa da, Birinci Dünya Savaşı’nın adım adım geleceğini hisseder gibi genç nesli savaşa karşı uyandırmaya çalışmıştır. Nitekim bir ay kadar sonra Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı’na girmiştir.

Ahmet Cevat Bey’in, “Deniz”, “Mustafa Dayı ile Karısı”, “Bir Mağlubiyetten İbret”, “İzinsiz Cezası” ve “İmtihan” Talebe Defteri dergisindeki diğer yazılarıdır.²⁶¹ “Deniz” yazısında denizin coğrafi özelliklerinin daha iyi anlaşılması için çocukların anlayabileceği bir şekilde anlatım yaparken “Mustafa Dayı ile Karısı” isimdeki yazısıyla maceralı bir hikâyeye yer vermiştir. Donanma Özel Sayısı’nda yayımlanan “Bir Mağlubiyetten İbret” başlıklı yazıda anlatılanlar ise bir savaş kaybedilse dahi, bu kaybın telafisi için tarihte nasıl çalışıldığına örnektir. Osmanlı donanmasının aldığı bir mağlubiyet ve bu mağlubiyetten sonra donanmanın yeniden toparlanmasını “Fütur, telaş o zamanın Osmanlıları için değilmiş!” diyerek överken kendi dönemindekilere de sitemde bulunmuştur.²⁶²

“İzinsiz Cezası” yazısında aileleri, çocuklarını ceza ile terbiye etmek yerine onları sözle düşündürmeye teşvik eder.²⁶³ “İmtihan” yazısında ise yine talebelerin imtihanlarda aldığı notların kendileriyle birlikte milletin de geleceğini etkilediğini şu son cümle ile anlatır: “Ve emin olmalıyız ki imtihanlar genç mekteplileri gafil avlayabildikçe bu düşkün millet doğrulamaz, bu harap vatan yükselemez.”²⁶⁴

²⁵⁹ Emre, “Yine İntikam”, *Talebe Defteri*, Sayı: 30, 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914), s. 481-482.

²⁶⁰ Ulus, a.g.e., s.56.

²⁶¹ Emre, “Deniz”, *Talebe Defteri*, Sayı: 11, 10 Teşrin-evvel 1329 (23 Ekim 1913), s. 167, “İzinsiz Cezası”, *Talebe Defteri*, Sayı: 19, 30 Kanunisanı 1329 (12 Şubat 1914), s. 305-306, “Bir Mağlubiyetten İbret”, *Talebe Defteri*, Sayı: Donanma Nüsha-i Fevkaladesi, 4 Mart 1330 (17 Mart 1914), s. 7-9, “İmtihan”, *Talebe Defteri*, Sayı: 27, 22 Mayıs 1330 (4 Haziran 1914), s. 433-434, “Mustafa Dayı ile Karısı”, *Talebe Defteri*, Sayı: 51-52, 2 Mayıs 1334 (2 Mayıs 1918), s. 847-849.

²⁶² Ebru Davulcu, “Osmanlı Devleti’nde Genç Dimağları Basın Yolu İle Şekillendirmek: Talebe Defteri Dergisi ve Dergi Söyleminde Savaş ve Vatan Sevgisi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37, Haziran 2016, s. 556.

²⁶³ Emre, “İzinsiz Cezası”, s. 305-306,

²⁶⁴ Emre, “İmtihan”, s. 434.

Bu bölümde Ahmet Cevat Emre'nin eserleri ile ilgili anlatılanlar Vala Nurettin'in şu sözleriyle özetlenebilir:

*“Ahmet Cevat’la ahabplık kurduk. Bu zatın yazdığı şiirlerden hiç hoşlanmıyorduk gerçi. Mesela bütün neslimizin ezber bildiği “Keşşaf Marşı”nın güftesi omundur. ‘Düşmana kalbim besler intikam.’ diye biter bu.. İntikam motifi Ahmet Cevat’ın zihninde yer etmişti. Çünkü Giritliydi. Cemaatlerin birbirini yok etme kavgası içinde büyümüştü. Balkan Harbi bozgunundan sonra da ‘Kırmızı Siyah Kitap’ diye koca bir cilt yayımlamıştı. Kırmızı kan, siyah matem. Türklere nasıl zulüm edildiğini gösteren resimlerle vesikalarla dolu bir cilt. Bundan ötürü, intikam!”*²⁶⁵

Ahmet Cevat Emre, *“Les Turcs D’après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions, Publication Du Congres National”*, Constantinople/İstanbul 1919, 155 s. ;

Ahmet Cevat Bey’in 1919 yılında Fransızca olarak yazdığı ve daha sonra İngilizceye de çevrilen resimli bir eserdir. Bu eser, Batı literatüründe Türk milletinin üstün karakteri ve meziyetlerini öven eserlerden bazı parçaların derlenmesi ile oluşturulmuştur. Eserde Türklerin, azınlıklara karşı hoşgörülü davrandığı ve çağdaş bir millet olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bir amaç da Türkler lehindeki Batılı aydınların fikirleri ile Türklerin kendine güvenini geri kazandırmaktır.²⁶⁶ Eser, 2013’te *“Yabancılar Göre Eski Türkler”* ismiyle Mehmet Genç tarafından Latin alfabesine çevrilmiştir.²⁶⁷

Ahmet Cevat Bey, eseriyle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

*“.. Fakat, dün de bugün de, yalnız hakikati araştırıp söyleyen meşhur Batılı şahsiyetler, seyyahlar, sefirler, bilginler, edipler, şairler... pek çoktur. Darülfünun kütüphanesini taramağa, Türklerin yüksek meziyetlerini, medeniyetlerini, hayırlı işleri sevmelerini, sanat ve zerafete âşık olmalarını, müsamaha ve merhametlerini... görmüş, yazmış, sonraki nesillere nakletmiş müelliflerin eserlerini buldum, inceledim ve kendim hiç bir şey katmaksızın, yalnız onların sözlerine, nakil ve rivayetlerine dayanarak «Les Turcs d’après les Auteurs Célèbres» (Şöhret sahibi müellifler gözüyle, Türkler) ismiyle 160 sayfahk bir kitap telif ettim: Milli kongre tarafında, imzamlı, 1919 da neşrolunan bu kitap, 1665 ile 1912 arasında, lehimizde fransızca ve İngilizce yazılmış, tamamiyle tarafsız, müskit ve mükni şهادetleri içine almaktadır. İki nüshası Milli kütüphanede bulunan bu kitabın bir sayısına da, Kaliforniya Üniversitesinin kütüphanesinde gördüğünü, dostum Sami Özerdim, Millî kütüphanemizin müdür vekili, bana söylemiş, Türkler hakkında bu derece itimada şayan başka hiç bir eserin bulunmadığını ilâve etmiştir.”*²⁶⁸

Ahmet Cevat Emre, Mehmet Asım Us, *Anadolu Yavrusunun Kitabı*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333. ;

²⁶⁵ Nurettin, a.g.e., s. 216-217.

²⁶⁶ Oral, a.g.m., s. 42, Bkz. Ahmed Djevad Emre, *Les Turcs D’après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions, Publication Du Congres National*, Constantinople/İstanbul, 1919.

²⁶⁷ Ahmed Djevad Emre, *Yabancılar Göre Eski Türkler*, (Çeviren: Mehmet Genç), İstanbul 2013.

²⁶⁸ Emre, *İki Neslin..*, s. 225-226.

Ahmet Cevat Emre ve Mehmet Asım Us tarafından yazılan “*Anadolu Yavrusunun Kitabı*” ilkökul düzeyindeki çocukların bütün derslere ait ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla yazılmıştır. Eser altı ciltten oluşmaktadır. Asım Bey din, tarih, coğrafya konularını işlerken Ahmet Cevat Bey de dil, kıraat, matematik, muhasebe ve ahlak derslerini işlemiştir. Kitapta ayrıca hendese, eşya, ziraat, resim, el işleri gibi derslere de yer verilmiştir. Ahmet Cevat Emre’nin maddi zorluk çektiği mütareke yıllarında aklına böyle bir kitap yazma fikri gelmiştir. Bu kitaba Mehmet Asım Bey’i de ortak etmiştir. İbrahim Hilmi Bey’in de Anadolu’nun kasaba ve köylerine yaptığı geziler sırasında okullarda okutulacak bir okul kitabının olmayışını görmesi etkili olmuştur. Ahmet Cevat Bey, “*Bir veya iki öğretmenle idare edilmesi zaruri olan on binlerce köy için gerek öğretim kolaylığı gerekse köylü kesesine uygunluğu bakımından çok elverişliydi, çok ta rağbet bulmuştu*”.²⁶⁹ demiştir.

Kitaplar, Kurtuluş Savaşı yıllarında, Anadolu ile İstanbul arasındaki yolların kapalı olması nedeniyle nakliyatın gerçekleştirilemediği zor günlerde, kayıklarla gizlice Samsun’a gönderilmiş ve Anadolu’ya oradan dağıtılmıştır. Kitap, Osmanlı sınırları dışındaki Türkler arasında da yayılmıştır. Kitapların bir kısmı, Samsun Osmanlı Kütüphanesi sahibi Kökçüzadeler tarafından Anadolu’ya dağıtılırken Ahmet Cevat Bey aracılığıyla da Kafkasya’ya ulaştırılmıştır. Ahmet Cevat Bey, kitapları Azerbaycan Musavat Hükümeti Maarifi’ne satmak amacıyla bölgeye gitmiştir. İbrahim Hilmi Bey’in ve Ahmet Cevat Bey’in savaş yıllarında bu kitapların ulaştırılması için gösterdikleri çaba takdire şayandır. Ayrıca İbrahim Hilmi Bey, kitapların basımı için büyük bir sermaye koyarak dört senelik emeğini bu çalışmaya ayırmıştır. Eğitim hayatında üç dört sene kadar kullanılan bu kitap, kütüphanenin kendi kataloglarına bütün Anadolu ve Rumeli’nin tek öğretim kitabı olarak kaydedilmiştir.²⁷⁰

Ahmet Cevat, “Kitabiyat: Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı”, *Terbiye Mecmuası, Cilt:1, Sayı:1*, 31 Ocak 1927, 89-90 s. ;

Makale, Ahmet Cevat Emre’nin “*Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı*” -Maarif Nezareti Neşriyatı, Matbaa-i Amire (Milli Matbaa) 1333, s.163- adlı eserinin kitap tanıtımını içermektedir. Osmanlıca yazılan eser, dönemin Maarif Nezareti tarafından yayımlanmıştır. Bugün ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Latin harfleri ile yazılan basımları mevcuttur. Ahmet Cevat Bey, tanıtım makalesinde şu açıklamayı yapmıştır:

²⁶⁹ Ocak, a.g.e., s. 103-104. Emre, *İki Neslin..*, s. 226-227.

²⁷⁰ Ocak, a.g.e., s. 103-104. 1972 Dünya Kitap Yılı Her Hafta Bir Yayınevi Yeni Şark Maarif Sahibi Hüseyin Tutya Anlatıyor, Röportajı Yapan: Arslan Kaynardağ, Cumhuriyet, 8 Haziran 1972, s. 6.

“Çocuklarımıza hikâye anlatmak ve söyletmek bugünkü Anadolu tedrisatında mühim bir yer tutan şifahi lisan mümareseleri için müracaat edeceğimiz belli başlı vasıtalarından biri olacaktır. Masal ve hikâyelerin çocukları ne kadar cezbe ve teshir ettiği mahumdur. Bundan istifade etmelidir. Yalnız masalların pek fazla hayali olmamasına ve çocukları korkutacak ve onlarda muzır kanaatler tevlid edecek ve vak’aları musavver bulunmamasına dikkat lazımdır. Bundan başka, masallardan daima bir netice-i ahlakiye çıkarmaya gayret etmemelidir. Masal çocuklara o suretle nakil edilmeli ve mevzu’ öyle bir tarzda münakaşa edilmelidir ki -bir netice-i ahlakiyye-i matlub ise- bu kendiliğinden husule gelmiş olsun.”²⁷¹

Kemal Ahmet, “Ağlayan Nar ile Gülen Ayva”, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Bozkurt Matbaası İstanbul 1935, 16 s. ;

Ahmet Cevat Bey, Nazım Hikmet’in Orhan Selim takma adıyla 5 Nisan 1935 tarihli Akşam gazetesinde yazdığı “Bir Ölü Bir Kitab” adlı yazısında değindiği ve 1934 yılında açlıktan ölen Kemal Ahmet’in anısına “Ağlayan Nar ile Gülen Ayva” adlı eserini bastırmıştır.²⁷² “Düşünceler: Bir Ölü Bir Kitab” 5 Nisan 1935 Cuma günü Akşam gazetesi birinci sayfasında Orhan Selim ismiyle yayımlanan yazı şöyledir:

“...Bence büyük bir ölümün yıl dönümündeyiz. Biliyorum, ne toprağına çiçek konacak ne fotoğraflarını basacaklar. Kim bilir, böyle yapılıyorsa, onun anımı büyüklüğünden bir parçasını kaybederdi belki. Belki, bugün, burada, benim ondan söz açmam bile saygısızlıktır. Ancak neyleyim, önümde onun “Gülen Nar ile Ağlayan Ayva” adlı kitabı duruyor. Bunu iki üç gün önce, sağ olsun, Ahmet Cevat adında bir delikanlı bastırması, bana da göndermiş. Ben bu kitabı okumayan kalmam istiyorum...”²⁷³

“Nazım Hikmet Ran (Orhan Selim), “İt Ürür Kervan Yürür”, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Selamet Basımevi, İstanbul 1936, 47 s. ;

Ahmet Cevat Bey, öğrencisi Nazım Hikmet’in 1936’da, Orhan Selim adıyla yazdığı bazı yazılarını “İt Ürür Kervan Yürür” adlı eserde toplayarak “Başlarken” ve “Biterken” şeklinde yazdığı kısa yazılarla Nâzım Hikmet’i karşıt görüşlerin polemiklerine karşı savunmuştur.²⁷⁴ Ahmet Cevat Bey, bu kitapçığı kendisi bastırmıştır.

Ahmet Cevat Emre, “Avni Mogol, Faik Bercmen, Fuat Sabit, Hüseyin Avni, H. Şehsuvar.. Neler Hazırlıyorlar?”, Şirket-i Mürettibiye Matbaası (Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936, 93 s. ;

Ahmet Cevat Emre, “1936 yılında Neler Hazırlıyorlar?” başlıklı bir anket kitabı yayımlamış ve çoğu solcu yazarların henüz yayımlanmamış çalışmalarından parçalar derlemiştir.²⁷⁵

²⁷¹ Emre, “Kitabiyat: Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 1, 31 Ocak 1927, s. 89.

²⁷² Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar(1925-1936)*, Cilt 2, Kasım 2009, s. 154.

²⁷³ Akşam, 5 Nisan 1935.

²⁷⁴ Tunçay, a.g.e., s. 162.

²⁷⁵ gös. yer

Ahmet Cevat, Kemal Tahir, Suat Derviş, “1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa”, Selâmet Basımevi(Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936, 31 s.

1936 yılında Ahmet Cevat Bey, Kemal Tahir ve Suat Derviş ile ortak imzalı olarak “1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa” başlıklı bir polemik yazıda yer almıştır.²⁷⁶

2.3. “Türk Dili-Belleten” Dergisinde Yayımlanan Çalışmaları

Bu kısımda Ahmet Cevat Bey’in “Türk Dili-Belleten” dergisinde yayımlanan makale çalışmaları ve bu dergiye yansıtılmış çalışmalarının derlenmesi amaçlanmıştır :

12 Temmuz 1932’de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti Birinci Türk Dil Kurultayı 26 Eylül-6 Ekim 1932 arasında toplanmıştır.²⁷⁷ Toplantının konusu “Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri” olarak belirlenmiştir. Ahmet Cevat Bey’in, kurultayda sunduğu tez konusu “Türkçenin Fonetik, Morfolojik, Lügat, Sayılar ve Nahvi” teşekkülleri yönünden incelenmiştir.²⁷⁸

Birinci Dil Kurultayı sonrasında Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Merkez Heyeti çalışma programı altıncı maddesine göre Türk dili çalışmaları ile ilgili “*Türk Dili*” adlı bir “*Belleten*” dergisi yayımlama kararı alınmıştır. Bu amaçla derginin ilk sayısı 1933 yılında çıkmıştır. Derginin Türkçe sayfaları yanında, bazı sayıların son sayfalarında Fransızca tercüme kısımlara yer verildiği gözlenmiştir. Derginin çalışma programına göre Türkçenin eski Türk dilleri ile karşılaştırması, Türkçenin tarihî grameri ve tarihsel gelişiminin karşılaştırmalı grameri, Türk lehçeleri lügatı ve Türk lügat, sarf ve nahvi üzerine incelemeler yanında, Türk dili ile ilgili çıkmış eserlerin tahlili üzerine çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Atatürk’ün oluşturduğu Dil Cemiyeti iki büyük kolda toplanmıştır:

- 1) Filoloji ve Lengüistik: Hem doğrudan hem de dolaylı olarak Türk dili ile ilgili çalışmalar yapmak.
- 2) Türk Dili: Kendi içinde üç kısma ayrılmıştır. Lügat-ıstılah, gramer-sentaks ve etimoloji bakımından Türk dili tetkik ve tespiti çalışmaları yapmak.²⁷⁹

Bu amaçla Türk dili çalışmaları incelendiğinde Ahmet Cevat Bey’in genel olarak Türk dili kolu gramer-sentaks ve etimoloji bölümlerinde çalışmalarda bulunduğu görülmektedir.²⁸⁰

---

²⁷⁶ gös. yer

²⁷⁷ Kurum, 1934 yılında Türk Dili Araştırma Kurumu (TDAK); 1936 yılında ise Türk Dil Kurumu (TDK) olarak değiştirilmiştir. Bkz. Saim Sakaoğlu, Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, Cilt: 39 Sayı: 1991*, 1991, s. 23-24.

²⁷⁸ Dil Kurultayları - Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr) (erişim tarihi:16.02.2021)

²⁷⁹ Ruşen Eşref Ünaydın, “TDTC Kurulduğundan İlk Kurultaya Kadar”, *Türk Dili-Belleten, Sayı: 2 Ayı Kısım*, Ankara Eylül 1933, s. 2

İlk faaliyeti, Fransız Kelt Dil Bilimcisi Joseph Vendriyes'in 1921 yılında yayımladığı "*Le Langage (Lisanîyat)*" adlı eserin Türkçe tercümesini yapmak olmuştur.²⁸¹

TDTC, Latin alfabesinin kabul edilmesinden sonra eski yazılı eserlerin tercümesi ve yeni alfabe ile oluşturulacak dil, gramer, lügat çalışmalarına ağırlık vermeyi amaçlamıştır.

Kurum, aynı anda dört çalışma üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bunlar söz derleme, karşılık anketi, gramer anketi ve ıstılah taramasıdır. Söz derleme çalışmaları için Türkiye'nin her yerinde derleme heyetleri ve ocakları kurulmuş, köylerden kazalara, kazalardan vilayetlere halk ağzından derlenen sözler toplanmış ve merkeze gelinceye kadar çeşitli elemelerden geçirilmiştir. Söz derleme seferberliği Şubat 1933'te başlatılmış ve Haziran'da 100.234 adet fiş merkeze gelmiştir. Seferberlik süresince en etkin rol öğretmenler ve tedrisat müfettişleri ile maarif müdürlerinin olmuştur. Bu sırada Osmanlıca-Türkçe Kılavuz Kitabı Hazırlama Komisyonu da kurulmuştur. Komisyon raporcusu olarak seçilen Ahmet Cevat Bey tarafından fişler harf harf incelenmiştir. Bu sırada Osmanlıcadan Türkçeye karşılıklar kılavuzu oluşturmak için karşılıklar anketi yapılmıştır. Yine Gramer ve Sentaks kolu tarafından özellikle Türkçe öğretmenleri için gramer anketi ön çalışması yapılmıştır. Ankette muallimlere birkaç fiil verilerek söz üretme örnekleri yapmaları istenmiştir. Daha sonra asıl ankete geçilmiş ve anket sonucunda "*Türkçede Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket*" adıyla küçük bir kitap oluşturulmuştur.²⁸²

"*Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu*" adıyla yapılması planlanan çalışmada, anket karşılıklarının yetersiz görülmesi sebebiyle değişikliğe gidilmesi uygun görülmüş ve derleme fişleri ile kitap taramaları işine girilmiştir. Böylece taramalardan süzülen sözler ile "*Osmanlıcadan Türkçeye Tarama Dergisi*" çıkarılmıştır.²⁸³

Ahmet Cevat Bey, Gramer-Sentaks Kolu Teşkilatı Başkanı ve Kütüphane Komisyonu'nda Kitaplardan Söz Derleme Heyeti'nde kâtiplik görevinde bulunarak derleme kolunun söz üretme ile birleştirme şekil ve usulleri faaliyetlerinde de etkin rol oynamıştır.²⁸⁴

Birinci anketin ardından bir anket daha yapılmıştır. Çalışma içeriği, sarf (kelime Yapısı) ve nahv (cümle yapısı) anketini içerir. Yine fişlerin fonetik, morfolojik ve sözlük bilimleri

---

²⁸⁰ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 26.

²⁸¹ *Türk Dili Belleten*, Sayı: 1, s. 16.

²⁸² *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 2, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Haziran 1933, s. 1-32.

²⁸³ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 6, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, İstanbul Mayıs 1934, s. 6.

²⁸⁴ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, s. 48, 62.

üzerinden tahlili işine yoğunlaşmıştır.²⁸⁵ Bu anketler daha sonra iki cilt halinde basılarak kitap haline getirilmiştir.²⁸⁶

Derleme fişlerinin sayısı dokuzuncu ayın başında 125.988 iken daha sonra artarak 150 bini aşmıştır.²⁸⁷ Derleme fişleri ile ana dilden derlemeler lügati “A” harfinden “Z” harfine kadar Ahmet Cevat Bey tarafından okunmuş ve içlerinden kılavuz için 1412 kelime örnekleriyle seçilmeye layık görülerek fişlere geçirilmiştir. Ahmet Cevat Bey tarafından incelenen fiş ve kelime sayısı ilk kıratıda 35 bindir. Bir yandan da Şemsettin Sami’nin “*Kamus-u Türki*” adlı eseri taranmaya başlanmış, bir süre es verilen çalışmalar Ahmet Cevat Bey öncülüğünde tekrar başlatılmış ve yine örnekleriyle fişe geçirilmiştir.²⁸⁸ Ahmet Cevat Bey, “*Kamus-i Türki*” adlı eserden 7.432 adet tarama fişi çıkarmıştır.²⁸⁹ “*Çağatay Lûgati*”, “*Pavet Courteille Lûgati*” ve “*Lûgati Şinasi*” adlı eserleri de tarayan Emre, buralardan da Osmanlıcadan Türkçeye fişleme yapmıştır.²⁹⁰

Ahmet Cevat Bey, “*Derleme Fişlerinden Neler Alıyoruz?*” başlıklı yazısında yaptıkları çalışmalarla ilgili duygularını şöyle anlatmıştır:

“Büyük Türk inkılâbını yaratan Ulu Gazi’nin her safhada öteleri gören ögeliğiyle başlayan Dil Derleme Hareketi de, bu inkılâbın her hareketi gibi, tarihte benzeri olmayan büyük işlerden biridir. Binlerle Türk’ün candan yürekten bir ilinti ile halk dilini didikleyerek fişlere geçirmekle uğraşması ekincinin, çobanın, zanaatçı ya alışverişçinin masalcı kocakarının ya kahvehane ekesinin ağzından en ince ayrıntısıyla söz avlayıp aydın aydın anlatmaya çabalaması diyebilirim ki düşmanlara karşı kazanılmış bir meydan vuruşumu kadar öğülecek milli bir kazançtır. Dil Cemiyetinin dolaplarında her gün ulana- biriken on binlerle fişi gözden geçirdikçe dilimizin on binlerce yıl sürmüş gelişme tarihi önümde canlanıyormuş gibi bir heyecan duyuyorum. Her gün urukumuzun ögeliğine yeni yeni anlıklar tanıdıkça dilimizin anlıklarından sezdikçe derleme ekinin ilk orakçısı olmak kutluluğundan uçkunluk içinde kalıyorum ve bana bu yüksek süğürü veren binlerce adsız yurtdaşıma biliğin en küçük bir işçisi olarak neler borçlu olduğumu derinden anlayarak söylemeyi bir borç bilirim.

On binlerle derleme fişinden yığılan Türkçe sözler üzerinde yürüttüğüm fonetik deşistirmelerinden çıkan sonuçlar önceden kimsece tasarlanamazdı: Türkiye Türkçesi bütün Türk oymaklarının fonetiklerine örnekler verecek zenginliktedir. Bu fonetik zenginliği Türkçemizin söz türetme zenginliğini her sanıdan aşkın derecelere çıkarıyor. Pek yeni olan bu deşistirmeler ilerletildikçe, şimdiden kestirilemez sonuçlara irişeceğimize, dilimizin az zamanda dünyanın en gelişmiş kültür dillerinden biri olabileceğine şüphemiz kalmıyor. Bir yandan ise bu deşistirmeler dilimizin ses düzenindeki ana türelerini meydana çıkararak

²⁸⁵ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 3, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Temmuz 1933, s. 14-15.

²⁸⁶ Bkz. I. Türk Dil Kurultayı sonrasında Emre, *Türkçede Kelime Teşkilî Hakkında Anket*, Cilt 1-2, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1933 yayımlanmıştır.

²⁸⁷ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 6, s. 4.

²⁸⁸ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 3, s. 24, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara Teşrinievvel 1933, s. 12.

²⁸⁹ Balyemez, a.g.m., s. 137.

²⁹⁰ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, s. 14.

Türkçenin öbür dillere olan yakınlıklarını anlamamıza bütün bilginlerin anlamasına yol açacaktır. Gerçek, bu deşistirmeler sırasında öyle anlıklara rasgeliyoruz ki gözlerimizi sak açarak bütün benliğimizin titrediğini duyuyoruz: Örnek olarak en alçakbir “dam”, bizi Sumerlilerin tanrı “Amusu” Latinlerin “domusu” ile latif bir “efirti”, Yunanın “zefiri” ile; bir tavşan “ini”, Farsların “zindanı” bir “hapaz” arpa Arabın kılıç “kabzası” ile birleştirir. Bu yakınlıkları aydınlatan türeler öyle muntazam ki en işkilli bilgeleri bile kandırabilir. Bu deşistirmelerin verdiği örneklerin bir kaçını denedikten sonra salt gerçek kendiliğinden fişkirır.”²⁹¹

Ahmet Cevat Bey, Papadopoulos adlı Yunanlı dil bilimcinin Athina dergisinde yayımladığı “*Türkçenin Helenceden (Rumcadan) Borçlanmaları*” yazısına eleştiri niteliğinde “*Bir Tenkide Cevap-Dilbilikte Bilgisi Kıt Bir Yunanlı Dilbilikçi*” başlıklı bir makale ile karşılık vermiştir. Çalışmasında Yunanca -halk- konuşma dilinde Türkçeden doğrudan ya da dolaylı olarak Yunancaya geçen beş binden fazla kelime olduğunu örnekleriyle göstermiştir.²⁹²

Derginin dördüncü sayısının son kısmında Ahmet Cevat Bey’in “*A La Société Pour l’Etude De La Langue Turque L’activité Du Comité Central Pendant L’été Dernier*” adlı Fransızca çalışması yayımlanmıştır.²⁹³

Ahmet Cevat Bey, Türk Dili dergisinin beşinci sayısında “*Kemalist Türkiye’de Yazı ve Dil Hareketleri: Alfabe İnkılabı*” makalesini yayımlamıştır.²⁹⁴ Yine söze karşılık bulmak işinin ne kadar ince ve derin araştırmalar gerektirdiğinin anlaşılması için zekâ ve ilim kelimelerine karşılık aramak amacıyla bu iki kelime ile ilgili örnek bir çalışma yapmıştır.²⁹⁵

Beşinci sayı Açık bölümde; Ahmet Cevat Bey’in Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde çıkan ve birbirlerinin devamı niteliğindeki on yedi makalesine yer verilmiştir. Bu makaleler şunlardır:

“Dil Tetkikleri İlerledikçe Önümüze Çıkan Yeni Meseleler”, “Lehçelerin ve Dillerin Sarmaşıklığı Etimologiden Alabileceğimiz Kazançlar”, “Dilin Gizlileri”, “Düzeltililecek Yanlış Nazariyelerden Türkçede Köklerin Değişmezliği Efsanesi”, “Misallerin Fonetik Tahlili”, “Köklerin Değişikliğine Dair I-II-III”, “Tasrifilik Nedir?”, “Türkçede Flexion”, “Kök Değişirliğinin Manası ve Büyük Ehemmiyeti-Dillerin Zuhur ve İnkişafı”, “Yabancı Sözler; Bir Kaynaklı Sözler I-II”, “Bir Dilin Fonetikinde Türelî Değişmeler-Serpme

²⁹¹ Emre, “Derleme Fişlerinden Neler Alıyoruz?”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, s. 73-74.

²⁹² Emre, “Bir Tenkide Cevap-Dilbilikte Bilgisi Kıt Bir Yunanlı Dilbilikçi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, s. 123-126. Bu sayıda Türk Dili Tetkik Cemiyeti ilk başkanı olan Samih Rifat Bey’in ölümü sebebiyle “Samih Rifat Kısmı” ayrı bir bölüm yapılarak Umumi Heyet üyelerinin taziye mektupları verilmiştir. Ahmet Cevat Bey’in taziye nutku dışında Emre, “Samih Rifat’ın Dilbilikinde Mevki ve Nazariyesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 13-18 ismiyle bir makalesi bulunmaktadır.

²⁹³ Emre, “A La Société Pour l’Etude De La Langue Turque L’activité Du Comité Central Pendant L’été Dernier”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, s. 83-96.

²⁹⁴ Emre, “Kemalist Türkiye’de Yazı ve Dil Hareketleri: Alfabe İnkılabı”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 2-19.

²⁹⁵ Emre, “İki Kelimenin Karşılıkları”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, s. 25-39.

Değişmeler”, “*Fonetik Bağlar-Türkçe İle Hint- Avrupa Dilleri Arasında*”, “*Nisbet “Ye” sinin Ne İdiği*”, “*Yeni Nispet Şekilleri*”.²⁹⁶

Ahmet Cevat Bey’in Açık bölümdeki makaleleri geniş çapta incelendiğinde, Türk dilini Arapça-Farsça sözcüklerden kurtarmak ve Türk lehçeleri ile bağlarını kuvvetlendirmek adına etimolojik çalışmalara ağırlık verdiği gözlenmektedir. Bu noktada etimolojik çalışmaların arttırılmasını teşvik ettiği de görülmektedir. Bu bağlamda, etimolojik çalışmalar yapılmadan derleme ve tarama çalışmalarının yapılması, kökü Türkçe olan kelimelerin göz ardı edilmesi anlamına gelecektir. Bu noktada Türk dilinin Türk lehçeleriyle olan bağlarını inceleyen çalışmalarla yeni eserler yazılmasını bir gereklilik olarak gördüğü söylenebilir.

Bir yandan da Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin içinde Türkçe kökenli olanların da bulunduğunu ve köken araştırmalarıyla bu sözcüklerin bulunması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte Türk lehçeleriyle ortak kökenli kelimeleri alarak dilimize kazandırmanın, morfolojik karşılaştırmalar yaparak dilimize yeni şekiller vermenin kolaylaşacağı düşüncesini savunmaktadır. Ahmet Cevat Bey’e göre Türkçenin karakter yapısının Hint- Avrupa dilleri ile akraba olmasını engelleyecek bir durumu yoktur.

Ahmet Cevat Bey, Atatürk’ün Tarih öncesi tezini milli dava olarak görmekle birlikte Türkçenin en eski halinin Avrupa ve Amerika dillerine kaynaklık ettiği görüşünü kanıtlamak için etimolojiye ağırlık verilmesi ve bu amaçla yapılan çalışmaların bir zaman kaybı olarak görülmemesi gerektiğine inanmaktadır.²⁹⁷

Ahmet Cevat Bey, “*Düzeltilcek Yanlış Nazariyelerden Türkçede Köklerin Değişmezliği Efsanesi*” makalesinde Türkçe köklerinin değiştirilebildiğini anlatmıştır.²⁹⁸ Bu makalesi eleştiri almıştır. “*Köklerin Değişikliğine Dair I-II-III*” makalelerinde kendisine yapılan eleştirilere karşı “*Milli davamız büyüktür. İspatına çalışmak isteyenler mutlaka hakiki ilmin gittiği yollardan gitmeyi öğrenmelidir. Hiç olmazsa, bu yoldan gitmeye çalışanları -takdir etmeseler bile- kınamaktan da çekinmelidir.*”²⁹⁹ karşılığını vermiştir.

Ahmet Cevat Bey, I. Türk Dili Kurultayı sonrasında, Türk dilinin tarih öncesi varlığı üzerine ilk denemesi olarak Türk sözlerinin en eski şekillerini ses-çem (mana) karşılaştırmalarıyla

²⁹⁶ Emre, “Açık Bölüm:“Dil Tetkikleri İlerledikçe Önümüze Çıkan Yeni Meseleler”, “Lehçelerin ve Dillerin Sarmaşıklığı Etimologiden Alabileceğimiz Kazançlar”, “Dilin Gizlileri”, “Düzeltilcek Yanlış Nazariyelerden Türkçede Köklerin Değişmezliği Efsanesi”, “Misallerin Fonetik Tahlili”, “Köklerin Değişikliğine Dair I-II-III”, “Tasrifilik Nedir?”, “Türkçede Flexion”, “Kök Değişirliğinin Manası ve Büyük Ehemmiyeti-Dillerin Zuhur ve İnkişafı”, “Yabancı Sözcükler; Bir Kaynaklı Sözler I-II”, “Bir Dilin Fonetikliğinde Türel Değişmeler-Serpme Değişmeler”, “Fonetik Bağlar-Türkçe İle Hint- Avrupa Dilleri Arasında”, “Nisbet “Ye” sinin Ne İdiği”, “Yeni Nispet Şekilleri””, *Türk Dili-Belleten, Sayı: 5, s. 40-96.*

²⁹⁷ gös. yer

²⁹⁸ *Türk Dili-Belleten, Sayı: 5, s. 48, 52.*

²⁹⁹ *Türk Dili-Belleten, Sayı: 5, s. 63.*

bulmaya çalışmıştır. Türkçenin Sümer diliyle karşılaştırılması yolunda “*Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır(1933)*” adlı eseri TDTC tarafından basılmıştır. Kurultay gündeminde bu esere değinilmiştir. Eserde Sümer tabletlerinde bulunan Gılgamış hikâyesinden bir anlatım da yapılmıştır.³⁰⁰

18-23 Ağustos 1934 tarihleri arasında İkinci Türk Dili Kurultayı düzenlenmiştir. Ahmet Cevat Bey, kurultayda Gramer Komisyonu ve Dil Karşılaştırmaları Komisyonu’na seçilmiş ve komisyonların en çok yedi kişiden oluşturulması kararlaştırılmıştır. Böylece Gramer Komisyonu’nda kendisi ile birlikte Besim Atalay, Fuat Raif, Hıfzı Tevfik, İbrahim Necmi, Mehmet Baha, M. Behçet Beyler bulunmaktadır. Dil Karşılaştırmaları Komisyonu’nda ise Dârülfünun’da asistanlığını yaptığı hocası Prof. Dr. Giesse, Hamit Zübeyr, Martayan B., Prof. Meşçaninof, Naim Hazım ve Yusuf Ziya Beyler çalışmıştır.³⁰¹ Gramer-Sentaks alanında baştan beri Türk ana gramerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla İkinci Dil Kurultayı itibarıyla üçüncü ve daha geniş bir anket kitabı hazırlanması kararlaştırılmıştır. Böylece “*Ekler Lûgatçesi: Söz Türetme Kuralları Hakkında Yeni bir Anket*” kitabı basılmıştır.³⁰² Anket sonuçlarına göre “Türkçede Söz Yaratma Yolları” hakkında bir kitap yayınlanmasına karar verilmiştir.³⁰³ Gramer Sentaks kolunun iki yıllık çalışmaları yanında “*Ekler Lûgatçesi: Söz Türetme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket*” ve Besim Atalay’ın İkinci Dil Kurultayı’nda sunduğu “*Ekler ve Kökler*” tezi birleştirilerek “*Ekler Dergisi*” hazırlanmıştır.³⁰⁴

Ahmet Cevat Bey, İkinci Türk Dili Kurultayı’nda “*Türk Dilinin Yapılış Karakterleri ve Türkçenin Hint-Avrupa Dilleriyle Mukayesesi*” adlı tezini okumuştur.³⁰⁵ Bu teze göre Türkçe, bazı dil bilimciler tarafından ayrı bir dil olarak görülmeye devam etmiştir. Bu nedenle bu bakış açısını değiştirmek için Türk dili incelemelerini sadece Türklerin yapması gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda Türkçenin yapılış karakterini Hint-Avrupa ana diliyle karşılaştırarak karakter, gramer yapısı, ses ve mana benzerlikleri ile incelemiş ve ortak noktalarına değinmiştir.³⁰⁶ Ahmet Cevat Bey, İkinci Türk Dil Kurultayı ardından Umumi Merkez Heyeti yeni çalışma döneminde Lengüistik Kolbaşısı seçilmiştir.³⁰⁷

³⁰⁰ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Eylül 1934, s. 20.

³⁰¹ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 1,13-15.

³⁰² *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 35-36.

³⁰³ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 39.

³⁰⁴ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 170-171.

³⁰⁵ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 5. Bu tezdten önce konuyla ilgili ilk yazısı için Bkz. Emre, “Türkçe ile Hindu-Avrupai ve Sami Lisanlarda Kelimenin Tahlili”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 48, 13 Haziran 1918, s. 433-435.

³⁰⁶ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 47, 53.

³⁰⁷ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 8-9, s. 163.

Atatürk'ün I. Türk Dil Kurultayı'nı açtığı gün olan ve her yıl 26 Eylül'de kutlanan Dil Bayramı³⁰⁸ ile ilgili Ahmet Cevat Bey, Cumhuriyet gazetesinde “*Dil Değişimi Yanlış Anlaşılmalıdır*” yazısını yazmıştır. Bu makalesinde, Osmanlıcanın batıya dönmüş bir milletin dili olarak kullanılmayacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bu noktada, dilin kültürle karıştırılmaması için, dilde halkın seviyesine inmek gerektiğini düşünmüştür. Devletin başında bulunan yönetici, halkın kendi seviyesine çıkmasının, en azından dil inkılabında benimsenemeyeceğini düşünmüştür.³⁰⁹ Nitekim gerek Latin alfabesinin benimsenmesi için yapılan faaliyetler sırasında, gerek söz derleme seferberliği sırasında halkın seviyesine inilmiştir.

Ahmet Cevat Bey, Türk diline Osmanlıcadan geçen Arapça ve Farsça kelimelerin atılması konusunda yerine gelecek Türkçe kelimelerin benimsenmesini uygun görmüştür. Fakat alışılmış yabancı kelimelere Türkçe eklemeler yapılmasını dilin melezeleştirilmesi olarak tanımlamıştır. Melez bir dilin oluşmasındansa, yerine geçecek Türkçe kelime bulunana kadar o kelimenin kullanımına devam edilmesini tavsiye etmiştir.³¹⁰

Derginin 11. sayısının tamamında Ahmet Cevat Bey'in İkinci Türk Dili Kurultayı'nda sunduğu “*Türkçenin Hint-Avrupa Dilleriyle Mukayesesi*” adlı tezine yer verilmiştir.³¹¹ Tezin ilk kısmı Türkçenin yapılış karakterini incelemek üzerine ayrılırken ikinci ve üçüncü kısımda Türkçenin Hint-Avrupa dilleriyle karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tezin amacı, dil çalışmalarında yeni bir metot geliştirmek ve yapılacak yeni araştırmalarda farklı bir bakış açısı kazandırarak Türkçenin kendi otoritesini kurmasını sağlamak olmuştur. Türkçe, Ural-Altay dil ailesine mensup olmakla birlikte, yapı olarak hem eklemeli dil özellikler hem de Hint-Avrupa dillerine ait olduğu düşünülen bükümlü özellikler taşır. Bu da Türk dili kökenini Hint-Avrupa dil ailesine yaklaştırmaktadır. Bu tezi kabul eden dil bilimciler olmakla birlikte tezin eleştirilen kısımları da olmuştur. Türk dil bilimi bir inkılâptan öteye geçerek milli bir davaya dönüşmüştür. Bu milli davayı geliştirmek, dilimizin bilinmeyen yönlerini dünyaya tanıtmak milli bir görevdir. Bu görevi yabancı dil bilimcilerden

---

³⁰⁸ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 10, Ekim İstanbul 1934, s. 1.

³⁰⁹ Emre, “Dil Değişimi Yanlış Anlaşılmalıdır”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 10, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ekim İstanbul 1934, s. 34-38.

³¹⁰ gös. yer

³¹¹ Emre, “Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 11, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Haziran İstanbul 1935, s. 2-120. II. Türk Dili Kurultayı sonrasında yayınlanmış eserleri için Bkz. Emre, *Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi Üzerine Bir İrdel* Devlet Matbaası (Ayrıbasım), İstanbul 1934, Emre, *Dil yazıları, Türkçenin Etimolojisi için Metod Araştırmaları*, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, Emre, *Söz Üretme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket Ekler Lûgatçesi 1*, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul 1934.

beklemek yerine Türk dil bilimcileri harekete geçmeli ve Türk Dilini dünya dilleri arasına taşımalıdır.³¹²

Ahmet Cevat Bey, Üçüncü Dil Kurultayı'nda “*Terminoloji ve “Güneş-Dil” Teorisi*” bildirisini okumuştur. Ahmet Cevat Emre'nin Güneş-Dil Teorisi hakkındaki bildirisi dünyanın bütün kültür dillerinin Türkçeden meydana geldiği yönünde olmuştur. Bu yüzden, Türkçedeki “yabancı dilden” unsurlara ve terimlere karşı çıkmak anlamsızdır.³¹³ Araştırmasına konu olarak, filozof kelimesini almış ve bundan gelen filozofî ve filozofik kelimelerinin sanıldığı gibi orijinallerinin Grekçe değil Türkçe kökenli olduğuna dair tezini izah etmeye çalışmıştır.³¹⁴ Kurultay Komisyonunda Ahmet Cevat Emre'nin Fransızca olarak aktardığı bu tez “*Essai Sur La Formation Du Langage*” ismiyle de dergide yayımlanmıştır.³¹⁵

III. Türk Dil Kurultay programı ile Türk dili ana grameri, mukayeseli Türk lehçeleri grameri, prehistorik devirlerin grameri, historik devirlerin karşılaştırılmasının yapılması, historik Türk grameri oluşturulması ile bir Türk Sentaksı oluşturmak hedeflenmiştir.³¹⁶ Atatürk, yaptığı bir gezide okullarda hâlâ eski terimlerin okutulduğunu görmüş, terim işlerinin tamamlanması talimatını vermiştir. Böylece, terim işleri ele alınarak Maarif Vekilliği'nin de yardımı ile ortaöğretim terimleri hazırlanmıştır. 1936'dan sonra gramer öğretimi okullardan kaldırılmıştır.³¹⁷

Atatürk, 17.11.1937 tarihinde doğuya yaptığı seyahatler sırasında çektiği bir telgrafta Diyarbakır ismi ile ilgili etimolojik bir çalışma yapılmasını istemiştir. Böylece historik, lengüistik ve toponomik çalışmaların yapılması amacıyla Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun birlikte çalışması kararlaştırılmıştır. Bu çalışmalar için İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hasan Reşit Tankut, Mükrimin Halil Yinanç, Yusuf Ziya Özer, Ahmet Cevat Emre, Abdülkadir İnan ve Veli Necdet Sünkitay'dan oluşan bir komisyon kurulmuştur. Ahmet Cevat Bey, “*Diyarbakır İsmi Üzerine Bir Araştırma*” isimli incelemesini komisyona sunarak etimolojik çalışmalara katkıda bulunmuştur. İncelemeler sonucunda Bakır ve Amıday

³¹² Emre, “Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi”, s. 7-8, Uzun, a.g.m., s. 39, 58.

³¹³ Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, “Türkiye’de Üçüncü Dil Kurultayı”, *Türk Dili Dergisi*, Nisan 2019, s. 90.

³¹⁴ Hüseyin Hüsnü Aygül, *Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans), Isparta 2008, s. 238.

³¹⁵ Emre, “*Essai Sur La Formation Du Langage*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 21-22, Türk Dil Kurumu, İstanbul Şubat 1937, s. 106-197. Ahmet Cevat Bey'in Üçüncü Türk Dil Kurultayı sonrasında yayımlanan eserleri için Bkz. Emre, *Eski Türk Yazısının Menşei*, İstanbul, 1938, Emre, *Sur l'origine De L'alphabet Vicux Turc*, İstanbul 1938, Emre, *Sur La Formation Du Language (Türk Lehçeleriyle “İ-E” Grupları Arasında Etimolojik Benzerlikler Üzerine Bir Etüd)*, İstanbul, 1938, Emre, *Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı (Ayrıbasım)*, İstanbul 1941.

³¹⁶ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 20, İlk teşrin 1936, Türk Dil Kurumu Bülteni, s. 25.

³¹⁷ Levend, a.g.e., s. 441

kelimelerinin eski mübadele aracı olarak kullanılan hayvan adlarından geldiğini öne sürmekle birlikte, birçok etimolojik kökene başvurarak “Amit” kelimesi ve “Amiday” kelimesinin bakır ya da madeni para anlamında da kullanılmış olabileceği üzerinde durmuştur.³¹⁸

Ahmet Cevat Bey’in 1938 yılında Atatürk ölmeden yetmiş gün önce “*Eski Türk Yazısının Orijini (Menşei)*” adlı eseri, derginin 31-32. Sayısında yayımlanmış ve ardından “*Sur L’origine De L’alphabet Vieux-Turc: Dit Alphabet Runique de Sibérie*” Fransızca tercümesi de verilmiştir. İlk bölümde bu eser detayları ile ele alındığından burada tekrar değinilmemiştir.³¹⁹

Derginin 33. sayısı Atatürk’ün ölümü üzerine millî yas sayısı olarak çıkmış ve taziye yazılarına yer verilmiştir. Ahmet Cevat Bey de taziye yazısı olarak “*Ölmez Milli Şefin İdealist Nasyolizmi*” başlıklı yazısını yazmıştır. Ahmet Cevat Bey, Atatürk’ün “Homo Alpinus” yani ilkel ve asil Türk’ün sentetik tarihini yapmak hedeflerinden bahsederek bu hedefleri kendine bir görev olarak bildiğini aktarmaktadır.³²⁰

Ahmet Cevat Emre’nin 1938 yılında Fransızca olarak çıkan üç eseri şunlardır: “*Une Etude Sur Les Mots Art, Artiste, Et Artistique*”, “*Etude Sur Les Mots Oval, Ovul, Ovar, Ovarit*”,³²¹ “*Essai Sur La Formation Du Langage: II. Addenda*”.³²²

Atatürk’ün ölümünden sonra Ahmet Cevat Bey, gramer hazırlık etütlerine başlamıştır. Bu amaçla “*On dördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiillerin Kip(Sıyga) ve Zamanları*” başlıklı çalışmasında on dördüncü ve on beşinci yüzyıl yazmalarından “*Kıyas-ı Enbiya*”, “*Süheyl-i Nevbahar*”, “*Kelile ve Dimne*”, “*Felekname*”, “*Garipname*”, “*Kabusname*” ve “*Buşr ile Yemliha*” adlı eserlerde yer alan gramerlerin karşılaştırmalı olarak incelendiği gözlenmiştir. Ahmet Cevat Bey, çalışmasında yazmaları incelerken lehçe farklarını da göz önünde tutarak mütercimlerin etimolojik kökenleri üzerine çıkarım yapmayı göz ardı etmemiştir. Yazmalarda geçen lehçe farklarını ise ayrı bir çalışma olarak sunmuştur.³²³

Ahmet Cevat Bey, “*Dilbilim Araştırmalarının Tarihine Kısa Bir Bakış*” çalışmasında kıssalar, efsaneler üzerinden dilin oluşumunun tarihsel analizini de yapmıştır. Yazının ortaya

³¹⁸ *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 29-30, Türk Dil Kurumu, İstanbul Haziran 1938, s. 69-74.

³¹⁹ Emre, “*Sur L’Origine De L’alphabet Vieux-Turc: Dit Alphabet Runique de Sibérie*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 31-32, Ekim İstanbul 1938, s. 56-62.

³²⁰ Emre, “*Ölmez Şefin İdealist Nasyonalizmi*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 33 (Milli Yas Sayısı), İstanbul Aralık 1938, s. 84-85.

³²¹ Emre, “*Une Etude Sur Les Mots “Art”, “Artiste”, Et “Artistique”*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s.172-177, Emre, “*Etude Sur Les Mots “Oval, Ovul, Ovar, Ovarit..”*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s. 178-184.

³²² Emre, “*Essai Sur La Formation Du Langage II Addenda*”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 29-30, İstanbul Haziran 1938, s. 113-160.

³²³ Emre, “*Tarihî Gramerimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiğillerin Kip(Sıyga) ve Zamanları*”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 3-22.

çıkışının temeli olarak Yenisey-Orhun Yazıtları'nı işaret ederek yine 1938 yılında Atatürk'e sunduğu Eski Türk Yazısının Menşei çalışmasında ulaştığı eski yazının ideografik menşeinin Sümer lineerleriyle karşılaştırılması ile menşei bağluluklarını bulmuştur. Bu işaretlerin Mısır, Çin, Hint, Girit-Minos sistemlerindeki bazı şekiller ile benzerlikleri olduğunu da vurgulamıştır. Asur, Hint ve Grek, Arap ve Türk kültürlerindeki tarihsel dil gelişim süreçlerini incelemiştir. Ahmet Cevat Emre, Kaşgarlı Mahmut'u ilk komparatist dil bilgisi olarak kabul etmiştir.³²⁴

“*Dillerin Sınıflanma Sistemleri*” makalesinde on dokuzuncu yüzyıldaki Avrupa âlimlerinin iki binden fazla olan dünya dilleri üzerine bir çalışma yaptığını aktaran Ahmet Cevat Bey, bu çalışmalar sonucunda dil bilimciler fonetik, morfolojik, kültürel ve psikolojik sınıflamalar yapmaya çalışmıştır. Fakat ortak bir sınıflandırma yapılamamıştır. Çalışmalar sırasında Hint-Avrupa dillerini dünya dilleri arasında en üst seviyede gören dil bilimciler olduğu bilgisini vermiştir.³²⁵

Beşinci Uluslararası Dilciler Kurultayı 28 Ağustos-2 Eylül 1939 tarihleri arasında Prof. Dr. George Van Langenhove'nin başkanlığında toplanma kararı almış, Ahmet Cevat Bey de bu kurultay için Brüksel'e gitmiştir. Kurultay uluslararası sorunlardan dolayı toplanamamış olsa da Ahmet Cevat Bey, “*Türkçenin Ana Hint- Avrupa Dilleriyle Yapı, Fonetik ve Morfoloji Bakımından Karşılaştırmalı Etüdü*” başlıklı bildirisini orada bulunan dil bilimcilere okuma imkânı bulmuştur.³²⁶ Ahmet Cevat Bey, burada Kurultay Komitesi Reisi Prof. Dr. George Van Langenhove'nin “*Linguistische Studies II*” eserini incelemiş ve “*Hint-Avrupa Dillerinin Kök Teorileri Üzerine Yeni Bir Kitap*” adlı kısa bir inceleme yazısı yazmıştır.³²⁷

Dergi, Türkçenin özel tarihsel grameri, Türkçenin genel karşılaştırmalı grameri, Türkçenin etimolojik lügati, Türkçenin ana dili (Proto-Türk) ile ana Hint-Avrupa dilinin mukayesesi adlı gramer çalışmalarını yapmayı hedeflemiştir. Bu amaçla fonetik, morfoloji, sentaks araştırmalarına ağırlık vermiştir. Bu çalışmaların oluşturulması esnasında özellikle Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinden kalma yazma eserler birinci elden kaynak olarak ele alınmıştır. “*Kıyası Enbiya*”, “*Kelile ve Dimne*”, “*Süheyl ve Nevbahar*”, “*Sultan Veled Şiirleri*”, “*Kabusname*”, “*Yunus Emre Divanı*”, “*İskendername*”, “*Felekname*”, “*Garipname*”, “*Cevahir'ül- Esdaf*” metinleri ile Orhun ve Yenisey kitabeleri, Uygur

³²⁴ Emre, “Dilbilim Araştırmalarının Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 23-36.

³²⁵ Emre, “Dillerin Sınıflanma Sistemleri”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 37-46.

³²⁶ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 3-4, Ankara Mayıs 1940, s. 79.

³²⁷ Emre, “Hint-Avrupa Dillerinin Kök Teorileri Üzerine Yeni Bir Kitap”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, s. 60-62.

metinleri, “*Divan-ı Lûgatit Türk*”, “*El-Kavaninü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lûgati't-Türkiyye*”, “*İbni Mühenna Lûgati*”, “*Kutadgu Bilig*”, “*Codeks Cumanicus (Kodeks Kumanikus)*”, Wilhelm Thomsen ve Radloff eserleri, Kataanof, Passonnen, Aşmarin, Pekarski, Verbitski, Bötling, Castren Kazembeg ve Jean Deny gramerleri taranmıştır.³²⁸

Anadolu Beylerinden Aydınoğlu Mehmet Bey, “*Kıyası Enbiya*” adlı eseri Salebi’nin “*Arayisü'l-Mecalis*” eserinden tercüme ettirmiştir. Ahmet Cevat Emre, dünyanın yaratılışı ile başlayan bu eserin ilk kırk sekiz sayfasının çevirisine “*Ondördüncü Asır Yazıtlarından Numuneler: Kıyası Enbiya’dan*” adlı çalışmasında eski Türkçe kelimeleri açıklayarak yer vermiştir.³²⁹ Ayrıca derginin ikinci serisinden itibaren “*On dördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü*”nü oluşturmuştur. Sözlüğü “Türk Ailesi” ve “Hint-Avrupa Ailesi” olarak iki farklı başlık kaynakları üzerinden karşılaştırmıştır. “Türk Ailesi” başlığı altında Radlof Lûgati ve on dördüncü asır eserlerini ana kaynak olarak almıştır.³³⁰ Aynı çalışmanın devamına derginin ikinci serisi 3-4. sayısında “*Kelile ve Dimne*” devam edilmiştir.³³¹

Ahmet Cevat Emre, “*Karşılaştırma Metoduyla Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*” çalışmasında eski yazma eserlerin tarihsel gelişimini zamirler ekseninde incelemiş, Türkçe ve Hint-Avrupa dilleri şahıs zamirleri arasında birçok ortak nokta bulmuştur.³³² Makalenin Fransızcası “*Etude Comparative Sur Les Pronoms Personnels*” adıyla aynı sayıda yayımlanmıştır.³³³

Ahmet Cevat Emre, zamirlerin ardından çoğul eki “-ler” üzerine “*Türkçede Çoğul Belgisi – Ler’in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma*” isimli bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma da çeşitli dillerle mukayese edilmiş ve Hint Avrupa dilleriyle ortak noktalara işaret edilmiştir. Bu çalışma aynı sayıda Fransızcaya çevrilmiş haliyle “*Etude Comparative Sur L’etymologie De La Desinence Du Pluriel –ler En Turc*” başlığıyla yayımlanmıştır. Yine “*Ondördüncü Asır*

³²⁸ *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 9-10

³²⁹ Emre, “*Ondördüncü Asır Yazıtlarından Numuneler: Kıyası Enbiya’dan*”, *Türk Dili- Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 97-144.

³³⁰ Emre, “*Etimolojik Lûgatimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü*”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 145-176.

³³¹ Bkz. Emre, “*Kelile ve Dimne’dan*”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 129-179,

³³² Emre, “*Karşılaştırma Metoduyla Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 12-29.

³³³ Emre, “*Etude Comparative Sur Les Pronoms Personnels*”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 102-118.

Yazmalarından Nümuneler: Kabusname'den (*)” adlı makalesine ve ardından “*Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü*”ne yer verilmiştir.³³⁴

“*Onbirinci Asırda Türk Diyelekleri*” adlı çalışmasında Ahmet Cevat Bey, Kaşgarlı Mahmut’un “*Divan-ı Lügatit Türk*” adlı eserinden faydalanarak “*Onbirinci Asır Türk Dünyasını ve Türkçenin Diyaletleri*”ni, genel fonetik ve morfoloji farklarını incelemiş ve son kısımda yine “*Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü*”ne devam etmiştir.
335

Ahmet Cevat Bey, geçmişte dil meselesi hakkında görüşlerinin değişmesi ile ilgili bir eleştiri yazısı almıştır. Bu eleştiriye cevaben “*Dilimizi Özleştirmecilik Davası*” adlı makaleyi yazmıştır. Makale ile ilgili şöyle bir bilgi verilmiştir:

“*Tasvir-i Efkâr gazetesinde Gramer- Sentaks Kolbaşımız Ahmet Cevat Emre'nin bundan yirmi beş yıl önce çıkan bir yazısıyla bugünkü görüşleri arasında uymazlık olduğu iddia edilmiş ve bunun üzerine gazetede karşılıklı yazılar yazılmıştır. Ahmet Cevat Emre'nin son yazısı, dili özleştirme davasının ana çizgilerini belirten bir inceleme olduğu için, bunun başlıca kısımlarını “Türk Dili” sütunlarına da almayı yerinde bulduk.*”³³⁶

Yine Yüksek Gramer Komisyonu çalışmalarıyla ilgili Ahmet Cevat Emre tarafından verilen “*Yeni Gramer Metodu Üzerine Bir Önerge*” başlığı altında “*Alfabe inkılâbı kadar mühim bir gramer inkılâbına ihtiyaç olduğunu kabul etmeliyiz. Alfabe inkılâbı ölümsüz Şef Atatürk'ün deha yöntemiyle başarılmış olduğu gibi, gramer inkılâbı da Değişmez Milli Şef'in kültürümüzü en yüksek derecelere erdirmek azminden feyz alarak başarılacaktır*” sözüyle metot meselesine dikkat çekmiş ve üç yıllık çalışma olan “*Yeni Gramer Metodu Hakkında Layiha*” sunmuştur.³³⁷

Derginin Mayıs 1942’de yayımlanan sayısında görülen, TDK Genel Merkez Kurulu 31.01.1942 ve 10.11.1942 tarihli kararlarda Ahmet Cevat Bey’in Gramer-Sentaks Kolbaşısı görevi yanında Genel Merkez Kurulu Uzman Üyesi unvanı aldığı anlaşılmıştır.³³⁸

³³⁴ Emre, “Karşılaştırma Metodiyle Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Türkçede Çoğul(*) Belgisiler’in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 5-6, Ankara Senteşrin 1940, s. 37-44, Emre, “Etude Comparative Sur L’etymologie De La Desinence Du Pluriel –ler En Turc”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 5-6, Ankara Senteşrin 1940, s. 97-105, Emre, “Ondördüncü Asır Yazmalarından Nümuneler: Kabusname’den (*)”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 5-6, Ankara Senteşrin 1940, s.121-152, Emre, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 5-6, Ankara Senteşrin 1940, s. 153-168 (49-64).

³³⁵ Emre, “Onbirinci Asırda Türk Diyelekleri”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 9-10, Eylül 1941, s. 12-20, Emre, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 9-10, Eylül 1941, s. 161-176 (81-96).

³³⁶ Emre, “Dilimizi Özleştirmek Davası”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 11-12, Ankara İlkânun 1941, s. 103.

³³⁷ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 11-12, s. 110-111.

³³⁸ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 9.

Ahmet Cevat Emre, yine bu sayıda “*Odüsseia Tercümesi Üzerine Düşünüş Çarpışmaları*” başlığı altında üç farklı eleştiri yazısı yazmıştır: “*Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?*”, “*İyi Tercüme, Kötü Tercüme*”, “*Homeros Eposları ve Dede Korkut Oğuzlamaları*” ve derginin son kısmında II. serinin ilk sayısından beri devam eden “*Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü*”ne yer verilmiştir.³³⁹

“*Odüsseia Tercümesi Üzerine Düşünüş Çarpışmaları*” yazısında Ahmet Cevat Emre’nin “*Odüsseia Tercümesi*”, Tercüme dergisi onuncu sayısında eleştiri almıştır. İtalya’da eski Helence eğitimi almış olan Suat Sinanoğlu’na ait bu eleştiri yazısına karşılık Ahmet Cevat Bey, Varlık dergisinde iki yazı Nurullah Ataç’a, bir eleştirel yazı da Suat Sinanoğlu’na açık mektup şeklinde yazmıştır. Ahmet Cevat Bey bununla da kalmayarak “*Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?*” adlı hatıra niteliğinde bir yazı yazmıştır.³⁴⁰

“*Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?*” sorusuna cevaben Atatürk ile bir anısını anlatmıştır:

“Atatürk’ün bir suali (1934 yılında): *Sen eski Grekçe biliyor musun? Homeros’un destanlarını okuyup anlayabiliyor musun? Yüzüm kızarak bilmediğimi itiraf edince, şu derin öğüdü verdi: Homeros’un destanları Türkçe’nin en eski kitaplarıdır; en eski Türkçe eserleri okumadan, tetkik etmeden hiçbir şey yapamazsınız! İkinci Kurultay’da “Türkçe’nin Hint-Avrupa dilleri ile mukayesesi” üzerine okuduğum etüdü tenkidini bu öğüt içinde buluyordum. O andan başlayan Homerik Grekçeyi tahsilim, önüme yeni ufuklar açtı. Ölümsüz Şef’in bu görüşünde de deha damgası vardı.*”³⁴¹

Ahmet Cevat Emre, “*İyi Tercüme Kötü Tercüme*” başlığı altında iki mektup yazmıştır. Mektupların ilkinde şöyle bir açıklama yapmıştır: “*Dostum Nurullah Ataç, Değersiz tercümeme, derginizde, genç bir kalemin saldırdığı sert vuruşların tonunu edebi “gusto”nuza uygun bulmamış olacağınıza inanmak istiyorum. Yanlış değil hatta itina ile yapılmış bununla beraber kötü bir tercüme.*”³⁴²

İkinci Mektupta Suat Sinanoğlu’nun “*Sofokles’in Aias’ı*” adlı tercümesini tenkit etmiştir.³⁴³ “*Homeros Eposları ve Dede Korkut Oğuzlamaları*” adlı yazısında ise kendisini eleştiren Sinanoğlu’na “*Aziz Tenkitçim Suat Sinanoğlu*” şeklinde seslenerek: “*Tercüme gençliğinin başında bulunan dostum Nurullah Ataç’a Varlık’ta yazdığım iki mektupla birbirimizi daha iyi tanımış olduğumuzu sanırım... Tenkidinizle, hayırlı bir görüşüp anlaşma çağı açtığımız için*

³³⁹ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 209-256 (97-144).

³⁴⁰ Emre, “*Odüsseia Tercümesi Üzerine Düşünüş Çarpışmaları*”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 56.

³⁴¹ Emre, “*Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?*”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 57.

³⁴² Emre, “*İyi Tercüme Kötü Tercüme 1*”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 66.

³⁴³ Emre, “*İyi Tercüme Kötü Tercüme 2*”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 77-91.

sizi alkışlarım ve bu görüş alışverişinin Türk kültürü için kutlu sonuçlara erişebileceğini umarım.”³⁴⁴ demiştir.

IV. Türk Dil Kurultayı 10-14 Ağustos 1942 tarihinde toplanmıştır. Kurultayda Ahmet Cevat Emre’nin Türk kültürünün eskiliğini ispat eden eseri³⁴⁵ “*Eski Türk Yazısının Menşei*” adlı çalışmasına değinilmiştir. Gramer Sentaks Komisyonu toplantısında alınan kararlar sırasında Ahmet Cevat Bey, Türk Dil Kurumu Gramer Kolunun karşılaştırmalı grameri ile ilgili çalışmaları ana hatları ile açıklamıştır. “*Türkçenin Yapılışı*” adlı kitapta (ler-z) çoğul takıları ve zamirler ile ilgili örnek yazılar da vermiştir. Bu çalışmalar ile Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerinin belirlenmesi ve ana dil olduğunu ispat etmek için milletlerarası gramer çalışmalarının devamlılığı amaçlanmıştır.³⁴⁶

Derginin 1944 senesine ait yıllığında, IV. Türk Dili Kurultayı’nda Gramer Sentaks Kolu çalışmaları sırasında hazırlanmakta olan “*Türk Dilbilgisi*” eserinin kelime yapılışı ve söz dizimi bölümlerinin bir kısmı tamamlanmış ve kurultayın kararı ile eserin hazırlanması görevi Ahmet Cevat Bey’e verilmiştir.³⁴⁷ Yine Ahmet Cevat Emre’nin gözetiminde “*Kelile ve Dimne*” tercümesinin çeviriyazısı ve Latince çevirisi üzerinde çalışmalara başlanmıştır.³⁴⁸ Ahmet Cevat Bey’in, bir yandan da lehçe gramerleri ve yirminci asır Türkçe gramerleri üzerine çalışmalarını sürdürdüğü bilgisi yer almaktadır.³⁴⁹

Orhun Yazısının Danimarkalı Dil Bilgini Wilhelm Thomsen tarafından çözülüşünün ellinci yıldönümü dolayısıyla Ahmet Cevat Emre Ulus gazetesinde “*Eski Türk Yazısının Menşei*” adlı çalışması ile ilgili üç sayfalık bir yazı yazmıştır. Bu yazı Türk Dili dergisinde de yayımlanmıştır.³⁵⁰

Türk Dil Kurumu’nun Yirminci Cumhuriyet Bayramı vesilesiyle on beş kitabı çıkarılmıştır. Bu kitaplar arasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türkçe’de İsim Temelleri: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*” adlı çalışması da yer almıştır.³⁵¹ Gramer- Sentaks kolu çalışmalarına katkı sunan bu eser, Türk Dil Kurumu çalışma arkadaşları tarafından Emre’nin yıllardır büyük bir emek sarf ettiği çalışması olarak ifade edilmiştir. Ahmet Cevat Emre’nin

³⁴⁴ Emre, “Homeros Eposları ve Dede Korkut Oğuzlamaları”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 92.

³⁴⁵ Dördüncü Türk Dil Kurultayı, 1942: Toplantı Tutulgaları Tezler, Türk Dil Kurumu, Ankara 1943, s. 59.

³⁴⁶ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 16-17, Ankara İlkânun 1942, s. 31-35.

³⁴⁷ *Türk Dili-Belleten*, Yıllık 1944, Ankara, s. 116.

³⁴⁸ Dördüncü Türk Dil Kurultayı, 1942: Toplantı Tutulgaları Tezler, s. 13.

³⁴⁹ Dördüncü Türk Dil Kurultayı, 1942: Toplantı Tutulgaları Tezler, s. 16

³⁵⁰ Emre, “Eski Türk Yazısının Menşei”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 18-20, Ankara İlkânun 1943, s. 78-81.

³⁵¹ Emre, *Türkçede İsim Temelleri: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1943.

çalışmalarında gösterdiği gayreti takdir etmek adına kitabın ön sözünde İbrahim Necmi Dilmen tarafından yayımlanan bilgiler şöyledir:

“..Birinci Türk Dil Kurultayı’nda Türkçe’yi Sümerce ile karşılaştıran bir tez ileriye sürmüş olan Ahmet Cevat Emre 1934’te, İkinci Dil Kurultayı’nda okuduğu tezle de Türk diliyle Hint-Avrupa dillerinin karşılaştırılmasına el koymuştu. 1936’da Üçüncü Türk Dil Kurultayı için Ahmet Cevat Emre, anlam kategorilerinin karşılaştırmalı bir irdemini hazırlamış ve bunu Kurultay’ın on beş yabancı dil bilgininin de ortaklık ettiği büyük komisyona sunmuştu. Sonra “Sur la Formation du Langage” adı altında Fransızca olarak basılan bu tez üzerine konuşulurken Budapeşte Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dekanı değerli bilgin Profesör Nemeth: “Biz şimdiye kadar yalnız bir “homo” kelimesini Türkçede bulmakla küçük bir tereddüt duyuyorduk; burada ileri sürülen örneklerin yüzde onu gerçekleşirse mukayeseli linguistikte büyük bir devrim husule gelir; demişti.

Komisyonunda çalışan yerli ve yabancı bütün bilginler, Ahmet Cevat Emre’nin yüksek çalışmasını ve bunun verimlerini beğenmişler, fakat bu verimlere tam güvenebilmek için morfoloji bakımından da karşılaştırmalar yapılması gerektiğini ileri sürmüşlerdi.

Ahmet Cevat Emre, bundan sonra bu yol üzerindeki çalışmalarını ileri götürerek 1938 de Türkçe ve Fransızca olarak “Eski Türk Alfabesinin Menşei” adlı yeni bir buluş ortaya koymuştu. Avrupa’nın birkaç Filoloji dergisinde anılan Nemeth, Kowalsky, Deny, Bombacı gibi maruf Türkologların takdirini kazanan bu buluş, Orhun yazıtlarında kullanılan eski Türk yazısının –Sümer lineerlerine de kaynak olması gereken- çok eski ve kaybolmuş bir Türk ideografisinden çıkmış olduğunu ispat etmektedir.

1939’dan beri Ahmet Cevat Emre, dünya dilcilerini kendi görüşlerinin doğruluğuna kandıracak kanıtları araştırmaktan hiç geri kalmadı. Türk dilinin türlü lehçelerinde dil kuruluşunu belirten karşılaştırmalı araştırmalar yaptı ki bunların ilk verimleri zamirlerin ve çoğul belgesinin iki dil ailesi arasında karşılaştırılması yolundaki yazıları olmuştur.

En son 1942’de toplanan Dördüncü Dil Kurultayı’na Ahmet Cevat Emre “Türkçenin Yapılışı” üzerine yeni bir eser sunmuştur ki bunda ileri sürülen görüşler, Kurultay’ın Lengüistik-Etimoloji kolunda büyük bir önemle karşılanmış ve Türkçenin karşılaştırmalı gramerinin bir ayak önce hazırlanması dileğinin ortaya konulmasına yol açmıştır.

Üçüncü ve Dördüncü Kurultay’daki dileklere uyarak çalışmalarını ileri götüren Ahmet Cevat Emre, Türkçenin türlü lehçelerini ve Hint-Avrupa dil varlıklarını birbiriyle morfoloji alanında karşılaştıran çok dikenli ve önemli bir iş üzerinde yeni ve çok değerli bir eser daha ortaya koymaktadır.

Bugün bilgin Türkologların ve bu bahisleri araştıranların dikkatlerine sunmakla sevindiğimiz “Türkçede İsim Temelleri” bu eserin ilk kısmıdır. Bundan hemen bütün isim türeten morfeimlerin iki dil ailesinde şaşılacak derecede karşılaştığı zengin örneklerle gösterilmiştir. Eserin yalnız bu ilk kısmı dikkatle ve bilgiyle gözden geçirilirse, on yıl gibi kısa bir zamanda Türk-Hint-Avrupa dil birliği gibi güç ve ağır bir konu üzerinde sayın arkadaşımızın en geniş ve en çabuk bir ilerleme elde ettiğine şaşmamak elden gelmez sanırım.

Bu yeni ve çok değerli çalışma verimini kutlarken, sevgili ve çalışkan dilcimizin sağdan soldan gelen itiraz seslerine kulak asmayarak şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da doğru bildiği yolda yürüyeceğinden emin olduğumu da söylemek istiyorum.”³⁵²

³⁵² Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 18-20, Ankara İlkânun 1943, s. 118-120.

Ahmet Cevat Emre'nin "*İslam Kültürünün ve Fars Betiklerinin Türkçeye Tesirleri*" adlı çalışması yayımlanmıştır. Yedinci asırdan itibaren İslam dininin kabul edilmesi ile Türk kültür diline ve eserlerine Farsçanın nasıl bir etkisi olduğu çalışmanın konusu olmuştur.³⁵³

Ahmet Cevat Emre, "*Eski Türk Koşuğu ve Ses Düzeni*" çalışmasında koşuk örnekleri ve hece ölçüleri ile ilgili inceleme yapmış, Türk koşukları ile Grek koşuklarını karşılaştırmıştır.³⁵⁴ Yine dergide Cem Oktay'ın kısa makalesinde 31 Ağustos 1945 tarihinde, Ahmet Cevat Bey tarafından Vakit gazetesinde "*Babil Kulesi Davası*" adlı yazıdan bahsedilmiştir. Cem Oktay bu yazı ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: "*A.Emin Yalman'ın Dil hakkındaki yazılarına hücum ederek, sun'i olan ve emperyalist bir zihniyet taşıyan Osmanlıca yerine, milletin ihtiyaçlarına uygun tabii bir dil yapılmakta olduğunu söylüyor. Yazı hem genel anlamda bir inceleme hem de A. Emin Yalman'a karşıdır.*"³⁵⁵

Ahmet Cevat Bey, "*Türkçede Bulanık e (é) Fonemi*" çalışmasında eski yazıt ve yazmalarda bulunan "-i" sesinin günümüzde "-e" sesine dönüştüğü ile ilgili örnekler vermiş, ardından yazıtlarda geçen betiklerin imlasının söyleniş şekillerine dayandığı kanaatine varmıştır. Böylece yazma betiklerin imlasının fonetik değerlere dayandığını belirtmiştir. Daha sonra bu savı ile Divan-ı Lügatit Türk, eski kaynaklar, Çuvaşça, Kazan grubu, Çağatayca, Koybal-Karagas grubu üzerinde yaptığı inceleme ve karşılaştırmalar sonucunda "e" ve "i" vokallerinin birbirinden ayrı olduğu kanaatine varmıştır. Yine fonemin uğradığı değişiklikleri "ie" diftongu olarak tanımlamış ve değişim şekillerine değinerek "i" sesinin iki sesli şekilde büzülerek "ie" sesinden bulanık "e (é)" haline geldiği sonucuna varmıştır.³⁵⁶

Ahmet Cevat Bey, "*Yakutçada Görülen Fonetik Değişimler*" yazısında dilin tarihini araştırmak amacıyla zamanla hükmü kalmayan "üyeleme"nin fonetik metodunu Yakutça üzerinden inceleyerek bulmaya çalışmıştır. İnceleme sırasında Altayca, Çağatayca, Divan-ı Lügatit Türk, Eski Türkçe, Genel Türkçe, Orhun Yazıtları, Türkiye Türkçesi, Türkiye yazmaları ve Uygurca ile karşılaştırmalar yapmayı da ihmal etmemiştir.³⁵⁷

26-30 Kasım 1945³⁵⁸ tarihinde yapılan V. Türk Dili Kurultayı'nda Türk Dil Kurumu Gramer Kolbaşısı Ahmet Cevat Emre, hazırladığı "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserini tamamlayarak

³⁵³ Emre, "İslam Kültürünün ve Fars Betiklerinin Türkçeye Tesirleri", *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 1-3, Ankara Haziran 1945, s. 19.

³⁵⁴ Emre, "Eski Türk Koşuğu ve Ses Düzeni", *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 4-5, Ankara Kasım 1945, s. 338-341.

³⁵⁵ *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 4-5, Ankara Kasım 1945, s. 381.

³⁵⁶ Emre, "Türkçede Bulanık e (é) Fonemi", *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3 Sayı: 6-7, İstanbul Mart 1946, s. 487-497.

³⁵⁷ Emre, "Yakutçada Görülen Fonetik Değişimler", *Türk Dili*, Seri: 3, Sayı: 8-9, İstanbul Nisan-Aralık 1946, s. 1-12.

³⁵⁸ https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Dil_Kurultaylar%C4%B1 (erişim tarihi: 2.04.2021).

sunmuştur. Türkçenin geçmişten 1945'e kadar olan gelişmeleri üzerine hazırlanan eserin bölümleri, ayrımları ve bilimsel bir yöntemle işlenmiş konuları komisyon tarafından gözden geçirilmiştir. Eserin gerek öğretmenler, gerek öğretim dereceleri için gramer kitapları hazırlayacak veya dilin grameri üzerindeki bilgilerini derinleştirmek isteyenler için ana gramer niteliğinde olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak eserin ikinci basımının hazırlanması kararlaştırılmıştır. Eser altı yüz sayfadan oluşmakla birlikte çok derin bir çalışmanın ürünü olarak üç bölüme ayrılmıştır. Semantik, morfoloji ve sentaks bölümlerinden oluşmakla birlikte sadece sentaks bölümü dört yüz sayfadır.³⁵⁹ Yine eser, Ahmet Cevat Emre'nin 1930'dan beri dilbilgisi çalışmalarında çağdaş dil biliminin eğitim hayatında uygulanması için verdiği mücadelenin son mahsülü olmuştur.³⁶⁰

Ahmet Cevat Bey, "*Türkçede Uzun Vokaller(Ünsüller)*" yazısında Kaşgarlı Mahmut'un "*Divan-ı Lûgatit Türk*" adlı eserinde Türkçede uzun hareketler bulunduğunu gözlemlemiştir. Kaşgarlı Mahmut'un, bu hareketlere uzatma harfi eklemmediğini görmüştür. Bu bilgi üzerine eserde bulunan örnekleri incelemiş ve uzun vokalle yazılan Yakutça ve Türkçe arasında karşılaştırmalar yapmıştır. Daha sonra karşılaştırmalara Çuvaşçayı da eklemiştir.³⁶¹

Ahmet Cevat Emre'nin, özellikle 1934 yılından itibaren Türkçenin kökeni, Türkçenin Hint Avrupa ailesi ile ilgili görüşleri, döneminde eleştiri almakla birlikte bugün dil bilim insanları tarafından genel bir kabul görmese de birçok çalışmaya ışık tutmaktadır. Bununla birlikte yaptığı çalışmalar 1960'larda öne sürülen Nostratik ve Avrasyatik dil görüşleri ile benzerlik göstermektedir.³⁶² Ömrünün son dönemlerinde Atatürk'ün vasiyeti olarak nitelendirdiği Tarih Öncesi Tezi çalışmalarını kendisine bir hedef olarak benimseyen ve kendisini "Kelime İşçisi" olarak tanımlayan dil bilgininin azmini takdir etmek gerekir.

2.4.Telif Eserleri³⁶³

Bu kısımda Ahmet Cevat Emre'nin bibliyografya şeklinde düzenlenmiş eserlerine yer verilmiştir. Ahmet Cevat Emre'nin torunları Gündoğdu Ertözün ve İpek Ertözün'ün verdiği bilgilere göre kendi eserlerine ait bir liste bulunmamaktadır.³⁶⁴ Ahmet Cevat Bey, "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserinde bütün eserlerinin editörü ve aynı zamanda yakın dostu olan İbrahim

³⁵⁹ *Beşinci Türk Dil Kurultayı, 1945: Birleşimler, Tutanaklar, Tezler*, s. 100-101, 237.

³⁶⁰ Yücel, *a.g.m.*, s. 120.

³⁶¹ Emre, "*Türkçede Uzun Vokaller (Ünsüller)*", *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 10-11, İstanbul Ocak-Aralık 1947, s. 1-5.

³⁶² Uzun, *a.g.m.*, s. 59.

³⁶³ Bu bölümdeki " * " işaretli eserler Başak Ocak, Bir Yayıncının Portresi: Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracan, Mütferrika Yayınları 2, İstanbul 2003, s.238-290 adlı eserinden alınmıştır.

³⁶⁴ Bu bilgi İpek Ertözün ve Gündoğdu Ertözün ile 30.03.2021 tarihinde yapılan görüşmelerde elde edilmiştir.

Hilmi Çığıracan tarafından basıldığı bilgisini vermiştir. Bu bilgiye dayanarak bu kısımda derlenen eserlerin büyük bir kısmının oluşturulmasında Başak Ocak'ın "*Bir Yayıncının Portresi: Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracan*" adlı eserinden yararlanılmıştır. Bazı eserlerin matbaa ya da sayfa numaraları eksik kalmıştır. Bu bilgilerde özellikle Millî Kütüphane katalog taramaları sonucunda ulaşılan bilgilerle birleştirilmiştir. Fakat bazı eserlerin bilgilerinden emin olunamaması sebebiyle aynı şekilde bırakılmıştır :

Ahmet Cevat Emre, *Zindan Hatıraları: Harbiyeden Taşkışlaya*, Ahmet Saki Matbaası, İstanbul 1324/1908, 31 s.

_____, *Yıldızın Sonu*, Jirayr Kiteon Matbaası, Dersaadet 1325/1909, 32 s.

_____, *Çocuklara Sarf-ü Nahv Dersleri Türkçe'yi Öğreniyorum*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1326/1910, 96 s.*

_____, *Mektebde Malûmat-ı Ahlâkiyye ve Medeniyye Dersleri*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul Ağustos 1326-1328/1910-1912, 196 s.*

_____, *Lisan-ı Fransevî Mükemmel Sarf-ü Nahv (İkinci Sene)*, Haim Fratelli Matbaası, Konstantinople 1911, 123 s.*

_____, *Lisan-ı Fransevî Mükemmel Sarf-ü Nahv (Üçüncü Sene)*, Haim Fratelli Matbaası, Konstantinople 1911, 188 s.*

_____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Mükemmel Sarf-ü Nahv (2. Sene 2. Kısım)*, Fratelli Hayım Matbaası, İstanbul 1327/1911, 124 s.*

_____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Mükemmel Sarf-ü Nahv (3. Sene)*, Soma Matbaası, İstanbul 1327/1911, 188+3 s.*

_____, *Lisan-ı Farisi Mükemmel Sarf-ı Nahv 1. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1327/1911, 194 s.*

_____, *Musavver Kırâat-ı Nâfia Herşeyi Öğreniyorum*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul 1327/1911, 112 s.*

_____, *Müntahabat-ı Lisan-ı Farisi Mükemmel Sarf-ü Nahv 2. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1327/1911, 155+2+5 s.*

Ahmet Cevat Emre (Ahmet Djevad), *Methode Rationnelle*, İbrahim Hilmi Kitabevi, İstanbul 1911, 188 s.

Ahmet Cevat Emre, *Yeni Alfabe: Türkçe Okuyorum*, Selanik Matbaası, İstanbul 1912, 94 s.

_____, *Mektepte Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri* (İkinci Kısım), Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912.*

_____, *Aile Arasında Malûmat-ı Ahlâkiyye ve Medeniyye Dersleri* (1. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1328/1912, 103 s.

_____, *Lisan-ı Arabî Sarf-ü Nahv 1. Kısım*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912, 210+6 s.*

_____, *Lisan-ı Fârisî Sarf-ü Nahv 1. Kısım* (Mekâtib-i Rüşdiyye ile İdâdîlerin İlk Senelerine Mahsustur), Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912, 210 s.*

_____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Tatbikatlı Sarf-ü Nahv* (1. Sene 1. Kısım), Araks Matbaası, İstanbul 1328/1912, 80 s.*

_____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv-2. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1328/1912, 192 s.*

_____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv-3. Kısım* (Mekâtib-i Rüşdiyyenin Son Seneleri İle İdâdîyenin İlk Senelerine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1328/1912 (2. Tab), 518 s.*

_____, *Mektebde Malumat-ı Ahlâkiyye ve Medeniyye Dersleri*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912, 196 s.*

_____, *Musâhabât-ı Ahlakîyye Sıhhiyye Medeniyye Vataniyye* (Devre-i Âliye 2. Sene 6 Sınıf), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331/1912, 206 s.*

_____, *İnkılâb-ı Hakikî Metin Ahlâk İle Olur*, Gençlik Kütüphanesi, İstanbul 1328/1912, 51 s.

_____, *Bizde Kadın*, Kader Matbaası, Dersaadet 1326/1912, 52 s.

_____, *Haram Yiyicilik: Felaketlerimizin Esbabı*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329/1913, 70 s.*

_____, *Kırmızı Siyah Kitap (1327 Faciası)*, Cilt 1, İstanbul, 1329/1913, 84 s.

_____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv* (2.Kısım I.Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1329/1913 (3. Tab), 192 s.*

_____, *Usul-ü Savtiye Üzere Yeni Elifba Türkçe Okuyorum*, Selanik Matbaası, İstanbul 1329/1913 (5. Tab), 63 s.*

_____, *İktisatta İnkılâp: İstihlâk Teavün Şirketleri*, Matbaa-i Şems, İstanbul 1329/1913, 276 s.

_____, *Muhasabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Vataniye ve İnsaniye*, (Mekâtib-i İbtidaiyenin Beşinci ve Mekâtib-i Sultaniye-i Sunuf-u İbtidaiyesinin Dördüncü Senesine Mahsustur), Hilâl Matbaası, İstanbul 1330/1914, 389+3 s.

_____, *Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye ve İnsaniye*, Hilal Matbaası 1330-1331/1914-1915, 175+1.

Ahmet Cevat Emre- Şinasi, *Güzel Hesap* (1. Sene), Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul 1330/1915, 64 s.*

Ahmet Cevat Emre, *Güzel Kıraat* (1. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 118+2 s.*

_____, *Güzel Kıraat* (2.Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, s.175+1 s.*

_____, *Güzel Kıraat* (3. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 223 s.*

_____, *Güzel Kıraat* (4.Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 287 s.*

_____, *Musahabat-ı Ahlâkıyye* (Mekâtib-i İbtidaiyyenin 5. ve Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyesinin 4. Senesine Mahsustur), Hilal Matbaası, İstanbul 1330/1915, 190 s.*

_____, *Osmanlı Lisan-ı Sarf-ü Nahv* (Köy Mekteblerine Mekâtib-i İbtidâiyyenin 3. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 79+1 s.*

_____, *Osmanlı Lisanı* (İlk Mektep 4. Sınıf Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 156 s.*

_____, *Osmanlı Lisanı* (İlk Mektep 6. Sınıf), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 224 s.*

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin 5. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 111+1 s.*

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekatib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin ve Umum Mekatib-i İbtidaiyyenin 3. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 119+1 s.*

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekatib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin ve Umum Mekatib-i İbtidaiyyenin 5. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915, 187+4 s.*

_____, *Sıbyana Mahsus Vezâif-i Medeniyye ve Vatanîyye*, Şems Matbaası, İstanbul 1330/1915, 80 s.*

_____, *Osmanlı Lisanı* (Mekatib-i Sultaniye Sarf-ı İbtidaiyesinin ve Umum-u Mekatib-i İbtidaiyenin Beşinci Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1330/1915, 165+3 s.

_____, *Türkçe Kıraat-5* (İlk Mekteb Devre-i Aliye 1. Sene), Evkaf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1335/1915, 185 s.*

_____, *Hayvanat-ı Ehliyye Yetiştirmek*, Mesai Matbaası, İstanbul 1331/1916, 71 s.

_____, *Güzel Kıraat* (5. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331/1916, 352 s.*

_____, *Musâhabât-ı Ahlakîyye Sıhhiyye Medeniyye Vatanîyye ve İnsaniyye* (Umum Mekâtib-i İbtidaiyye Devre-i Âliye 2. Sene), Matbaa-i Orhaniye, Dersaadet 1332/1916, 120 s.*

_____, *Musâhabat-ı Ahlakiye Sıhhiye Vatanîye ve İnsaniyye*, (Devre-i Evvel-İkinci Sene), Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1332/1916, 118 s.

_____, *Osmanlı Lisanı*, (Mekatib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidaiyesinin ve Umum-u Mekatib-i İbtidaiyenin Altıncı Senesine Mahsustur), Matbaa-i Orhaniye, Dersaadet 1332/1916, 212+1 s.*

_____, *Endülüüs Masalı*, Talebe Defteri Kitabhanesi, Sada-yı Millet Matbaası, İstanbul 1332/1916, 44+2 s.

Ahmet Cevat Emre-Mehmet Asım Us, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Ula Birinci Sene), Cilt 1-5. Kitap Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, 272 s., , 5 kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, 1-48 s., İkinci Kitap: Kıraat ve

Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, 49-144 s., Üçüncü Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, Dördüncü Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, Beşinci Kitap: Resim ve Elişleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332.*

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Mutavassıta Birinci Sene Mekâtib-i İbtidaiye Sınıflarına Mahsusdur.), Cilt 1-8.Kitap, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 636 s., Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 1-48 s., İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 49-144 s., Üçüncü Kitap: Sarf-ı Osmanî, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 145-184 s., Dördüncü Kitap: Tarih, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 185-240 s., Beşinci Kitap: Coğrafya, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 241-304 s., Altıncı Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 305-472 s., Yedinci Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 473-551 s., Sekizinci Kitap: Resim ve El İşleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, 553-636 s.*

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Cilt 1-8. Kitap, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 784 s., 8 Kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 1-59 s., İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 61-195 s., Üçüncü Kitap: Tarih-i Osmanî, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 197-276 s., Dördüncü Kitap: Coğrafya Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 277-376 s., Beşinci Kitap: Sarf Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 377-408 s., Altıncı Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 409-630 s., Yedinci Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 631-727 s., Sekizinci Kitap: Hendese, Resim ve Elişleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 729-784 s.*

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Aliye Birinci Sene), Cilt 1-10.Kitap, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 942 s., Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 1-54 s., İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 55-153 s., Üçüncü Kitap: Sarf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 155-249 s., Dördüncü Kitap: Tarih, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 251-314 s., Beşinci Kitap: Coğrafya, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 315-369 s., Altıncı Kitap: Hesap Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 371-508 s., Yedinci Kitap: Eşya Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 509-657 s., Sekizinci Kitap: Ziraat Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 659-843 s., Dokuzuncu Kitap: El İşleri Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 845-889 s., Onuncu Kitap: Resim Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, 891-942 s.*

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Ula İkinci Sene), Cilt 1-6. Kitap, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 616 s., 6 kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 1-48 s., İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 49-255 s., Üçüncü Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 257-455 s., Dördüncü Kitap: Coğrafya Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 457-503 s., Beşinci Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 505-584 s., Altıncı Kitap: Resim ve Elishleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 587-616 s. *

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Âliye İkinci Sene), Cilt 1-7. Kitap, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 551 s., Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 1-58 s., İkinci Kitap: Musâhabat-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 59-127 s., Üçüncü Kitap: Kıraat, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 129-255 s., Dördüncü Kitap: Sarf-ü Nahv, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 256-361 s., Beşinci Kitap: Tahrir, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 363-406 s., Altıncı Kitap: Tarih, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, 407-467 s., Yedinci Kitap: Coğrafya, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, 469-551 s. *

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Âliye 2. Sene), Cilt 8-11. Kitap, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, 555-1096+8 s., Birinci Kitap: Eşya Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, İkinci Kitap: Ziraat, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, Üçüncü Kitap: Hesap Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, Dördüncü Kitap: Hendese, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337.

Ahmet Cevat Emre, *Osmanlı Lisan-ı Sarf-ü Nahv Kıraat Ezber İmla Yazı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyesinin ve Umum Mekatib-i İbtidâiyyenin 6. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1332/1916, 212 s. *

_____, *Usul-ü Savtiye Üzere Altın Elifba*, (Bütün İlk Mekteblere Mahsus), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1333/1917, 80 s. *

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı*, Matbaa-i Orhaniye (Mekâtib-i Sultaniye Sarf-ı İbtidaiyesinin ve Umum-u Mekatib-i İbtidaiyenin İkinci Senesine Mahsustur), Dersaadet 1334/1918, 111+3 s.

_____, *Les Turcs D'après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions*, Publication Du Congrès National, Constantinople/İstanbul 1919, 155 s.

_____, *Musahabat-ı Ahlakiye Sihhiye Vataniye ve İnsaniye*, (Devre-i Ūlâ İkinci Sene), Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1336/1920, 118 s. *

_____, *Osmanlı Lisanı Sarf-ü Nahv-Kıraat-Ezber-İmlâ-Yazı* (Devre-i Aliye Beşinci Sene), Orhaniye Matbaası, Dersaadet 1337/1921.*

Ahmet Cevat Emre- Şinasi, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 4. Sene Dere-i Muvassıta:2), İstanbul 1337/1921 (2. Tab), 175+1 s.*

_____, *Güzel HesapMaa Hendese* (6.Sene Devre-i Âliye-2.Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1338/1922, 194 s.

_____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 4. Sınıf), İstanbul 1341/1925, 128 s.*

_____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 5. Sınıf), İstanbul 1341/1925, 218+1 s.*

_____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 3.Sınıf), Marifet Matbaası, İstanbul 1926 (5. Tab), 80 s.*

_____, *Türkçe Kıraat-3* (İlk Mekteb Devre-i Mutavassıta 1.Sene), İstanbul 1339/1923 (2. Tab), İkdam Matbaası, 190+2 s.*

_____, *Türkçe Kıraat-4* (İlk Mekteb Devre-i Mutavassıta 2.Sene), İstanbul 1339/1923 (2. Tab), İkdam Matbaası, 136 s.*

_____, *Türkçe Sarf-ü Nahv Eski Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv* (Mekâtib-i Tâliyenin İlk Seneleriyle İdâdiyye ve Darülmualliminlere Mahsus 3 Kısım) Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1339/1923 (4.Tab), 424 s.

_____, *Türk Lisanı* (Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Cihan Biraderler Matbaası, İstanbul 1340/1924, 125 s.*

Ahmet Cevat Emre-Recaizade Mahmut Ekrem, *Talim-i Edebiyat* (Türkçe Sarf ve Nahiv: Eski Lisan-ı Osmanî Sarf ve Nahiv: Mekâtib-i Tâliyyenin İlk Seneleriyle İdadiyye ve Darülmuallimlere Mahsustur), 3. Kısım, İstanbul 1340/1924, 424 s.

_____, *Resimli Türkçe Sarf*, Orhaniye Matbaası, 1341/1925, 140 s.

Ahmet Cevat Emre, *Resimli Türkçe Sarf: Sarf-Nahiv-Kıraat-Ezber-İmlâ-Yazı*, Cihan Biraderler Matbaası, Cilt 4, 1339-1341/1923-1925, 160 s.

_____, *Yeni Elifba Kuran'ı okuyorum*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1342/1926, 32 s.

_____, *Resimli Türk Lisanı Türkçe Sarf- ü Nahv Gramer* (İlk Mekteb 2.Sene-5.Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926, 208 s.*

_____, *Usûl-i Savtiye Üzere Altın Elifba: Bütün İlk Mekteblere Mahsusdur*, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926, 80 s.

_____, *Türkçe Sarf-ü Nahv* (Türkçe gramer-3. Sene-Birinci Kısım)- 6. Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926, 296 s.*

_____, *Türkçe Sarf-ü Nahv* (Türkçe gramer-4. Sene- İkinci Kısım)-7. Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926, 336 s.*

_____, *Resimli Türk Lisanı Türkçe Sarf- ü Nahv Gramer* (İlk Mekteb 1.Sene)- 4.Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926-1927 (2. Baskı), 87 s.*

_____, *Resimli Türk Lisanı: Sarf-ü Nahv Gramer* (İlk Mekteb 2.Sene: 4-5. Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926-1927, 85+2 s.

_____, *Cümle Usulüyle İlk Okuma Kitabı- Elifba*, Devlet Matbaası 1927, 90 s.

_____, *Muhtaç Olduğumuz Lisan İnkılabı Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, Marifet Matbaası, İstanbul 1928, 182+2 s.

_____, *Lisan İnkılâbı*, Marifet Matbaası, İstanbul 1928, 182+2 s.

_____, *Usul-u Savtiye Üzere Yeni Alfabe “Türkçe Okuyorum”*, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, 61+1 s.

_____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 1. Sınıf), Cilt 1, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, 196+2 s.*

_____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 2. Sınıf), Cilt 2, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, 360 s.*

_____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 3. Sınıf), Cilt 3, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, 455 s.*

_____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep İkinci Sınıf, Birinci Sömestr), Orhaniye Matbaası, Cilt 2, İstanbul 1928, 360 s.

_____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep, İkinci Sınıf, İkinci Sömestr), Orhaniye Matbaası, Cilt 3, İstanbul 1928, 455 s.

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 3. Sınıf), Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1928, 136 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 4. Sınıf–Yeni Muaddel Tabı), Marifet Matbaası, İstanbul 1928, 216 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (Sınıf 4), Kitaphane-i Hilmi, İstanbul 1928, 192 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (Sınıf 5), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928, 190 s.*

_____, *Altın (Altun) Alfabe*, Selamet Matbaası, İstanbul 1928, 88 s.

_____, *İnkılâb-ı Hakiki Metin Ahlâk İle Olur*, Kader Matbaası, İstanbul 1928, 51+1 s.*

_____, *Muhtaç Olduğumuz Lisan İnkılâbı Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, Marifet Matbaası, İstanbul 1928, 182 s.*

_____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer*, İstanbul 1928, 95 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (3. Sınıf), Ebüzziya Matbaası, İstanbul 1928, 136 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 1. Sınıf), Marifet Matbaası, İstanbul 1929, 96 s.*

_____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 2. Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1929, 142 s.*

_____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer*, (İlk Mektep 4.Sınıf), Maarifet Matbaası, İstanbul 1929, 54 s.

_____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer* (İlk Mektep 3. Sınıf), Sanayii Nefise Matbaası, İstanbul 1931, 68 s.*

_____, *Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layıha*, Cilt 1, Devlet Matbaası, İstanbul 1931, 504 s.

_____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 2), Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1932, 194 s.*

_____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 3), İstanbul 1932*.

_____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 4), İstanbul 1932, 190 s.*

_____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 5), İstanbul 1932, 494 s.*

_____, *Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır*, Marifet Matbaası, İstanbul 1933, 71 s.

_____, *Türkçede Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket*, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Gramer Kolu, Devlet Matbaası, İstanbul 1933, 42 s.

_____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer (5.Sınıf)*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1934, 128 s.

_____, *Ekler Lügatçesi: Söz Üretme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1934, 80 s.

_____, *Dil Bilgisi: Yeni Türkçe Gramer (Orta Mektep Sınıf: 1)*, İstanbul 1934, 190 s.*

_____, *Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, 64 s.

_____, *Dil Yazıları: Türkçenin Etimolojisi İçin Metod Araştırmaları*, Devlet Matbaası, İstanbul 1934, 61 s.

_____, *Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi Üzerine Bir İrdel*, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, 120 s.

Ahmet Cevat, Kemal Tahir, Suat Derviş, *1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa*, Selâmet Basımevi (Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936, 31 s.

Ahmet Cevat Emre, Avni Mogol, Faik Bercmen, Fuat Sabit, Hüseyin Avni, H. Şehsuvar.. *Neler Hazırlıyorlar?*, Şirket-i Mürettebiye Matbaası (Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936, 93 s.

_____, *Son Dönemin Tanınmış Edip ve Şairleri Ahmed Haşim: Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1937, 96 s.

_____, *Son Dönemin Tanınmış Edip ve Şairleri Abdülhak Hamid: Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, Çığır Kitabevi, İstanbul 1937, 128 s.

_____, *Son Dönemin Tanınmış Edip ve Şairleri Nâzım Hikmet: Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, Çığır Kitabevi İstanbul 1937, 128 s.

_____, *Sur La Formation Du Langage*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1938, 142 s.

_____, *Nedim : Hayatı, Seçme Gazelleri, Şarkıları Ve Muhtelif Parçaları*, Ülkü Basımevi, İstanbul 1938, 64 s.

_____, *Eski Türk Yazısının Menşei*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1938, 54 s.

_____, *Sur L'origine De L'alphabet Viex-Turc: Dit Alphabet Runique De Sibérie*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1938, 47 s.

_____, *Gramerimiz İçin*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1941, 96 s.

_____, *Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1941, 8 s.

_____, *Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı* (Ayrıbasım), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1941.

_____, *Ondördüncü Asır Betikleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1942, 156 s.

_____, *Türkçenin Yapılışı: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1942, 111 s.

_____, *Türkçede İsim Temelleri: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1943, 207 s.

_____, *Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gramer Denemesi*, Türk Dil Kurumu, Cumhuriyet Matbaası, Ankara 1945, 615 s.

_____, *Osmanlı Edebiyatına Hazırlık Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Üçler Basımevi 1947, 160 s.

_____, *Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1949, 463 s.

_____, *Memoire : Sur Les Relations Genealogiques Des Langues Turques Et Indo-Europeennes*, İstanbul 1951, 48 s.

_____, *Mémoire : Sur Les Relations Généalogiques Des Langues Turques Et Indo-Européennes Préparé Pour Être Communiqué Au Congrès Des Orientalistes (Septembre 1951)*, İstanbul 1951, 48 s.

Ahmet Cevat Emre-Refik Halid Karay, *Lise Gramerleri Ne Halde?*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1952, 16 s.

Ahmet Cevat Emre, *Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*, Ekin Basımevi, İstanbul 1956, 103 s.

_____, *Le Problème De La Parenté Des Langues Turques Et Indo-Européennes*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1960, 31 s.

_____, *İki Neslin Tarihi, Mustafa Kemal Neler Yaptı?*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1960, 375 s.

_____, *Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2004, 106 s.

_____, *Türkçe Sarf ve Nahiv Lisân-ı Osmân-i Sarf ve Nahiv*, Haz. Gülден Sağol, Erdal Şahin, Nurgül Yıldız, Türk Dil Kurumu, Ankara 2004, 556 s.

2.5.Makale Çalışmaları

Ahmet Cevat Emre, “Bahtiyari-Bir İnsan Nasıl Bahtiyar Olabilir?”, *Mektep*, Yıl: 4, Sayı: 20,8 Şubat 1896 (26 Kanun-i sani 1311-Rumi), s. 307-308.

_____, “Fransızcadan Hikâye: Bir Siyah Tavuğun Esrarı ve Bir Fenalığın Neticesi”, *Mektepli Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 16, 16 Ekim 1913/3 Teşrinevvel 1329, s. 264.

_____, “Ortaklık 1”, *Talebe Defteri*, Sayı: 9, 1 Eylül 1329/25 Eylül 1913, s. 131-132, “Ortaklık 2”, *Talebe Defteri*, Sayı: 10, 26 Eylül 1329/9 Ekim 1913, s. 147-149. “Ortaklık 3”, *Talebe Defteri*, Sayı: 11, 10 Teşrinevvel 1329, s. 167-169. “Ortaklık 4”, *Talebe Defteri*, Sayı: 12, 24 Teşrinevvel 1329/6 Kasım 1913, s. 179-181, “Ortaklık 5”, *Talebe Defteri*, Sayı: 13, 7 Teşrinsani 1329/20 Kasım 1913, s. 195-196. “Ortaklık 6”, *Talebe Defteri*, Sayı: 14, 21 Teşrinsani 1329/4 Aralık 1913, s. 218-219.

_____, “Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik- Keşşafılar Türküsü”, *Talebe Defteri*, Sayı: 10, 26 Eylül 1329/1913, s. 149-151.

_____, “Deniz”, *Talebe Defteri*, Sayı: 11, 10 Teşrinevvel 1329/23 Ekim 1913, s. 167.

_____, “Dağlar Çocuğu – Tabii Keşşaf 3”, *Talebe Defteri*, Sayı: 14, 21 Teşrin-i Sani 1329/1 Ocak 1914, s. 216-217.

_____, “Esaretten Dönüş”, *Talebe Defteri*, Sayı: 16, 19 Kanunuevvel 1329/1 Ocak 1914, s. 243-246.

_____, “İzinsiz Cezası”, *Talebe Defteri*, Sayı: 19, 30 Kanunisani 1329/12 Şubat 1914, s. 305-306.

_____, “Vatan ve İnsaniyet”, *Talebe Defteri*, Sayı: 21, 27 Şubat 1329/12 Mart 1914, s. 337-338.

_____, “Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?”, *Talebe Defteri*, Sayı: 22, 13 Mart 1330/26 Mart 1914, s. 356-357.

_____, “Bir Mağlubiyetten İbret”, *Talebe Defteri*, *Donanma Nüsha-i Fevkaladesi*, 4 Mart 1330 /17 Mart 1914, s. 7-9.

Ahmet Cevat Emre, “Çocuklara Hikâye/Hikâyenin Tesir ve Ehemmiyeti 1”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 1, 28 Mart 1914/15 Mart 1330, s. 24-29.

_____, “Çocuklara Hikâye/ Enva-i Muhtelifesi 2”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt:1, Sayı:2, 14 Nisan 1914/1330, s. 51-57.

_____, “Çocuklara Hikâye/ Hikâyelerin Tarz-ı İntihabı 3”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt:1, Sayı:3, 28 Nisan 1914 (15 Nisan 1330), s. 99-107.

_____, “Mekteplerde Artırma Sandıkları”, *Talebe Defteri*, Sayı: 26, 8 Mayıs 1330/21 Mayıs 1914, s. 417-418.

_____, “İmtihan”, *Talebe Defteri*, Sayı: 27, 22 Mayıs 1330/4 Haziran 1914, s. 433-434.

_____, “Yine İntikam”, *Talebe Defteri*, Sayı: 30, 3 Temmuz 1330/16 Temmuz 1914, s. 481-482.

Ahmet Cevat-Mehmet Zeki , “Sahife-i Tenkid: İktisatta İnkılap”, *İçtihad*, Yıl: 5, Sayı: 112, 9 Temmuz 1914/ 26 Haziran 1330, s. 230-23.

_____, “Fikret İçin (Tevfik Fikret Hakkında), *Muallim Mecmuası*, Cilt: 2, Sayı: 14, 28 Temmuz 1916 (15 Temmuz 1332), s. 471-472;

_____, “Çocuklara Hikâye/ Tarz-ı Tahkiye 4”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 4, 14 Mayıs 1917 (1 Mayıs 1330), s. 154-166.

_____, “İmlamızın Tarihi Sayfaları”, *Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 2, 31 Mart 1917/1333, s. 53-72.

Ahmet Cevat-Elen Key, “Tahlil-i Asar: Çocuk Asrı”, *Terbiye Mecmuası*, Yıl: 1, Sayı:1, 30 Kasım 1917/1333, s. 67-94.

_____, “İktisat: Kooperatif Şirketler I”, *Türk Yurdu Cemiyeti*, Cilt: 12, Sayı: 12, İstanbul 2 Ağustos 1333/1917, s. 3521-3526.

_____, “Oğlumla Musahabelerimiz: Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?”, *Talebe Defteri*, Sayı: 33, 19 Kanun-i Sani 1332/1 Şubat 1917, s. 533.

_____, “Mustafa Dayı ile Karısı”, *Talebe Defteri*, Sayı: 51-52, 2 Mayıs 1334/1918, s. 847-849,

_____, “Lisan Meselesi: Lisanların Eşsizliği”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 38, İstanbul 04 Nisan 1918, s. 226-228.

_____, “Lisaniyyat: Lisan Nasıl Değişir?”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 40, İstanbul 18 Nisan 1918, s. 273-274.

_____, “Lisaniyyat: Şiveler, Lehçeler”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 44, İstanbul 16 Mayıs 1918, s. 347-348.

_____, “Lisaniyyat: Lafz ile Mana”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 45, İstanbul 23 Mayıs 1918, s. 375-376.

_____, “Türkçe ile Hindu-Avrupai ve Sami Lisanlarda Kelimenin Tahlili”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 48, İstanbul 13 Haziran 1918, s. 433-435

_____, “Lisaniyyat: Lisanımızda Teksir”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 52, İstanbul 13 Temmuz 1918, s. 507-508.

_____, “Lisaniyyat: İmlamızın Islahı I”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 3, Sayı: 56, İstanbul 8 Ağustos 1918, s. 73-75.

_____, “Lisaniyyat: İmlamızın Islahı II”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 3, Sayı: 61, İstanbul 12 Eylül 1918, s. 176-178.

_____, “Lisaniyyat: İmlamızın Islahı- Klişe Devri III”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 3, Sayı: 62, İstanbul 26 Eylül 1918, s. 195-197.

_____, “Lisaniyyat: İmlamızın Islahı IV-İki Sistem Arasındaki Boşluk ve Fetha-i Hafifeler”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 3, Sayı: 63, İstanbul 3 Teşrinievvel 1918, s. 206-208.

_____, “Kooperatif Şirketler II”, *Türk Yurdu Cemiyeti*, Cilt: 14, Sayı: 11, İstanbul, 15 Ağustos 1334/1918, s. 351-355.

Ahmet Cevat Emre, “Musul ve Petrol Meselesi ve Siyaset-i Cihan Üzerindeki Tesir-i Azimi”, *Servet-i Fünun*, Cilt: 57, Sayı: 1483, 15 Ocak 1924/ 1340, s. 134-135, 137.

Ahmet Cevat Emre, “Musul ve Petrol Meselesi-2 Petrol En Büyük Emperyalizm Amili”, *Servet-i Fünun*, Cilt: 57, Sayı: 1488, 19 Şubat 1924/ 1340, s. 219, 222-223.

_____, “Kitabiyat: Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı”, *Terbiye Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 1, 31 Ocak 1927, s. 89-90.

_____, “Fonetik İmlaya Tevcih Edilen İtirazlar”, *Hayat Mecmuası*, Cilt: 4, Sayı: 95, Ankara 20 Eylül 1928, s. 327-328.

_____, “Niçin “q” yi Almadınız?”, *Hayat Mecmuası*, Cilt: 4, Sayı: 96, Ankara 27 Eylül 1928, s. 346-347.

_____, “Kültür ve Mektep”, *Terbiye*, Sayı: 20, Kanunuevvel 1929, s. 235-239.

_____, “Orta Mektepte Türkçe Dersleri”, *Terbiye*, Sayı: 28, Teşrinievvel 1930, s. 108-118.

_____, “Türkçe Dersleri I”, *Terbiye*, Sayı: 28, Teşrinievvel 1930, s. 65-87.

_____, “Türkçe Dersleri II”, *Terbiye*, Sayı: 29, Teşrinisani 1930, s. 180-192.

_____, “Türkçe Dersleri III”, *Terbiye*, Sayı: 30, Kanunuevvel 1930, s. 230-251.

_____, “Türkçe Dersleri IV”, *Terbiye*, Sayı: 31, Kanunusani 1932, s. 304-322.

_____, “Bir Tenkide Cevap-Dilbilikte Bilgisi Kıt Bir Yunanlı Dilbilikçi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 123-126.

_____, “Samih Rifat’ın Dilbiliğinde Mevki ve Nazariyesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 13-18.

_____, “Derleme Fişlerinden Neler Alıyoruz?”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara Teşrinievvel 1933, s. 73-80.

_____, “A La Société Pour l’Etude De La Langue Turque L’activité Du Comité Central Pendant L’été Dernier”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara Teşrinievvel 1933, s. 83-96.

_____, “Kemalist Türkiye’de Yazı ve Dil Hareketleri: Alfabe İnkılabı”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 2-19.

_____, “İki Kelimenin Karşılıkları”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 25-39.

_____, “Açık Bölüm: Dil Tetkikleri İlerledikçe Önümüze Çıkan Yeni Meseleler, Lehçelerin ve Dillerin Sarmaşıklığı Etimologiden Alabileceğimiz Kazançlar, Dilin Gizlileri, Düzeltilecek Yanlış Nazariyelerden Türkçede Köklerin Değişmezliği Efsanesi, Misallerin Fonetik Tahlili, Köklerin Değişikliğine Dair I-II-III, Tasriflik Nedir?, Türkçede Flexion, Kök

Değişirliğinin Manası ve Büyük Ehemmiyeti-Dillerin Zuhur ve İnkişafı, Yabancı Sözler; Bir Kaynaklı Sözler I-II, Bir Dilin Fonetğinde Türelî Değişmeler-Serpme Değişmeler, Fonetik Bağlar-Türkçe İle Hint- Avrupa Dilleri Arasında, Nisbet “Ye” sinin Ne İdiği, Yeni Nispet Şekilleri”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı:5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 40-96.

_____, “Dil Değişimi Yanlış Anlaşılmamalıdır”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 10, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ekim İstanbul 1934, s. 34-38.

_____, “Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 11, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Haziran İstanbul 1935, s. 2-120.

_____, “Essai Sur La Formation Du Langage”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 21-22, Türk Dil Kurumu, İstanbul Şubat 1937, s. 106-197.

_____, “Etude Sur Les Mots “Oval, Ovul, Ovar, Ovar..”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s. 178-184.

_____, “Une Etude Sur Les Mots “Art”, “Artiste”, Et “ Artistique”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s. 172-177.

_____, “Essai Sur La Formation Du Langage II Addenda”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 29-30, İstanbul Haziran 1938, s. 113-160.

_____, “Eski Türk Yazısı Orijini”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 31-32, İstanbul Ekim 1938, s. 60-114.

_____, “Ölmez Şefin İdealist Nasyonalizmi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 33 (Millî Yas Sayısı), İstanbul Aralık 1938, s. 84-85.

_____, “Türkçe Hint Avrupa Dilleriyle Akraba Mıdır?”, *Varlık*, Cilt: 7, Sayı: 137, 1939, s. 62-165.

_____, “Tarihî Gramerimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiğillerin Kip (Sıyga) ve Zamanları”, *Türk Dili Belleten*, Cilt: 2, Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 3-22.

_____, “Dilbilim Araştırmalarının Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Türk Dili Belleten*, Sayı:1-2, Ankara Ocak 1940, s. 23-36.

_____, “Tarihî Gramerimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiğillerin Kip(Sıyga) ve Zamanları”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 3-22.

_____, “Dilbilim Araştırmalarının Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 23-36.

_____, “Dillerin Sınıflanma Sistemleri”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 37-46.

_____, “Hint-Avrupa Dillerinin Kök Teorileri Üzerine Yeni Bir Kitap”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 60-62.

_____, “Ondördüncü Asır Yazıtlarından Numuneler: Kısası Enbiya’dan”, *Türk Dili- Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s.97-144.

_____, “Etimolojik Lûgatimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaşmal Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 1-2*, Ankara Ocak 1940, s. 145-176.

_____, “Karşılaştırma Metodiyle Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Türk Dili Belleten, Seri: 2, Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 12-29.

_____, “Etude Comparative Sur Les Pronoms Personnels”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 102-118.

_____, “Kelile ve Dimne’den”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 129-179,

_____, “Karşılaştırma Metodiyle Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Türkçede Çoğul(*) Belgisi-ler’in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Sontesrin 1940, s. 37-44.

_____, “Etude Comparative Sur L’etymologie De La Desinence Du Pluriel –ler En Turc”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Sontesrin 1940, s. 97-105.

_____, “Ondördüncü Asır Yazmalarından Nümuneler: Kabusname’den (*), *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Sontesrin 1940, s.121-152.

_____, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Sontesrin 1940, s.153-168 (49-64).

_____, “Onbirinci Asırda Türk Diyelekleri”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 9-10*, Eylül 1941, s. 12-20,

_____, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 9-10, Eylül 1941, s. 161-176 (81-96).

_____, Dilimizi Özleştirmek Davası”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 11-12, Ankara İlkânun 1941, s. 103-108;

_____, “Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 57-65.

_____, “İyi Tercüme Kötü Tercüme 1”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 66-77.

_____, “İyi Tercüme Kötü Tercüme 2”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 77-91.

_____, “Homeros Eposları ve Dede Korkut Oğuzlamaları”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2, Sayı: 13-15, Ankara Mayıs 1942, s. 92.

_____, “Homeros'ta Kadın Portreleri I-Hankızı Navsikaa”, *Varlık*, Cilt: 13, Sayı: 217, 1942, s. 2-8.

_____, “Klasik Tercüme Dili Nasıl Olmalı ve Bizde Ne Haldedir”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 211, 1942, s. 434-441.

_____, “Türkçe ile Homerik Grekçe Arasında Dilbilimsel İlgiler”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 212, 1942, s. 458-460.

_____, “Yüksek Kültür Dilimize Doğru”, Çeviren: A. Karahan, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 213, 1942, s. 482-486.

_____, “Klâsik Tercümeler İçin Tenkit Ölçüleri”, *Varlık*, Cilt: 13, Sayı: 220, 1942, s. 81-86.

_____, “Ondördüncü Asır El Yazmaları”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 210, 1942, s. 409-414.

_____, “Homeros Eposları ve Dedekorkut Oğuzlamaları”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 208, 1942, s. 361-366.

_____, “Homeros Eposları ve Dedekorkut Oğuzlamaları 2”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 209, 1942, s. 385-390.

_____, “İyi Tercüme Kötü Tercüme 1”, *Varlık*, Cilt: 12, Sayı: 206, 1942, s. 313-319.

_____, "İyi Tercüme Kötü Tercüme 2", *Varlık, Cilt: 12, Sayı: 207*, 1942, s. 337-345.

_____, "Klasik Türkçeye Doğru", *Varlık, Cilt: 12, Sayı: 214*, 1942, s. 506-511.

_____, "İslâm Kültürünün ve Fars Betiklerinin Türkçeye Tesirleri", *Türk Dili-Belleten, Sayı: 1-3*, 1943, s. 19-29.

_____, "Eski Türk Yazısının Menşei", *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 18-20*, Ankara İlkânun 1943, s. 78-81.

_____, "İslam Kültürünün ve Fars Betiklerinin Türkçeye Tesirleri", *Türk Dili-Belleten, Seri: 3, Sayı: 1-3*, Ankara Haziran 1945, s. 19-29.

_____, "Eski Türk Koşuğu ve Ses Düzeni", *Türk Dili-Belleten, Seri: 3, Sayı: 4-5*, Ankara Kasım 1945, s. 338-341.

_____, "Türkçede Bulanık e (é) Fonemi", *Türk Dili-Belleten, Seri: 3 Sayı: 6-7*, İstanbul Mart 1946, s. 487-497.

_____, "Türkçede Bulanık e (é) Fonem", *Türk Dili Belleten, Sayı: 6-7*, 1946, s. 487-497.

_____, "Yakutçada Görülen Fonetik Değişimler", *Türk Dili-Belleten, Seri: 3, Sayı: 8-9*, İstanbul Nisan-Aralık 1946, s. 1-12.

_____, "Türkçede Uzun Vokaller (Ünsüller)", *Türk Dili-Belleten, Seri: 3, Sayı: 10-11*, İstanbul Ocak-Aralık 1947, s. 1-5.

_____, "Kitâbı Dede Korkut'un Yeni Yazması", *Türk Dili Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 13*, Ekim 1952, s. 3-4.^{365**}

_____, "Türkolojiye Ait Araştırmalar", *Türk Dili Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 18*, 1 Mart 1953, s. 340-341. **

_____, "Patrik Gennadios'un İtikatnamesi", *Türk Dili Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 20*, 1 Mayıs 1953, s. 535-537. **

_____, "İgor Destanında Türkçe Kelimeler", *Türk Dili Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 22*, 1 Temmuz 1953, s. 664-665. **

_____, "Türkoloji Haberleri", *Türk Dili Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 26*, 1 Kasım 1953, s. 98-99. **

---

³⁶⁵ " ** " işaretli eserlerin künyesine Belkıs Gürsoy, *Türk Dili Dergisi Üzerine İnceleme (1950-1955)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s.170-171 'den ulaşılmıştır.

_____, “Altun Ordu Tarihine Ait Notlar”, *Türk Dili Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 27*, 1 Aralık 1953, s. 119-122. **

_____, “Türkçede Cümle: I. Ünlemden Cümleye”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Cilt: 2*, Ankara 1954, s. 105-180.

_____, “Dünya Dillerinin Mahut Tasnifi”, *Türk Dili Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 40*, 1 Ocak 1955, s. 212-214. **

_____, “Kimek ve İmek Boy Adları Hakkında”, *Türk Dili Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 45*, 1 Haziran 1955, s. 541-543. **

_____, “Karma Diller Üzerine”, *Türk Dili Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 48*, 1 Eylül 1955, s. 716- 718. **

_____, “Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Cilt: 3*, Ankara 1955, s. 23-58.

_____, “Gramerin Rolü”, *Varlık, Cilt: 25, Sayı: 468*, 1957, s. 4

_____, “İktisatta İnkılâp”, Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 27*, 1965, s. 30-33.

_____, “İktisatta İnkılâp 2”, Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 28*, 1965, s. 15-18.

_____, “İktisatta İnkılâp 3”, Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 29*, 1965, s. 7-11.

_____, “İktisatta İnkılâp 4”, Sadeleştiren: Mustafa Cura, *Kooperatifçinin Sesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 30*, 1965, s. 17-20.

_____, “Maişet Derdine Karşı Kooperatifler Çaresi”, (Derleyen: Cemal Bora), *Karınca, Cilt: 43, Sayı: 474*, 1976, s. 18-20.

_____, “İktisatta İnkılâp İstihlak Teavün Şirketleri”, *Karınca, Cilt: 44, Sayı: 96*, Yıl: 1, s. 13-15.

_____, “En Eski Türk Yazısı”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 9-10*, 1985, s. 4-10.

2.6. Çıkardığı Gazete ve Dergiler

Hatıra Gazetesi: Ahmet Cevat Bey ve arkadaşları tarafından Trablusgarp'ta sürgündeyken çıkarılmıştır. İlk sayısı 1 Mart 1898'de yayımlanan gazete, haftalık dört sayfa olarak çıkmıştır. Baskı işini ise Baron Münip gerçekleştirmiştir. Yazar kadrosunda Yusuf Akçura, Ali Fahri Ağababa, Ali Tevfik, Saffet Tevfik ve Hasan Safi vardır. Her sayıdan ikişer tane Romanya'ya kaçan İbrahim Temo'ya gönderilmiştir. Gazetede Fransız inkılabı, Kebir tarihi, Tedmür Harabeleri, şeref kurbanları konulu yazılar yazılmıştır.³⁶⁶

Siper-i Saika ve Siper-i Saika-i Hürriyet Gazeteleri: Ahmet Cevat Bey, Şura-yı Ümmet'te çalışırken Volkan ve Serbesti gazetelerine tepki olarak toplumsal sorunlara değindiği Siper-i Saika gazetesini çıkarmıştır. Şurayı Ümmet gazetesi kapatılınca Siper-i Saika gazetesi Hürriyet gazetesi ile birleştirilmiş ve Siper-i Saika-i Hürriyet gazetesi adını almıştır. Gazetenin yayın ömrü maddi ve idari sorunlardan dolayı dört ay sürmüştür.³⁶⁷

Muhit Dergisi: İlk sayısı 1 Kasım 1928'de çıkan Muhit, önceleri bir magazin dergisi niteliğinde iken kısa sürede bir fikir dergisi haline gelmiştir. 1929-1933 yılları arasında Türkiye'nin gündeminde yer alan Kemalizm, demokrasi, çok partili hayat, devletçilik ve sınıfların kaynaşması gibi tartışmalara yer vermiştir. Aylık bir mecmua olarak çıkan bu gazetenin ilk sayısı Osmanlıca çıkarılmış, ikinci sayıdan itibaren ise eski ve yeni harflerle oluşturulmuştur. Üçüncü sayıdan itibaren tümüyle latin alfabesi ile yayımlanmıştır. Derginin çıkarıldığı dönem, yeni harflere geçişte toplumu alıştırma görevini üstlenmiştir. “Resimli Aylık Aile Mecmuası” olarak çıkan derginin çıkış amacı ilk sayısında “Muhit Niçin İntişar Ediyor?” olarak yayınlanmıştır.³⁶⁸ Muhit'te Büyük Gaziye Dair, Büyük Türk İnkılabına Dair, Lisan bahisleri, İktisadi yazılar başlıkları dışında aile, kadın, çocuk, hikâye, şiir, müzik, sinema, tiyatro ve spor ile ilgili bölümlere yer verilmiştir. Muhit'te Ahmet Cevat Bey dışında birçok tanınmış ismin de yazıları yer almıştır. Muhit, kadın haklarına da yer vermiş ve bu konudaki hassasiyeti nedeniyle Efzayiş Suat, Esma Zafir, Güzide Sabri, Mebrure Hurşit, Neyire Şevket, Şefika Muhsin ve diğer Türk kadınlarına yer verilmiştir. Dergi, Kemalizm kavramını ilk kez kullanmakla birlikte Kemalizm'in sistematize edilmesinde Türk devriminin ideolojisini oluşturmak ve sistematik hale getirmek görevini üstlenen dergilerden biri olmuştur. Ahmet Cevat Bey, Kemalizm'in komünizm ve faşizmden farklı bir ideoloji olduğunu kanıtlamak amacıyla toplumsal sınıflara karşı tutumu ve Kemalizm'in evrensel

---

³⁶⁶ Kandemir, *a.g.e.*, s.129.

³⁶⁷ Emre, *İki Neslin..*, s.145-147.

³⁶⁸ Ertan, “Ahmet Cevat..”, s.23.

niteliği olduğunu işaret etmiştir.³⁶⁹Yine Uğur Bahadır Bayraktar'a göre Muhit dergisinde sosyal Darwinizm ve pozitif öjenizm etkileri de görülmektedir.³⁷⁰

2.7. Tercüme Eserleri

Comtesse de Magalon, *Rehber-i Muâşeret: Avrupa Adab-ı Muâşeretî*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul 1328/1912, 128 s.

Alfred Martin, *Borçlar Kâmunu Nazariyeleri*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Adliyye Vekâleti İcmâ'iyyaât ve Müdevvenât-ı Kânûniyye Müdüriyyeti, Ankara 1927, 314 s.

Lewis Carroll, *Alis'in Sergüzeştleri, Acıyıp Seviyeleri Memleketinde*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Muhit Mecmuası, İstanbul 1932, 120 s.

Aiskhylos, *Agamemnon*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Türk Dil Kurumu, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara 1943, 165 s.

Homeros, *“İliada”*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Ekin Basımevi, İstanbul 1957, 355 s.

Anatole France, *Pinguinler Adası*, Çevire: Ahmet Cevat Emre, Ekin Basımevi, İstanbul 1958, 260 s.

Homeros, *“Odysseia”*, Çeviren: Ahmet Cevat Emre, Ekin Basımevi, İstanbul 1963, 343 s.

2.8.Kayıp Eserleri

İnternet taramaları ve araştırmalar sonucunda ulaşılamayan eseri Ahmet Cevat Emre'nin Moskova Hatıralarında sözü geçen *“L'histoire Des Monvements Revolutionnaires En Turquie”* adlı tezidir. Eser ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

2.9.Bastırdığı Eserler

Kemal Ahmet, *Ağlayan Nar ile Gülen Ayva*, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Bozkurt Matbaası İstanbul 1935, 16 s.

Nazım Hikmet Ran (Orhan Selim), *İt Ürür Kervan Yürür*, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Selamet Basımevi, İstanbul 1936, 47 s.

2.10. Ahmet Cevat Emre'ye Atıfta Bulunan Çalışmalar

---

³⁶⁹ Ertan, “Ahmet Cevat..”, s.24-25.

³⁷⁰ Uğur Bahadır Bayraktar, “(Social) Darwinism for Families”, *European Journal of Turkish Studies*, Sayı: 16, 10 December 2013, s.1.

Bu bölüme geçerken yapılan internet taramaları sonucunda Ahmet Cevat Emre'nin eserlerine atıf yapan çalışmalardan ulaşılabilir eserlere yer verilmiştir. Bu başlık altında yer alan çalışmalar kendisine yapılmış atıfların bir kısmıdır :

Kitaplar

Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, 259 s. ;

Yazar, eserinin III. bölümü 19.dipnot numarasında Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*” eserinin 223. Sayfasından yararlanmıştır.

Erden Akbulut, *Milli Azatlık Savaşı Anıları*, Türkiye ve Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı (TÜSTAV), İstanbul 2006, 136 s. ;

Yazar Erden Akbulut tarafından derlenen eserde Ahmet Cevat Emre'nin Tarih Dünyası dergisinde yer alan “*1920 Moskova'sında Türk Komünistler: Ahmet Cevat Emre*” (s.45-76)adlı hatıralarına yer vermiştir.

Fusun Üstel, *Makbul Vatandaşın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, 373 s. ;

Yazar, eserinde Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*”, “*Mektepte Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri*”, “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye ve İnsaniye*” ve “*Sıbyana Mahsus Vezâif-i Medeniye ve Ahlakiye, Terbiye-i Zatiye, Malumat-ı Ahlakiye, Vezâif-i Vataniye*” adlı eserlerinden yararlanmıştır.

Geoffrey Lewis, *The Turkish Language Reform a Catastrophic Success*, Oxford University Press, New York 1999, 203 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserinden yararlanmıştır.

George Sellers Harris, *The Origins Of Communism In Turkey*, Stanford University, Hoover Institution on War Revolution and Peace, California 1967, 248 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin Tarih Dünyası'nda yayımlanan “*1920 Moskova'sında Türk Komünistleri*” adlı hatıralarından yararlanmıştır.

Gökhan Çetinsaya, *Ottoman Administration of Irak 1890-1908*, London 2006, 256 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserinin 65 ve 67.sayfalarından yararlanmıştır.

Güliden Sağol, Erdal Şahin, Nurgül Yıldız, *Ahmet Cevat Emre, Türkçe Sarf Ve Nahiv Lisân-ı Osmânî Sarf ve Nahiv*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3 Ankara 2004, 554 s. ;

Yazarlar Ahmet Cevat Emre'nin "*Türkçe Sarf ve Nahiv Eski Lisân-ı Osmânî Sarf ve Nahiv*" eserini Osmanlıcadan günümüz Türkçesine kazandırmıştır. Çalışmada ayrıca Ahmet Cevat Emre'nin hayatı, ilmi hayatı ve eserlerinin bir kısmına bibliyografya şeklinde yer verilmiştir. Çalışmanın sonuna eserin orijinal metni eklenmiştir.

Lord Kinross, *Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çev. Ayhan Tezel, Cilt 2, İstanbul 1966, s.396. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserinden yararlanmıştır

Mustafa Çağatay Okutan, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2004, 385 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" ve "*Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi*" adlı eserlerinden yararlanmıştır.

Nurettin Hazar, *Kooperatifçilik Tarihi*, Ankara 1988, 616 s. ;

Yazar, çalışmasında "*Öteki Kooperatifçilerimiz*" başlığı altında Ahmet Cevat Emre ve Ahmet Cevat Hareketi başlığına yer vermiştir. Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin İstihlak (Tüketim) Kooperatifçiliği üzerine yaptığı çalışmalara Ahmet Cevat Hareketi adını vermiştir. Çalışma da Ahmet Cevat Emre'nin kooperatifçilikle ilgili çalışmalarına değinildikten sonra kendisine ait bir resmi ve hayatı ile ilgili(s.421-424) bilgiler verilmiştir.

Nurettin Hazar, *Kooperatifçilik Dersleri*, Ankara 1996, 282 s. ;

Yazar, bu çalışmasında *Kooperatifçilik Tarihi* adlı eserine nazaran daha kısa bilgiler vererek Öteki Kooperatifçilik başlığı altında "*Yazılı Eser Verenler*" alt başlığı ile Ahmet Cevat Emre ve Ahmet Cevat Hareketi ile ilgili kendisine ait bir başka resmi ve hayatı ile ilgili özet bilgilere(s.166-168) yer vermiştir.

Seçil Akgün, *Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924-1928)*, İstanbul 2011, 360 s. ;

Yazar, çalışmasının 46. Sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı çalışmasından yararlanmıştır.

Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010, 674 s. ;

Yazar, çalışmasında sayfa 215'te Ahmet Cevat Emre'nin *Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi* adlı eserinin 35.sayfasından özleştirmecilikle ilgili açıklamalardan alıntı yapmıştır.

Çalışmanın 235. Sayfasında Emre'nin *İki Neslin Tarihi* adlı eseri 339. Sayfasından alıntı yapılmıştır.

Sedat Balyemez, *Dil Bilgisi Üzerine Açıklamalar*, Pegem Akademi, Ankara 2016, 290 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin "*Dil Bilgisi*" adlı eserinden yararlanmıştır.

Sevgi Özel, *Türk Diline Emek Verenler Dizisi: Ahmet Cevat Emre*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015, 82 s. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin hayatı ve çalışmalarına yer vermiştir. Çalışmanın son kısmında Ahmet Cevat Emre'nin yazılarından örnekler verilmiştir.

Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, 340 s. ;

Yazar, çalışmasının 112. sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserinin 55. Sayfasından yararlanmıştır. Bu eser dışında kaynakçada Jön Türklerin Eserleri başlığı altında Emre'nin eseri "*Ahmet Cevat Emre, Zindan Hatıraları: Harbiyeden Taşkıslaya, Dersaadet, Ahmet Saki Matbaası, 1324.*" eseri yer almaktadır.

Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, 650 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" ile "*Muhit*" Dergisinde yer alan "*Büyük Gazi ve Sanat*" ve "*Millî Dil Şuuru Hamlesi*" adlı çalışmalarından alıntılar yapmıştır.

Yusuf Doğan Çetinkaya, *1908 Osmanlı Boykotu: Bir Toplumsal Hareketin Analizi*, İstanbul 2004, 447 s. ;

Yazar, çalışmasının 99.sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserinin 115. Sayfasından atıf yapmıştır.

Zafer Toprak, *Türkiye'de Millî İktisat, 1908-1918*, Yurt yayınları, Ankara 1982, 800 s. ;

Yazar, çalışmasının 213.sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin "*İktisatta İnkılâb: İstihlâk Teaviin Şirketleri*" (s.3-4) ve 221.sayfada 24.dipnotta "*İki Neslin Tarihi*" adlı yararlanmıştır. Ayrıca Ahmet Cevat Emre'nin 16 Mayıs 1917'de Sabah gazetesinde yayımlanmış "*İhtikâra Karşı: Teaviin- Kooperasyon*" yazısından yararlanmıştır. Yine 11 Mart 1918'de Vakıf gazetesinde yayımlanan "*Kooperatif Heyet-i İttihadiyyesi*" ile 2 Ağustos 1334 ve 15 Ağustos 1334 tarihli Türk yurdu dergisinde yer alan "*Kooperatif Şirketler*" adlı makalelerinden de yararlanmıştır.

Tez ve Makaleler

Abdullah Acehan, “Osmanlı Devleti’nin Sürgün Politikası Ve Sürgün Yerleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı:5*, 2008, s.12-29. ;

Yazar, sürgün politikalarından bahsettiği çalışmasının 23. sayfasında Şeref kurbanlarından Ahmet Cevat Emre’nin ismine yer vermekle birlikte 25. sayfada “İki Neslin Tarihi” eserine atıf yapmıştır.

Ahmet Bican Ercilasun, "Sadri Maksudi Arsal ve Türk Dili", *İstanbul Hukuk Mecmuası, Cilt:75*, Aralık 2017, s.167-180;

Yazar, çalışmasında dil reformu ile ilgili Sadri Maksudi ile Ahmet Cevat Emre arasında yaşanan anlaşmazlıklara değinmiştir(s.172-174). Çalışmada Ahmet Cevat Emre’nin “İki Neslin Tarihi” eserinden alıntılar yapılmıştır.

Alev Sınar, “Cumhuriyet’in İlk On Yılında Okutulan Türkçe Ders Kitapları”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:9, Sayı:9*, İstanbul 2013, s. 343-352. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin iki eserinde yararlanmıştır: “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat I”(s.348) ile sayfa “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk mekteplerin 5. Sınıflarına” (s.349) adlı eserlerinde atıf yapmıştır.

Alev Şeyda Uzun, Leyla Karahan, “Ahmet Cevat Emre’nin Okuma Yazma Becerisinin Geliştirilmesi Hakkındaki Görüşleri”, 2. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Sempozyumu Prof. Dr. M. Fuad Köprülü Anısına 17-18 Nisan 2017 Ankara*, s.355-363;

Yazarlar, Ahmet Cevat Emre’nin “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk Mektep-Birinci Sınıf”, “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk Mektep-İkinci Sınıf”, “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk Mektep-Üçüncü Sınıf”, “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk Mektep-Dördüncü Sınıf”, “Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat İlk Mektep-Beşinci Sınıf”, “Resimli Türk Dili Küçük Gramer İlk Mektep-Dördüncü Sınıf”, “Resimli Türk Dili Küçük Gramer İlk Mektep- Beşinci Yıl”, “Dilbilgisi (Yeni Türkçe Gramer) Orta Mektep-Birinci Yıl”, “Yeni Türkçe Gramer Orta Mektep-İkinci Sene”, “İki Neslin Tarihi” eserlerinden yararlanarak Emre’nin okuma yazma becerisi ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Yazarlar, Emre’nin yazma becerisini geliştirmek için öğrencilere verdiği tavsiyeler ile öğrencilerin öğrenme yeterliliğinden öğretmenin sorumlu olduğu ve sevdirek öğretmek gerekliliği çıkarımını kabul etmiştir.

Alev Şeyda Uzun, *Ahmet Cevat Emre'nin Türk Dili ve Türk Dili Eğitimi İle İlgili Görüşleri*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ağustos 2019, 357 s. ;

Yazar beş bölümden oluşan çalışmasının ikinci bölümünü kavramsal çerçeve başlığı altında Ahmet Cevat Emre'nin hayatı ve eserleri üzerine detaylandırmıştır. Dördüncü bölümden itibaren Türk Dili, Türk Dili Eğitimi ile ilgili görüşleri başlıklarını alt başlıklarla genişletmiş, beşinci bölümde; sonuç, tartışma ve önerilerle çalışmayı tamamlamıştır. Yazar, çalışmasında yararlandığı eserler şunlardır: “*Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat İlk Mektep(Dördüncü Sınıf)*”, “*Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat İlk Mektep(Beşinci Sınıf)*”, “*Altın Alfabe*”, “*Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat İlk Mektep(Birinci Sınıf)*”, “*Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat İlk Mektep(İkinci Sınıf)*”, “*Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat İlk Mektep(Üçüncü Sınıf)*”, “*İlk Ve Orta Mekteplerde Türkçe Dersleri*”, “*Resimli Türk Dili Küçük Gramer İlk Mektep(Dördüncü Sınıf)*”, “*Resimli Türk Dili Küçük Gramer (Üçüncü Sınıf)*”, “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Yeni Türkçe Gramer Orta Mektep (İkinci Sene)*”, “*Alfabenin Menşei: En Eski türk Yazısıdır*”, “*Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket*”, “*Dil Yazıları-Türkçenin Etimolojisi İçin Metot Araştırmaları*”, “*Türkçenin Hint-Avrupa Dili İle Mukayesesi*”, “*Ekler Lügatçesi I-Söz Türetme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket*”, “*Resimli Türk Dili Küçük Gramer İlk Mektep- (Beşinci Sene)*”, “*Dilbilgisi (Yeni Türkçe Gramer) Orta Mektep (Birinci Yıl)*”, “*Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi Üzerine Bir İrdel*”, “*Eski Türk Yazısının Menşei*”, “*Gramerimiz İçin*”, “*Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı*”, “*Ondördüncü Asır Betikleri*”, “*Türkçede İsim Temelleri*”, “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri (İlk Deneme): Fonetik*”, “*Dilbillgisi I*”, “*Dilbillgisi II*”, “*Türkçede Cümle: I Ünlemden Cümleye*”, “*Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi*”, “*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi Ve Tarih Tezi*”, “*İki Neslin Tarihi*”.

Alev Şeyda Uzun, “Ahmet Cevat Emre'nin Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri İle İlgili Görüşleri”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, Adana 2019, s. 35-60. ;

Yazar, makale çalışmasında Emre'nin şu eserlerine yer vermiştir: “*Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket-İkinci Kitap*”, “*Dil Yazıları-Türkçenin Etimolojisi İçin Metot Araştırmaları*”, “*Türkçenin Hint-Avrupa Dili İle Mukayesesi*”, “*Ekler Lügatçesi I-Söz Türetme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket*”, “*Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi Üzerine Bir İrdel*”, “*Türkçenin Yapılışı- Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*”, “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri (İlk Deneme): Fonetik*”, “*Dilbillgisi II*”, “*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi Ve Tarih Tezi*”, “*İki Neslin Tarihi*”.

Arzu Sema Ertane Baydar, "Kırım Tatar Türkçesinde Soru Yapma Yolları", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:24, Ocak 2007, s. 31-54. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserine atıf yapmıştır.

Arzu Sema Ertane Baydar, "Kırım Tatar Türkçesi Edebî Dilinde Fiil-Tamlayıcı İlişisine Dair", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı:40, 2010, s. 25-35. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserinden yararlanmıştır.

Arzu Sema Ertane Baydar&Turgut Baydar, "Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu Romanındaki Sıfat Tamlamalarının Derin Yapısı ve Öğretimi Üzerine", *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, Haziran 2004, s. 35-44. ;

Yazarlar, çalışmada Ahmet Cevat Emre'nin "*Türkçede Cümle*", "*Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi*" ve "*Türkçe Dilbilgisi*" eserinden yararlanmıştır.

Arzu Sema Ertane Baydar&Turgut Baydar, "Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu Romanındaki İsim Tamlamalarının Derin Yapısı ve Cümledeki Görevleri", *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, Aralık 2004, s. 27-37. ;

Yazarlar, çalışmada Ahmet Cevat Emre'nin "*Türkçede Cümle*" ve "*Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi*" eserinden yararlanmıştır.

Bayram Ceyhan, *Türk Dil Kurumu'nun Kuruluş Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, 96 s. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin 1935 yılında Türk Dili Dergisi'nde yayınlanan "Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi" adlı çalışmasına atıflar yapmıştır.

Belkıs Gürsoy, *Türk Dili Dergisi Üzerine İnceleme(1950-1955)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, 304 s. ;

Yazar, çalışmasında Türk Dili dergisinin 1-4. ciltlerine ait fihrist taramaları sırasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Dünya Dillerinin Mahut Tasnifi*", "*Kitâbı Dede Korkut'un Yeni Yazması*", "*Türkolojiye Ait Araştırmalar, Patrik Gennadios'un İtikatnamesi*", "*İgor Destanında Türkçe Kelimeler*", "*Türkoloji Haberleri*", "*Altun Ordu Tarihine Ait Notlar*", "*Kimek ve İmek Boy Adları Hakkında*", "*Karma Diller Üzerine*" (s.170-171) makale çalışmalarına yer vermiştir.

Bilal Uysal, “Türkçede İşteş Çatı ve İşteş Çatının Özellikleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, Cilt:7, Sayı:2, 2018, s. 806-836. ;

Yazar, çalışmada Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden yararlanmıştır.

Birol İpek, “Türkiye Türkçesinde Sözcük Türleriyle Yapılan Pekiştirme”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Cilt:32, Sayı:32, 2016, s. 145-156. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin 1945’te çıkardığı “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserine atıf yapmıştır.

Burhan Baran, "Yanıt İfade Eden Evet, Hayır ve Benzeri Sözcükler Üzerine", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, Cilt:6, Sayı:3, Eylül 2017, s. 1306-1315. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin 1954 Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten dergisinde çıkan “*Türkçede Cümle: I. Ünlemden Cümleye*” başlıklı çalışmasından yararlanmıştır.

Bülent Gökay, “The Turkish Independence War And Bolshevik Russia: Some New Aspects In The Light Of Soviet Documents”, *The Turkish Studies Association Bulletin*, Cilt:18, Sayı:2, 1994, s. 41-57. ;

Yazar, İngilizce dilinde yazdığı çalışmasının 52. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin Türk Dünyası dergisinde yer alan “920 Moskovası’nda Komünist Türkler: Ahmet Cevat Emre” hatıralarının 151. sayfasına atıf yapmıştır.

Caner Kerimoğlu, “Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile İlgili Kabuller Üzerine II (Cümle Öğeleri)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:20, İzmir 2007, s.119-129. ;

Yazar, çalışmasının 122. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin 1988’de Belleten dergisinde çıkan “*Türkçe’de Cümle*” adlı makalesine atıf yapmıştır.

Cansu Orhan, 1992, 2005, 2017 Ortaöğretim Eğitim Programlarında Şekil Bilgisinin Öğretimi ve Ders Kitaplarındaki Durumu, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak 2019, 108 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserine atıf yapmıştır Gülден Sağol vd. yazarlar tarafından hazırlanan “*Ahmet Cevat Emre’nin Türkçe Sarf ve Nahiv*” adlı eserinden (s. 29) alıntı yapılmıştır.

Celal Demir , "Türkçe Öğretiminde Zarf Tümleçleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:13, Mayıs 2003, s. 407. ;

Yazar, çalışmasının 409. ve 411.sayfalarında Ahmet Cevat Emre'nin "*Gramerin Kısa Bir Tenkidi*" ve "*Türk Dilbilgisi*" çalışmalarından alıntı yapmıştır.

Ece Çohadar, *Türkiye Türkçesinde Ki'li Birleşik Cümle Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Eylül 2008, 85 s. ;

Yazar, çalışmasının 26. ve 27. sayfalarında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserine atıfta bulunmuştur.

Ebru Davulcu, "Osmanlı Devleti'nde Genç Dimağları Basın Yolu İle Şekillendirmek: *Talebe Defteri* Dergisi ve Dergi Söyleminde Savaş ve Vatan Sevgisi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 37, Haziran 2016, s. 556. ;

Yazar, "*Talebe Defteri*" Dergisinde Ahmet Cevat Emre'nin "*Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?*", "*Vatan ve İnsaniyet*", "*Bir Mağlubiyetten İbret*", "*Okuyucularımıza*" çalışmalarına atıf yapmakla birlikte dergideki diğer makalelerinden de bahsetmiştir.

Emin Özdemir, "Türkçede Fiillerin Çekimlenişine Toplu Bir Bakış", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, Cilt:15, 1967, s. 177-203. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Ondördüncü Asır Betikleri*" ve "*Türk Dilbilgisi*" adlı çalışmalarından yararlanmıştır.

Emin Yıldızlı, Çetin Pekacar, "Güneş Dil Teorisinin Gelişim Süreci", *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*, Cilt:1, Niğde 26-28 Nisan 2017, s. 483-489. ;

Yazarlar, çalışmanın 486.sayfasında "*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*" adlı eserinin 48.sayfasına atıf yapmıştır.

Emine Temel, "Edebî Dil Unsurları Açısından Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt:59, Sayı:1, 2019, s. 159-191. ;

Yazar, çalışmasının 164. sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserinin 58. sayfasına atıf yapmıştır.

Emine Temel, "Lutfî Divanında Tekrar Grupları", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 26, Sayı: 1, Haziran 2016, s. 283-299. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserinden yararlanmıştır.

Enfal Doğan, “Türkiye Türkçesinde Cinsiyet Kategorisinin İzleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:17, Bahar 2011, s. 89-98. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin “*Türkçe’de İsim Temelleri*” adlı eserine (s.90-91) atıf yapmıştır.

Erdem Çanak, Ahmet Yeşil, “Harf İnkılabı Sonrası Adana’da Açılan Millet Mektepleri Ve Faaliyetleri (1928-1935)”, *Asia Minor Studies*, Cilt:3, Sayı:6, 2015, s. 42-68. ;

Yazarlar, çalışmanın 45.sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “İki Neslin Tarihi” adlı eserine (s.327-328) atıf yapmıştır.

Erdem Uçar, “Eski Türkçe +LI Eki Üzerine”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı:34, Yaz 2012, s.135-145. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin +lı eki ile ilgili görüşüne başvurmak amacıyla “*Türkçede İsim Temelleri*” ve “*Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*” başlıklı eserine sayfa 135’te atıf yapmıştır.

Erkan Hirik , “Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt:28, Sayı:2, Aralık 2018, s. 37-65. ;

Yazar, çalışmasının 46. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden yararlanmıştır.

Esin İleri Ecer, “Türkiye-Türkçesinde İsimden+ 1A-mAk eki ile Yapılan Fiillerin-Etimoloji Göz Önünde Tutularak-Anlam Bilimsel ve Cümle Bilimsel Araştırılması”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Cilt:58, Sayı:1, s. 41-152. ;

Yazar, çalışmasının Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden yararlanmıştır.

Esra Karabacak, “Başlangıçtan Cumhuriyet’e Kadar Gramer Kitaplarımız”, *Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim, Milletlerarası Kongresi Tebliğleri, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)*, İstanbul 2001, s. 629-635. ;

Yazar, Cumhuriyet dönemine kadar yayınlanmış gramer kitaplarını kronolojik sıra ile vermiştir. Çalışma da Ahmet Cevat Emre’nin dokuz kitabının künyesine yer verilmiştir(s.634-635): “*Çocuklara Sarf ve Nahv Dersleri-Türkçeyi Öğreniyorum*”, “*Lisan-ı Osmani-Sarf ve Nahv*”, “*Resimli Osmanlı Lisanı*”, “*Osmanlı Lisanı - Sarf ve Nahv(Mekatib-i İbtidaiyyenin 3. Sınıfına Mahsus)*”, “*Osmanlı Lisanı -Sarf ve Nahv(Mekatib-i Sultaniyenin Sınıf-ı İbtidaiyyesi*

ve *Umum-ı Mekatib-i İbtidaiyyenin 6. Sınıfları İçin*”, “*Resimli Osmanlı Lisanı -Smf ve Nahv*”, “*Anadolu Yavrusunun Kitabı*(3.Kitap, 4.Kitap, 5. Kitap) ”.

Fatih Doğru, “Seslenme Sözleri ve Genel Türkçe Sözlüklerdeki Görünümü”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:1*, 2014, s.135-150. ;

Yazar, çalışmasının 137.sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinin 553.sayfasından yararlanmıştır.

Fatih Tuğluoğlu, “II. Meşrutiyet Döneminde Milliyetçi Bir Çocuk Dergisi: Talebe Defteri (1913-1919)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:17, Sayı:30*, 2015-Bahar, s. 99-139. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin Talebe Defteri dergisinde yer alan “*Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik*”, “*Oğlumla Musahabelerimden*”, “*Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?*” ve “*Mekteblerde Artırma Sandıkları*” makalelerine atıf yapmıştır.

Fatma Berna Yıldırım, "Polyphemos ve Depegöz Hikâyelerinde Canlıların Tasnifi", *Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt:7, Sayı:1*, 2014, s.281-311. ;

Yazar, Homeros’un “*Odyseia*” adlı eserini çeviren Ahmet Cevat Emre’den alıntı yapmıştır.

Fatma Tunç Yaşar, “II. Meşrutiyet Döneminde Yurttaşlık, Ahlak ve Medenilik Eğitimi: Malumat-ı Medeniye Ders Kitapları”, *Osmanlı Araştırmaları, Cilt: 52, Sayı: 52*, 2018, s. 311-342. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin “*Aile Arasında Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri*”, “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye ve İnsaniye*” eserleri ile Comtesse De Magallon’dan çevirdiği “*Rehber-i Muaşeret: Avrupa Adab-ı Muaşeret*” eserlerine atıf yapmıştır. Yurttaşlık eğitimi ile ilgili ders kitaplarında bahsedilen çalışmada “*Aile Arasında Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri*” (s.319) ile “*Rehber-i Muaşeret: Avrupa Adab-ı Muaşeret*” (s.334) adlı eserlerin önsözünü yazan İbrahim Hilmi Bey’den alıntılar yapmıştır. “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye, Vataniye ve İnsaniye*” eserde ise Nezaket ve Adab-ı Muaşeret(s.335) başlıklı bölümün içinde geçen konulara yer vermiştir.

Fevzi Ersoy, "Çuvaş Türkçesinde İkili Biçimler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:28*, Aralık 2010, s. 31-45. ;

Yazar, çalışmasının 38. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı bir Araştırma*”eserinin 12. sayfasındaki Çuvaşça ile ilgili görüşlerinden yararlanmıştır.

Gökçe Ulus, *II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, 200 s. ;

Yazar, çalışmasında “*Talebe Defteri*” dergisinin sayılarını incelemiş ve dergide makaleleri bulunan yazarların çalışmaların içeriğine yer vermiştir. Derginin bütün sayılarına ve tarihlerine ulaşılabilmesi için çizelge oluşturmuştur. Çalışmada, Ahmet Cevat Bey’in dergide bulunan makalelerinin içerikleri incelenerek atıf yapılmıştır.

Halil İbrahim Ertürk, “Müeyyessiretü’l-ulûm Üzerine Bir İnceleme ve Değerlendirme Çalışması”, *Elektronik Turkish Studies*, Cilt:10, Sayı:8, Ankara İlkbahar 2015, s. 1059-1086. ;

Yazar, çalışmasının 1062. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri/Birinci Kitap (Fonetik)*” adlı eserinden Müeyyessiretü’l-Ulûm’un Sesbilgisi Konularına Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi başlığı altında alıntı yapmıştır.

Hasan Ali Cengiz, “Halepa Fermanı Ve Sonrası Girit’te Yapılan Düzenlemeler”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:16, Trakya 2018, s. 74-89. ;

Yazar, çalışmasının 82. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı çalışmasının 17. sayfasına atıf yapmıştır.

Hasan Soyupek, *İkinci Meşrutiyetten Günümüze Türkiye’de Arapça Öğretimi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış (Doktora Tezi), Isparta 2004, 477 s. ;

Yazar, çalışmasının 82. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “*İki Neslin Tarihi*” (s.130) çalışmasına atıf yapmıştır. Çalışma da ayrıca Ahmet Cevat Emre’nin “*Lisan-ı Arabi*” adlı eserinin Sarf ve Nahv kısmı(s.39) hakkında bilgiler verilmiştir.

Hasan Taner Kerimoğlu, "Balkan Savaşları’nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt:29, Sayı: 2, Aralık 2014, s. 539-561. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin Balkan Savaşları sırasında Müslüman halka mezalim yaptığını duyurmak amacıyla oluşturduğu Neşr-i Vesaik Cemiyeti ve faaliyetleri hakkında geniş bilgiler kaleme almıştır. Emre’nin raporlarını içeren “*Les Atrocités Des Coalisés Balkaniques, No 1*”, “*Les Atrocités Des Coalisés Balkaniques, No 2*”, “*Les Atrocités Des Coalisés Balkaniques, No 3*”, “*Les Atrocités Des Bulgares En Thrace, No 4*”, “*Par Le Comité de La Défense Nationale, Constantinople, 1913*” adlı broşürlere yer vermiştir. Cemiyetin yurt içine yönelik yayını olarak Ahmet Cevat Emre’nin kaleme aldığı “*Kırmızı Siyah Kitap 1327 Fecayii*” adlı eserden bahsedilirken “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserine de atıf yapmıştır.

Hatice Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretim Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), İstanbul 2019, 298 s. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Yeni Elifbâ: Kur'an-ı Okuyorum(1328)*", "*Usûl-i Savtiyye Üzere Altun Elifbâ(1332)*", "*Yeni Elifbâ: Kur'an-ı Okuyorum(1342)*", "*Mûlahhas Yeni Elifbâ Okuyorum*", "*Usûl-i Savtiyye Üzere Yeni Elifbâ(1332)*" adlı eserlerine atıf yapılmıştır.

Havva Hâle Sert, *Dil Devrimi'nin Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Şiir ve Çeviri Bağlamında Türk Edebiyatı'na Etkisi (1932-1950)*, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi (Doktora Tezi), Ankara Mart 2016, 270 s. ;

Yazar, Emre'nin Homeros'tan çevirdiği "*Odüsseia*" adlı eserini dönemin özellikleri, dili ve çevirisi ekseninde incelemesini yaparken kitabın ilk kırkbeş sayfası ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu bağlamda Ahmet Cevat Emre'den alıntılar yapmıştır. Yine Suat Sinanoğlu'nun Tercüme dergisi 10. sayısında "*Ahmet Cevat Emre'nin Odyssesia Tercümesi Hakkında*" eleştiri niteliğindeki çalışmasından da örnekler vermiştir.(s.160-162)

Havva Yılmaz Nurcan, *Terbiye Dergisi ve Eğitimde Yeniden Yapılanma Süreci*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, 130 s. ;

Yazar, çalışmasını Terbiye dergisi ekseninde incelemiştir. Çalışmada Ahmet Cevat Emre'nin Terbiye dergisinde yer alan beş makalesi hakkında açıklamalarda bulunulmuş ve atıf yapılmıştır: "*Orta Mektepte Türkçe Dersleri*", "*Türkçe Dersleri I*", "*Türkçe Dersleri II*", "*Türkçe Dersleri III*" ve "*Türkçe Dersleri IV*".

Hülya Sav Aksungur, *1923-1973 Yılları Arasında Yayınlanan Türkçe Eğitimi İle İlgili Yazılar Üzerinde Bir Araştırma*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Haziran 2009 Denizli, 850 s. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin Terbiye Dergisinde yer alan "*Orta Mekteplerde Türkçe Dersleri*" ve "*Türkçe Dersleri*" makalelerinden yararlanmıştır.

Hülya Aydın, "Yûsuf u Zeliâh"da Rivâyet Sıfat Fiil Ekleri", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:2*, 2013, s. 93-102. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserinden yararlanmıştır.

Hüseyin Yılmaz, "Ahmet Cevat Emre ve Ahlâk Anlayışı", Son Dönem Ahlâk Terbiyecileri ve Ahlâk Terbiyesi Konulu Tartışmalı İlmi Toplantı, İstanbul 2015, s. 213-227. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Haram Yiyicilik: Felaketlerimizin Esbabı*", "*Musahabât-ı Ahlâkiyye, Sıhhiye, Medeniyye ve İnsaniye*", "*Mahumat-ı Ahlâkiyye ve Medeniyye Dersleri*", "*Çocuklara Hikâye Anlatma Sanatı*" ve Emre'nin Comtesse De Magallon'dan çevirdiği "*Rehber-i Muaşeret: Avrupa Adab-ı Muaşeret*" adlı Ahlâk ile ilgili eserlerinden atıf yapmıştır. Yazar, Emre'nin Ahlâk anlayışı ve Ahlâki eğitim yöntemleri üzerine çıkarımlarda bulunmuştur.

İbrahim Bozkurt, Birgül Bozkurt, "Yeni Alfabenin Kabulü Sonrası Mersin'de Açılan Millet Mektepleri ve Çalışmaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:18, Haziran 2009, s. 117-135. ;

Yazarlar, çalışmanın 121. sayfasında 14.dipnotunda Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserine atıf yapmışlardır.

İlhan Altıntaş, "Ahmet Cevat Emre'yi Anarken: Hayatı ve Eserleri", *Karınca*, Cilt:29, Sayı:303, 1962, s. 8-11. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin ölümünden bir sene sonra hayatı ve eserlerinden bahsettiği makalesi ile kendisini anmıştır.

İlker Aytürk, "H. F. Kvergić And The Sun-Language Theory", *Zeitschrift Der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* Cilt:159, Sayı:1, 2009, s. 23-44. ;

Yazar, Güneş Dil Teorisi ile ilgili çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" (s.342-343) eserine atıf yapmıştır.

İlker Aytürk, "The First Episode of Language Reform in Republican Turkey: The Language Council from 1926 to 1931", *Royal Asiatic Society Dergisi*, Cilt:18, Sayı:3, 2008, s. 275-293. ;

Yazar, çalışmasında (s.280) Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" adlı eserine (s.327) atıf yapmıştır.

İlker Aytürk, "Türk Dil Milliyetçiliğinde Batı Meselesi", *Doğu Batı*, Cilt:38, 2006, s. 93-108.

Yazar, çalışmasında (s.103-104) Ahmet Cevat Emre'nin "*Hint- Avrupa Dilleri: Türk Tarihinin Anahatları*" ve "*Dil Yazıları: Türkçenin Etimolojisi İçin Metot Araştırmaları*" adlı eserine atıf yapmıştır.

İlker Aytürk, "Turkish Linguists Against the West: The Origins of Linguistic Nationalism in Atatürk's Turkey", *Middle Eastern Studies*, Cilt:40, Sayı:6, 2004, s.1-25. ;

Yazar çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “İki Neslin Tarihi”, “Lisan-ı Osmani: Sarf ve Nahiv”, “Türkçe ve Hint-Avrupa Dilleri: Türk Tarihinin Ana Hatları”, “Dil Yazıları: Türkçenin Etimolojisi İçin Metot Araştırmaları”, “Sümer Dili ile Bizim Dilimizi Fonetik, Morfoloji, Lugat ve Nahvi Teşekkül Noktalarından Mukayese”, “Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır”, “Türkçenin Hint- Avrupa Diliyle Mukayesesi” çalışmalarına atıf yapmıştır.

James Henry Meyer, “Children Of Trans-Empire: Nâzım Hikmet And The First Generation Of Turkish Students At Moscow's Communist University Of The East” *Journal of the Ottoman and Turkish Studies Association*, Cilt:5, Sayı:2, 2018, s. 195-218.

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “İki Neslin Tarihi” adlı eserine atıf yapmıştır.

Kerime Üstünova, “İlgın Ben” Söyleminin Düşündürdükleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:8, Haziran 2005, s.85-94.

Yazar çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “Türkçede Cümle” ve “Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi” adlı eserlerinden faydalanmıştır.

Lemi Atalay, *Atatürk Dönemi Düşünürlerinin Gözüyle Kemalizm ve Türk İnkılâbı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, 219 s. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “İki Neslin Tarihi” adlı eserinden yararlanmıştır. Çalışmada Ahmet Cevat Emre ve Muhit Dergisi başlığı altında Emre'nin Kemalizm ile ilgili görüşlerinden yararlanmak adına dergide çıkan “Büyük Türk İnkılâbına Dair -Kemalizmin İkinci Safhası”, “Memleketin Siyasi ve İçtimai Meseleleri”, “C.H.Fırkası Programının İzahı Hakkında”, “Gazi Hazretlerinin Seyahatleri”, “İzmir Nutuklarından Aldığımız Dersler”, “Yeni Bir Fırkanın Teşekkülü-Siyasi Teşekküller Sisteminde Normal Hayata Doğru, Kemalizm ve Demokrasi”, “Ahenktar Cemiyet”, “Medeni Yetişkinlik ve Fırkalar Hayatı”, “Tek Fırka, Çok Fırka Münakaşası”, “Dördüncü Büyük Millet Meclisi Kemalizm'in Büyük Bir Şah-Eseridir”, “Nasyonalizm-Milletsevenlik Başka Yerlerde ve Bizde”, “Sınıflar Arasında Ahenk”, “Sınıflar Arasında Ahenk 2” adlı makalelerinden yararlanmıştır.

Leyla Karahan, “Ahmet Cevat Emre'nin Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Görüşleri”, *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, Editörler: Nurettin Demir-Faruk Yıldırım Çukurova Üniversitesi, Adana 2014, s. 207-212. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin Dil Bilgisi öğretimiyle ilgili görüş ve düşüncelerine yer verdiği çalışmasını Emre'nin şu eserlerinden faydalanarak oluşturmuştur: “İlk ve Orta

Mekteplerde Türkçe Dersleri”, “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Gramerimiz İçin*”, “*Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı*”, “*Türk Dilbilgisi*”, “*İki Neslin Tarihi*”.

Leyla Karahan, Terimlerde Kapsam Sorunu: “Zarf” Örneği”, *VI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 4-7 Aralık 2013-Bursa 2014, Bildiri Kitabı s. 931-937. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Gramerimiz İçin*”, “*Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı*”, “*Türk Dilbilgisi*”, “*Türkçe Sarf ve Nahiv-Eski Lisan-ı Osmani Sarf ve Nahiv*” eserlerine atıfta bulunmuştur.

Leyla Karahan, “Türk Gramerciliğinin Bir Eleştirisi Gramerimiz İçin”, *Electronic Turkish Studies*, Cilt:8, Sayı:9, Ankara 2013, s.71-79. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin 1941 yılında yazdığı “*Gramerimiz İçin*” eserini Emre’nin daha önce yazdığı dil bilgisi kitaplarından “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı*”, “*Türk Dilbilgisi*” eserleri ile karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Yazar, aynı zamanda Ahmet Cevat Emre’nin eserinde eleştirdiği Hüseyin Cahit Yalçın ve Tahsin Banguoğlu’na ait gramer görüşlerinden örnekler vererek Ahmet Cevat Emre’nin görüşlerine değinmiştir. Çalışmada “*İki Neslin Tarihi*” eserine de atıf yapılmıştır.

Mehmet Akif Çeçen-Gıyasettin Aytaş, “Metne Dayalı Dil Bilgisi Öğretiminin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Başarısına Etkisi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, Mart 2008, s. 133-149. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Gramerimiz İçin*” (s.135) eserinden yararlanmıştır.

Mevlüt Erdem, “Türkçede Çekim ve Yapım Eklerinin Özellikleri ve Sınırları”, *Bilgi Dergisi*, Yaz 2011, Sayı:58, s.71-90.

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin 1954 yılında TDAY-Belleten Dergisi’nde yayınlanan “*Türkçede Cümle I. Ünlemden Cümleye*” adlı makalesine (s.87) atıf yapmıştır.

Murat Ersöz, “Sahalar (Yakutlar)’la İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar”, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:12, 2016, s. 101-115.

Yazar, Ahmet Cevat Emre’yi Yakutça grameri üzerine ilk yayım yapan kişi olarak nitelendirmekle birlikte çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri (İlk Deneme)*” adlı eserinden yararlanmıştır.

Mustafa Koç, "Ana Cümle Yükleme "Sanmak" Fiili Birleşik Cümleler", *İlmi Araştırmalar*, Sayı:8, İstanbul 1999, s. 177-187.

Yazar, “sanmak” fiilini yüklem-şahıs münasebetleri bakımından incelenmesi (s.178) ve “sanmak” fiili ile kurulan cümlelerin yapı bakımından özelliklerinin incelenmesi (s.180) hususlarında Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden yararlanmıştır.

Mustafa Oral, “Türk Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün Tarih Ve Millet Anlayışı”, *Folklor Edebiyat*, Cilt:20, Sayı:79, 2014, s. 41-54.

Yazar, 1919’da Ahmet Cevat Emre’nin Fransızca olarak yazdığı “*Les Turcs D’après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions, Publication Du Congrès National (Yabancılar Göre Eski Türkler)*” adlı eserine atıfta bulunarak eserin yazılış amacını açıklamıştır.

Mustafa Özkan, "Mahmûd Bin Kâdî-i Manyâs'ın Gülistan Tercümesinde Söz Yapımı-I", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt:53, Sayı:53, İstanbul Ekim 2016, s. 53-90.

Yazar, çalışmasında “-ge” ekinin eski Türkçede kullanım şekli hakkında(s.60) Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden (s.155) yararlanmıştır.

Mustafa Tanrıku, *Ahmet Cevat Emre’nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2015. ;

Yazar, çalışmasını Ahmet Cevat Emre’nin “*Türkçe Kıraat (Devre-i Evvel Birinci Sene)*”, “*Türkçe Kıraat (Devre-i Evvel İkinci Sene)*”, “*Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı*” adlı eserleri çerçevesinde oluşturmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde Ahmet Cevat Emre’nin hayatı ve eserleri başlığına yer verdikten sonra Türkçe Kıraat kitaplarını Latin harflerine aktarmıştır. Beşinci bölümde kıraat kitaplarında verilen değerler eğitimi alt başlıklarla yorumlanmıştır.

Mustafa Yılmaz, “Mustafa Suphi Olayı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s. 300-312. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin Tarih Dünyası Dergisinde yer alan “ *1920 Moskova’sında Türk Komünistleri*” hatıralarında n 300, 307 ve 308. sayfalarda yararlanmıştır.

Nasrin Zabeti Mıandoab, “Türk Dilinde Küçültme Kavramı Ve Küçültme Ekleri (Modern Oğuz Lehçeleri İle Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Cilt:22, Sayı:1, Ankara 2018, s. 213-237. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “*Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*” ve “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri: İlk Deneme*” eserlerine atıf yapmıştır.

Necdet Aysal, “Çöküşten Mütarekeye Osmanlı'da Haber Alma”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2007, s. 523-543. ;

Yazar, çalışmasının 534. sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserinin 231. sayfasını 38. dipnot olarak vermiştir.

Nedim Yalansız, “1930'lar Türkiye'sinde Demokrasi ve Kemalizm Tartışmaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:8, İzmir 1998, s. 25-48. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin demokrasi ve Kemalizm ile ilgili görüşlerine yer vermek amacıyla “*Yeni Muhit*” gazetesinin 29. ve 30. sayılarında yayınlanan makalelerden alıntılar yapmıştır.

Nicholas Poppe, “Remarks on the Salar language (Salar Dili Üzerine Notlar)”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Cilt:16, Sayı:3-4, Boston, 1953, s. 438-477. ;

Yazar, çalışmasında (s.441, 446) Ahmet Cevat Emre'nin “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri(İlk Deneme)*” adlı çalışmasına (s.124 ve 122) atıf yapmıştır.

Nuri Civelek, *İkinci Meşrutiyet Dönemi “Malumat-ı Medeniye” Ders Kitaplarında Vatandaşlık Kavramı (1908-1922)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, 349 s. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin “*Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye-1328* ve “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye ve İnsaniye-1330*” adlı eserlerine atıf yapmış daha sonra hayatının kısa bir özetine yer vermiştir. Çalışmanın sonunda “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye ve İnsaniye-1330* (Mekteb-i ibtidaiyenin beşinci ve mekteb-i sultaniye-i sınıf-ı ibtidaiyesinin dördüncü senesine mahsustur.)” “*Musahabat-ı Ahlakiye, Sıhhiye, Medeniye ve İnsaniye-1332* (Derece-i Evvel – İkinci Sene)” ve “*Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye-1328* (Maarif-i Nezaretin En Son Programına Muvafık ve Bilumum Mekatib-i Rüşdiye Sınıflarına Mahsustur.)” adlı eserlerinin içindekiler kısmı Latin harfleriyle verilmiştir.

Osman Ali Çetin, *Türkiye Türkçesinde Gerekliklik Kipliği*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Yozgat 2011, 94 s. ;

Yazar, çalışmasının giriş kısmında (s.1) “Türkiye Türkçesinde Gereklilik Konusunun İşlenişi” başlığı altında gereklik teriminin kullanımı ile ilgili örnekler vermek amacıyla Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserinden faydalanmıştır.

Osman Mert, “Kemaliye’de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt:14, Sayı:34, 2007, s. 233-254. ;

Yazar, Köktürk yazısının kökeni ve ortaya çıkışı ile ilgili sayfa 234’te Ahmet Cevat Emre’nin “*Eski Türk Yazısının Menşei*” adlı eserine atıf yapmıştır.

Ömer Mete, *Anılarda Takrir-i Sükûn Dönemi Uygulamaları (1925-1929)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, 233 s. ;

Yazar, çalışmasında Yeni Türk Harflerinin Kabul Edilmesi başlığı altında Ahmet Cevat Emre’nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserinden yararlanmıştır.

Özlem Erdoğan, "Yan Cümlelerin Dilbilgisel Anamlı Sözcük Değerinde Kullanımı", *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:39, Sayı:2, Kasım 2015, s. 245-264.

Yazar, çalışmasının birleşme kavramı ile ilgili (s.254) Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” eserinden(s.88-89) alıntı yapmıştır.

Bilal Yücel, “TDK’nin Kuruluşunun 70. Yılında Kitaplarımız”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 84, Sayı: 607, Temmuz 2002, s. 119-139.

Yazar, çalışmasında Türk Dil Kurumu’nun yetmişinci yılı dolayısıyla 2002 yılına kadar yayımlanmış dilbilgisi kitapları hakkında bilgi vermiştir. Ahmet Cevat Emre’nin “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Dilbilgisi (Yeni Türkçe Gramer)*”, “*Türkçenin Yapılışı*”, “*Türkçede İsim Temelleri*”, “*Türk Dilbilgisi*” eserlerinden yararlanmıştır.

Remzi Saka, “Meşrutiyet Türkiye’si Kooperatifçiliği: Ahmet Cevat Emre”, *Karınca*, Cilt:29, Sayı:303, s.3-7. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin Meşrutiyet Döneminde yazdığı Kooperatifçilik ilgili ilk eseri olma özelliğine sahip olan *İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri* adlı eserinden mühim bilgiler vermekle birlikte eserin tanıtımını yapmıştır.

Remzi Saka, “Meşrutiyet Türkiye’si Kooperatifçiliği: Ahmet Cevat Emre”, *Karınca*, Cilt:29, Sayı:304, 1962 s.12-18. ;

Yazar, bir önceki sayının devamı niteliğindeki çalışmasında yine kooperatifçilik, Ahmet Cevat Emre ve *İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri* adlı eserinden bilgiler vermektedir.

Richard Gable Hovannisian, “Armenia and the Caucasus in the Genesis of the Soviet-Turkish Entente”, *International Journal of Middle East Studies*, Cilt:4, Sayı:2, 1973, s. 129-147. ;

Yazar, çalışmasında (s.136) Ahmet Cevat Emre’nin “*İki Neslin Tarihi*” adlı eserinden (s.242) yararlanmıştır.

Saadet Çağatay, “Türkçede ki<erki”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, Cilt:11, Ankara, s. 245-250. ;

Yazar, çalışmasında (ss.248-250) “-ki” ekine örnek vermek amacıyla Ahmet Cevat Emre’nin “*Türk Dilbilgisi*” (ss.432, 529, 530) adlı eserinden yararlanmıştır.

Salim Küçük-Ülkü Ünal, “Özne Türleri Mi, Öznenin Özellikleri Mi?”, *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7 Sayı:16, Samsun 2018, s. 1-7. ;

Yazarlar, çalışmanın giriş kısmında olan sayfa 2’de ve sayfa 3’te “Öznesiz yüklem olur mu?” başlığı altında Ahmet Cevat Emre’nin 1954 yılında Belleten Dergisi’nde yayınlanan “*Türkçede Cümle*” başlıklı makalesinin 119. ve 112. sayfalarından yararlanmıştır.

Savaş Karagöz, *İkinci Meşrutiyetten Harf İnkılâbına Kadar Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Cumhuriyet Eğitime Yansımaları(1908 - 1928)*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Haziran 2014, s. 584. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası’nda yer alan “*Tedris Lisanı*” ve “*Terbiye-i Ahlakiye ve Vataniye*” adlı eserlerinden alıntı yapmıştır. Ahmet Cevat Emre’nin Yabancı dil öğretimi ile ilgili bilgilerde yer veren yazar, incelediği dergilerden Muallim ve Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmualarının 566., 570. ve 574. sayfalarında kendisine ait makalelere de değinmiştir.

Savaş Karagöz, Tayip Duman, “1908-1928 Yılları Arası Süreli Yayınlarda Yer Alan Eğitim Görüşleri ve Öneriler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7, Sayı:35, s. 576-594. ;

Yazar, çalışmasının 587.sayfasında Ahmet Cevat Bey’in Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuasında yer alan “*Tedris Lisanı*” makalesinde yabancı dil eğitimi görüşlerine atıfta bulunmuştur.

Serap Kandemir, “Eski Türkçeden Günümüze I~İ Seslerinin Alternans Kullanımı”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:7*, 2013, s. 51-63. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre’nin ı-i sesleri ile ilgili görüşleri için (s.50-53) “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri (Fonetik)*” eserine atıfta yapmıştır.

Serap Uzuner Yurt, Tacettin Şimşek, “Sevim Ak’ın Öykülerinin Eğitsel İletileri”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi, Cilt:4, Sayı:4*, Erzurum 2016, s. 474-488. ;

Yazarlar, çalışmalarında Ahmet Cevat Emre’nin “Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı” adlı eserinden yararlanmıştır.

Sonay Hasan Tahseen, “Türk Dilinde Ünlem”, *Studies Humanity - Kirkuk University Journal, Cilt:6 Sayı:2*, Irak 2011, s.1-11. ;

Yazar, çalışmasının 8. sayfasında Ahmet Cevat Emre’nin “Türkçe Sarf ve Nahiv” adlı eserinin 204. sayfasına atıf yapmıştır.

Suat Sinanoğlu, “Ahmet Cevat Emre’nin Odyseia Tercümesi Hakkında”, *Tercüme, Cilt:2, Sayı:10*, 1941, s. 344-353. ;

Yazar, makalesinde Ahmet Cevat Emre’nin *Odyseia* Tercümesini eleştirmiştir.

Süheyla Yüksel, “Osmanlı Günümüze Kültür ve Dil Politikaları Çerçevesinde İlyada Tercümeleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2016, Cilt: 40, Sayı:2*, s. 23-52. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre’nin Homeros’tan çevirdiği İlyada Destanına atıflar (26-50) yapmıştır. Ahmet Cevat Emre’nin çevirisi ile ilgili 26.sayfada verdiği şu bilgi önemlidir: “19 yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan İlyada tercümeleri içinde altıncı, Cumhuriyet tarihinde ikinci sırada yer almaktadır. Ahmet Cevat Emre’nin bu çalışması, tamamlanan ilk İlyada tercümesidir.”

Sümeyye Altas, *Türkçe Dil Bilgisi Öğretiminin Tarihi ve İçerik Odaklı Dil Bilgisi Öğretimi ile Görev Odaklı Dil Bilgisi Öğretiminin Uygulamalı Karşılaştırılması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009, 106 s. ;

Yazar, çalışmasında Metin Odaklı Dil Bilgisi Öğretim Metodu başlığı altında (s.72-73) Ahmet Cevat Emre’nin “*Gramerimiz İçin*” adlı eserinden (s.4) yararlanmıştır.

Şahap Bulak, "Cümle Öğelerinin Tasnifi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt:38*, Güz 2015, s. 163-175. ;

Yazar, çalışmasında cümle öğelerinin tasnifi konusunda üç ayrı görüşe yer vermiştir. Yazar, Ahmet Cevat Emre'yi ikinci görüş içerisinde tasnif öğelerini önem derecesine göre sıralanması görüşünü savunan isimler arasında vermiştir. Yazar, bu sonuca varmak için Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserinden (s.115) yararlanmıştır.

Şahap Bulak, "İlgi Eki Hâl Eki Midir?", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt:41*, Mayıs 2017, s. 91-105. ;

Yazar, ilgi eki ile ilgili açıklamalarda bulunduğu çalışmasında ilgi eki teriminin aldığı isimlere yer vermiştir. Yazar, çalışmasının 94. sayfasında Ahmet Cevat Emre'nin 1945 yılında "türlük düşüm" olarak adlandırdığı "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserinden (s.293) faydalanmıştır.

Şahap Bulak,"-Sa Ekinin İşlevleri, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:46*, Erzurum 2011, s. 25-38. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" adlı eserinden yararlanmıştır.

Şevket Kamil Akar, İrfan Kani Karakoç, "Siyasî Tarih Kaynağı Olarak Hatırat Ve Gezi Notları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Sayı:3*, 2004, s. 383-422. ;

Yazarlar, çalışmalarında siyasi hatıratlardan oluşan eserleri bibliyografya şeklinde sıralamıştır. Çalışmada Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*" ve "*Zindan Hatıraları*" adlı eserleri de (s.398) bu kapsama alınmıştır.

Temuçin Faik Ertan, "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit", *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırma Dergisi, Yıl:2, Sayı:5*, 1997, s.17-34. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin "*İki Neslin Tarihi*", "*Atatürk'ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*" adlı eserleri ile Tarih Dünyası'nda yayınladığı "*920 Moskovasında Türk Komünistler*" adlı Moskova hatıralarından yararlanarak hayatına dair detaylara yer vermiştir. Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin Muhit Dergisi'nde bulunan "*Muhit Niçin İntişar Ediyor*", "*Büyük Gazi*", "*Büyük Türk İnkılâbına Dair*", "*Memleketin Siyasi ve İctimai Meseleleri*", "*Yeni Fırkanın Teşekkülü*", "*Medeni Yetişkinlik ve Fırkalar Hayatı*", "*Gazi Hazretlerinin Seyahatleri*", "*Kemalizm ve Demokrasi*", "*Tek Fırka Çok Fırka Münakaşası*", "*Dördüncü BMM Kemalizm'in Büyük Şaheseridir*", "*Sınıflar Arasında Ahenk*", "*Sınıflar Arasında Ahenk II*" makale çalışmalarına atıf yapmıştır.

Turgut Baydar, "Ünlem Üzerine", *TÜRÜK-Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl:4, Sayı:7*, 2006, s. 127-151. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin “*Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha*”, “*Gramerimiz İçin*”, “*Türk Dilbilgisi*” eserleri ile yine Ahmet Cevat Emre'ye ait olan Gülden Sağol-Erdal Şahin-Nurgül Yıldız'ın hazırladığı “*Türkçe Sarf ve Nahiv Eski Lisân-ı Osmânî Sarf ve Nahiv*” adlı esere atıf yapmıştır. Atıflarda Emre'nin ağırlıklı olarak ünlemler ve nidâlar ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

Turgut Baydar, "On the Turkish Plural Suffix +lAr", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:21*, Ocak 2011, s. 255-263. ;

Yazar, çalışmasında (s.256), Ahmet Cevat Emre'nin “*Türk Dilbilgisi*” adlı eserinden alıntı (s.317) yapmıştır.

Tuncay Böler, “Türk Dili Şekil Bilgisi Çalışmaları Bibliyografya Denemesi”, *Turkish Studies, Cilt:8, Sayı:4*, Ankara Spring 2013, s. 359-416. ;

Yazar, çalışmasında Türk Dili şekil bilgisi çerçevesinde yararlandığı bibliyografya denemesinde Ahmet Cevat Emre'nin şu eserlerine yer vermiştir: “*Türkçede Kelime Teşkili Hakkında Bir Anket*”, “*Söz Üretme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket*”, “*Ekler Lügatçesi I*”, “*Türkçenin Yapılışı: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*”, “*Türkçede İsim Temelleri*”, “*Şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*”, “*Tarihî Gramerimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiğillerin Kip (Sıyga) ve Zamanları*”, “*Türkçede Çoğul Belgisi “-ler”in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma*”.

Uğur Bahadır Bayraktar, “(Social) Darwinism for Families”, *European Journal of Turkish Studies, Sayı:16*, 10 December 2013, s.1-24. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre tarafından çıkarılan Muhit Dergisi'nde özellikle 1931'den itibaren toplumun şekillenmesinde kadın ve çocuklar üzerinde Kemalist ideoloji ile Sosyal Darwinizm ilişkisine yer vermiştir. Yazar, bu çerçevede Ahmet Cevat Emre'nin “*İki Neslin Tarihi*” ve “*Muhit*” Dergisi'nde yer alan “*Muhit Ne İçin İntişar Ediyor?*”, “*Meşhur Adamlar: Charles Darwin*”, “*Beşeriyetin Sergüzeşti*”, “*Beşeriyetin Sergüzeşti İnsanla Maymun Arasındaki Akrabalık*”, “*İnsana Benzeyen Yeni Bir Maymun*”, “*İnsan Gibi Hareket Eden Mahlûklar*”, “*İnsanımsı Maymunların İnsan Oluşu*”, “*Miras Alınan Benzeyişler – Irk ve Cinsiyet Meselesinin İzahı*”, “*Nüfus ve Hayat Meselesi – Medeni Dünyada İnsanın Vasatı Ömrü Uzuyor*”, “*Bir Fen Adamının Nikbin Felsefesi*”, “*Haşarat ve İnsanlar*”, “*Muvaffak Olmuş İzdivaçlar*”, “*Evlât Terbiyesinde Muvaffakiyetli Anababalar*”, “*Evlilik Hayatında Şikayet Ettiğiniz Şey Nedir?*” vs. çalışmalarından yararlanmıştır.

Ufuk Deniz Aşçı, "İngiltere'deki Türkçe Konuşan Toplumun Konuşma Dilinde Rastlanılan İkilemeler Üzerine", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:37, Konya Haziran 2016, s. 221-246. ;

Yazar, çalışmasında (s.226) ikilemeler ile ilgili verdiği bilgilerde Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserinden yararlanmıştır.

Ufuk Deniz Aşçı, "W.Radloff'un "Opit Slovary Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eserinde Geçen Kazak ve Kırgız Lehçelerine Ait Sesler İle Çağdaş Kazak ve Kırgız Lehçelerindeki Sesler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14, Konya 2003, s. 299-360. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri*" adlı eserinde Kırgız lehçesinin ses yapısı ile ilgili Emre'nin Radloff'tan yararlanımı hakkında bilgi vermiştir. Çalışmanın 303. sayfasında kendisine atıf yapmıştır.

Yasemin Çelik, "Türkçede İşte Sözcüğü Ve Orhan Kemal'in Önce Ekmek Adlı Öyküsündeki Görünümleri", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:24, Sayı: 2, s. 397-410. ;

Yazar, çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin "*Türk Dilbilgisi*" eserinde "İşte" sözcüğü ile ilgili görüşlerine yer vererek kendisine atıf yapmıştır.

Yasemin Özcan Gönülal, *Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitime Yansımaları (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), İzmir 2012, 288 s. ;

Yazar, çalışmasının birçok kısmında Ahmet Cevat Emre'nin ismine yer verirken s.214 ve s.215'te yaptığı alıntılarla Emre'nin "*Türk Dilbilgisi (Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Bir Gramer Denemesi)*" adlı eserine atıf yaparak kullanım dilini sadeleşme hareketleri yönünden incelemiştir.

Yusuf Avcı, Enes Yaşar, "Ka- Fiiline Gelen Üçüncü Sesin Anlam Özellikleri", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:9, 2017, s. 15-30. ;

Yazarlar, çalışmalarında (s.16) Ahmet Cevat Emre'nin "*Türkçede Kelime Teşkili*" (s.33) adlı eserinden yararlanmışlardır.

Zafer Toprak, "Ahmed Cevat'ın Bir Risalesi: Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Eder?", *Toplum ve Bilim*, Sayı 9-10, Bahar-Yaz 1980, s. 103-121. ;

Yazar, Ahmet Cevat Emre'nin 1924 yılında çıkardığı Aydınlık Külliyyatı'na ait bir risalesinin Türkçe tercümesini verirken Emre'nin düşünce hayatını bir bütün olarak ele almak amacıyla “*İki Neslin Tarihi*” ve “*İktisatta İnkılâb: İstihlâk Teavün Şirketleri*” eserlerinden dipnot olarak faydalanmıştır.

Zemire Gulcalı, “Sarı Uygurcadaki Ses Değişimleri Üzerine”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:44, Ankara Güz 2017, s. 121-158. ;

Yazar çalışmasında Ahmet Cevat Emre'nin “*Türk Lehçelerinin Mukayeseli Grameri, Birinci Kitap: Fonetik*” adlı eserinden yararlanmıştır.

SONUÇ

Ahmet Cevat Emre'nin hayatı ve eserlerini aydınlatmaya çalıştığımız bu çalışmada küçük yaşta babasını kaybetmiş, kendi ayakları üzerinde durmak adına hayatı mücadele ile geçmiş bir aydının 85 yıllık ömründen siyasi, sosyal, ilmi, kültürel ve toplumsal kesitler sunmaya çalıştık. Ömrünün büyük bir kısmını sadece yazmaya, okumaya ve bilime adanmış idealist bir profil çizen Emre, yaşamı boyunca çok fazla eser vermiş ve Türk diline sunduğu katkılarla kendisini “Kelime İşçisi” olarak tanımlayan mütevazı bir dil bilginidir. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemini görmüş geçiş dönemi aydınlarından olmakla birlikte bu sürece adapte olmaya çalışan her aydın gibi eleştiri aldığı noktalar da olmuştur.

Her şeye rağmen Atatürk'ün inkılap hedeflerinin oluşum sürecinde gösterdiği çaba ile Türkiye'nin çağdaşlaşmasına katkı sunmuştur. Araştırma ve incelemeler sırasında Ahmet Cevat Emre'nin dil alanındaki çalışmalarda gösterdiği çaba ve 1928 yılından 1961 yılına kadar geçen süreç Atatürk'ün şu sözüyle hayatının özeti olarak tanımlanabilir: *“Ben o adamım ki ordunun memleketi, milleti muhakkak bir neticeye götürebileceği noktalarda emir veririm. Fakat ilim ve bilhassa sosyal ilim sahasına dâhil işlerde ben emir vermem. Bu alanda, isterim ki bana bilginler doğru yolu gösterebilirler. Onun için, siz kendi ilminize, kültürümüze güveniyorsanız, bana söyleyiniz. Sosyal ilmin güzel yönlerini gösteriniz, ben takip edeyim.”*³⁷¹

Atatürk, Ahmet Cevat Emre'nin dil alanındaki yeteneklerinin farkına varmış o çok merak ettiği ve önemseydiği Tarih Öncesi Tezi'ni ispatlamak adına onu teşvik edici sözler söylemiştir. Emre'nin dil alanındaki verdiği eserlerde Atatürk'ün onu bu alanda teşvik etmesinin çok büyük bir payı olduğu görülmüştür.

Ahmet Cevat Emre, Meşrutiyet ve Cumhuriyet yıllarında verdiği eserler ile birçok ilke imza atmış ve ölene kadar Atatürk'ün yolunda yürümüştür.

---

³⁷¹ Emre, a.g.e., s. 316, Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.247.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV KAYNAKLARI

A. T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

a-Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA.)

Başkanlık Osmanlı Arşivi/BOA, ZB., 330-41, (26.11.1324).

BOA, DH.MKT., Yer No:2730-89. (H.14.01.1327).

BOA, MF.MKT., Yer No:1237-28.(29.06.1337).

b-Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA.)

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi/BCA, Fon No: 180/9-0-0/Genel, Yer Numarası:52-262-12, (14.06.1926).

BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-1/29-32-20, (23.05.1928).

BCA, Fon No:30-18-1-2/Kararlar Daire Başkanlığı(1928-)Yer Bilgisi: 1-11-3 Dosya Ek: 147-3, (26.12.1928).

BCA, Fon No:30-10-0-0/Muamelat Genel Müdürlüğü, Yer Bilgisi: 45-290-39, Dosya Ek:37, (26.04.1933).

BCA, Fon No:30-1-0-0/Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Yer Bilgisi:17-96-50, Dosya: A7, (11.07.1942).

B. Türk Tarih Kurumu Arşivi

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 62, (29-06.1943).

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 31. 11 Mayıs 1943.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 45.(29.05.1943).

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 10 100. (04.07.1947).

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 110 101. (07.15.1947).

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 10 32.

TTK Arşivi, Demirbaş No:306 N:15.

C. Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Ceridesi, 16.03.1933, Devre:4, Cilt:13, İçtima: 2.

TBMM Zabıt Ceridesi, 20.05. 1928, Devre: 3, Cilt: 4, İçtima:1.

TBMM Zabıt Ceridesi, 01.11.1928, Devre: 3, Cilt: 2, İçtima:1.

D. Atatürk Kitaplığı

Demirbaş No: Krt_028333.

Demirbaş No: Krt_014568.

Demirbaş No: Bel_Mtf_000500.

E. Ahmet Cevat Emre Aile Arşivi

F. Cengiz Kahraman Arşivi, Mehmet Altun, “Fizan Denen Şu Yer”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 125, Mayıs 2004, s. 27.

2.KİTAP, TEZ VE MAKALELER

ACEHAN, Abdullah “Osmanlı Devleti’nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2008, s. 12-29.

AĞABABA, Ali Fahri, *Şeref Kurbanları*, Çatı Yayıncılık, İstanbul 2007.

AHMET, Kemal, *Ağlayan Nar ile Gülen Ayva*, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Bozkurt Matbaası, İstanbul 1935.

AKBULUT, Erden, *Milli Azatlık Savaşı*, TÜSTAV(Türkiye Sosyal Tarih ve Araştırma Vakfı), İstanbul 2006.

AKAGÜNDÜZ, Ümüt, *Yeni Ufuklar Dergisi Perspektifinde Türkiye’de Düşünce Hayatı (1952-1965)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

AKYÜZ, Yahya, *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri(1839-1950)*, Pegem Akademi, Ankara 2012.

ALTINTAŞ, İlhan, “Ahmet Cevat Emre’yi Anarken: Hayatı ve Eserleri”, *Karınca*, Cilt: 29, Sayı: 303, 1962, s. 8-11.

ALTUN, Mehmet, “Fizan Denen Şu Yer”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 125, Mayıs 2004, s. 24-29.

ASLAN, Yavuz, *Türkiye Komünist Fırkası’nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.

ATALAY, Lemi, *Atatürk Dönemi Düşünürlerinin Gözüyle Kemalizm ve Türk İnkılâbı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, “Başbakan Saraçoğlu Şükrü’ye Açık Mektup”, *Orhun*, Sayı: 15, 1 Mart 1944, s. 1-4.

ATSIZ, Hüseyin Nihal, “Başvekil Saracoğlu Şükrü’ye İkinci Açık Mektup”, *Orhun*, Sayı: 16, 1 Nisan 1944, s. 1-6. .

AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa 1914-1922*, Cilt 3, İstanbul 1993.

AYDEMİR, Şevket Süreyya *Suyu Arayan Adam*, İstanbul Haziran 2020

- AYGÜL, Hüseyin Hüsnü, *Türk Modernleşme Sürecinde Dil Olgusunun Sosyolojik Analizi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans), Isparta 2008.
- BALYEMEZ, Sedat, “Okul” Kelimesi, “Ekol”den mi Geliyor?”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 40, Mayıs 2017, s. 115-147.
- BAYRAKTAR, Uğur Bahadır, “(Social) Darwinism for Families”, *European Journal of Turkish Studies*, Sayı: 16, 10 December 2013, s. 1-24.
- Beşinci Türk Dil Kurultayı, 1945: Birleşimler, Tutanaklar, Tezler*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1946.
- Birinci Doğu Halkları Kurultayı*, Bakü 1-8 Eylül 1920, Steno ile Yazılmış Tutanak (Çev. Ali Alev), Koral Yayınları, İstanbul 1975.
- Birinci Doğu Halkları Kurultayı (Belgeleri I)*, Cumhuriyet, Ağustos 2000.
- CEYHAN, Bayram, *Türk Dil Kurumu’nun Kuruluş Sürecinde Mecliste ve Basında Dil Tartışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007.
- ÇAKMAK, Fevzi, “Bir Sürgünün Hikâyesi: Şeref Kurbanları ve Tıbbiyeliler”, *Vatan ve Sıhhat Tıbbiyenin Yurtseverliği*, (Editörler: Eren Akçiçek -Fevzi Çakmak), Bulaşıcı Hastalıkları Önleme Derneği Yayınları, Ekim 2015 İzmir, s. 27-46.
- ÇIĞIRAÇAN, Tüccarzade İbrahim Hilmi, *Osmanlı Devleti’nin Çöküş Nedenleri*, (Hazırlayan: Başak Ocak), Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2010.
- ÇOMAK, İhsan, “Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi ve Burada Okuyan Türk Öğrenciler Hakkında Bir Rapor”, *Bilig, Cilt: 76, 2016*, s. 87-116.
- DAVULCU, Ebru, “Osmanlı Devleti’nde Genç Dimağları Basın Yolu İle Şekillendirmek: Talebe Defteri Dergisi ve Dergi Söyleminde Savaş ve Vatan Sevgisi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37, Haziran 2016, s. 537-561.
- DOĞANER, Yasemin, “Elifba’dan Alfabeye: Yeni Türk Harfleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, Aralık 2005, s. 27-44.
- Dördüncü Türk Dil Kurultayı, 1942: Toplantı Tutanakları, Tezler*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1943.
- DÜNDAR, Ali, “Kemalizm ve Dil”, *Türk Dili*, Sayı: 326, Kasım 1978, s. 595-597.
- EMRE, Ahmet Cevat, *Çocuklara Sarf-ü Nahv Dersleri Türkçe’yi Öğreniyorum*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1326/1910.

- _____, *Lisan-ı Fransevî Mükemmel Sarf-ü Nahv (İkinci Sene)*, Haim Fratelli Matbaası, Konstantinople 1911.
- _____, *Lisan-ı Fransevî Mükemmel Sarf-ü Nahv (Üçüncü Sene)*, Haim Fratelli Matbaası, Konstantinople 1911.
- _____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Mükemmel Sarf-ü Nahv (2. Sene 2. Kısım)*, Fratelli Hayım Matbaası, İstanbul 1327/1911.
- _____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Mükemmel Sarf-ü Nahv (3. Sene)*, Soma Matbaası, İstanbul 1327/1911.
- _____, *Lisan-ı Farisi Mükemmel Sarf-ı Nahv 1. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1327/1911.
- _____, *Musavver Kırâat-ı Nâfia Herşeyi Öğreniyorum*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul 1327/1911.
- _____, *Müntahabat-ı Lisan-ı Farisi Mükemmel Sarf-ü Nahv 2. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1327/1911.
- _____, *Mektepte Mahumat-ı Ahlakiye ve Medeniye Dersleri (İkinci Kısım)*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912.
- _____, *Lisan-ı Arabi Sarf-ü Nahv 1. Kısım*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912.
- _____, *Lisan-ı Farisi Sarf-ü Nahv 1. Kısım* (Mekâtib-i Rüşdiye ile İdâdîlerin İlk Senelerine Mahsustur), Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912.
- _____, *Lisan-ı Fransevî Tahsili İçin Mantıkî Usul Tatbikatlı Sarf-ü Nahv (1. Sene 1. Kısım)*, Araks Matbaası, İstanbul 1328/1912.
- _____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv-2. Kısım*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1328/1912.
- _____, *Musâhabât-ı Ahlakıyye Sıhhiyye Medeniyye Vataniyye* (Devre-i Âliye 2. Sene 6 Sınıf), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331/1912.
- _____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv-3. Kısım* (Mekâtib-i Rüşdiyenin Son Seneleri İle İdâdiyenin İlk Senelerine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1328/1912 (2. Tab).
- _____, *Lisan-ı Osmani: Sarf ve Nahv, İstanbul 1912.*

-
- _____, *Mektebde Malumat-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye Dersleri*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1328/1912.
-
- _____, *Mektebde Malûmat-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye Dersleri*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul Ağustos 1326-1328/1910-1912.
-
- _____, *İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri*, Kitaphane-i İslam ve Askeri, İstanbul 1329(1913).
-
- _____, *Haram Yiyicilik: Felaketlerimizin Esbabı*, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, Dersaadet 1329/1913.
-
- _____, “Ortaklık 1”, *Talebe Defteri*, Sayı: 9, 1 Eylül 1329(25 Eylül 1913), s. 131-132, “Ortaklık 2”, *Talebe Defteri*, Sayı:10, 26 Eylül 1329(9 Ekim 1913), s. 147-149, “Ortaklık 3”, *Talebe Defteri*, Sayı:11, 10 Teşrinevvel 1329, s. 167-169, “Ortaklık 4”, *Talebe Defteri*, Sayı:12, 24 Teşrinevvel 1329 (6 Kasım 1913), s. 179-181, “Ortaklık 5”, *Talebe Defteri*, Sayı:13, 7 Teşrinsani 1329 (20 Kasım 1913), s. 195-196, “Ortaklık 6”, *Talebe Defteri*, Sayı:14, 21 Teşrinsani 1329 (4 Aralık 1913), s. 218-219.
-
- _____, “Yad-ı Mazi-Tabii Askerlik-Keşşafılar Türküsü”, *Talebe Defteri*, Sayı:10, 26 Eylül 1329, s. 149-151, “Deniz”, *Talebe Defteri*, Sayı:11, 10 Teşrinevvel 1329(23 Ekim 1913), s.167, “Dağlar Çocuğu – Tabii Keşşaf 3”, *Talebe Defteri*, Sayı:14, 21 Teşrin-i Sani 1329/1 Ocak 1914, s. 216-21, “Esaretten Dönüş”, *Talebe Defteri*, Sayı:16, 19 Kanunevvel 1329(1 Ocak 1914), s. 243-246, “İzinsiz Cezası”, *Talebe Defteri*, Sayı:19, 30 Kanunisani 1329(12 Şubat 1914), s. 305-306, “Vatan ve İnsaniyet”, *Talebe Defteri*, Sayı:21, 27 Şubat 1329(12 Mart 1914), s. 337, “Bir Mağlubiyetten İbret”, *Talebe Defteri*, Sayı: Donanma Nüsha-i Fevkaladesi, 4 Mart 1330(17 Mart 1914), s. 7-9, “Harpten Sonra Onlar Nasıl Çalışıyor, Biz Ne Yapıyoruz?”, *Talebe Defteri*, Sayı:22, 13 Mart 1330(26 Mart 1914), s. 356-357, “Mektebelerde Artırma Sandıkları”, *Talebe Defteri*, Sayı:26, 8 Mayıs 1330(21 Mayıs 1914), s. 417-418, “İmtihan”, *Talebe Defteri*, Sayı:27, 22 Mayıs 1330(4 Haziran 1914), s.433-434, “Yine İntikam”, *Talebe Defteri*, Sayı:30, 3 Temmuz 1330(16 Temmuz 1914), s. 481-482, Ahmet Cevat Emre, ““Oğlumla Musahabelerimiz: Sabanımızı Niçin Değiştirmiyoruz?”, *Talebe Dergisi*, Sayı:33, 19 Kanunisani 1332 (1 Şubat 1917), s. 533. “Mustafa Dayı ile Karısı”, *Talebe Defteri*, Sayı: 51-52, 2 Mayıs 1334(2 Mayıs 1918), s. 847-849,

- _____, *Lisan-ı Osmanî Sarf-ü Nahv* (2.Kısım I.Sene) , Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1329/1913 (3. Tab).
- _____, *Usul-ü Savtiye Üzere Yeni Elifba Türkçe Okuyorum*, Selanik Matbaası, İstanbul 1329/1913 (5. Tab).
- _____, “Ahmet Cevat Bey”, *Nesl-i Atı*, Sene:2, Sayı:9, 20 Mart 1913, s.333.
- _____, “Teavün: Kooperatif Şirketleri Hariçte ve Bizde”, *Nevsal-i Milli, Birinci Sene*, Temmuz 1330/1914, s. 334-342.
- EMRE, Ahmet Cevat - Şinasi, *Güzel Hesap* (1. Sene), Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, İstanbul 1330/1915.
- EMRE, Ahmet Cevat, *Güzel Kıraat* (1. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Güzel Kıraat* (2.Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Güzel Kıraat* (3. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Güzel Kıraat* (4.Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Musahabat-ı Ahlâkiyye* (Mekâtib-i İbtidaiyyenin 5. ve Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyesinin 4. Senesine Mahsustur), Hilal Matbaası, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Osmanlı Lisan-ı Sarf-ü Nahv* (Köy Mekteblerine Mekâtib-i İbtidâiyyenin 3. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Osmanlı Lisanı* (İlk Mektep 4. Sınıf Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Osmanlı Lisanı* (İlk Mektep 6. Sınıf), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.
- _____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin 5. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin ve Umum Mekâtib-i İbtidâiyyenin 3. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.

_____, *Resimli Osmanlı Lisanı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyenin ve Umum Mekâtib-i İbtidâiyyenin 5. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1330/1915.

_____, *Sıbyana Mahsus Vezâif-i Medeniyye ve Vataniyye*, Şems Matbaası, İstanbul 1330/1915.

_____, *Güzel Kıraat* (5. Sene), Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1331/1916.

_____, *Musâhabât-ı Ahlakıyye Sıhhiyye Medeniyye Vataniyye ve İnsaniye* (Umum Mekâtib-i İbtidâiyye Devre-i Âliye 2. Sene), Matbaa-i Orhaniye, Dersaadet 1332/1916.

_____, *Osmanlı Lisanı*, (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyesinin ve Umum-u Mekâtib-i İbtidâiyyenin Altıncı Senesine Mahsustur), Matbaa-i Orhaniye, Dersaadet 1332/1916.

EMRE, Ahmet Cevat-US, Mehmet Asım, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Mutavassıta Birinci Sene Mekâtib-i İbtidâiye Sınıflarına Mahsustur.), Cilt 1-8.Kitap, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Üçüncü Kitap: Sarf-ı Osmanî, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Dördüncü Kitap: Tarih, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Beşinci Kitap: Coğrafya, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Altıncı Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Yedinci Kitap:Hesab Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, Sekizinci Kitap: Resim ve El İşleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333.

_____, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Cilt 1-8. Kitap, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, 8 Kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Üçüncü Kitap: Tarih-i Osmanî, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Dördüncü Kitap: Coğrafya Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Beşinci Kitap: Sarf Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Altıncı Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Yedinci Kitap:

Hesap Dersleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334, Sekizinci Kitap: Hendese, Resim ve Elişleri, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334.

, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Ula Birinci Sene), Cilt 1-5. Kitap Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, 5 kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, Üçüncü Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, Dördüncü Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, Beşinci Kitap: Resim ve Elişleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332.

, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Ula İkinci Sene), Cilt 1-6. Kitap, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, 6 kitap; Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, Üçüncü Kitap: Eşya ve Ziraat Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, Dördüncü Kitap: Coğrafya Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, Beşinci Kitap: Hesap Dersleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, Altıncı Kitap: Resim ve Elişleri, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337.

, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Aliye Birinci Sene), Cilt 1-10. Kitap, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, İkinci Kitap: Kıraat ve Musâhabat-ı Ahlâkıyye, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Üçüncü Kitap: Sarf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Dördüncü Kitap: Tarih, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Beşinci Kitap: Coğrafya, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Altıncı Kitap: Hesap Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Yedinci Kitap: Eşya Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Sekizinci Kitap: Ziraat Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Dokuzuncu Kitap: El İşleri Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1335, Onuncu Kitap: Resim Dersleri, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1338.

, *Anadolu Yavrusunun Kitabı* (Devre-i Âliye İkinci Sene), Cilt 1-7. Kitap, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, Birinci Kitap: Malumat-ı Diniyye, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, İkinci Kitap: Musâhabat-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, Üçüncü Kitap: Kıraat, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, Dördüncü Kitap: Sarf-ü Nahv, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, Beşinci Kitap: Tahrir, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337, Altıncı Kitap: Tarih, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1337, Yedinci Kitap: Coğrafya, Orhaniye Matbaası İstanbul 1337.

EMRE, Ahmet Cevat, *Osmanlı Lisan-ı Sarf-ü Nahv Kıraat Ezber İmla Yazı* (Mekâtib-i Sultaniye Sunuf-u İbtidâiyyesinin ve Umum Mekatib-i İbtidâiyyenin 6. Senesine Mahsustur), Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1332/1916.

_____, “Kooperatif Şirketleri 1”, *Türk Yurdu*, Cilt:12, Umumi Sayı:145, Yıl:6, 2 Ağustos 1333 (1917), s.3524.

_____, *Usul-ü Savtiye Üzere Altın Elifba*, (Bütün İlk Mekteblere Mahsus), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1333/1917.

_____, “Kooperatif Şirketleri 2”, *Türk Yurdu*, Cilt:14, Umumi Sayı:161, Yıl:7, Sayı:11, 15 Ağustos 1334(1918), s.351-355.

_____, “Türkçe ile Hindu-Avrupai ve Sami Lisanlarda Kelimenin Tahlili”, *Yeni Mecmua*, Cilt: 2, Sayı: 48, 13 Haziran 1918, s. 433-435.

_____, *Türkçe Kıraat-5* (İlk Mekteb Devre-i Aliye 1. Sene), Evkâf-ı İslamiye Matbaası, İstanbul 1335/1919.

EMRE, Ahmed Djevad, *Les Turcs D'après Les Auteurs Célèbre Divers Témoignages et Opinions, Publication Du Congres National ,Constantinopole/ İstanbul, 1919.*

_____, *Musahabat-ı Ahlakiye Sıhhiye Vataniye ve İnsaniye*, (Devre-i Ūlâ İkinci Sene), Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1336/1920.

_____, *Osmanlı Lisanı Sarf-ü Nahv-Kıraat-Ezber-İmla-Yazı* (Devre-i Aliye Beşinci Sene), Orhaniye Matbaası, Dersaadet 1337/1921.

_____, *Türkçe Kıraat-3* (İlk Mekteb Devre-i Mutavassıta 1.Sene), İstanbul 1339/1923 (2. Tab), İkdâm Matbaası.

_____, *Türkçe Kıraat-4* (İlk Mekteb Devre-i Mutavassıta 2.Sene), İstanbul 1339/1923 (2. Tab), İkdâm Matbaası.

_____, *Türk Lisanı* (Devre-i Mutavassıta 2. Sene), Cihan Biraderler Matbaası, İstanbul 1340/1924.

EMRE, Ahmet Cevat - Şinasi, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 4. Sene Dere-i Muvassıta:2), İstanbul 1337/1921 (2. Tab).

_____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 4. Sınıf), İstanbul 1341/1925.

_____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 5. Sınıf), İstanbul 1341/1925.

- _____, *Güzel Hesap* (İlk Mekteb 3. Sınıf), Marifet Matbaası, İstanbul 1926 (5. Tab).
- _____, *Resimli Türk Lisanı Türkçe Sarf- ü Nahv Gramer* (İlk Mekteb 2. Sene- 5. Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926.
- _____, *Türkçe Sarf ve Nahv, İstanbul 1923.*
- _____, *Türkçe Sarf-ü Nahv* (Türkçe gramer-3. Sene-Birinci Kısım)- 6. Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926.
- _____, *Türkçe Sarf-ü Nahv* (Türkçe gramer-4. Sene- İkinci Kısım)-7. Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926.
- _____, *Resimli Türk Lisanı Türkçe Sarf- ü Nahv Gramer* (İlk Mekteb 1. Sene) - 4. Sınıf, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1926-1927 (2. Baskı).
- _____, “Kitabiyat: Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı”, *Terbiye Mecmuası, Cilt: 1, Sayı: 1*, 31 Ocak 1927, s. 89-90.
- _____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 1. Sınıf), Cilt 1, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 2. Sınıf), Cilt 2, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Hayat ve Tabiat* (İlk Mektep 3. Sınıf), Cilt 3, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat* (İlk Mektep 3. Sınıf), Ebuzziya Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat* (İlk Mektep 4. Sınıf-Yeni Muaddel Tabı), Marifet Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat* (Sınıf 4), Kitaphane-i Hilmi, İstanbul 1928.
- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kiraat* (Sınıf 5), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.
- _____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer*, İstanbul 1928.

- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 1. Sınıf), Marifet Matbaası, İstanbul 1929.
- _____, *Cumhuriyet Çocuklarına Türkçe Kıraat* (İlk Mektep 2. Sınıf), Orhaniye Matbaası, İstanbul 1929.
- _____, “Büyük Türk İnkılâbına Dair 15-Kemalizmin İkinci Safhası”, *Muhit*, Sayı: 21, Temmuz 1930.
- _____, *Resimli Türk Dili Küçük Gramer* (İlk Mektep 3. Sınıf), Sanayii Nefise Matbaası, İstanbul 1931.
- _____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 2), Hilmi Kitaphanesi, İstanbul 1932.
- _____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 3), İstanbul 1932.
- _____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 4), İstanbul 1932.
- _____, *Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 5), İstanbul 1932.
- _____, *Türkçede Kelime Teşkilî Hakkında Anket*, Cilt 1-2, Türk Dil Kurumu, Ankara 1933.
- _____, “Bir Tenkide Cevap-Dilbilikte Bilgisi Kıt Bir Yunanlı Dilbilikçi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 123-126.
- _____, “Samih Rifat’ın Dilbilğinde Mevki ve Nazariyesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 1, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, Ankara Nisan 1933, s. 13-18.
- _____, “Derleme Fişlerinden Neler Alıyoruz?”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara Teşrinievvel 1933, s. 73-80.
- _____, “A La Société Pour l’Etude De La Langue Turque L’activité Du Comité Central Pendant L’été Dernier”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 4, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ankara Teşrinievvel 1933, s. 83-96.
- _____, “Kemalist Türkiye’de Yazı ve Dil Hareketleri: Alfabe İnkılabı”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 2-19.
- _____, “İki Kelimenin Karşılıkları”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 25-39.
- _____, “Açık Bölüm: Dil Tetkikleri İlerledikçe Önümüze Çıkan Yeni Meseleler, Lehçelerin ve Dillerin Sarmaşıklığı Etimologiden Alabileceğimiz

Kazançlar, Dilin Gizlileri, Düzeltilecek Yanlış Nazariyelerden Türkçede Köklerin Değişmezliği Efsanesi, Misallerin Fonetik Tahlili, Köklerin Değişikliğine Dair I-II-III, Tasrifilik Nedir?, Türkçede Flexion, Kök Değişirliğinin Manası ve Büyük Ehemmiyeti-Dillerin Zuhur ve İnkişafı, Yabancı Sözlere; Bir Kaynaklı Sözlere I-II, Bir Dilin Fonetikinde Türeli Değişmeler-Serpme Değişmeler, Fonetik Bağlar-Türkçe İle Hint- Avrupa Dilleri Arasında, Nisbet “Ye” sinin Ne İdiği, Yeni Nispet Şekilleri”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı:5, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul Nisan 1934, s. 40-96.

_____, *Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi Üzerine Bir İrdel*, Devlet Matbaası (Ayrıbasım), İstanbul 1934.

_____, *Dil yazıları, Türkçenin Etimolojisi için Metod Araştırmaları*, Devlet Matbaası, İstanbul 1934.

_____, *Söz Üretme Kuralları Hakkında Yeni Bir Anket Ekler Lûgatçesi 1*, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, İstanbul 1934.

_____, “Dil Değişimi Yanlış Anlaşılmamalıdır”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 10, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Ekim İstanbul 1934, s. 34-38.

_____, *Dil Bilgisi: Yeni Türkçe Gramer* (Orta Mektep Sınıf: 1), İstanbul 1934.

_____, “Türkçenin Hint-Avrupa Diliyle Mukayesesi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 11, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Haziran İstanbul 1935, s. 2-120.

_____, “Avni Mogol, Faik Bercmen, Fuat Sabit, Hüseyin Avni, H. Şehsuvar.. Neler Hazırlıyorlar?”, Şirket-i Mürettibiye Matbaası (Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936.

Ahmet Cevat, Kemal Tahir, Suat Derviş, “1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa”, Selâmet Basımevi(Akış Kütüphanesi), İstanbul 1936.

_____, “Essai Sur La Formation Du Langage”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 21-22, Türk Dil Kurumu, İstanbul Şubat 1937, s. 106-197.

_____, *Eski Türk Yazısının Menşei*, Türk Dil Kurumu Yayınları İstanbul 1938.

_____, *Sur L'origine De L'alphabet Vicux Turc: Dit Alphabet Runique De Sibérie*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1938,

- _____, *Sur La Formation Du Language*(Türk Lehçeleriyle “İ-E” Grupları Arasında Etimolojik Benzerlikler Üzerine Bir Etüd), Türk Dil Kurumu Yayınları İstanbul, 1938.
- _____, “Une Etude Sur Les Mots “Art”, “Artiste”, Et “ Artistique”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s. 172-177,
- _____, “Etude Sur Les Mots “Oval, Ovul, Ovar, Ovar..”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, s. 178-184.
- _____, “Essai Sur La Formation Du Langage II Addenda”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 29-30, İstanbul Haziran 1938, s. 113-160.
- _____, “Eski Türk Yazısı Orijini”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı:31-32, İstanbul Ekim 1938, s.60-114.
- _____, “Ölmez Şefin İdealist Nasyonalizmi”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 33 (Milli Yas Sayısı), İstanbul Aralık 1938, s. 84-85.
- _____, “Tarihî Gramerimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asırda Bizde Türkçe Fiğillerin Kip(Sıyga) ve Zamanları”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 3-22.
- _____, “Dilbilim Araştırmalarının Tarihine Kısa Bir Bakış”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 23-36.
- _____, “Dillerin Sınıflanma Sistemleri”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 37-46.
- _____, “Hint-Avrupa Dillerinin Kök Teorileri Üzerine Yeni Bir Kitap”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 60-62.
- _____, “Ondördüncü Asır Yazıtlarından Numuneler: Kısası Enbiya’dan”, *Türk Dili- Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 97-144.
- _____, “Etimolojik Lûgatimize Hazırlık Etütleri: Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaşmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, s. 145-176.
- _____, “Karşılaştırma Metodiyle Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Şahıs Zamirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 2 Sayı: 3-4, Ankara Mayıs 1940, s. 12-29.

- _____, “Etude Comparative Sur Les Pronoms Personnels”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 102-118.
- _____, “Ondördüncü Asır Yazıtlarından Numuneler: Kelile ve Dimne’den”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 3-4*, Ankara Mayıs 1940, s. 129-179,
- _____, “Karşılaştırma Metodiyle Dilimizin Tarihsel Gramerine Hazırlık Etütleri: Türkçede Çoğul(*) Belgisi-ler’in Etimolojisi Üzerine Bir Araştırma”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Senteşrin 1940, s. 37-44,
- _____, “Etude Comparative Sur L’etymologie De La Desinence Du Pluriel – ler En Turc”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Senteşrin 1940, s. 97-105.
- _____, “Ondördüncü Asır Yazmalarından Nümuneler: Kabusname’den (*), *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Senteşrin 1940, s. 121-152.
- _____, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2 Sayı: 5-6*, Ankara Senteşrin 1940, s. 153-168 (49-64).
- _____, *Muhtaç Olduğumuz Gramer İnkılâbı* (Ayrınbasım), Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1941.
- _____, “Onbirinci Asırda Türk Diyelekleri”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 9-10*, Eylül 1941, s. 12-20,
- _____, “Ondördüncü Asır Türkçesinin Karşılaştırmalı Kısa Sözlüğü”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 9-10*, Eylül 1941, s. 161-176 (81-96).
- _____, “Dilimizi Özleştirmek Davası”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 11-12*, Ankara İlkânun 1941, s. 103-108;
- _____, “Homeros Eposları ile Niçin ve Ne Zaman Meşgul Olmağa Başladım?”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 13-15*, Ankara Mayıs 1942, s. 57-65.
- _____, “İyi Tercüme Kötü Tercüme 1”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 13-15*, Ankara Mayıs 1942, s. 66-77.
- _____, “İyi Tercüme Kötü Tercüme 2”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 13-15*, Ankara Mayıs 1942, s. 77-91.
- _____, “Homeros Eposları ve Dede Korkut Oğuzlamaları”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 13-15*, Ankara Mayıs 1942, s. 92.
- _____, “Eski Türk Yazısının Menşei”, *Türk Dili-Belleten, Seri: 2, Sayı: 18-20*, Ankara İlkânun 1943, s. 78-81.

- _____, *Türkçede İsim Temelleri: Mukayeseli Türk Gramerine Hazırlık İrdemleri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1943.
- _____, “İslam Kültürünün ve Fars Betiklerinin Türkçeye Tesirleri”, *Türk Dili-Belleten*, Seri:3, Sayı: 1-3, Ankara Haziran 1945, s. 19-29.
- _____, *Türk Dilbilgisi: Türkçenin Bugünkü ve Geçmişteki Gelişmeleri Üzerine Gramer Denemesi*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1945.
- _____, “Eski Türk Koşuğu ve Ses Düzeni”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 4-5, Ankara Kasım 1945, s. 338-341.
- _____, “Türkçede Bulanık e (é) Fonemi”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3 Sayı: 6-7, İstanbul Mart 1946, s. 487-497.
- _____, “Yakutçada Görülen Fonetik Değişimler”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 8-9, İstanbul Nisan-Aralık 1946, s. 1-12.
- _____, “Türkçede Uzun Vokaller (Ünsüller)”, *Türk Dili-Belleten*, Seri: 3, Sayı: 10-11, İstanbul Ocak-Aralık 1947, s. 1-5.
- _____, “Kitâbı Dede Korkut'un Yeni Yazması”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 13, Ekim 1952, s. 3-4.
- _____, “Türkolojiye Ait Araştırmalar”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 18, 1 Mart 1953, s. 340-341.
- _____, “Patrik Gennadios'un İtikatnamesi”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 20, 1 Mayıs 1953, s. 535-537.
- _____, “İgor Destanında Türkçe Kelimeler”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 22, 1 Temmuz 1953, s. 664-665.
- _____, “Altun Ordu Tarihine Ait Notlar”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 27, 1 Aralık 1953, s. 119-122.
- _____, “Türkoloji Haberleri”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 26, 1 Kasım 1953, s. 98-99.
- _____, “Dünya Dillerinin Mahut Tasnifi”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, 1 Ocak 1955, s. 212-214.
- _____, “Kimek ve İmek Boy Adları Hakkında”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 45, 1 Haziran 1955, s. 541-543.

_____, “Karma Diller Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:48, 1 Eylül 1955, s. 716- 718.

_____, *Atatürk’ün İnkılâp Hedefi ve Tarih Tezi*, Ekin Basımevi, İstanbul 1956.

_____, *İki Neslin Tarihi Mustafa Kemal Neler Yaptı?*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1960.

_____, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 1, Yıl: 1, 1 Aralık 1964, s. 88-93.

_____, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 2, Yıl: 1, 1 Ocak 1965, s. 146-151.

_____, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 3, Yıl: 1, 1 Şubat 1965, s. 278-285.

_____, “İktisatta İnkılâp”, (Sadeleştiren: Mustafa Cura), *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:27, 1965, s.30-33.

_____, “İktisatta İnkılâp 2”, (Sadeleştiren: Mustafa Cura), *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 28, 1965, s. 15-18.

_____, “İktisatta İnkılâp 3”, (Sadeleştiren: Mustafa Cura), *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 29, 1965, s. 7-11.

_____, “İktisatta İnkılâp 4”, (Sadeleştiren: Mustafa Cura), *Kooperatifçinin Sesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 30, 1965, s. 17-20.

_____, “Maişet Derdine Karşı Kooperatifler Çaresi”, Der: Cemal Bora, *Karınca*, Cilt: 43, Sayı: 474, 1976, s. 18-20.

_____, *Bizde Kadın*, Hazırlayan: Hayrünnisa Köni, Tarih ve Toplum Kitaplığı, 1988.

_____, *Balkan Faciaları(1912-1913)*, (Yayına Hazırlayan: Fatma Ürekli- Ebul Faruk Önal,), İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2013.

EMRE, Ahmed Djevad, *Yabancılar Göre Eski Türkler*, Çeviren: Mehmet Genç, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul 2013.

ERTAN, Temuçin Faik, “Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm’de Öncü Bir Dergi: Muhit”, *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırma Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 5, 1997, s. 17-34.

- _____, “Kadro Hareketine Genel Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 27*, Ankara 1993, s. 549-558.
- GAZEL, Ahmet Ali, *Hüseyin Cahid (Yalçın) Bey’in Siyasi Hayatı (1908-1913)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Erzurum 2000.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Devrimler ve Tepkiler (1924-1930)*, Başnur Matbaası, Ankara 1972.
- GÖNÜLAL, Yasemin Özcan, *Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitime Yansımaları (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), İzmir 2012.
- GÜMRÜKÇÜ, Ali, “Ahmet Cevat Emre’nin Kitabı Münasebetile: Bir Fahriye”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 59*, Ağustos 1956, s. 691-693.
- GÜRSOY, Belkıs, *Türk Dili Dergisi Üzerine İnceleme (1950-1955)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.
- HAZAR, Nurettin, *Kooperatifçilik Tarihi*, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1988.
- İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar 2*, Bilgi Yayınevi, İstanbul Kasım 1987.
- KANDEMİR, Feridun, *Jön Türklerin Zindan Hatıraları*, Muhit Yayınları, İstanbul 1975.
- KARAHAN, Leyla, “Ahmet Cevat Emre’nin Dil Bilgisi Öğretimiyle İlgili Görüşleri”, *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*, (Editörler: Nurettin Demir-Faruk Yıldırım), Çukurova Üniversitesi, Adana 2014, s. 207-212
- KERİMOĞLU, Hasan Taner, “Balkan Savaşları’nda Osmanlı Propagandası: Neşr-i Vesaik Cemiyeti”, *Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2*, Aralık 2014, s. 539-561.
- KILIÇ, Fahri, “Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 16 Sayı: 32*, Güz 2020, s. 797-825.
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.
- KONGAR, Emre, “Yazı Devriminin Gerçek Anlamı”, *Türk Dili, Sayı: 326*, Kasım 1978, s. 535-539.
- KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat, “Usta-zâde Yunus Bey’in Meçhul Kalmış Bir Makalesi Baktaşiliğin Girid’de İntişarı”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8- 9*, Mart 2012, s. 37-86.
- KURNAZ, Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991.
- LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, *Sürgünden İntihara Dr. Reşid Bey'in Hatıraları*, Arba Yayıncılık, İzmir 1992.
- METE, Ömer, *Anılarda Takrir-i Sükûn Dönemi Uygulamaları (1925-1929)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014.
- NURETTİN, Vala, *Bu Dünyadan Nazım Geçti*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969.
- Objektifinden Yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamit Döneminde Eğitim*, (Editör: Cezmi Eraslan), Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2017.
- OCAK, Başak, *Bir Yayıncının Portresi: Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracan*, Müteferrika Yayınları 2, İstanbul 2003.
- ORAL, Mustafa, "Türk Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün Tarih ve Millet Anlayışı", *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 20, Sayı: 79, Cyprus International University, 2014/3, s. 41-54.
- ÖZCAN, Ömer, "Türkçülüğe Karşı Haçlı Seferi: 3 Mayıs 1944", *Türk Yurdu*, Sayı: 285, Mayıs 2011, s. 47-55.
- ÖZEL, Sevgi, *Türk Diline Emek Verenler Dizisi: Ahmet Cevat Emre*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015.
- ÖZTEKİN, Hülya, "1944 İrkçılık-Turancılık Davası ve Basındaki Tartışmalar", *Selçuk İletişim*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2018, s. 212-236.
- ÖZTÜRK, Cemil, *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara 2007.
- PEKMAN, Mahir Said, *Fizan Hatıraları*, (Hazırlayan: Hasan Babacan- Servet Avşar), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.
- RAN, Nazım Hikmet (Orhan Selim), *İt Ürür Kervan Yürür*, Bastıran: Ahmet Cevat Emre, Selamet Basımevi, İstanbul 1936.
- SAİM, Süleyman, "Darulmuallimin Mi Heyhat?", *Nesl-i Âti*, Sayı: 3, 26 Temmuz 1328, s. 33-34.
- SAKA, Remzi, "Meşrutiyet Türkiyesi Kooperatifçiliği: Ahmet Cevat Emre", *Karınca*, Cilt: 29, Sayı: 303, s. 3-7.
- SAKAOĞLU, Saim, "Türk Dili Tetkik Cemiyetinin Kuruluşu ve Atatürk", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, Cilt: 39 Sayı: 1991, 1991, s. 19-29.
- SAMOYLOVİÇ, Aleksandr Nikolayeviç, "Türkiye'de Üçüncü Dil Kurultayı", *Türk Dili Dergisi*, Nisan 2019, s. 90.

- SINAR, Alev, “Cumhuriyetin İlk On Yılında Okutulan Türkçe Ders Kitapları”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 9, İstanbul 2013, s. 343-352.
- ŞİMŞEK, Selami, “Doğu Akdeniz’de Tahrip Olan Bir Kültür Mirası: Girit’te Tarikatlar ve Tekkeler”, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 32, Erzurum 2007, s. 213-244.
- ŞİMŞİR, Bilal Niyazi, *Türk Yazı Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008.
- TBMM Albümü 1920-2010*, (Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Cilt 1: 1920-1950, Ankara 2010.
- TONGUL, Neriman, “Türk Harf İnkılâbı”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 33, Mart 2004, s. 103-130.
- TOPRAK, Zafer, “Ahmed Cevat’ın Bir Risalesi: Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Eder?”, *Tophum ve Bilim*, Sayı: 9-10, Bahar-Yazı 1980, s. 103-121.
- TUNÇAY, Mete, “Marksizmden Kemalizme Geçiş”, *Tarih Toplum*, Sayı: 87, Mart 1991, s. 6-8.
- _____, “84 Yıl Önce Yazılmış İlginç Bir Mektup: Ahmet Cevat Emre’nin Yaptığı Blöf Hakkında Dolaylı Bir Tanıklık”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 150, Haziran 2006, s. 28-29.
- _____, *Türkiye’de Sol Akımlar(1925-1936)*, Cilt 2, BDS Yayınları, Kasım 2009.
- Türk Dil Kurumu, “Yitirdiklerimiz: yitirdiğimiz üyeler [Ahmet Cevat Emre, Şemsettin Günaltay, Mahmut Ragıp Gazimihal, Mithat Sadullah Sander, Nuri Gökçe]”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 124, Ocak 1962, s. 266-267.
- TÜRK, İbrahim Caner, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Tarih Öğretimi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 6, Sonbahar 2010, s. 133-148.
- _____, “II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Coğrafya Öğretimi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 40, Erzurum 2009, s. 423-438.
- TÜZEN, Ayşe Betül, *1928 Harf Devriminin Türk Entelijansiyası Tarafından Yorumlanış Tarzları Üzerine Bir İnceleme*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Denizli Aralık 2019.
- ULUS, Gökçe, *II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014.

- ULUSKAN, Seda Bayındır, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2010.
- US, Mehmet Asım, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1964.
- USLU, Ateş, “Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa’da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 70, Sayı: 1, Ankara 2015, s. 35- 63.
- UYAR, Hakkı, “Atatürk Dönemi İç Politikası”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 45-74.
- UZUN, Alev Şeyda, "Ahmet Cevat Emre'nin Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri İle İlgili Görüşleri", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Adana 2019, s. 35-60.
- _____, *Ahmet Cevat Emre'nin Türk Dili ve Türk Dili Eğitimi ile İlgili Görüşleri*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara Ağustos 2019.
- UZUN, Hakan “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 20, 2010, s. 233-271.
- ÜNAL Uğur, BİRBUDAK, Togay Seçkin, *İstanbul Darülmuallimini (1848-1924)*, Ankara 2013.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, “TDTC Kurulduğundan İlk Kurultaya Kadar”, *Türk Dili-Belleten*, Sayı: 2 Ayrı Kısım, Ankara Eylül 1933, s. 1-46
- YALANSIZ, Nedim, “1930'lar Türkiye'sinde Demokrasi ve Kemalizm Tartışmaları”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 8, İzmir 1999, s. 25-48.
- YAŞAR, Fatma Tunç, “II. Meşrutiyet Döneminde Yurttaşlık, Ahlak ve Medenilik Eğitimi: Malumat-ı Medeniye Ders Kitapları”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt: 52, Sayı: 52, İstanbul 2018, s. 311-342.
- YILMAZ, Eray, “Şevket Süreyya Aydemir ve Milli Sol Yaklaşım”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 16, Güz 2012, s. 93-111.
- YÜCEL, Bilal “TDK'nin Kuruluşunun 70. Yılında Kitaplarımız”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt:84, Sayı: 607, Temmuz 2002, s. 119-139.

3.SÜRELİ YAYINLAR

- Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası*, Sayı: 1-18, 28 Şubat 1910-14 Ocak 1912.
- Tedrisat Mecmuası*, Sene:4, Sayı:24, 1914.
- Vakit*, 30 Ağustos 1929.

Akşam, 5 Nisan 1935.

Cumhuriyet Gazetesi, 12 Aralık 1961/ 16 Aralık 1961/8 Haziran 1972.

Ulus Gazetesi, 18 Aralık 1961.

Türk Dili-Belleten, Sayı: 1, Ankara Nisan 1933. Sayı: 2 Eylül Ankara 1933, Sayı: 2 (Ayrı Kısım), Sayı: 3, Ankara Temmuz 1933, Sayı: 4, Ankara Teşrinievvel 1933, Sayı: 5, İstanbul Nisan 1934, Sayı: 6, İstanbul Mayıs 1934, Sayı: 8-9, İstanbul Eylül 1934, Sayı: 10, Ekim İstanbul 1934, Sayı: 11, Haziran İstanbul 1935. Sayı: 16-17, Ankara İlkâmın 1942, Sayı:19, İstanbul Ağustos 1936, Sayı:20, İstanbul İlkteşrin 1936, Sayı: 27-28, İstanbul Şubat 1938, Sayı: 29-30, İstanbul Haziran 1938, Sayı:31-32, İstanbul Ekim 1938. Sayı: 33 (Milli Yas Sayısı), İstanbul Aralık 1938, Seri: 2 Sayı: 1-2, Ankara Ocak 1940, Seri:2 Sayı: 3-4, Ankara Mayıs 1940, Seri: 2 Sayı: 5-6, Ankara Sontişrin 1940, Seri: 2, Sayı: 9-10, Eylül 1941, Seri: 2, Sayı: 11-12, Ankara İlkâmın 1941, Seri:2, Sayı:13-15, Ankara Mayıs 1942, Seri: 2, Sayı: 16-17, Ankara İlkâmın 1942. Seri:2, Sayı:18-20, Ankara İlkâmın 1943, Yıllık 1944, Ankara, Seri:3, Sayı: 1-3, Ankara Haziran 1945, Seri:3, Sayı:4-5, Ankara Kasım 1945, Seri:3 Sayı:6-7, İstanbul Mart 1946, Seri:3, Sayı:8-9, İstanbul Nisan-Aralık 1946, Seri:3, Sayı: 10-11, İstanbul Ocak-Aralık 1947.

4.ANSİKLOPEDİLER

ÖZKIRIMLI, Atilla, “Ahmet Cevat Emre”, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul, 1990, s.441-442.

TUKİN, Cemal, “Girit”, *İA*, Cilt:14, s. 85-93.

5.ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AKPINAR, Turgut, "Arsal, Sadri Maksudi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt:3, s. 396-397. <https://islamansiklopedisi.org.tr/arsal-sadri-maksudi> (erişim tarihi: 16.02.2021).

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk Fikir Hareketleri, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikir-hareketleri> (erişim tarihi: 24.02.2021)

POPPE, Nicholas, “Gözden Geçirilmiş Çalışma: Ahmet Cevat Emre'den Türk Lehçeleri Mukayeseli Grameri (İlk Deneme)”, *Oriens*, Cilt:4, Sayı:1, 1951, s.123–124. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1579545. (erişim tarihi: 24.03.2021).

TBMM Albümü, 1.Cilt (1920-1950), Editörler: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf

(erişim tarihi:05.04.2021)

YAŞAR, Fatma Tunç "Âdâb-ı Muâşeret", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/adab-i-muaseret> (14.10.2020).

Dil Kurultayları-Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr) (erişim tarihi: 16.02.2021)

https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/abdulkerim.turkaya/136803/G%C4%B0G_13.%20Hafta.pdf (erişim tarihi:02.04.2021)

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Dil_Kurultaylar%C4%B1 (erişim tarihi: 02.04.2021).

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Muhit_Dergisi (erişim tarihi:03.04.2021)

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Dil_Kurultaylar%C4%B1 (erişim tarihi: 03.04.2021)

<https://www.kitapcafe.com/unlu-yazarlar-ve-takma-adlari.html> (erişim tarihi: 06.04.2021)

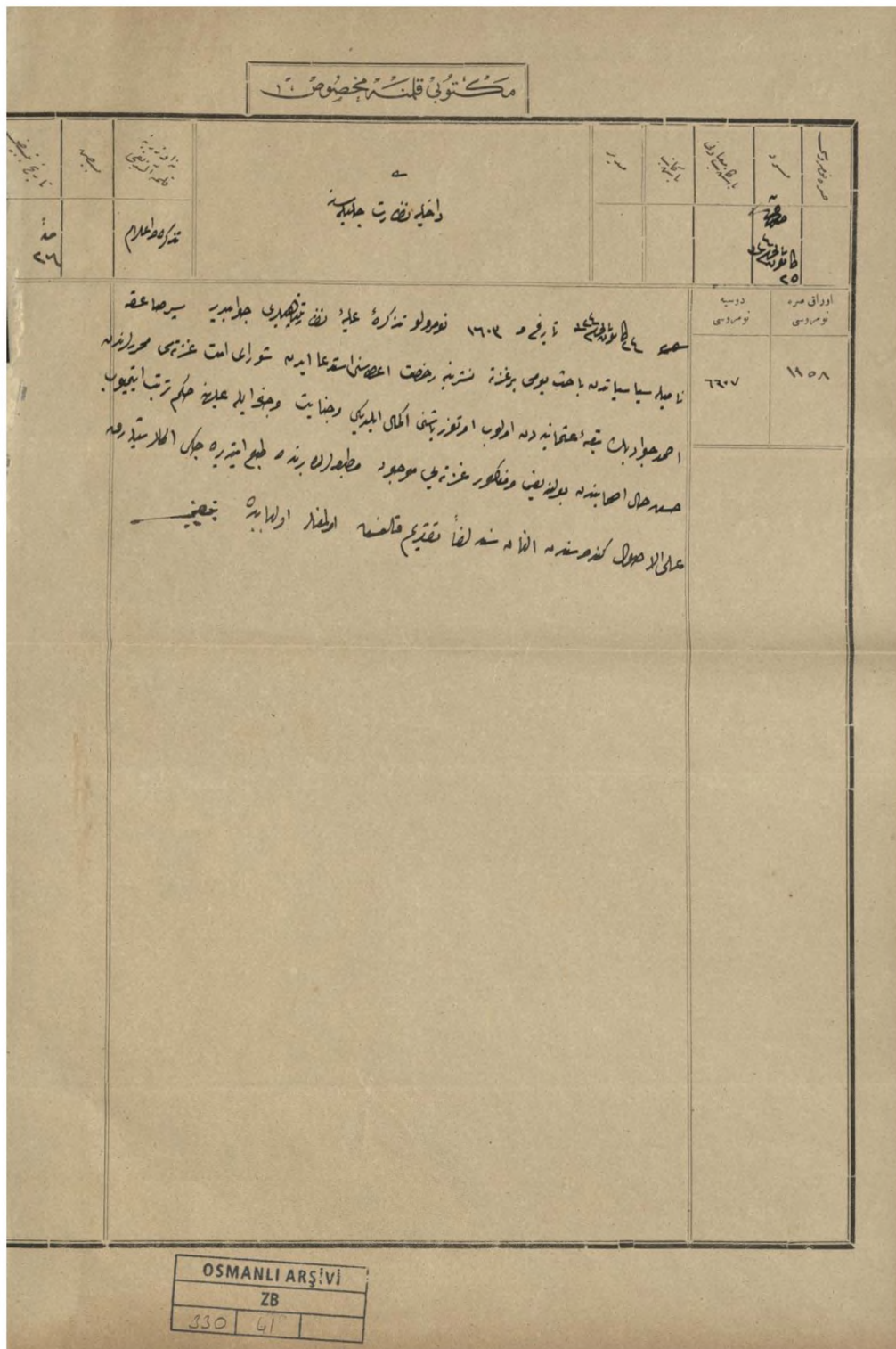
<https://islamansiklopedisi.org.tr/cevad-pasa> (erişim tarihi: 06.04.2021)

6.SÖZLÜ KAYNAKLAR

ERTÖZÜN, İpek, (1979 doğumlu, Büro Yönetimi Mezunu, Ahmet Cevat Emre'nin torunu, Ankara/Türkiye)

ERTÖZÜN, Gündoğdu, (1948 doğumlu, Emekli Sigortacı, Ahmet Cevat Emre'nin torunu, İzmir/Türkiye)

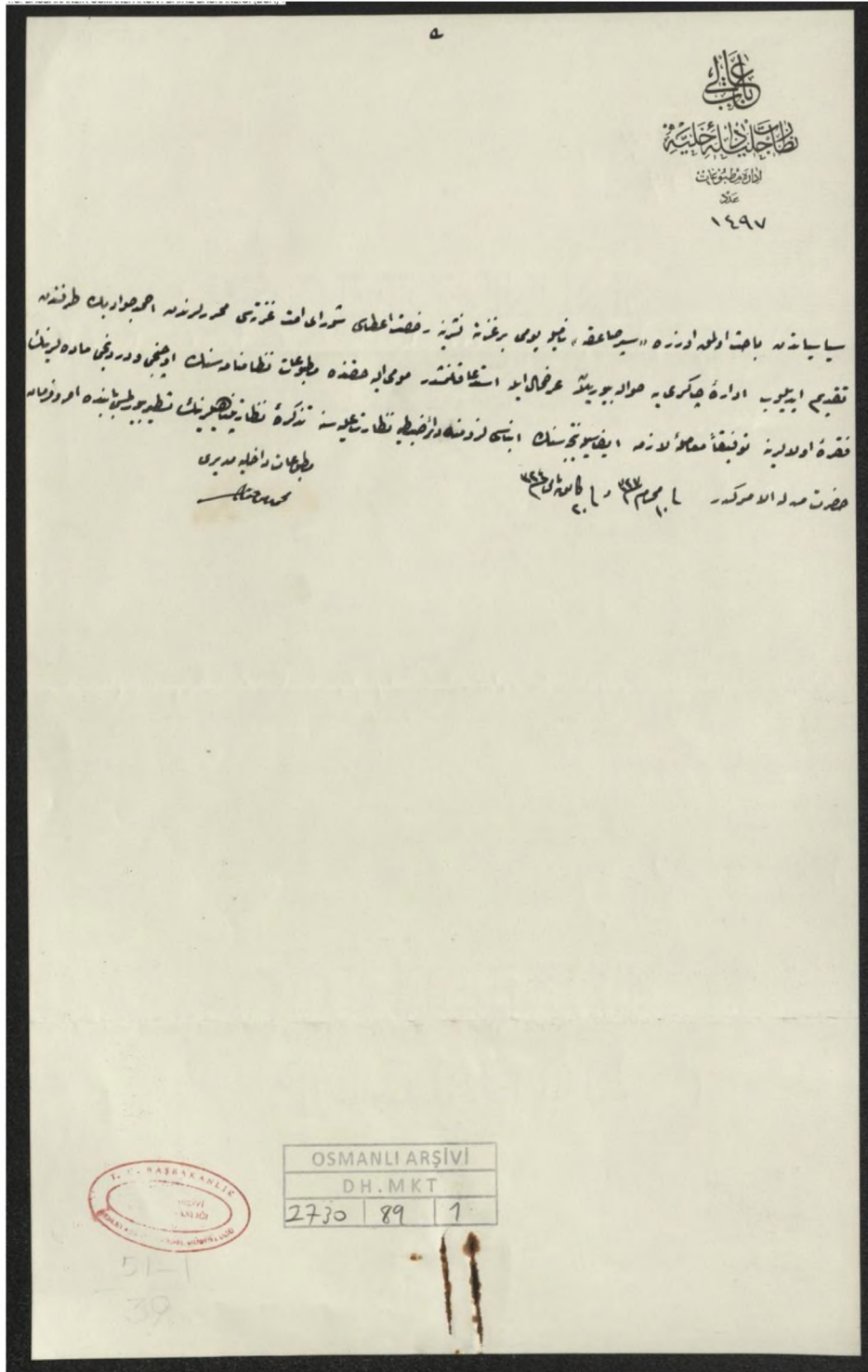
EKLER

Siper- i Saika adı ile günlük siyasi bir gazete neşrine ruhsat isteyen Ahmet Cevat Bey'den alınan senedin takdimi ile ilgili 26.11.1324 tarihli belge.

Başkanlık Osmanlı Arşivi/BOA, ZB., 330-41.

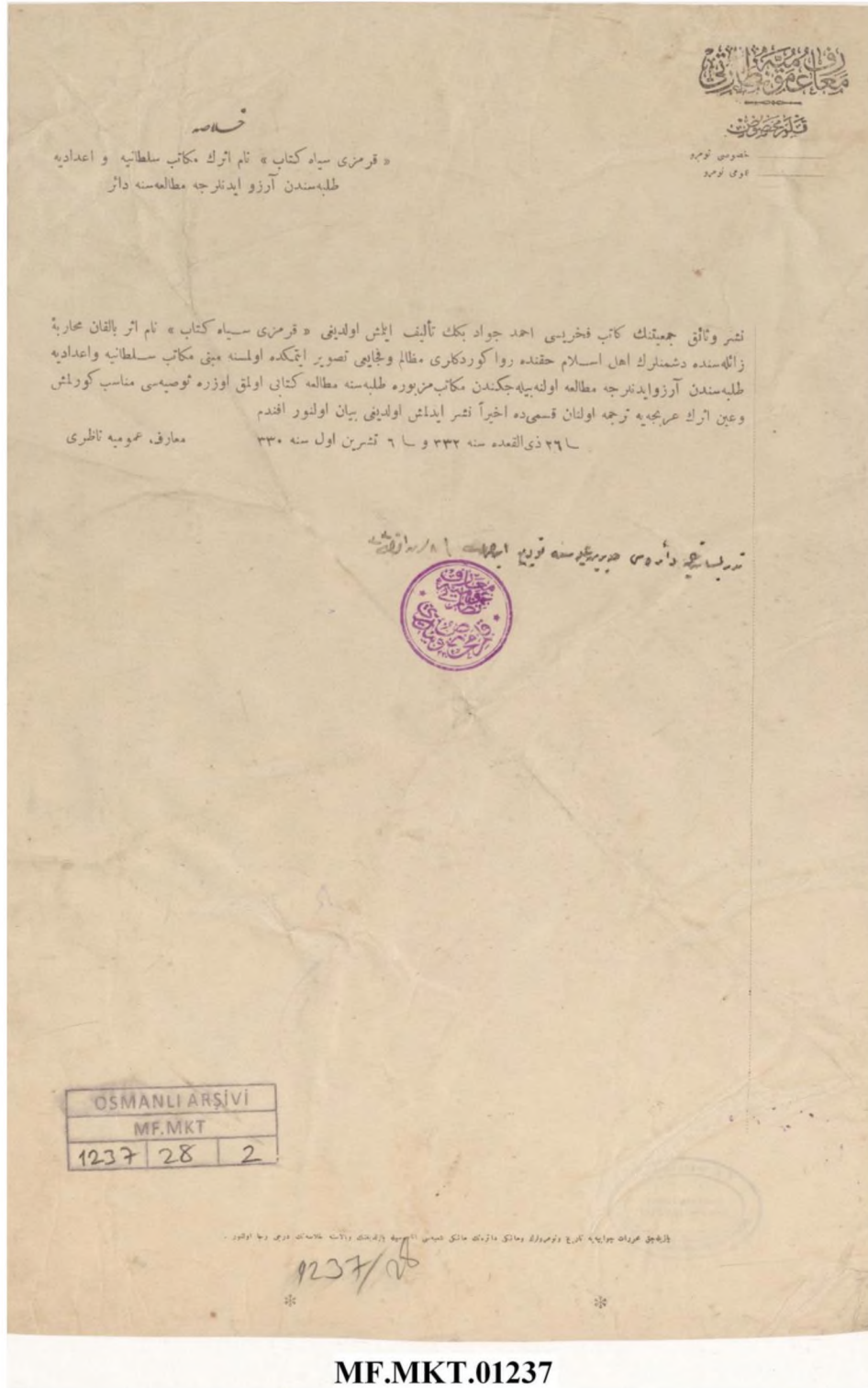

DH.MKT.02730.00089.001

Siper-i Saika adıyla günlük bir gazete çıkarmak için izin taleb eden Şura-yı Ümmet Gazetesi Muharriri Ahmet Cevat Bey'in istidası ile ilgili gereğinin yapılmasının bildirilmesi, (H.14.01.1327).

BOA, DH.MKT., Yer No:2730-89.

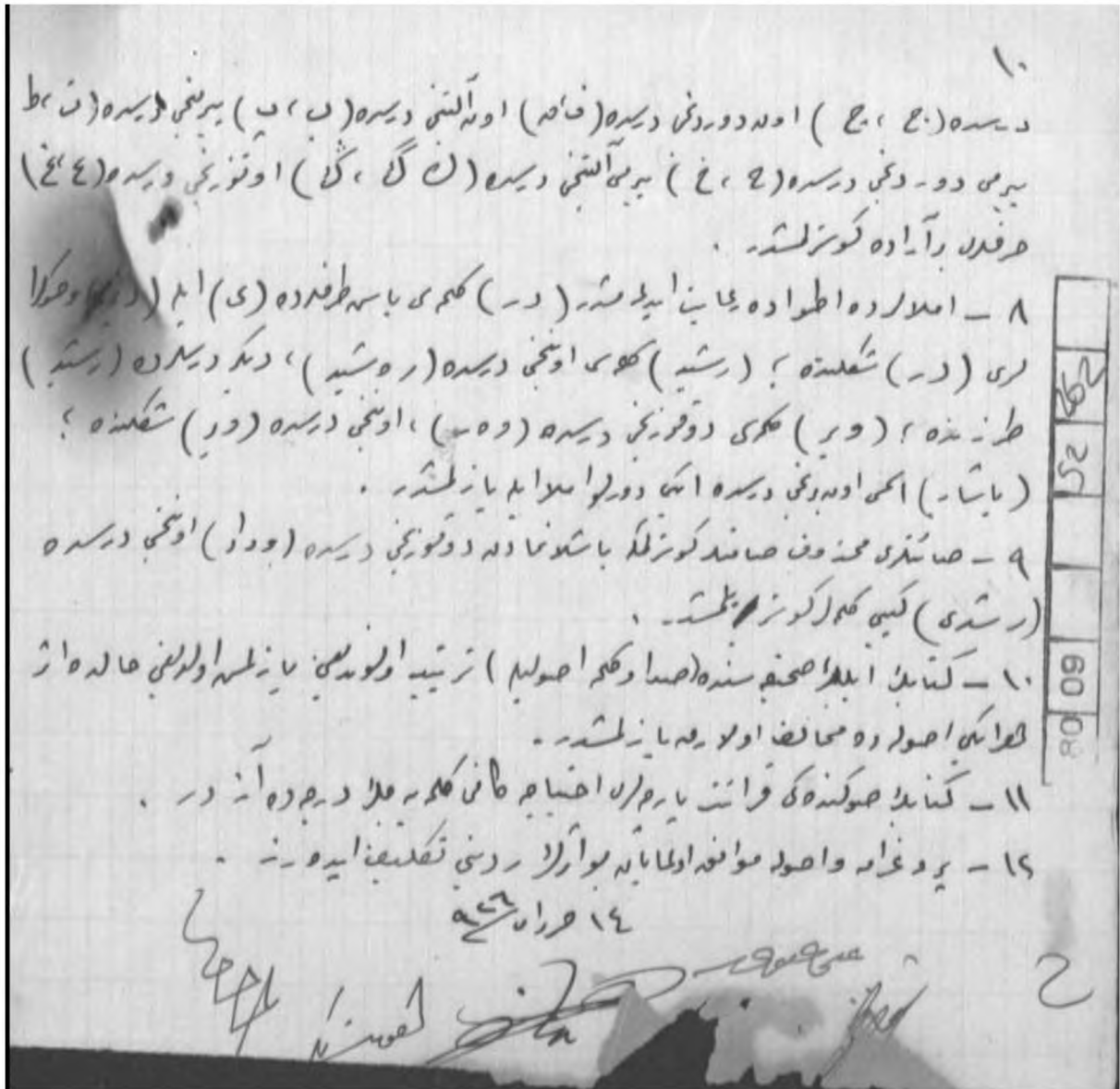

Ahmet Cevat Bey'in neşrettiği Kırmızı ve Siyah kitabının sultani ve idadi talebelerinden arzu edenlerce mütalaa edilmesi ile ilgili 29.06.1337 tarihli belge.

BOA, MF.MKT., Yer No: 1237-28.

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi/BCA, Fon No: 180/9-0-0/Genel, Yer Numarası:52-262-12.

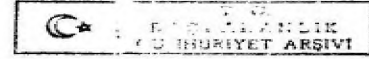
Yazarı Ahmet Cevat'a ait olan, Usul-u Savtiyye Üzerine Altın Elifba adlı kitap ile ilgili
 14.06.1926 tarihli belgenin devamı.

BCA, Fon No: 180/9-0-0/Genel, Yer Numarası: 52-262-12.

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET

Muameleat müdürlüğü
Şöbe 4
Sayı 2493

Kararname

Dil Heyeti talimatnamesi mucibince teşkili lâzım gelen Büro heyetine Dil heyeti azasından Mehmet Emin, Ragıp Hulusi ve Ahmet Cevat beylerle Talim ve Terbiye Heyeti azasından Avni ve Kütüphaneler müdürü Hasan Fehmi beylerin tayinleri ve Heyete de Mehmet Emin beyin riyaset eylemesi, Maarif Vekâletinin 18/12/928 tarih ve 4220 numara-
lı teskeresile yapılan teklifi üzerine İcra vekilleri Heyetinin 26/
12/928 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur .

26/12/928

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

14
1
20
18
1
1

M.M.V.

M. Emin

Ad.V.

Ragıp Hulusi

Bş.V.

İsmet

Ma.V.

S. Cevat

Ha.V.

S. Rüştü

İa.V.

S. Fehmi

S.İ.M.V.

S. Refik

İk.V.

M. Emin

Na.V.

Recep

Mf.V.

Dil Heyeti Talimatnamesi gereğince kurulan Büro Heyeti'ne Mehmet Emin, Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat, Avni ve Hasan Fehmi Beylerin tayini ve heyete Mehmet Emin Bey'in başkanlık etmesi ile ilgili 26.12.1928 tarihli belge.

BCA, Fon No:30-18-1-2/Kararlar Daire Başkanlığı(1928-)Yer Bilgisi: 1-11-3 Dosya Ek: 147-3.

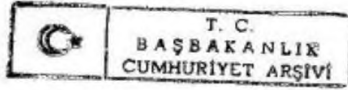
T. C. BAŞVEKÂLET Hususi Kalem Müdürlüğü Sayı : _____		Dosya işaretleri
T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI		
Evakin	Numarası	Çanakkale Mel. üsü Ahmet Cevat Beyefendiye Seğerli arayışlarınızla teşkilatına (Türkçe'de Kelime Teşkili) ve (Alfabenin Menşei) adınıla iki eser ~~teşkilatına~~ Bunları bana ~~getirmek~~ konusu ile vamek ~~veya~~ daha inceliğinize teşekkür ve ~~bir~~ size bu ~~gibi~~ ^{çok} değerli hazine- molar olilerin ef- 1 Başvekil
Tarihi		
Yazan memur		
Yazı tarihi		
Muavin		
Beyaz eden		
Beyaz tarihi		
Karşılaştıranlar		
Sadira No.		
Merbutatı		
Sevk tarihi		
Kaydeden		
Düşünceler		
afon Postaya tahvil edilmiştir üye Enver'e gönderil- miştir. 18.4.1933		

2 -

45 25039

26.04.1933 tarihli Çanakkale Milletvekili Ahmet Cevat'ın yazdığı ve Başbakan İsmet Paşa'ya takdim ettiği "Türkçe'de Kelime Teşkili" ve "Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır" adlı kitapları hakkında yazılmış birinci belge.

BCA, Fon No:30-10-0-0/Muamelat Genel Müdürlüğü, Yer Bilgisi: 45-290-39, Dosya Ek:37.

Ankara

3/4/933

Büyük Başvekilimiz İsmet Paşa Huzretlerine

Arz olunur :

Gramer kolunun "Türkçede kelime teşkili" için açtığı anket lâyihası ile "Alfabenin Menşei" ni en eski Türk yazısı olan Sumer çivi yazısına kadar götürmeğe çalışan küçük kitabı kusurörten yüksek, yarlıgayıcı bakışlarınıza en candan yürekten saygı ve sevgilerimle sunarım, Büyük Liderim Efendim.

Çanakkale Mebusu

030	10			45	290	39

2

26.04.1933 tarihli Çanakkale Milletvekili Ahmet Cevat'ın yazdığı ve Başbakan İsmet Paşa'ya takdim ettiği Türkçe'de Kelime Teşkili ve Alfabenin Menşei: En Eski Türk Yazısıdır adlı kitapları hakkında yazılmış ikinci belge.

BCA, Fon No:30-10-0-0/Muamelat Genel Müdürlüğü, Yer Bilgisi: 45-290-39, Dosya Ek:37.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
TÜRK DİL KURUMU

11. 7. 1942
İstanbul

Sevgili Başvekilimiz,

Gönüllük derinden sevilen büyük bir Türk coğrafyasının yası içinde Sizin en yüksek derler makamına seçilmenizden mütlü ve umütlü bir sevinç duyulmaktadır. Gersekte. Ölümsüz sofrasında tanınmış olduğum kültürlü erlerin öründüsü ve talası Sizi. Üyalınız Sizi başvekilliğe seçmiş olduğundan değışmez milli sefinimiz milletlerin en değerlisi ve en erdemlisi olan Türk milletinin şükranını bir kere daha kazanmışık. Şimdiye, gönümlü ve aklımla, Büyük İmet İsmi ile Sizi, yakın bir gelecekte Türklüğü lâyık olduğu ilerleyiş ve yüktelisi başmaklarına erdirmiş görmekteyim. Bu millet Sizin zamanınızda makinalarını kendi fabrikalarında kendi yapabilecek ve belki de mekanik ve teknik buluşlarını kalan büyük milletlere armağan edebilecekler; her Türk için yarıdışındaki anıtlarını en parlak eserlerle engelmiş. göstermek yolu Sizin zamanınızda bulunacaktır.

2-

Ahmet Cevat Emre'nin, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na gönderdiği tebrik mektubu ile ilgili 11.07.1942 tarihli belge.

BCA, Fon No:30-1-0-0/Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Yer Bilgisi:17-96-50, Dosya: A7.

DEVLET ANKARA
BAŞBAKANLIK KUTUPHANESİ

Halkçılık ve Devletçilik prensiplerimiz en kutlu bir
korporasyon halinde gelişmesini Sizin zamanınızda
görecektir ; Sizin zamanınızda, Ege kıyılarında
Mazra ötesine ve Çin sınırlarına değin, Olimpi-
tan daha yürekli bir tarih talikası üstünden
İvreni beklemek olan Türkler, son çağda ön-
yeri bırakmayacak olan engelleri atacak, siyasal
ve sosyal özgürlüğünü ele alarak Yeni Türk Ale-
mini kuracak, Yeni Doğu Çağını yaşatacaktır.

Gönlümün bu ilksel dileklerini en
geçerli sağı ve tevgi ile Size gösterebilirim.
Zindan kendimi talikli bir Türk çocuğu
sayarım.

Ahmet Cevat Emre

Milmi Kitaplar,
İstanbul.

030	01			17	96	50

2

Ahmet Cevat Emre'nin, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na gönderdiği tebrik mektubu ile ilgili
11.07.1942 tarihli belgenin devamı.

BCA, Fon Kodu: 30-1-0-0/Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Yer Bilgisi:17-96-50, Dosya:
A7.

29 Haziran 1943
Bostancı

TTK
D:9
B:62

Türk Tarih Kurumu Başkanı
Sayın Bay Cemal Cemal
Ankara

Sayın Başkanım,

Önce yazmış olduğum gibi, yapılmasını
muvafık bulduğunuz iki tebliğin yapılmasını yeti-
tirdim; makine ile yazılmış biser nüsha sunu-
yor, bu vesile ile de en derin saygılarımı kabulünü
lutfunuzdan beklerim, Sayın Başkan.

Ahmet Cevat Emre

29.

T. T. K.

565

30 Haziran 1943

Adres :
Ezileşme no 19
(berber Cemal evi)
Bostancı

F. B.

Ahmet Cevat Emre'nin III. Türk Tarih Kongresi için gönderdiği bildiri metniyle ilgili 29 Haziran 1943 tarihli dilekçesi.

Türk Tarih Kurumu Arşivi/TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 62.

Ankara, 11.V.1943

T. T. K.

TTK
D:9
B:31/1-1TÜRK TARİH KURUMU
ARŞİVİ

370

11 Mayıs 1943

T.T.K. Reisliği Yüksek Katına

D. N. I.

Bu sene içinde toplanması kararlaşılan T.T.K. Kurultayı için benden de bir teblig istemek lûtfunuza teşekkür ederim. Son yıllarda yürüttüğüm iki araştırma üzerine kısa birer teblig yapmamı münasip görürseniz benim için şerefli bir kıvanç olur. Araştırmalardan biri rûnik denilen eski Türk yazısının Sumer yazısıyla menşe birliğini ispat eden bir irdemdir. Şimdiye kadar eski Türk yazısı hakkında muteber olan nazariye W. Thomsen tarafından ileri sürülmüş olan nazariyedir: buna göre Eski Türk yazısı Arsakit alfabesinden alınmış, bu alfabe de Arameen alfabesinden çıkmış sayılır; bununla beraber gök Türkler yazılarının 39 işaretinin cümlesini değil, ancak 17 sini Arsakit alfabesinden almış, diğerlerini kendileri icat etmiş sanılıyordu. Bu yazının en büyük özelliği her ses için 2, 3, 4 ve daha ziyade işaret kullanmış olmaktı.

Meselâ K sesi için 5 ayrı ve l fer'i işaret kullanılmıştır. Eski Türk alfabesinin Radloff'tan bile önce okuyabilmiş olan Thomsen bu alfabenin seri seri konson kullanmış olmasına hayran kalmış, fakat bunun bilimsel bir izahını verememiştir. Gerçi W. Thomsen bu yazının ok ve yay şeklindeki bir kaç işaretinin ideografik olabileceğini söylemişse de bu nazariyenin ispatına imkân olmadığını da sözlerine katmış ve en makul bir nazariye olarak bazı benzerlikler gösteren Arsakit alfabesini eski Türk yazısına kaynak saymıştır; en son çıkan yazı tarihlerinde de bu nazariye olduğu gibi muteber kalmıştır. Bendeniz uzun yıllar süren bir araştırma sonunda eski Türk yazısının ideografik menşei ve Sumer yazısının Linéaire denilen işaretleriyle birliğini ispat etmiş bulunuyorum. Bu keşif sayesinde bir ses için 2,3 hattâ

Ahmet Cevat Emre'nin III. Türk Tarih Kongresi'nde 2 tebliğ sunmak istediğini belirttiği 11 Mayıs 1943 tarihli dilekçesi.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 31.

TTK
93/1-2

4,5 işaret kullanmak bilmececi de gözölmüş oluyor; meselâ, K için kullanılmış olan 5 işaretin biri kapı, ikincisi ok, üçüncüsü gün, dördüncüsü dal(catal), beşincisi de kızlık ideogramından gelişmiş ve kâ, ok, kö, ek, ki heceleri değerinde kullanılmıştır; yani kapı ideogramı ka hecesinin, ok ideogramı ok hecesinin, köz ideogramı, kö hecesinin, kızlık ideogramı, ki hecesinin ... işareti olarak fonogram olmuş ve zamanla bu esaslar içinde bir imlâ sistemi teessüs etmiştir. Bütün bu ideogramlar Sumer linéaire'leri arasında vardır; bu tevafuk iki sistemin menşe bakımından birliğini ispat eder. Bu işaretlerin Türk isimlerine göre ses değeri almış olmaları ise bu ideografik sistemi geliştirmiş olanların Türk olduğunu belgeler. Bu irdemin Fransızca bir nüshasını sunuyorum; Kurultay için bir hulâsa arzu edilirse, tayin edilecek büyüklükte bir yazı hazırlarım. Heyeti Umumiye'de izah edilebilmesi için bazı işaretlerin bir levhası çizilmek te lâzımdır. Bu araştırmaya değerli olduğu değerini verileceğini umarım.

İkinci tebliğ Türkçenin Hint-Avrupa dilleriyle hısımlık nisbeti üzerine olacaktır. Şimdiye kadar münferit kelimeler arasında görülen benzerliklere dayanan belgelenmelerle Türkçenin H.-A. ailesiyle hısımlık olduğunu ispata çalışıyorduk; son senelerde ise Morfoloji unsurları üzerine araştırmalar yürütülerek bir çok identiler keşfolunmuştur. İşte tebliğ "Türkçenin Hint-Avrupa dilleriyle morfolojik karşılaştırılması" üzerine hazırlanacaktır. Bu tebliğde bir sıra morfemlerin her iki dil ailesinde müşterek olduğu ve aynı tarzda kullanılmış bulunduğu gösterilecektir. Kurultay için tayin edilecek büyüklükte, bu irdem için de, bir yazı hazırlıyabilirim. Bu hususlarda emirlerinizi bekler, en yüksek saygılarımı sunarım.

Ahmet Cevat Emre

Ahmet Cevat Emre'nin III. Türk Tarih Kongresi'nde 2 tebliğ sunmak istediğini belirttiği 11 Mayıs 1943 tarihli dilekçenin devamı.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 31.

T. T. K.

468

2 Haziran 1943

Bostancı, 29 Mayıs 1943

2. M. L.

TTK
D: 9
B: 45

Bay Lemsettin Gümlatay

Türk Tarih Kurumu Başkanı

Ankara.

TÜRK TARİH KURUMU
ARŞİVİ

III. Türk Tarih Kongresi için hazırlamak iste-

diğim iki tebliği muvafık bulan mektubunuzu ^{bugün} sevinçle aldım; her birinin 20 dakikalık bir zamana sığdırılması mümkün olacaktır, fakat bu yazıların hazırlanması için tayin bugün rular zaman kâfi olmağ. Mektup 25. 5. tarihli'dir, ha- va teptili için gelmiş bulunduğum Bostancıda, elime dört gün sonra gelmişti. Bazı notlarımı Ankara'dan getirtmek mecbu- riyetindeyim. Yazılara istenilen büyüklüğü aşmıyacak ve en kâdirci belgeleme unsurlarını içine alacak tonu verebilmek için üzerlerinde epig salısmak istiyecektir; bunları ancak haziran sonuna kadar hazırlaya bileceğimi ümüyörüm. - Tinlerini şimdiden tespit edebiliriz: 1) Türk Kültürünün eskiliğine bir ipat: Eski Türk Yazısının Tunes Yazısı ile mençe listiği; 2) Türk ve Hint-Avrupa dillerinin morfo- lojik listiği. Verilen mühletin uzatılmasını rica eder, en yüksek saygılarımı sunarım. Ahmet Cevat Emre

Ahmet Cevat Emre'nin III. Türk Tarih Kongresinde sunacağı bildiri metnini hazırlayabilmek için ek süre talep eden 29 Mayıs 1943 tarihli dilekçe.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 9 45.

Ankara: 4.7.1947

437

TTK
D.10
B.100

Bay Ahmet Cevat Emre
Çeşmei Kebir Caddesi 71 3-7
Selimiye-Üsküdar
İstanbul

ARŞİVİ
TÜRK TARİH KURUMU

III. Türk Tarih Kongresinde olduğumuz tebliği leffen taktim ediyorum. Bu tebliğ içindeki işaretler dolayısıyla basılamamaktadır. Bunu işaretlere hacet kalmıyacak şekilde tadil ederek en geç 10 Temmuz Perşembe gününe kadar geri göndermenizi rica ederim. Bu tarihe kadar gelmediği takdirde matbaa bekliyeceğinden tebliğinizin programa göre basılması mümkün olmayacağını arzeder, saygılarımı sunarım.

Türk Tarih Kurumu
Başsekreteri

Uluğ İğdemir

III. Türk Tarih Kongre'sinde Kongre kitabında basılacak tebliğ metniyle ilgili Ahmet Cevat Emre'ye yazılan 04.07.1947 tarihli yazı.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 10 100.

TÜRK DİL KURUMU

TTK
D:10
B:101

Selimiye, 7. 7. 1947

A-11-111

Tel : 8434 - 8424

TÜRK TARİH KURUMU
ARŞİVİBay Uluğ İğdemir
Türk Tarih Kurumu
Başkanlığı

İki Türk yazıyla Sumer sığınağının menşe' bilip'i hakkında tebliğin, içindeki işaretleri kaldırarak, yazınla masına imkân yoktur. Türk kültürünün bu derece önemli bir konusuna karşı gösterilen itibarsızlığa eseften başka ne yapabiliriz? Vaktiyle, benimle görüşerek, bu işaretlerin küçük kısıp'leri yaptırılabilir; esasen bunların en büyük kısmı 2. B. K. Kurumunun malı olmak üzere Bushanettin basımında mevcuttur. Türk ideografyası problemi aydınlatmak yeni bir tebliği bulmak isterdim; fakat bu neslin kültürü buna ehemmiyet vererek derecede olmazsa neye yarar? En üstün yazgılarımla

Ahmet Cevat Emre

Ahmet Cevat Emre'nin TTK'nin 04.07.1947 tarihli yazısına 7 Temmuz 1947 tarihli cevabi yazısı.

TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 110 101.

TTK
D:10
B:32

TÜRK TARİH KURUMU
ARŞİVİ

ایم. سید احمد علی
میرزا

Sayın profesör Landsberger'in
itiraz yolu sözlerini bendem, kendi dava-
mızı kayıt edici mahiyette görüyorum.
Sayın profesör ~~şif~~ formunun Sumescede
bile daha eski olan kürice gibi diller
de dahi, bazı ilâh isimleri sonunda,
nominatif belgesi olduğunu röylestiler.
Çok güzel, demek ki bizim bulduğumuz
morfolojik münasebetlerde biri ~~bu~~
yalnız Sanskritçe ve грекçe ile bizim
akarabalağımız değil, daha eski dillerle de
münasebetliliğini ispat eder. O eski diller
bendemi bilmediğinden diğer morfolojik
~~ve~~ karşılaştırmalar üzerine araştırmalar
yapmamız; Sayın profesörün bu araştırmaları
yapmasını temenni ederim.

III. Türk Tarih Kongresi'nde Ahmet Cevat Emre'nin Profesör Landsberger'e cevabını ihtiva eden not.

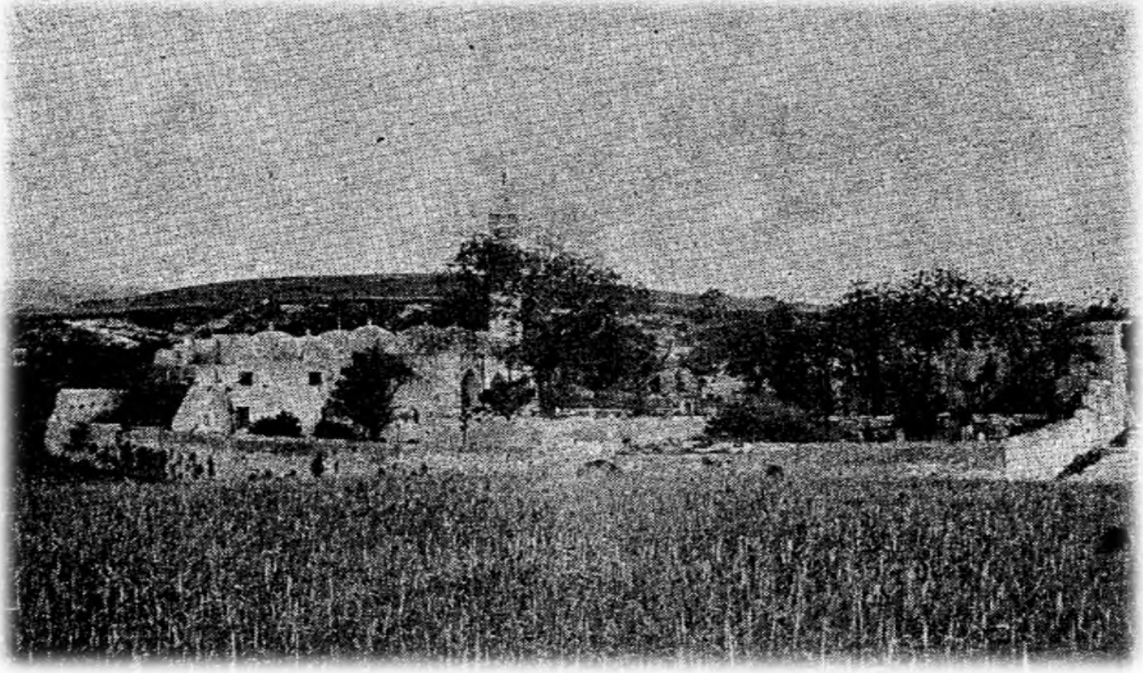
TTK Arşivi, Yer Numarası: BE/TTK 10 32.

Ahmet Cevat Bey'in İstanbul'da Kuleli Askeri İdadisi'ne Başlayana Kadar Girit'te yaşadığı şehir ve kasabaları gösteren Osmanlı Dönemlerine Ait Bir Girit Haritası.

Atatürk Kitaplığı, *Demirbaş No: Krt_028333*.

Ahmet Cevat Bey'in Doğduğu Yer Olarak Bilinen Resmo'da Tekke Adıyla da Anılan Veliyeddin Paşa Camiisi'nden Bir Görünüm.

Orhan Fuat Köprülü, "Usta-zâde Yunus Bey'in Meçhul Kalmış Bir Makalesi Baktaşiliğin Girid'de İntişarı", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8- 9, Mart 2012, s.50, 22.Resim.

Kuleli Askeri İdadisi'nden bir görünüş
Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No: Krt_014568.

Şeref Kurbanlarından Bulaşık yıkayan Yusuf Akçura Bey, sırtı dönük ayakta duran Ahmet Cevat Bey, elinde maşrapa olan Varşova Elçisi Ferit Bey ile Ali Tefvîk ve Saffet Tefvîk kardeşler

Kaynak: Cengiz Kahraman Arşivi, Mehmet Altun, “Fizan Denen Şu Yer”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 125, Mayıs 2004, s. 27.

“Faziletperver Ağa Babamız Fahri Beye Hatıra-i Menfa” ithaflı, Ahmet Cevat Emre’nin Trablusgarp Yıllarına Ait Olduğu Düşünülen Bir Fotoğrafı, 8 Eylül 1314/20 Eylül 1898.

Atatürk Kitaplığı, Demirbaş No: Bel_Mtf_000500.

۳۱ كانون ثانی ۱۳۲۹ تاریخندہ دارالمعلمیندہ مرحوم علی نصرت بنگلہ طلبہ دن کمال افندی حقتندہ پایلان احتفالہ حاضر یونان مکتب اسکول ویکی هیأت اداره و تعلیمیہ سی

31 Kanunusani 1329 (13 Şubat 1914) tarihinde Daru'lmualimin'de Merhum Ali Nusret Beyle talebeden Kemal Efendi hakkında yapılan ihtifalde hazır bulunan mektebin eski ve yeni Heyeti İdare ve Talimiyesi toplu fotoğraf çekimi.

En ön sağ başta oturanlardan üçüncü sırada Ahmet Cevat Emre.

Tedrisat Mecmuası, Sene:4, Sayı:24, 1914, s.208

Ratibe Nuri Hanım ve Ahmet Cevat Emre

Ahmet Cevat Emre Aile Arşivi.

Atatürk'ün Ahmet Cevat Emre'nin Kızı Leman Hanım'a Hediye Ettiği Yüzük.

Ahmet Cevat Emre Aile Arşivi.

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı:1, Yıl:1, 1 Aralık 1964, s.88.

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı:3, Yıl:1, 1 Şubat 1965, s.278.

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 1, Yıl: 1, 1 Aralık 1964, s.91.

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*,
Sayı:3, Yıl:1, 1 Şubat 1965, s.285.

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı:1, Yıl:1, 1 Aralık 1964, s.88.

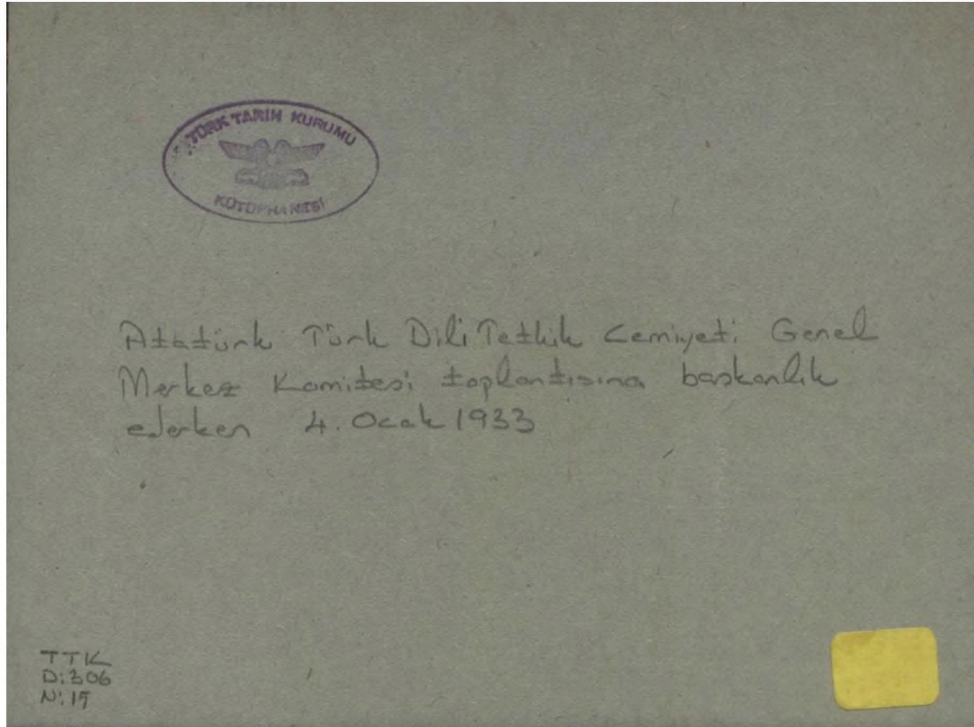
Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı:3, Yıl:1, 1 Şubat 1965, s.279.

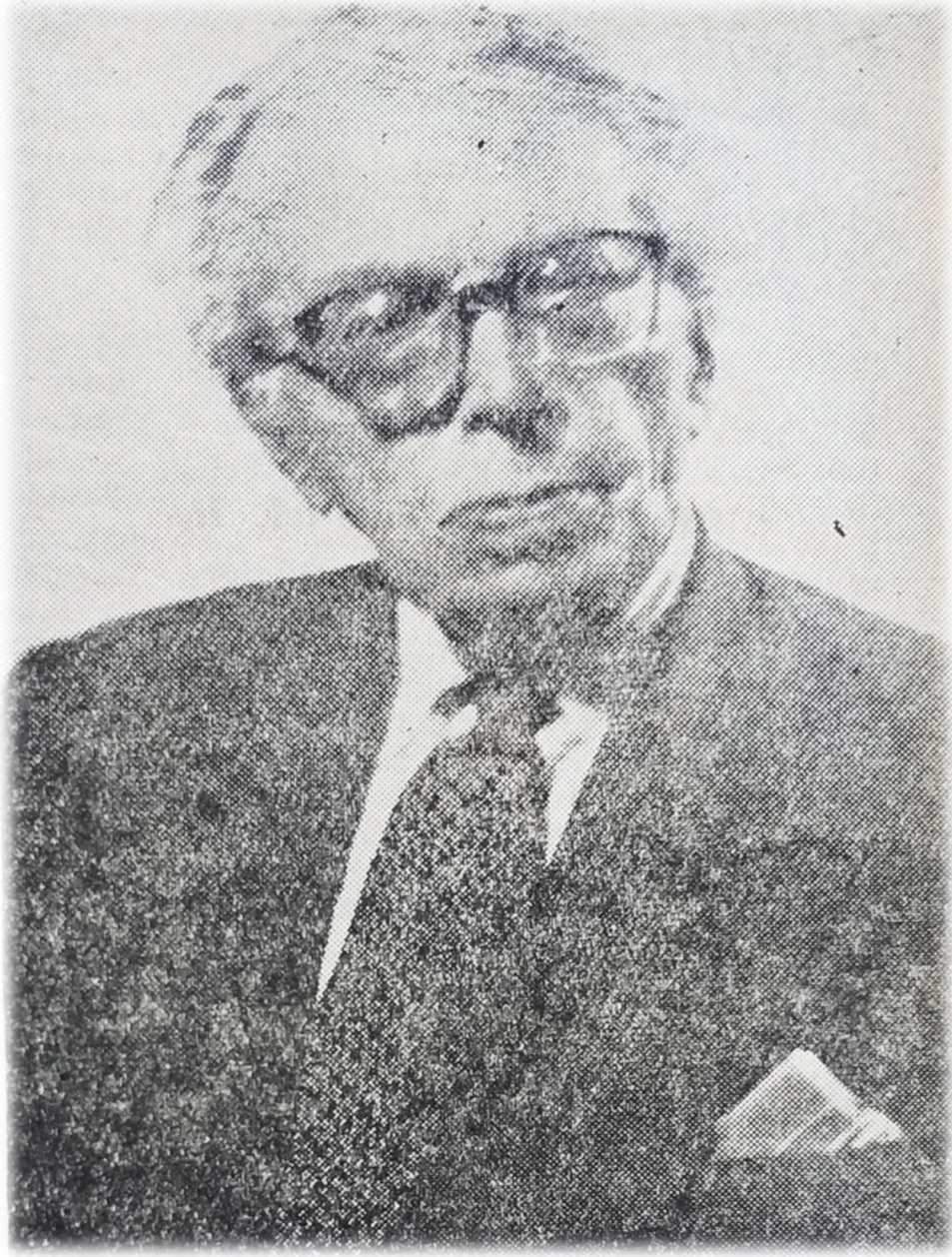
Ahmet Cevat Emre ve Ailesi

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı:2, Yıl:1, 1 Ocak 1965, s.14

TTK Arşivi, *Demirbaş No: 306 N:15.*

Ahmet Cevat Emre, “920 Moskovasında Türk Komünistleri”, *Tarih Dünyası*, Sayı: 1, Yıl: 1, 1 Aralık 1964, s.89.

Fig.
1-9-4) 38
K. Atatürk

Ahmet Cevat Bey'in "Eski Türk Yazısının Orijini (Menşei)" adlı çalışmasına Atatürk'ün ölümünden yetmiş gün önce yazdığı yazı.

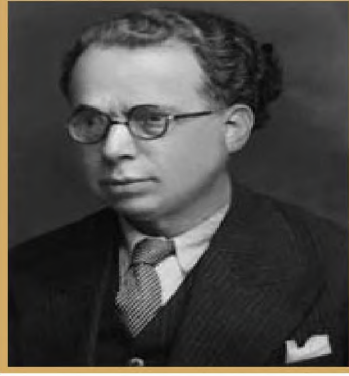
Türk Dili-Belleten, Sayı: 31-32, Ekim 1938, s.62.

Beşinci Türk Dil Kurultayı çalışmaları sırasında Gramer- Sentaks Kolbaşısı sol başta Ahmet Cevat Emre.

Beşinci Türk Dil Kurultayı, 1945: Birleşimler, Tutanaklar, Tezler, Türk Dil Kurumu, Ankara 1946. s.237.

ÇANAKKALE

Ahmet Cevat Bey (EMRE)

Girit - 1878, (Hasan) Hüseyin – Yıldız - İdadi - Fransızca, İngilizce, Rumca, Rusça, İtalyanca – Muhamir, Muallim – Trablusgarp Valisi, Rasim Paşa'nın çiftlik yöneticisi, Ticaret, Trablusgarp İstinaf Mahkemesi Zabıt Kâtibi, Resmî Vakıf İdaresi Memuru, Yeni Asır, İkdam, Şurayı Ümmet, Sabah, İfham, Akşam ve Vakit gazeteleri Yazarı, Darü'l-Muallimîn Fransızca Öğretmeni, Fransızca, Türkçe Sarf ve Nahiv Öğretmeni, Özel Darülmüebbîyat Okulu Kurucusu ve Öğretmeni, Darü'l-Fünûn Edebiyat Şubesi ve Ural-Alтай Dilleri Öğretmeni, Türk Dil Encümeni Azası, Muhit Dergisi sahibi, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Kurucu Üyesi ve 1-6. Kurultaylarda Merkez Kurulu Üyesi ve Kolbaşkanı – IV. (Ara Seçim) Dönem Çanakkale Milletvekili - Evli, 4 Çocuk.

Ölüm Tarihi: 10.12.1961

TBMM Albümü, 1.Cilt (1920-1950), Ed: Sema Yıldırım, Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s.194.

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf (erişim tarihi:05.04.2021)